

Kungl Utrikesdepartementet

Avd:

5

Grupp:

2

Mål:

En^I

Efterforskning av

Raoul Wallenberg

1956, okt. - dec.

32.

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Chiffertelegram (Bud)

ex. 2 till

» 3 »

» 4 »

Från Moskva

Avsant den 1 / 10 1956 kl 0730

Inkom den 1 / 10 1956 kl 0915

Utskrivet i 4 ex. Detta är originalet.

Dnr 26.8		419
Avd. P 2	Gr.	Mål. Eu?

Polchefen vidit.
hr Lorentzon ".

2
489

Brådskande för kabinettssekreteraren.

M Tamvelius flyger Helsingfors morgon tisdag. Utgår från han mötes flygplatsen och att Ni träffar övriga arrangemang inkvartering etc.

Petri

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Telegram

Lorentzon/GW

C H I F F E R

Svensk
Moskva

STOCKHOLM 7/10		19
N:o 402 ✓ Bud	BIL.	
INK. D. N:o		
AVD. P	GR. 2	MÅL. Eut ^T

Edert 487 telegraferas för Lorentzon enclair Tamvelius ankomatti
finsk tid flygplatsen till beskickningen i Helsingfors.

Cabinet

mp 4/10 kl. 1040m

Lorentzon/GW

CHIFFER.

Svensk
Moskva

403 Edert 488 överlämna främlingspasset till Italiener

Cabinet

KUNGL. UTRIKES

DEPARTEMENTET

sjöborgsutredningen

Telegram

STOCKHOLM 1.10.56 19

N:o 404 chiffer

BIL.

INK. D. N:o

AVD.

P

GR.

2

MÅL.

Eu^I

Tamvælius ✓

D. 10

Svensk

Moskva.

22

Ehuru vi utgå från att det icke kommit till pressens kännedom att Tamvælius släppts ut eller att han vet något om Wallenberg tacksamma meddelande om Ni skulle ha anledning misstänka nyheten trots allt läckt ut. Lämpligt Ni råder T. att om pressen skulle söka kontakt med honom i Finland han konsekvent svarar att han intet har att säga. Detta även till svar på frågor om väder etc. Beträffande hans eventuella kontakter i Sverige med pressen och Wallenbergiska familjen får väl Lorentzon samråda med honom under båtresan.

Cabinet

Mx 10 1/10 M. 1300 gr

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

ex. 2 till

» 3 »

» 4 » *S. F. Heden*

Chiffertelegram (Bud)

Från Moskva

Avsant den 2/10 1956 kl. 0900

Inkom den 2/10 1956 kl. 1110

Utskrivet i 4 ex. Detta är originalet.

Dnr 36: B 490		
Avd.	Gr.	Mål.
P	2	Eu

11/10-56
Pel. Moskva

Tamvelius v

490

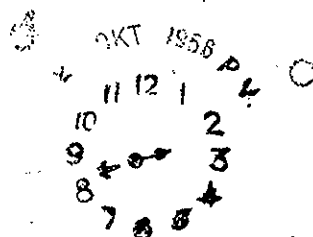
För kabinettsssekreteraren.

Ne
Primo För att kunna besvara frågor härvarande jour-
nalister och diplomater, hemställes, beskickningen
omgående helst på förhand underrättas vad som må
offentliggöras Stockholm Tamveliusärendet.

Secundo Vi ha ingen anledning misstänka, något läckt
ut, Edert chiffer 404.

Petri

Damascus

INK. UTRIKES DEP.		
D. No 21:11/47		
2 OKT. 1956		
AVS. P	GR 2	INL. L

ORIGINALTELEGRAM

d
cabinet sthlm

cabinet sthlm

svensk hfors

cabinet sthlm

svensk hfors 226 2.10.56

47 Lorentzon med saellskap ankommer regin i morgon onsdag
svensk

svensk hfors kl 1515

Åström/Tj

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Telegram

Tamvelius-ärendet

(Efter utr.rådet Åströms
blyerts-koncept.)

Svensk

Moskva

Edert 490. Vi avse icke spontant lämna några
meddelanden till pressen eftersom familjen önskar
undvika varje form av publicitet.

Vi återkomma.

Cabinet.

STOCKHOLM		2.10	19 56
N:o	4061	<i>And</i> CHIEFER	BIL.
INK. D. N:o			
AVD.	GR.	MAL.	
P	2	Eu I	

80

exp 2/10 2151 f

Moskva den 2 oktober 1956.

Strängt förtroligt.

ang. Raoul Wallenberg.

10.10.56 SFH/IW
a f.str.förtr.k.t.
Statspolisint. Thulin, Statspolisen
u/Hamilton

Broder,

Eftersom det var västtyska ambassaden som ordnade så att jag fick träffa den just frigivne lägerintern N.M., som visste berätta om Tamvelius' sammanträffande med Wallenberg, var det naturligt att jag gav ambassaden möjlighet att i sin tur fråga Tamvelius om vissa tyska interner, vars öde vore obekant.

Västtyska ambassadens specialist i dessa frågor - omnämnd i Sohlmans handbrev den 4 juli - är herr Bock. Han vet förmodligen mera än någon annan person utanför Sovjetunionens gränser om fångläger, slavarbete etc. etc. i detta land.

Bock berättade att det i Moskva funnes en centralmyndighet som utövade ledningen över alla läger. Den hette Glavnoje upravlenje lagerej ("Gulag") och vore belägen Bolsjaja Bronnaja ul. 23. Man hade t.o.m. telefonnumret dit (KO.27.40). Bock hade haft tillfälle utfråga ett par personer som tjänstgjort där. Dessa hade meddelat att det vore otänkbart att fr.o.m. 1947 någon person suttit internerad i Sovjetunionen utan att detta rapporterats till myndigheten och intagits i vederbörande register. Wallenberg, vars fall Bock kände väl till från Bonn, måste alltså finnas i registret.

Min tillgärning
Lennart Petri

Lennart Petri.

Kabinettssekreteraren
Leif B e l f r a g e,
Utrikesdepartementet.

600

Moskva den 2 oktober 1956.

uttalanden av A. Tamvelius.

HP 39

Förtroligt.

398

Ink.	4.10	19	2
Avd.	Gr.	Mal	
72P	39	Y	

Tamvelius

Broder,

Under de dagar Arthur Tamvelius uppehållit sig i Moskva har han intagit sina måltider hos olika medlemmar av beskickningen och för dem berättat en del om sina mångskiftande erfarenheter. För en av beskickningens medlemmar har han nämnt att han i läger träffat några av de baltinterner som återsändes vid årsskiftet 1945-46. Utlämningen till Sovjetunionen hade de funnit utgöra en grymhet utan like och de vore i följd därav besjälade av det starkaste hat mot Sverige.

Åström
Lennart Petri
Lennart Petri

Utrikesrådet Åström
Utrikesdepartementet.

ct

AMBASSADE ROYALE DE SUÈDE

ang. Potjmalägre.

Moskva den 2 oktober 1956.

Pol

Hj 37 ✓

4/10

Pol.

395

Ink. 4.10	1956	
Avd.	Gr.	Ref.
FUP	39	J

S
an Broder,

NE

I Sohlmans handbrev till Åström den 4 juli angående efterforskning av svenska medborgare i Sovjetunionen har insmugit sig ett misstag. Det omnämnda Potjmalägre ligger inte 40 km sydost om Moskva utan i Mordovskaja ASSR, d.v.s. 7-800 km sydost om huvudstaden. Praktiskt taget hela denna autonoma republik fylles av koncentrationsläger. Den ingår i de vidsträckta delar av Sovjetunionen som vi icke få besöka.

Lemart Petri
Lemart Petri

Byråchefen Hichens-Bergström
Utrikesdepartementet.

Lorentzon/AVS

Koncept.

P.M.

angående samtal med den från Sovjetunionen frigivna statslöse Arthur Tamvelius i Helsingfors och ombord på s/s Regin den 2 oktober 1956.

Samtalen med Tamvelius har alltid skett på tyska, vilket språk Tamvelius talar relativt bra, ehuru icke flytande. Han syntes förstå svenska ganska bra men kunde inte tala det något nämnvärt.

På flygplatsen i Helsingfors meddelade Tamvelius att flygresan från Moskva via Leningrad till Helsingfors hade skett utan några som helst intermezzon.

I Helsingfors överlämnade jag ett brev från fru Tamvelius till honom. Han reagerade mycket kraftigt, då han läste att fru Tamvelius dagen innan begivit sig till Kanarieöarna. Då jag överenskommit med envoyén Lundberg att icke tala om personliga saker med Tamvelius upplyste jag honom endast om att fru Tamvelius rest till Kanarie-

öarna, där hon hade en keramisk verkstad, och att resan var nödvändig av ekonomiska skäl, då hon vistats i Stockholm nära ett halvår i väntan på Tamvelii återkomst utan någon regelbunden inkomst. Tamvelius lugnade sig något därefter och visade enbart tacksamhet och beredvillighet att besvara alla frågor som ställdes till honom.

Ombord på s/s Regin meddelade jag Tamvelius att han nu definitivt vore på svensk "mark" och att vi i Sverige hade full förståelse för om han ville ändra eller tillägga något utöver vad han berättat om sina göranden och låtanden i Ryssland och om vad han uppgivit om Wallenberg för Petri och Wachtmeister. Tamvelius syntes förstå vad jag härmed menade.

Inledningsvis visade jag Tamvelius en fotografisamling på 10 kort, varav tre föreställde Wallenberg. Efter något funderande pekade Tamvelius ut en-face-kortet på Wallenberg. Övriga personer sade sig Tamvelius icke känna igen. Han betonade, att då han sam-

manträffat med Wallenberg denne legat sjuk till sängs och att han sålunda icke sett Wallenbergs profil.

Wallenberg hade även haft rakad hjässa, vilket bidrog till att försvåra identifieringen medelst fotografi.

Det bör i detta sammanhang noteras, att i fotografisamlingen även fanns en bild av Bornschein. Denne kände emellertid inte Tamvelius igen förrän jag talat om för honom att detta var Bornschein. Vad beträffar Tamvelii upplysningar om Wallenberg finns intet att tillägga utöver vad han omnämnt för Wachtmeister.

Om sig själv uppgav Tamvelius att han den 20 mars 1944 i Sverdlovsk medelst Fernurteil enligt § 58:6 för spioneri dömts till 20 års lägerstraff.

Först fördes han till Ural Lager och kom i början av 1945 till Inta, där han vistades på olika lägerpunkter. I början av 1956 fördes han till Javas Mordovskaja SSR, varifrån han den frigavs med tillstånd att slå sig ned i Kalinin.

Tamvelius kunde erinra sig att han talat med flera medfångar om Wallenberg men han hade svårt att direkt namngiva någon annan än västtysken Malinovsky vilken var överbringaren av Tamvelii två brev till beskickningen i Moskva. Jag nämnde därefter fem namn, varibland befann sig ett namn på en person som lämnat uppgift om att Tamvelius sammanträffat med Wallenberg. Bornschein var det första namnet, och med denne sade Tamvelius sig ha vistats i Inta läger 4 under 1954/55. Han hade till Bornschein endast uppgivit namnet Wallenberg och icke någonting mera såsom förnamn, yrke etc.

Tamvelius kunde även erinra sig, att han i Inta läger 4 år 1949 talat om Wallenberg med Wallenstein. På frågan om han kunde erinra sig att han givit Wallenstein en gåva, bekräftade han att han hade skänkt Wallenstein ett schackbräde. Tamvelius ville även minnas, att det var Wallenstein som sagt, att han hört talas om att Wallenberg sedermera skulle ha dött i Butyrskaja-fängelset. Självmant

berättade ävenledes Tamvelius att han våren 1948, då han byggde ett bibliotek i Inta, kommit över ett exemplar av Novoje Vremja, i vilken han läst om Wallenberg. Han hade länge förvarat detta utklipp men så småningom gjort sig av med det. Då han talat om fallet Wallenberg med Italiener hade denne känt till att det finns en känd bankirsläkt i Sverige med detta namn.

Vid fortsatt uppräknande av namn erinrade sig Tamvelius att han sammanträffat med Holger Bergström, Pannwitz, Klaus, ^(seder) men däremot icke med Krasnov. Tamvelius kunde icke med säkerhet erinra sig om han med dessa personer talat om Wallenberg, men höll det icke för uteslutet att han gjort så. Han hade i så fall dock icke nämnt mer om Wallenberg än vad ^{han} gjort till Bornschein.

Tamvelius bedyrade att han icke av sovjetryska myndigheter någon gång blivit utfrågad om Wallenberg. Den enda gång han varit underkastad förhör efter do-

men 1944 var i september/oktober 1955, då han en gång i
Inta blivit uppsökt av två civila personer från Moskva,
som utfrågade honom om vilka bekanta han hade i Sverige,
varvid han hade uppgivit sina släktingar. Han hade vid
detta tillfälle icke sagt någonting om Wallenberg.

Stockholm den 4 oktober 1956.

Tyika

Wallenstein Tula 4 1949 ^{lager 4 - 1954-55}
Bormschin traf på Tula 10. jan Vorokuta
Kraggub Nør Wallenberg, Yke Raoul
Vårhøsten 58 jens. Malinovski

1944 Orallager → 1945 början Tula hela tiden
Joke Gottlob

Wallenstein 75 - Tammelin af

Kene Jorh. - Tula byggde bilstols. 1948
Bormschin ikt. Nytt nummer

Wallenberg. Peter. Skatman om bankir

Tidning 58:6 - 20 år ^{21 mars} 1944 i Sverdlovsk
utan domstol

Marion.

Wallenstein sagt död Bruksten

Krasnov ikt

Bergström ja ly st

Pannorh. arbetarkillsamman

Malinovski ikt tidur

T. traf på 11 dec. 47 Tula, lager 4. Grauker
lager

Hauptingmyti 3 år sedan

rys. oktob 55 2 civila från Moskva till Tula

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Telegram

sjöborgsutredningen

STOCKHOLM 4.10.56 19		
N:o 15	Bud chiffer	BIL.
INK. D. N:o		
AVD. P	GR. 2	MÅL. Eu ^I

Svensk
Köpenhamn

För Eder strängt förtroliga information.
Vi ha genom SAS Stockholm erfarit att Aeroflot Moskva har meddelat SAS Köpenhamn att en icke namngiven svensk skall flyga från Moskva till Köpenhamn söndagen den 7 dennes med Aeroflots flyg nr 103 med ankomsttid Köpenhamn kl. 15.10 dansk tid. SAS Köpenhamn telefonerade då detta meddelande ingick till Aeroflot Moskva och begärde upplysning om passagerarens namn. Aeroflot svarade att det kunde man icke svara på men cit passageraren är svensk slutcit. Beskickningen Moskva orienterad och SAS Stockholm instruerat SAS Köpenhamn icke sprida nyheten. Vi veta icke vem passageraren är. Möjligen kan det vara en av två statslösa vars utlämnande till Sverige vi begärt då de ha svenska anhöriga. Passageraren kan även ha med Wallenberg-affären att göra såvida det icke är en för SAS och oss okänd svensk turist eller affärsman. Vi återkomma med instruktioner ~~senare~~ *behöfvande eventuellt mötande etc.*

Cabinet

**, bgor Alexander Walther och Felix Halicson,*

Exp. 4/10 1410 Rhm Don

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Lorentzon/AVS
Telegram

sjöborgsutredningen

STOCKHOLM 4.10.56 19-		
N:o 407	<i>Bud</i> chiffer	BIL.
INK. D. N:o		
AVD. P	GR. 2	MÅL. Eu ^I

Q
Svensk
Moskva

För Eder strängt förtroliga information. Vi ha genom SAS Stockholm erfarit att Aeroflot Moskva har meddelat SAS Köpenhamn att en icke namngiven svensk skall flyga från Moskva till Köpenhamn söndagen den 7 dennes med Aeroflots flyg nr 103 med ankomsttid Köpenhamn kl. 1510 dansk tid. SAS Köpenhamn telefonerade då detta meddelande ingick till Aeroflot Moskva och begärde upplysning om passagerarens namn. Aeroflot svarade, att det kunde man icke svara på men cit passageraren är svensk slutcit. Beskickningen i Köpenhamn orienterad och SAS Köpenhamn ombett icke sprida nyheten.

Cabinet

Telep. 4/10 kl 1445 MS

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Chiffertelegram (Dud)

Original på
48397

Från Moskva

Avsant den 5 10 1956 kl 0900

Inkom den 5 10 1956 kl 1110

Utskrivet i 4 ex. Detta är ex. nr 4

Johansson
20

5.10.56

Ch. tel. Moskva

495

Lorentzons hbr 19 september. Möter hinder, jag
i note underrättar MID svenska familjemedlemmars
förhoppning, Italiener snart erhåller utresetillstånd
för resa Sverige?

Petri

KOPIA KOPIA

5/10
Moskva den 2 oktober 1956.

ang. tyska medborgare i Sovjetunionen.

HP 1. *Sc*

Förtroligt.

g
Broder,

Härvarande västtyska ambassads expert på repatrieringsfrågor, herr Bock, har, utöver vad som angivits i ett strängt förtroligt handbrev till kabinettsssekreteraren idag, berättat jämväl följande.

Repatrieringen av tyska medborgare från Sovjetunionen hade inte helt stoppats. Då och då finge alltså någon liten grupp resa.

De tyska myndigheterna förfogade över namn och adresser till över 100.000 tyska medborgare, som alltså kvarhölls i Sovjetunionen mot sin vilja. Oavsett huruvida de tidigare varit på ena eller andra sidan zongränsen ville de alla resa till Västtyskland. I dessa 100.000 inginge inga egentliga krigsfångar utan det vore fråga om civilpersoner av båda könen som under ockupationstiden av ena eller andra skälet bortförts.

Sovjetmyndigheterna övade stark press på dessa människor för att förmå dem att taga sovjetiskt medborgarskap "för att lättare få utresetillstånd". På västtyska ambassaden hade man sig bekant flera

fall då tyskar, som vägrat naturalisera sig, omgående dömts till ett eller två års fängelse. Samtidigt hade man sig bekant många fall då tyskar, som under dylik falsk förespegling låtit sig nationaliseras, omgående fått veta att sovjetmedborgare hade att stanna i sitt land.

Västtyska ambassaden begränsade strikt sin verksamhet i repatrieringsärendena till personer vars tyska medborgarskap vore fullt klart. För de 1.8 miljoner sovjetmedborgare, som vore av tyskt språk och härstamning, önnade man visserligen men kunde intet göra.

Lennart Petri

Tamvelius' personliga handlingar.

5/10
Moskva den 2 oktober 1956.

HP 39

8 bil.

Strängt förtroligt.

Tamvelius

*Handlingarna förlämnade
f. km. Danielsson 5/10 - 52
aws*

Broder,

2.

Härmed ber jag förbenäget överlämnande till Tamvelius få översända några honom tillhöriga personliga handlingar - delvis innehållande anteckningar om f.d. medfångar - som han av säkerhetsskäl ej ville själv medföra på utresan.

Hjärtliga hälsningar!

från legationen

W. Wachtmeister
W. Wachtmeister

Sekreteraren Lorentzon
Utrikesdepartementet.

Avskrift av chiffterelegram till
beskickningen i Moskva den 5.10.56

408 ~~Edert~~ Edert chiffer 495. Gör till en början muntlig
framställning av föreslagen innebörd.

Cabinet

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Telegram

STOCKHOLM			7. okt. 19 56		
N:o 8		✓ BUD		BIL.	
(Efter-kab.sekrs.-blyerts-koncept.)					
INK. D. N:o					
AVD.		GR.		MAL.	
P		2		Eu 5	

Svensk

Reykjavik

För Utrikesministern från Belfrage. Flygpassageraren
visade sig vara Hilding Hagberg.

Cabinet.

Exp 7/10 1746 J.

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Chiffertelegram (BUD)

Original på
REP 397

Från Moskva

Avsänd den 8/10 1956 kl. 1300

Inkom den 8/10 1956 kl. 1510

Utskrivet i 3 ex. Detta är ex. nr 3

Handskrivet

*Ch. Moskva
15.10.56*

499.

Italiener uppger sig omgående behöva ytterligare 500 rubel för oktober. Må beskickningen förskottas? Han hoppas kunna återbetala beloppet ur arbetsförtjänster. Edert chiffer 375.

Petri

KOPIA KOPIA

Avskrift MV

Budapest den 1 oktober 1956. ✓

Kungl.
Svenska Beskickningen

Strängt förtroligt.

krigsfångar överlämnade
till Västtyskland

HP 1

135

Ink. 8 oktober 1956		
Avd.,	Gr.	Mål
P	2	Eu ^I

ANG. ÅTGÄRD SE ORIG. Å HP 1 Eu

Be RHB ÖU Hton RN

Broder,

Ungerska Telegrambyrån MTI har utgivit följande meddelande, som i går fann plats i pressen: "Den 28 september ha ungerska vederbörande till Förbundsrepubliken Tysklands myndigheter överlämnat nio västtyska medborgare, tidigare krigsfångar, och en som hållits fängslad för att olovligt ha överskridit gränsen".

I tidningsrubriken över meddelandet slogs fram, att det var västtyskar, som repatrierades.

Åtgärden har av en iakttagare här med god insyn uppfattats som ett tecken på aktuell ungersk önskan att behaga Bonn-regeringen. Angående ett annat sådant tecken har förut inberättats: den tidsbegränsade indignationen över förbudet mot kommunistpartiet (208 B 22.9.56).

Transporten genom Österrike kom i själva verket att försiggå ännu mera skyndsamt än som förutsågs i beskickningens meddelande i särskild ordning. Förteckning med närmare uppgifter hann icke upprättas där på vanligt sätt men torde kunna väntas här i efterhand.

u/Stig Rynell

Utrikesrådet Å s t r ö m,
S t o c k h o l m.

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Telegram

sjöborgsutredningen

STOCKHOLM		8.10.56	19
N:o 4121	CHIFFER	BIL.	
INK. D. N:o			
AVD. P	GR. 2	MAL. Eu ^I	

S

Svensk
Moskva

Vårt chiffer 407. Resenären var Hilding Hagberg
Cabinet

Telep. 8/10 kl 15⁵⁰ 25

Pol.dokument.
Stockholm den 9 oktober 1956.
Överlämnas för strängt förtroligt
kännedom till

(G. Hamilton)
Tjfr. byråchef

Avskrift.

KUNGL. SVENSKA
RESKICKSVÄSEN

Krigsfångar överlämnade till Västtyskland.

Budapest den 1 oktober 1956.

Strängt förtroligt.

HP 1

Broder,

Ungerska Telegrambyrån MTI har utgivit följande meddelande, som i går fann plats i pressen: "Den 29 september ha ungarerna vederbörande till Förbundsrepubliken Tyskland myndigheter överlämnat nio västtyska medborgare, tidigare krigsfångar, och en som hållits fängslad för att olovligt ha överskridit gränsen".

I tidningsrubriken över meddelandet ologs fram, att det var västtyskar, som repatrierades.

Åtgärden har av en iakttagare här med god insyn uppfattats som ett tecken på aktuell ungersk ånskan att behåga Bonn-regeringen. Angående ett annat sådant tecken har förut inberättats: den tidobegränsade indignationen över förbudet mot kommunistpartiet (203 B 22.9.56).

Transporten genom Österrike kom i själva verket att föresigga ännu mera skynsamt än som förutsågs i beskickningens meddelande i oönskad ordning. Förteckning med närmare uppgifter har icke upprättats där på vanligt sätt som torde kunna väntas här i efterhand.

undert. Stig Synell

Utrikesrådet A o t r u s,
Stockholm.

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN

Budapest den 4 oktober 1956.

Strängt förtroligt. 10 bil.

repatriering av
västtyskar.

hbr Rynell-Åström 1.10.56.

Ink.	19	
Avd.	Gr.	Mål

Lär

Broder,

./.

Härjämte ber jag få insända av Ek införskaffade avskrifter
av ansökningar om pass för den tio mannagrupp av huvudsakligen
f.d. krigsfångar, som den 28 september lämnade Ungern för trans-
port till Västtyskland. I två av de tio ansökningarna förekommer
uppgift om läger i Sovjetunionen.

Stig Rynell
Stig Rynell
Stig Rynell

Utrikesrådet Åström,
Stockholm.

Transumt.

ANTRAG
auf Ausstellung eines Reisepasses

Familiennamen	Stang ✓
Vornamen	Anton
Geburtstag	11. Juni 1912
Geburtsort	Cseledobóka
Beruf	Landwirt
Wohnort	Klingenstein b. Ulm, Ottostr. 39
Ausländermeldeungsnummer	v. UdSSR (Asbest) 21.11.1955 an Ungarn ausgeliefert
Letzter Wohnsitz in Deutschland	nie
Wann haben Sie Deutschland verlassen?	-
Wann und wo ist Ihr letzter deutscher Reisepass ausgestellt?	besitzt Heimatschein
Staatsangehörigkeit des Antrag- stellers	deutsch
Wann und wo haben Sie gehairatet?	verh.

Transumt.

ANTRAG
auf Ausstellung eines Reisepasses

Familiennamen	Lutherbach ✓
Vornamen	Adam
Geburtstag	29. Juni 1919
Geburtsort	Majs
Beruf	Lantwirt
Wohnort	Eichenau b. München, Fluss-str. 17
Ausländermeldeungsnummer	19.11.1955 v. Swerdlowsk (UdSSR) nach Ungarn
Letzter Wohnsitz in Deutschland	nein
Wann haben Sie Deutschland verlassen?	-
Wann und wo ist Ihr letzter deutscher Reisepass ausgestellt?	
Staatsangehörigkeit des Antrag- stellers	
Wann und wo haben Sie gehairatet?	ledig

Transumt.

ANTRAG
auf Ausstellung eines Reisepasses

Familiennamen

Jakab ✓

Vornamen

Fritz

Geburtstag

15. Dezember 1916

Geburtsort

Mitwitz/Kronach Ofr.

Beruf

Wohnort

Frankfurt/Main Oppenheimer Landstr. 76
begibt sich nun nach Mitwitz, Neuen-
dorferstr. 80

Ausländermeldeungsnummer

Letzter Wohnsitz in Deutschland

Wann haben Sie Deutschland verlassen?

Wann und wo ist Ihr letzter
deutscher Reisepass ausgestellt?

Staatsangehörigkeit des Antrag-
stellers

Wann und wo haben Sie gehairatet?

Transmat.

ANTRAG
auf Ausstellung eines Reisepasses

Familiennamen	Czekei ✓
Vornamen	Josef
Geburtstag	26. Januar 1897
Geburtsort	Budapest
Beruf	Kaufmann
Wohnort	Wattenscheid, Oststr. 33
Ausländermeldeungsnummer	
Letzter Wohnsitz in Deutschland	nein
Wann haben Sie Deutschland verlassen?	
Wann und wo ist Ihr letzter deutscher Reisepass ausgestellt?	
Staatsangehörigkeit des Antragstellers	
Wann und wo haben Sie gehairatet?	verh.

Transunt.

ANTRAG
auf Ausstellung eines Reisepasses

Familiennamen	Fritschi ✓
Vornamen	Michael
Geburtstag	8. Oktober 1919
Geburtsort	Kakasd
Beruf	Landwirt
Wohnort	Hildrichshausen Kr. Böblingen, Hintere Str. 58 /Württemberg
Ausländermeldeungsnummer	
Letzter Wohnsitz in Deutschland	nein
Wann haben Sie Deutschland verlassen?	-
Wann und wo ist Ihr letzter deutscher Reisepass ausgestellt?	besitzt Heimatschein
Staatsangehörigkeit des Antrag- stellers	
Wann und wo haben Sie gehairatet?	geschieden

Transunt.

ANTRAG
auf Ausstellung eines Reisepasses

Familienname	Eider ✓
Vorname	Adolf
Geburtsdag	20.6.1914
Geburtsort	Nyomja
Beruf	Elektriker
Wohnort	Schwabach b. Nurnberg Linbacher str. 10
Ausländermeldeungsnummer	
Letzter Wohnsitz in Deutschland	
Wann haben Sie Deutschland verlassen?	in Ungarn
Wann und wo ist Ihr letzter deutscher Reisepass ausgestellt?	nie in Deutschland
Staatsangehörigkeit des Antragstellers	Allemand
Wann und wo haben Sie geheiratet?	

Transunt.

ANTRAG
auf Ausstellung eines Reisepasses

Familienname	Kohlmann ✓
Vornamen	Anton
Geburtsdag	22. März 1922
Geburtsort	Szatatnak
Beruf	Landwirt
Wohnort	Kirchhardt Kr. Sinzheim (Baden) Rabenauerstr. 4
Ausländermeldeungsnummer	
Letzter Wohnsitz in Deutschland	nein
Wann haben Sie Deutschland verlassen?	
Wann und wo ist Ihr letzter deutscher Reisepass ausgestellt?	
Staatsangehörigkeit des Antragstellers	
Wann und wo haben Sie geheiratet?	ledig

Transunt.

ANTRAG
auf Ausstellung eines Reisepasses

Familiennama

Peter ✓

Vornamen

Josef

Geburtstag

4. Mai 1925

Geburtsort

Parabucs (Jugoslawien)

Beruf

Bäcker

Wohnort

Langenbrücken Kr. Bruchsal
Badstr. 9

Ausländermeldeungsnummer

Letzter Wohnsitz in Deutschland

nein

Wann haben Sie Deutschland verlassen?

Wann und wo ist Ihr letzter
deutscher Reisepass ausgestellt?

Staatsangehörigkeit des Antrag-
stellers

Wann und wo haben Sie gehairatet?

ledig

Transunt.

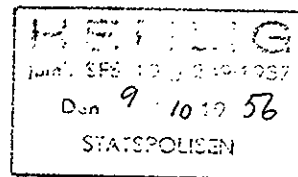
ANTRAG
auf Ausstellung eines Reisepasses

Familiennamen	Wizinger ✓
Vornamen	Alexander
Geburtstag	12. Nov. 1924
Geburtsort	Munkács
Beruf	Bäcker
Wohnort	Munkács Lesukraenka 14
Ausländermeldeungsnummer	
Letzter Wohnsitz in Deutschland	nie
Wann haben Sie Deutschland verlassen?	
Wann und wo ist Ihr letzter deutscher Reisepass ausgestellt?	
Staatsangehörigkeit des Antragstellers	
Wann und wo haben Sie geheiratet?	

Transunt.

ANTRAG
auf Ausstellung eines Reisepasses

Familiennam	Wolf ✓
Vornamen	Jozsef
Geburtstag	25.12.1918
Geburtsort	Söröksár
Beruf	Textilarbeiter
Wohnort	Nurtingen Obereisingen Sperberseck 4
Ausländermeldeungsnummer	
Letzter Wohnsitz in Deutschland	
Wann haben Sie Deutschland verlassen?	nie
Wann und wo ist Ihr letzter deutscher Reisepass ausgestellt?	
Staatsangehörigkeit des Antragstellers	V.D.
Wann und wo haben Sie geheiratet?	oui

5 ex.
Ex.n:r 3

2
fr
Protokoll över förhör med f.d. estniska numera statslöse medborgaren Arthur Tamvelius, född 2/5 1907, Förhöret hållet å kriminalstatspolisens station den 4/10 1956 klockan mellan 14,10 - 17,10 på tyska språket av undertecknad. Förhörsvittne ej tillgängligt.

Tamvelius är född i Kolk i närheten av Tallinn i Estland, och såväl hans far som mor voro födda i Estland, där familjen levat sedan 1700-talet. På fråga vilket medborgarskap föräldrarna hade före Estlands befrielse 1919 sade sig Tamvelius icke veta, om de voro ryska medborgare, men han utgick ifrån att så måste vara fallet. Efter Estlands befrielse hade de haft estniskt medborgarskap. I Tallinn hade hans fader en kolonialvaruaffär under adress Dorpatstrasse 46. Hela sin skoltid har Tamvelius tillbringat i Tallinn, där han först genomgick en grundskola från sitt 7:de till sitt 13:de år. Därefter inskrevs han i en specialskola, som varade under 5 år. Det var något slags handelsskola men han erhöll undervisning inte bara i affärskunskaper utan även i affärsarkitektur såsom inredning och skyltning m.m. (Tamvelius' tyska är inte så god att han kan lämna en uttömmande förklaring). I familjen talade man alltid estniska men i handelsskolan hade han studerat tyska och engelska. Ryskan var på denna tiden icke obligatorisk och förekom icke alls i handelsskolan. Han hade slutat handelsskolan år 1926. Efter skoltidens slut arbetade han en tid i sin faders affär och sedermera i en kvarn, som ägdes av Puck & Son. Var denna kvarn var belägen kan han icke erinra sig. Han förklarade, att han därefter hade olika arbeten i Tallinn till 1934, då han företog en studieresa till Amerika, där han stannade ungefär 1½ månad och besökte New York, Cleveland och Detroit. Därefter återvände han till hemlandet. Först sade han att

efter återkomsten började i en teknisk skola, där han skulle genomgå en 4-årig kurs, men han hade avbrutit denna kurs efter 2 år. Söderman ändrade han sig och sade att han avverkat de 2 åren, innan han reste till Amerika. Det var omedelbart efter återkomsten från Amerika, som han reste till Düsseldorf och studerade vid ett institut, där han erhöll undervisning i arkitektur och byggnadsarbete. Här stannade han lå år, eller till våren 1936. Sommaren 1935 hade han företagit en nöjesresa till Danmark under cirka 3 veckor. Efter avslutade studier på våren 1936 i Düsseldorf återvände han till Estland och började hjälpa sin fader, som nu hade en större och två mindre kolonialvarusaffärer. Samma år ingick han äktenskap med en estniska, Tatjana Vestman, och de boende sig i Tallinn. Han arbetade tillsammans med fadern till år 1940, då ryssarna drogo in i landet och faderns affärer nationaliserades utan att fadern fick någon som helst ersättning. Föräldrarna stannade kvar i Tallinn men antingen i mars eller maj 1941 blevo de tvångstransporterade till Ryssland, modern till Kirov oblast, norr ut från Moskva, där hon mördades i slutet av 1944. Fadern transporterades till Ural, där han dog av hunger i oktober 1941. Fadern hade transporterats bort tillsammans med en svensk, som varit affärsman i Tallinn och haft egen firma. Förnamnet hade varit Christian eller något liknande men efternamnet kom han inte ihåg. Denne man dog samtidigt med fadern.

Nedan innan föräldrarna släpades bort från Estland hade Tamvolius tillsammans med sin hustru och sin lilla dotter lämnat Tallinn, när han fruktade att bli bortsläpad av ryssarna. Han hade först bott en tid i Hapsala och flyttat därifrån ungefär i april flyttat till en badort som låg i närheten av Narva. Där kunde han hålla sig kvar till ungefär juli 1941, då de tyska trupperna började närma sig Narva. Vid denna tid igångsattes en mobilisering på rysk order och alla mobiliseringsbara öster beordrades inställa sig till mobiliseringen. Mobiliseringelistor vero anslagna i Narva och Tamvolius orfor att hans namn stod med

*Wahlström
H. Wahlström?
Christian Wahl
erligt T.*

på listan, varpå han icke hade något annat val än att inställa sig. De mobiliserade esterna bildade arbetsbataljoner och sändes först till Leningrad, där man stannade omkring 2 veckor. Samtliga personliga dokument såsom pass o. dyl. hade av ryssarna samlats upp i Narva, och arbetsbataljonens sålunda hopsamlade dokument gingo i särskild transportfora till Leningrad. Under vägen hade emellertid transportforan utsatts för luftangrepp från det tyska flyget, och arbetsbataljonens legitimationshandlingar hade kommit bort. Ett nytt upprop skedde i Leningrad och Tamvelius kom då på tanken att utge sig för att vara svensk, varigenom han hoppades kunna undgå att bli mönstrad som soldat i den ryska armén. Han hade även under uppehållet i Leningrad föreburat komma i förbindelse med en svensk konsul, som enligt uppgift skulle finnas där. Då han kommit till den uppgivna adressen hade en kvinna emellertid upplyst honom om att konsulen icke fanns kvar där. Efter omkring två veckor hade de mobiliserade esterna sänts vidare till Ural, närmare bestämt till en stad vid namn Režj, belägen utefter järnvägen Sverdlovsk-Jegorschino. Här hade Tamvelius tillsammans med de övriga esterna utfört diverse byggnadsarbeten och bl. a. byggt en fabrik. Man hade ankommit till Režj omkring mitten av augusti 1941. Sammanlagt var där omkring 4.500 estländare och omkring 1.500 moldaver. Här arbetade Tamvelius ungefär 6 månader eller till i början av 1942, då ryssarna beslöt sig för att sätta upp en estnisk division och samtliga ester sändes till olika soldatläger för att erhålla soldatutbildning. Enär Tamvelius i Leningrad uppgivit sig vara svensk hade den ryske militärkommendanten i Sverdlovsk förklarat att Tamvelius icke kunde mobiliseras, utan han erhöi ett intyg utskrivet av militärbefälhavaren i Sverdlovsk med uppgift om att han såsom varande svensk icke kunde mobiliseras.

Tamvelius fick stanna kvar i Režj och vid denna tid hade engelsmännen sänt över ett antal ingenjörer som skulle hjälpa ryssarna med vissa specialarbeten. Tamvelius fick nu arbeta tillsammans med ett par av dessa ingenjörer till

ungefär mitten av 1943. Dessa ingonjörer voro liksom Tamvelius ^{boende} i staden Ruzj men på olika adresser och Tamvelius kunde icke erinra sig namnen på de engelska ingonjörerna. Under det fortsatte uppehållet i Ruzj var Tamvelius sysselsatt med ombyggnad av en gammal teater i Ruzj. Därmed var han sysselsatt till i mars 1944.

Då jag kommit så långt i förhöret tillfrågade jag Tamvelius om han icke själv i likhet med engelsmännen ökt komma bort från Ryssland. Han förklarade då, att han skrivit ett brev till svenska beskickningen i Kuibysjev. Trots upprepade frågor kunde jag inte förmå Tamvelius att närmare redogöra för innehållet i det brev, som han påstod sig ha skickat till vår beskickning i Kuibysjev, och han blev märkbart irriterad över frågorna. Jag förklarade för honom att jag måste gå in på ett detaljerat förhör för att kunna avgöra om han talade sanning eller ej. Jag förklarade vidare att jag under den långa tid jag sysslat med utredningen i Wallenberg-affären träffat på så många personer som av en eller annan orsak föredratt komma med falska uppgifter om att de träffat Wallenberg, och att man endast genom ett detaljerat förhör voro i stånd att bedöma tillförlitligheten hos sagesmannen. Jag förklarade vidare, att jag såsom utredare måste räkna med tre möjligheter, 1) att Tamvelius talade sanning, då han talade om sitt sammanträffande med Wallenberg; 2) att han själv konstruerat sitt sammanträffande med Wallenberg för att därigenom göra svenska myndigheter intransigerade så att han kunde få hjälp att komma ut från Ryssland; och 3) att han sånts ut av ryssarna för att lämna vilseledande uppgifter om Wallenberg.

Jag påpekade i detta sammanhang ärendets stora betydelse för svenska folket och vädjade till Tamvelius att som hederlig karl icke lämna några uppgifter som kunde ofördolaktigt påverka aktionen för Wallenbergs befrielse.

Då Tamvelius uppenbarligen var tämligen djupt skakad av min öppenhet/iga framställning, beakt jag mig för

att tillsevidare avbryta förhöret i kronologisk ordning och hoppa över till den tidpunkt, då han sade sig ha träffat Wallenberg. Tamvelius berättade nu följande:

Under vistelsen i Inta-lägrät utförde han olika byggnadsarbeten under en rysk överingenjörs ledning, och såväl ingenjören som Tamvelius brukade erhålla underrättelser från lägerchefen - Inta-lägrät var uppdelat i olika avdelningar med var sin chef - om nyankomna specialister, vilka den ryska överingenjören och Tamvelius kunde begagna sig av. En dag, som han vill förlägga till hösten 1947, ringde lägerchefen för avdelning 5 i Inta-lägrät och meddelade att det till 5:an hade kommit "Landsleute" till Tamvelius. Tamvelius erhöi ett tillstånd av överingenjören att gå och besöka dessa "Landsleute". När Tamvelius kom fram till baracken - en sjukbarack - blev han påvisad en man, som låg i en säng med täcket eller filten uppdragen upp till ögonen. Tamvelius trodde först att han sov, men då han gick över till andra sidan av sängen såg han att mannen icke sov. Han hade tilltalat honom på tyska och frågat vem han var, vartill mannen replikerat på tyska "Ich bin aus Schweden" eller "Ich bin Schwede". Tamvelius hade då frågat varifrån, vartill mannen replikerat: "Budapest". Mannen hade vidare uppgivit sitt namn, ett namn som var obekant för Tamvelius. Då Tamvelius utgått ifrån att mannen behövde mat, hade han sagt att han skulle återkomma om någon dag och försöka skaffa lite mat. Det enda som Tamvelius kunde erinra sig med säkerhet av mannens utseende var att han hade lång näsa och att han var mycket mager.

Med hänsyn till att Tamvelius enligt ovan sagt att lägerkommendanten talat om "Landsleute" och det bara var en man, som Tamvelius påträffade, frågade jag honom på nytt om denna sak och påpekade att med "Landsleute" måste man väl avse flera personer. Tamvelius uppgav då att lägerkommendanten nog i stället sagt "landsman".

Då Tamvelius efter någon dag på nytt återkom för att

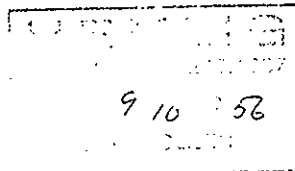
besöka sin "landsmann" fann han att denne var borttransporterad.

Omkring ett halvt år senare kom Tanvelius av en händelse över ett exemplar av tidningen Novoje Vremje, vilken en artikel fann om en svensk vid namn Raoul Wallenberg, som skulle ha försvunnit eller blivit tillfångatagen i Budapest. Tanvelius kom då att tänka på sitt möte med den förordnande "landsmannen" och han trodde sig då minnas, att det namn, som den sjuke uppgivit var just Raoul Wallenberg. Han medgav dock att detta kanske mera var en efterhandskonstruktion påverkad av tidningsartikeln. En en verklig minnesbild.

Då jag ansåg att Tanvelius' tycka icke var så god att inte misstag kunde uppstå, avbröt jag förhöret, och förklarade att jag ånade återuppta detsamma följande dag, varvid jag skulle ha en ryskspråkig tolk till förfogande, så att alla detaljer kunde bli rätt återgivna.

Stockholm den 5 oktober 1956.

Protokollet utskrivet med ledning av för hand nedskrivna anteckningar.

5 ex.

Ex.n:r

3.

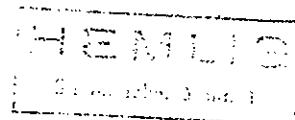
2

Protokoll över förhör med f.d. estniska numera statslöse medborgaren Arthur Tamvelius, född 2/5 1907. Förhöret hållet å kriminalstatspolisens station den 5/10 1956 klockan mellan 10 - 13. Tolk fru Håkansson och förhörsvittne kriminalassistent Lillieborg. språk: ryska. (Detta avsnitt av förhöret avser endast omständigheterna kring Tamvelius' möte med "landsmannen" i Inta-lägrete).

Tamvelius kom till Inta-lägrete 1945, troligtvis i mars månad 1945. Han utgav sig där liksom förut att vara svensk eller estlands-svensk, vilket var ungefär detsamma. Ryssarna betraktade honom såsom statslös och överhuvudtaget gällde alla utlänningar i lägrete för att vara statslösa. Undantag gällde endast en del tyskar, vilka kommit till lägrete efter 1950 - 1951 och som begått brott eller anklagats därför. Dessa betraktades såsom tyska medborgare. Ester ansågs alla vara sovjetryska medborgare, även om de kämpat i tyska armén och tillfångatagits av ryssarna. Det fanns ett mycket stort antal ester i lägrete och bland dessa gällde Tamvelius för att vara svensk eller estlands-svensk. De flesta av de estländare som överlevat hade efter hand släppts ut ifrån Inta-lägrete och tillåtits bosätta sig inom en viss region i norra Ryssland. De betraktades som fria medborgare men de hade begränsat uppehållstillstånd i så mån att de icke fingo lämna det anvisade området. Tamvelius hade hört, att sådana ester som hade släktingar kvar i Estland, hade fått tillstånd att återvända till Estland. På fråga, om han kunde namngiva några landsmän som under åren 1945 t.o.m. 1947 vistades i Inta-lägrete, förklarade Tamvelius att han knappast kunde göra detta förrän han närmare tänkt igenom saken. Han påpekade att de flesta estländare dogo i lägrete. Efter en del funderingar uppgav han att en person vid namn Meeresmaa fått återvända till Estland under 1956.

Inta-lägrete utseende.

Inta-lägrete ligger ungefär 300 kilometer väst eller

sydväst om Vorkuta. Antalet interner var, då det var som störst omkring 44.000. Lägret är utbreddt över en yta av ungefär 15 x 8 kilometer och det är beläget ungefär 15 kilometer från järnvägen Vorkuta-Kirov. Det var indelat i 14 olika lägeravdelningar, en avdelning för varje kolgruveschakt. Varje avdelning var avstängd medelst taggtråd. Som centralledning fanns en rysk officer, troligtvis överstelöjtnant, och hans namn är Gutman. Som ställföreträdare har han andra ryska officerare. Det är Tamvelius uppfattning att dessa herrar äro ryska arméofficerare. Bevakningen däremot utföres av MVD-folk. I början hade de olika lägeravdelningar haft namn, som angävo deras huvudsakliga funktion. År 1947 eller 1948 fingo de nummer och den avdelning där Tamvelius först vistades fick sedermera nummer 5 efter att tidigare ha haft beteckningen KLVD. Från 5:an flyttades han till resp. 1, 2, 3, 4 och 6. Under sommaren 1945 hade han varit sjuk under 3½ månad och då flyttats till en avdelning som hade officiellt nummer 13.

Mötet med "landsmannen".

Vid en tidpunkt som Tamvelius anser sig kunna bestämma till troligen december 1947 - det var under alla omständigheter mycket kallt och han vill hålla för troligt att det var strax före jul - var Tamvelius internerad i lägeravdelningen n:r 1, där huvudsakligast byggnadsarbetare befunno sig. Tamvelius arbetade som konstruktör och kontrollant under en rysk överingenjörs ledning, och han utförde byggnadsarbeten dels i lägret och dels i trakten omkring lägret. Lägeravdelningen n:r 5 var en slags etappstation, dit alla, som kommo till Inta-lägret först slussades in. Det var meningen att varje nyankommen skulle stanna där omkring 14 dagar, men denna bestämmelse kunde inte alltid upprätthållas. Varje lägeravdelning hade sin egen administration under ledning av en internerad, vilken alltid var ryss. Denne avdelningskommandant var i regel en icke politisk fånge, alltså en vanlig kriminell person.

Chefen för avdelning 5 hette Ivan Ivanovitj - familjenamnet okänt. Denne Ivan Ivanovitj förde en manskapelista, på vilken han skulle anteckna de aktuella beståndet av interner, d.v.s. vilka som kommo till 5:an och vilka som sedan skickades ut till de olika avdelningarna. Det ålåg denne chef att ta reda på de nyankomna internernas kvalifikationer så att han kunde upplysa de olika intresserade härn. Kom det någon byggnadskunnig, så skulle den ryske överingenjören eller Tamvelius underlättas och kom det någon skådespelare så skulle chefen för nöjesdetaljen underlättas.

Inom avdelning 5 torde ha funnits cirka 30 baracker, och i varje barack kunde inrymmas upp till 200 man, men några kanske rymde bara 150.

Tamvelius hade i sin egenskap av byggnadskonstruktör haft åtskilligt att göra med 5:ans lägerchef Ivan Ivanovitj, och Tamvelius hade sagt åt denne, att han kunde vara snäll och meddela Tamvelius om det kom någon skandinav till lägret.

En dag, då Tamvelius uppehöll sig i byggnadsavdelningens arbetskontor fick han en påringning ifrån Ivan Ivanovitj, som meddelade följande "tvoj zemlak prisjål" d.v.s. en landsman har anlänt. Som vanligt, då Ivan Ivanovitj lämnat någon uppgift om någon lämplig arbetare hade han i detta fall sagt att Tamvelius skulle komma och ge honom något för denna uppgift. Avdelningschefen brukade få någon liten uppmuntran för sina meddelanden, men i detta fallet hade Tamvelius uppfattat det som ett skämt. Då han var intresserad av att få veta vem det var som kommit till lägret begärde han ett tillstånd av överingenjören att få besöka sin "landsman". Detta kunde han göra helt öppet och behövde inte dölja för överingenjören att han skulle besöka en så kallad landsman.

Tamvelius tillfrågades här, om han kunde vara absolut säker på att den av honom angivna tidpunkten - december 1947 - var riktig, och om han hade något som styrkte denna tidsangivelse. Han förklarade då, att han var mycket säker på denna tidpunkt, enär omfattande säkerhetsåtgärder vidtagits under sommaren 1948, varvid bl.a. nytt taggtråds-

stängsel uppsatts. Han mindes mycket väl att ett antal högre ryska officerare, däribland generaler och överstar, samt ett antal soldater ankommit till lägret den 20 mars 1948. Man hade då frågat sig bland internerna vad ~~anledningen~~ anledningen till detta besök kunde vara och det visade sig att det gällde säkerhetsåtgärderna. Som ytterligare bevis för tidpunkten anförde Tamvelius att han i början av mars månad 1948 fått ett brev från svenska beskickningen i Moskva, vilket var det första livstecknet på att svenskarna voro intresserade för hans sak. Som fånge kan han själv icke ta emot några brev vid denna tid men han hade avtalat med en rysk fånge vid namn Joffe att få begagna dennes namn som adressat. Joffe hade emellertid lämnat lägret ett halvår tidigare. På poststationen hade man öppnat brevet och funnit, att det var avsett för Tamvelius. Tamvelius hade erfarit detta genom några flickor som voro anställda på posten, och han hade, trots att han inte hade rätt att ta emot något brev begivit sig till postkontoret för att hämta brevet. Emellertid blev han anhållen i samband med avhåntandet av brev^{et} och fick som straff för överträdelsen av bestämmelserna arbeta^{en} i gruvan under 14 dagar.

Sedan han fått "propusk" underskriven av överingenjören hade han under arbetstiden begivit sig till 5:ans avdelning. Han gick till den barack, där de nyanlända borde ha inkvarterats. Men han fann icke den av Ivan Ivanovitj omnämnda "landsmannen". Han vände sig då till Ivan Ivanovitj, som förklarade, att "landsmannen" var så sjuk att han överförts till sjukbaracken inom avdelningen. I denna barack funnos läkare och sjuksköterskor. Tamvelius gick ensam bort till baracken. Till höger i baracken lågo långliggare och till vänster nyintagna. Läkaren befann sig just då i baracken. Baracken hade plats för cirka 50 sjuka, men vid tillfället fanns blott 10. Läkaren, som också var fånge, visste att Tamvelius var svensk eller estlandsvensk. Genom lägerkommendanten hade läkaren underrättats om att en nyanländ sjuk kommit till baracken. Detta meddelande hade Ivan

Ivanovitj skrivit på en lapp till läkaren, varför Tamvelius bara behövde fråga efter "landsmannen". Läkaren hade då pekat på en säng, varvid han förklarade att mannen var sjuk men att någon undersökning av honom ännu icke skett. Om så varit fallet skulle mannen icke ha legat på vänstra sidan av baracken. Med läkaren hade Tamvelius talat ryska eftersom denne vara ryss. Då de kommo fram till sängen verkade det som om "landsmannen" sov, och han hade täcket eller filten uppdragen högt över ansiktet så att endast ögonen voro fria. Då Tamvelius kom till andra sidan av sängen såg han emellertid att mannen icke sov utan att mannen höll ögonen slutna. På fråga av förhørsledaren vilket språk Tamvelius använde vid tilltalet av "landsmannen" säger han, att det kan vara möjligt, att han frågat först på ryska men därefter omedelbart övergått till tyska. Att han inte talat svenska till "landsmannen" hade berott på, att Tamvelius icke kan tala svenska, även om han förstår något av språket. Hans fråga till "landsmannen" hade varit något liknande: "Varifrån är du?". Mannen knappast reagerade på frågan. Han var kalklippt och skäggig och verkade mycket smutsig. Vidare var han mycket mager. Den enda iakttagelsen Tamvelius är riktigt säker på beträffande mannens utseende, är att mannen hade en lång näsa. Kroppstorleken kan han icke bedöma. Han säger sig ha en minnesbild av att det var en mörkhårig man, dock icke mycket mörk. Mörkheten kan möjligtvis förklaras av att han var smutsig, men Tamvelius har en känsla av att mannen hade mörka ögonbryn. På Tamvelius ovan ställda fråga hade mannen svarat antingen: "Ich bin Schwede" eller bara: "Schwede". - Tamvelius nästa fråga var: "Wo/von?" - svar: "Budapest". Vid något tillfälle hade Tamvelius frågat läkaren, som var närvarande, vad den sjuke mannen led av, men läkaren sade sig icke kunna säga detta förrän han företagit en undersökning. Tamvelius hade nu frågat "landsmannen" efter dennes namn. Det hade dock verkat på Tamvelius som om mannen var så sjuk att han icke kunnat eller velat svara. Emellertid hade mannen nämnt sitt namn, både förnamn och

efternamn. Då mannen nämnde namnen var det ingenting i namnen som påminde Tamvelius om att han hört dem förut eller påminde om något liknande namn. Han skrev inte upp namnen vid tillfället, och då han förstod att mannen behövde extra mat, hade han beslutat sig för att försöka återkomma vid något senare tillfälle och då medföra mat. Om mannen uttryckt någon önskan om att få mat, kan Tamvelius icke erinra sig. Till den ryske läkaren hade Tamvelius sagt att han ämnade återkomma och då medföra något att äta åt sjuklingen, och Tamvelius tänkte då för sig själv att han skulle försöka återkomma om ett par dagar och då prata mera med mannen.

Beträffande Tamvelius' möjligheter att skaffa mat sade han, att han hade större möjligheter än en vanlig schacktarbetare att skaffa mat, enär han var mera rörlig inom lägret. Han hade tidigare vid olika tillfällen kunnat hjälpa behövande med mat, och det var särskilt tack vare den ryske överingenjören som han kunde göra så.

Efter någon dag hade det lyckats Tamvelius att få en ny "propusk" utskriven av överingenjören, och han återvände till 5:ans sjukbarack. Där träffade han på nytt läkaren som sade, att "landsmannen" överförts på "etapp", vilket betydde att han förts till ett annat läger än Inta-lägret. Vart han förts kände läkaren icke till. Tamvelius hade då frågat läkaren hur kunde ni låta köra bort en så sjuk människa och läkaren replikerade att han själv protesterat mot bortkörningen.

Tamvelius hade då begivit sig till Ivan Ivanovitj för att få närmare uppgifter om vart "landsmannen" förts. Denne sade sig icke veta vart men tillade: "verajatno v moskvo" eller ordagrant "förmodligen till Moskva". På fråga av förhørsledaren om Ivan Ivanovitj hade någon möjlighet att få reda på, vart en fånge fördes uppgav Tamvelius, att det var möjligt att Ivan Ivanovitj samarbetade med "spets otdel", vilket betyder en särskild avdelning inom MGB och att han därigenom kunnat få reda på vart resan ställdes. Det kunde även vara möjligt, att han visste, vart tågen vid en viss tidpunkt gingo. Ivan Ivanovitj hade vidare tilllagt "Butirka", vilket är ett fängelse i Moskva.

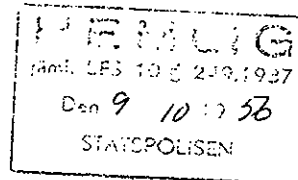
Några ytterligare uppgifter hade Tamvelius icke fått av Ivan Ivanovitj, och om fången var bättre eller sämre vid avresan kände Tamvelius icke till.

Någon tid senare, närmare någon gång bestämt under våren eller sommaren 1948, hade Tamvelius av en slump i lägreets bibliotek kommit över ett exemplar av den ryskspråkiga tidningen "Novoje vremja" ("Die Neue Zeit" på tyska). Det var troligtvis marsnumret för år 1948. Denna tidning innehöll en artikel om en svensk legationstjänsteman Raoul Wallenberg, som enligt uppgifter hämtade ur svenska pressen, skulle ha tillfångatagits i Budapest. Novoje vremja hade protesterat mot påståendet att Wallenberg tillfångatagits i Budapest och att han skulle vara fånge i Ryssland.

Vid tiden för läsandet av denna artikel hade Tamvelius glömt bort intermezzot med den sjuke "landsmannen" i 5:an. Då Tamvelius såg ordet "Budapest" hade intermezzot med den sjuke i 5:ans sjukbarack återkommit i minnet. Han hade då läst igenom artikeln och sett att namnet Raoul Wallenberg förekom. Han ansåg då, att detta måste vara det namn, som den sjuke uppgivit. På fråga av förhørsledaren, hur säker han kunde vara på att det var samma namn som den sjuke uppgivit sade Tamvelius, att om han inte fått se namnet i tidningsartikeln vid tiden ifråga, så hade han inte kunnat komma ihåg det, och han är inte helt säker på att Wallenberg var det namn, den sjuke uppgav. Det är närmast efternamnets karaktär som gör att han tror det vara Wallenberg. Tamvelius hade rivit ut artikeln ur tidningen och sparat den mycket länge men han vet inte vart den tog vägen.

Stockholm den 8 oktober 1956.

Otto Amiel

5 ex.

Ex.n:r 3

2

Protokoll över förhör med f.d. estniske numera statslöse medborgaren Arthur Tamvelius, född 2/5 1907. Förhöret hållet å kriminalstatspolisens station den 6 oktober 1956 klockan mellan 10 - 12,30. Språk ryska. Tolk fru Håkansson och förhörsvittne kriminalassistent Lillieborg.

Sammanträffanden med tyske medborgaren Ernst Wallenstein.

Under åren 1949 - 1950 vistades Tamvelius i avdelning n:r 2 i Inta-lägrät. Troligen under 1949 kom Wallenstein dit till denna avdelning, och han stannade kvar även sedan Tamvelius i mitten av 1950 flyttades till avdelning n:r 3. Under samtal med Wallenstein började denne tala med Tamvelius om Wallenberg, vilket skedde sedan Tamvelius förklarat sig vara svensk, men han sade inte att han var från Estland. Då Tamvelius nämnde att han var svensk, sade Wallenstein att "jag känner en svensk väl" och han tillade: "att han suttit i samma cell som en svensk." På fråga av Tamvelius vad svensken hette, funderade Wallenstein under cirka 1 och en halv minut och sade "Wallenberg". Något förnamn nämnde han icke. Tamvelius blev mycket förvånad, då han hörde namnet Wallenberg, och han tänkte: "Detta måste vara samme Wallenberg, som omnämndes i tidningen". Namnet Wallenberg förknippade han med tidningsartikeln. Huruvida Tamvelius nämnde för Wallenstein, om han läst den tidigare omnämnda artikeln, kan han inte säga. Det var Wallenstein som berättade om Wallenberg, och han sade sig ha den uppfattningen, att Wallenberg var död, eftersom Wallenberg var "så sjuk" när Wallenstein satt tillsammans med honom i samma cell. Wallenstein nämnde icke tidpunkten, då han och Wallenberg skulle ha varit tillsammans. Det kunde var möjligt, att Wallenstein kom direkt från fängelset till Inta-lägrät. Tamvelius kan inte erinra sig nu något mera, som Wallenstein eventuellt kan ha berättat om Wallenberg. Det var bara vid det enda tillfället, som Wallenberg varit på tal dem emellan. Tamvelius sade sig inte ha fått några upplysningar av Wallenstein om att Wallenberg skulle ha varit legations-

HEM LIG

tjänsteman.

Det påpekades för Tamvelius att enligt Wallensteins till svenska myndigheter lämnade uppgifter han och Wallenberg aldrig skulle ha suttit i samma cell, och att Wallenstein därför icke gärna kunde ha yttrat sig om Wallenbergs hälso-tillstånd. Tamvelius genmålde, att han var absolut säker på, att Wallenstein sagt sig hava suttit i samma cell som Wallenberg, och han hade sagt att han kände Wallenberg väl. Tamvelius är vidare säker på att Wallenstein sagt, att Wallenberg var sjuk. Wallenstein hade, enligt vad Tamvelius nu erinrade sig, sagt att han trodde att Wallenberg avlidit. Tamvelius erinrade sig nämligen, att han vid tillfället ifråga tänkte för sig själv, att om han komme ut och komme till Sverige så skulle han meddela Wallenbergs föräldrar, att Wallenberg troligen vore död. Tamvelius vidhåller sina tidigare påståenden trots upprepade påpekanden.

Sammanträffande med Bornschein, Heinz.

Medan Tamvelius under år 1954 vistades i avdelning nr 4 i Inta-lägrete kommo cirka 600 tyskar från Vorkuta på hemväg till Tyskland. De kommo i slutet av 1954 och reste vidare i början av 1955. Tamvelius lärde känna en del av dessa tyskar och voro tillsammans med en del av ~~tyxkx~~ dessa under fritiden. Under denna tiden kunde de internerade röra sig tämligen fritt inom avdelningen och besöka de internerade i andra baracker. Så var ej förhållandet förut. Tyskarna befunno sig i särskilda baracker - 5 & 6 stycken - som lågo litet för sig själva. Man träffades även i lägrete matsal. Det var särskilt ett tiotal tyskar, som Tamvelius sammanträffade med, och bland dem var Bornschein. Denne spelade dragspel, vilket utgjorde en viss attraktion. I lägrete fanns tillgång till musikinstrument och Bornschein hade fått låna ett dragspel. Tamvelius minns att Bornschein ^{sagt} att han inte spelat på länge. Vid tre eller fyra tillfällen hade Tamvelius sammanträffat med Bornschein ^{och} ~~xxx~~ han ^{hade} sagt att han varit journalist för Manchester Gardian. Han gav Tamvelius sin adress i Berlin och denna var enligt anteckning i Tamvelius' anteckningsbok "Heinz Bornschein,

Berlin- Steglitz, Lensius Str. 33.". När Bornscheim fick veta att Tamvelius' familj bodde i Stockholm lovade Bornscheim att han, som hade goda kontakter bland journalister skulle ta upp fallet Tamvelius i pressen och underrätta familjen i Stockholm. Bornscheim sade sig känna två svenska journalister i Berlin. Just då Bornscheim stod i begrepp att lämna Inta-lägre för vidare färd till Tyskland sade Tamvelius till Bornscheim: "Om Ni får höra någonting om Wallenberg"- Tamvelius vet inte om han också nämnde förnamnet - men det kan vara möjligt att han sagt svensken Wallenberg -"så säg, att också jag vet något om honom." (Tamvelius ville först göra troligt, att han endast sagt om Ni hör någonting om Wallenberg, så säg att även jag vet någonting om honom, men då det påpekades för honom, att han i så fall måste ha talat med Bornscheim om Wallenberg tidigare, förklarade han, att det var möjligt att han sagt svensken Wallenberg.) Såsom av parentes framgår har Tamvelius förklarat att han icke vid något tillfälle före Bornscheims avresa talat med Bornscheim om Wallenberg, och den enda uppgift Bornscheim kan ha fått av Tamvelius om Wallenberg är namnet, och möjligen att Wallenberg skulle vara svensk.

Tamvelius säger att han här i Stockholm efter sin hitkomst läst Bornscheims artiklar i Stockholmspressen och han säger, att Bornscheims påståenden om att Wallenberg skulle finnas eller ha funnits i Taischet och att han skulle ha varit sjuk är något för Tamvelius helt okänt. Icke vid något tillfälle har Tamvelius sagt till Bornscheim att han - Tamvelius - varit i Taischet. Lika litet har han fallit ett sådant yttrande till de andra tyskarna, som han då och då sammanträffade med i avdelning 4, och han har icke för dem nämnt något om sammanträffandet med "landsmannen" i 5:ans sjukbarack. Bornscheim kan därför inte ha haft någon möjlighet att av Tamvelius' samtal med de andra tyskarna få ut något ytterligare om Wallenberg. Med de andra tyskarna hade han talat om sitt eget fall, men han hade icke nämnt något om till dem om att han samtalat med Wallenstein om Wallenberg. Däremot kan

det var möjligt, att Tamvelius under sin långa vistelse i Inta-lägrät talat med andra tyskar än den grupp om 600, som kom i slutet av 1954 till Inta-lägrät, om Wallenberg. Det var dock endast de närmaste vännerna som man vågade utbyta tankar med, enär man alltid måste vara försiktig. I detta sammanhang frågade undersökningsledaren Tamvelius om han i något annat fall än Bornschein försökt få fram ett meddelande till Sverige om att han träffat "landsmannen". Denna fråga besvarade Tamvelius nekande. Det var endast meddelande om sin egen belägenhet, som han bett att få framfört till Sverige.

Det påpekades för Tamvelius, att Bornschein sagt, att Tamvelius vid flera tillfällen talat med Bornschein om Wallenberg och nämnt honom som "sin vän Raoul". Tamvelius förnekade bestämt att så är fallet. Tamvelius upplystes vidare om att Bornschein först nämnt namnet Willborg. Detta namn säger sig Tamvelius aldrig ha hört. En del av Bornscheins berättelse lästes upp för Tamvelius, som säger, att berättelsen, i vad mån den grundar sig på utsaga från Tamvelius, är helt falsk.

Angående Friedrich Klausch.

Tamvelius känner till Friedrich Klausch och har hans adress antecknad i den anteckningsbok, som han säger sig ha börjat föra i Potjma-lägrät för några månader sedan. Adressen är Mainz a/Rhein, Grosse Bleiche 52. Tamvelius var 1952 - 1953 i avdelning 3 i Inta-lägrät, och då kom Klausch dit från något läger, som Tamvelius icke kan påminna sig. På fråga om Tamvelius talat med Klausch om Wallenberg säger Tamvelius, att detta är möjligt. De arbetade tillsammans under 1½ år. Det påpekades för Tamvelius, att Klausch uppgivit, att Tamvelius för honom talat om en svensk, som skulle ha arbetat inom svenska Röda Korset och att bokstäverna "au" skulle ha ingått i svenskens namn. - "I så fall måste det ha varit Raoul Wallenberg", säger Tamvelius.

Med hänsyn till Klausch' påpekande om att Tamvelius skulle ha visat honom en svensk tidning med uppgifter om Wallenberg, förklarade Tamvelius att någon svensk tidning hade han icke haft, men däremot hade han lyssnat på någon radioutsändning i vilken omtalats, att det skulle ha varit demonstrationer i Stockholm av studenter mot sovjets beskickning, och att man då fordrat att Raoul Wallenberg skulle återvända till Sverige. Tamvelius påpekade att den första svenskatidning han sett efter tillfångatagandet var på svenska beskickningen i Moskva.

På särskild fråga, huruvida Tamvelius talat om för Klausch, att han i Ryssland träffat ytterligare svenskar, blev svaret nej.

Fallet Malinovski. (Namnet förekommer icke i den tidigare omnämnda fickkalendern).

Tamvelius lämnade Inta-lägreten den 23/12 1955 och kom till Potjma-lägreten den 6/1 1956. Även Malinovski kom till Potjma-lägreten i någon transport från norr, dock icke från Inta. Beträffande samtliga interner i Potjma-lägreten gällde att det var ryssarnas avsikt att skicka dem till resp. hemländer, och Malinovski, som skulle vara halvtysk - modern skulle vara från Ryssland, hade sänts ned från norr för vidare transport till Tyskland. Tamvelius träffade Malinovski först i Potjma-lägreten. Förhållandena i Potjma-lägreten voro betydligt friare än i Inta. Sålunda kunde man promenera omkring i en park och internerna fingo spela fotboll. Lägreten var dock inhägnat och de bevakades av soldater. Utan tillstånd fingo fångarna inte lämna lägreten. Endast utlännningar funnos där men både kriminella och politiska fångar voro blandade om varandra. Varje barack var utrustad med radiohögtalare och genom utsändning erfor Tamvelius att svenske statsministern vid tiden ifråga var i Moskva. Nyheten gavs i samband med att en kommuniké om Raoul Wallenberg utsändes. Just då kommunikén lästes upp var Tamvelius i sällskap med Malinovski, och nu fick

Tamvelius höra att Raoul Wallenberg ännu icke återvänt. Tamvelius yttrade då till Malinovski: "Hur kan de förneka att Raoul Wallenberg är här? Jag har ju träffat Wallenberg en gång och redan då var han sjuk. Han kan ju inte vara i livet". Denna slutsats hade Tamvelius grundat på Ernst Wallensteins uttalanden, men han hade inte nämnt någonting härom till Malinovski.

Malinovskis strafftid var vid tiden ifråga redan utgången, men han kvarhölls i lägret 1 å 2 månader utan att veta varför. En dag någon tid efter kommunikén hade Malinovski kallats upp till "spets otdel" och fått en handling, enligt vilken han skulle göras färdig för avresa. Hans bestämmelseort var Viisakovsk, Morkovski oblast, en plats belägen väster om Moskva, där han skulle avvakta beslut om utresa. (Denna adress fanns antecknad i Tamvelius' anteckningsbok).

Då Tamvelius erfor, att Malinovski skulle få lämna lägret, skrev han två brev till svenska beskickningen i Moskva, av vilka det ena syddes in i Malinovskis axelvadd, detta som en säkerhetsåtgärd för den händelse Malinovski skulle bli visiterad, då han lämnade lägret. Båda brevens innehåll voro ungefär likalydande och innehöllo en begäran om att Tamvelius' familj skulle underrättas samt vidare begäran om erhållande av svenskt främlingspass. Tamvelius säger i detta sammanhang att han skrivit inalles ett 25-tal brev under de sista 10 åren med liknande begäran.

Tamvelius begärde inte att Malinovski skulle överbringa något budskap till svenska beskickningen om Wallenberg. De hade inte talat med varandra om fallet Wallenberg sedan dagen för kommunikén.

Tamvelius hade begärt att Malinovski, sedan han frigivits, skulle försöka komma i förbindelse med antingen tyska eller svenska beskickningen i Moskva. Båda två voro medvetna om att det kunde vara förenat med svårigheter att komma in på beskickningarna, men man hoppades att det skulle gå.

Det påpekades för Tamvelius, att Malinovski sagt,

att det var genom Pravda, som de fått uppgiften om Raoul Wallenberg i Potjma-lägre. Tamvelius genmålde, att så inte var förhållandet utan det var som han ovan sagt genom radioutsändningen. Följande dag hade emellertid Pravda kommit med en kommuniké. På särskild fråga förklarade Tamvelius än en gång att Malinovski inte fått något som helst uppdrag från Tamvelius att till svenska beskickningen framföra ett budskap om Raoul Wallenberg.

Tamvelius tillfrågades, hur Malinovski vid sitt besök i Moskva kunde säga att Raoul Wallenberg dött i Butyrka, och Tamvelius sade att han inte kan lämna någon förklaring till detta. Han tillade: "Det kan vara möjligt, att jag sagt vad Ivan Ivanovitj nämnde om Butyrka".

Stockholm den 8 oktober 1956.

Otto Järnström

5 ex.
ex. nr 3.
5 blad.

HEMLIG
jäml. SFS
Den 7/10 1956.
STATSPOLISEN

Protokoll över förhör med f.d. estnische medborgaren Arthur Tamvelius, hållet på kriminalstattpolisens station måndagen den 8 oktober 1956 med början kl. 10.00.

Förhørsledare: krim.ass. G. Lillieborg.

Förhörsvittne ej tillgängligt.

Förhöret har hållits på tyska språket.

Tamvelius ombads till en början redogöra för, huruvida han vid några tidsperioder tidigare vistats i Sverige.

Han uppgav därvid, att han sammanlagt besökt Sverige cirka fyra, fem gånger. Första gången tror han var år 1926, då han gjorde en turistresa till Stockholm, där han vistades under cirka 10 dagar. Han bodde då hela tiden på pensionat och hotell. Några som helst närmare släktingar hade han inte, hos vilka han kunde bo.

Nästa gång han besökte Sverige var troligen år 1928, då han även gjorde ett kortare besök i Stockholm som turist. Liknande besök gjorde han vidare under troligen åren 1931 och 1934. Besöken var av kortare varaktighet.

Sista gången han besökte Sverige var år 1936. Detta var i samband med återresa från Danmark till Estland. T. hade nämligen vistats i Danmark under cirka fyra, fem månader år 1936. Han hade där haft anställningar som praktikant hos olika byggnadsfirmor såväl i Köpenhamn, Aarhus som en del andra städer. Till Danmark hade han rest med båt från Estland. Vid sin återresa från Danmark, vilket skedde någon gång under hösten 1936 reste han via Helsingör - Helsingborg till Stockholm. Vid denna tid pågick i Stockholm ombyggnaderna vid Slussen och detta arbetsprojekt in-

tresserade honom särskilt. Besöket i Stockholm varade emellertid denna gång endast några dagar, varunder han även nu bodde på hotell. Därefter reste han med båt tillbaka till Estland. Efter denna tidpunkt har han inte vidare besökt Sverige för när nu.

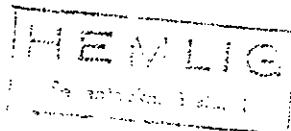
Beträffande sina kunskaper i svenska språket, säger T. att han hjälpligt kan förstå detta samt även läsa och förstå svenska tidningar. Han kan dock endast tala enstaka ord. Tidigare under sin vistelse i Estland umgicks han ganska mycket med svenskar och kunde vid denna tid tala svenska tämligen bra men han har nu glömt bort det mesta av sina kunskaper.

T. ombads nu redogöra för sina levnadsförhållanden från år 1942 och framåt i tiden.

År 1942 vistades han i Rezj. Till denna stad hade han kommit någon gång på hösten 1941. Staden Rezj var vid denna tid en mindre ort. Cirka 6 kilometer utanför Rezj uppfördes nu en helt ny stad. Cirka 6.000 man, som mobiliserats av ryssarna, användes för dessa byggnadsarbeten. T. själv hade icke blivit uttagen för soldatutbildning, enär han uppgivit sig vara svensk. Han arbetade nu som chef för en arbetsstyrka på 10 - 15 man och utförde husbyggnadsarbeten i denna nya stad. De som utförde dessa arbeten var vid denna tid estländare och moldaver. Ryssarna vågade nämligen inte skicka alla dessa till fronten, då man inte litade på dem.

I början av år 1942 hade till dessa nybyggnadsarbeten i Rezj även kommit ett par engelska ingenjörer. Dessa arbetade som frivilliga i Sovjetunionen, enligt ett särskilt avtal mellan England och Sovjetunionen. Inalles var det sammanlagt 500 engelska tekniker och ingenjörer, vilka utförde monteringsarbeten, inom hela Sovjetunionen. Deras kontrakt gällde för ett år.

De båda engelska teknikerna i Rezj umgicks T. ganska ofta med. Han bodde i samma hus, som dessa. Han kan dock endast erinra sig deras förnamn, James och Girard.

Ungefär samtidigt som dessa engelsmän kommit till Rezj hade samtliga estländare och moldaver blivit förflyttade österut till ett läger, Kamischlag, för att där utbildas för fronttjänstgöring. T. blev emellertid ensam kvar i Rezj, enär han tidigare av militärkommandanten i Sverdlovsk erhållit en frigivningssedel, att han inte skulle uttagas till fronttjänstgöring, enär han betraktades som svensk.

Sedan de båda engelska teknikerna under sommaren 1943 slutat sin anställning i Rezj och återvänt till England, började T. i gamla staden Rezj att bygga om den gamla teaterbyggnaden som fanns där. Vid denna tid fanns det nu endast ryska arbetare här, vilka hade avlöst de tidigare estländska och moldaviska arbetarna.

Under hösten och vintern 1943 - 1944 hade T. vid ett par tillfällen avsänt ett par brev med några månaders mellanrum till svenska beskickningen i Kujbysjev, som då uppehöll sig där. Han hade i dessa brev förklarat, att han var svensk och önskade få svenska beskickningens hjälp att komma bort från Sovjetunionen. Breven hade han avsänt med den vanliga posten. Något svar på dessa brev erhöll han dock inte.

Någon tid efter detta troligen i början av år 1944, hade han skickat ett meddelande med en vitrysk ingenjör, vilken även arbetade i Rezj, och som skulle göra ett par veckors besök i Kujbysjev. Denne hade han därvid bett att göra ett besök på svenska beskickningen därstädes samt avlämna ett meddelande från T. Detta innehöll uppgifter om T. namn och adress i Rezj samt även en begäran om hjälp. Den vitryske ingenjören hade utfört detta uppdrag. Han hade kommit i kontakt med en sekreterare på beskickningen, vilken tillsagt honom att återkomma efter ett par dagar för att erhålla besked. Denne hade gjort detta, samt därvid fått svaret, att man vid beskickningen för närvarande inte kunde göra något så länge kriget pågick. Så snart detta slutat, skulle det bli möjligt att kunna ordnas med hemtransport av even-

tuella svenskar.

I början av februari år 1944 hade T. observerat ett anslag på postkontoret i Rezj, att det fanns möjlighet att avsända telegram till alla neutrala stater. Denna möjlighet stod öppen för alla medborgare i Sovjetunionen. T. avsände då strax därefter ett telegram till professor Wieselgren i Stockholm, vilken var en gammal bekant till honom. Hans adress hade han inte kommit ihåg utan endast adresserat telegrammet till "professor Wieselgren, Universitetet, Stockholm." Vad telegrammet innehållit kommer T. inte nu ihåg men han tror att han där uppgivit sin adress och begärt hjälp. Som avsändareadress hade han angivit "Tamvelius - Dubrovin, operetteatern, Sverdlovsk." Nämda Dubrovin var en mycket känd rysk dekoratör, som T. var väl bekant med. T. hade 20 dagar därefter erhållit svar på detta telegram, men han kan inte nu erinra sig, vad detta innehållit. Han avsände sedan ytterligare ett telegram till Wieselgren, men fick aldrig något svar på detta.

Den 20 mars 1944 blev T. arresterad av M G B. Nämda dag var T. på besök hos sin vän Dubrovin i Sverdlovsk. Medan han ensam hade befunnit sig ute på en gata, hade det kommit fram två civila män till T. och begärt, att han skulle legitimera sig. T. hade då framvisat ett arbetskort med sitt foto, samt ytterligare något papper, på vilket stod angivet, att han hade rätt att vistas inom Sverdlovsk-oblast. De civila männen, hade förklarat, att dessa papper inte var tillfyllest, utan att T. måste följa med dem i en väntande bil för ytterligare kontroll.

Färden hade sedan ställts till M G B:s huvudkvarter i Sverdlovsk. Dessa byggnader utgjordes av ett helt kvarter. Inne på gården fanns ett fängelse i 4 våningar samt ytterligare två källarvåningar. Fängelset stod genom underjordiska gångar i förbindelse med M G B:s kvarter, genom vilka gångar fångarna fördes vid förhör. I fängelset var det inrymda enmansceller. Till en sådan fördes T. och satt i detta fängelse under 9 månader.

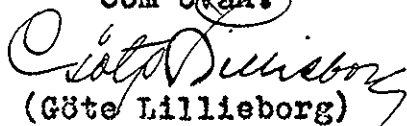
Under den första tiden utsattes T. för ständiga förhör, varvid han även torterades. Sålunda fick han under ett förhör som hölls med honom nere i fängelsets källare, under 5 - 6 timmar stå i iskallt vatten, som gick honom upp till knäna. Han var då endast iklädd en skjorta samt ett par korta underbyxor. Vid andra förhör blev han slagen med järnrör över fingrarna, så att alla hans naglar blev förstörda. Vidare slog man honom över munnen, så att ett flertal tänder slogs ut. Man skadade ett flertal revben samt slog honom på bron, så att han fortfarande är nästan döv på sitt vänstra öra. Vid ett tillfälle hölls oavbrutet förhör med honom under 11 dygn varunder han inte fick tillfälle att sova eller ens sitta. Föda fick han intaga, då han fördes tillbaka till sin cell för några minuter, där han fick äta kall mat. Maten bestod per dag av 650 gram svart bröd samt en gång per dag soppa.

Under förhören anklagade man T. för att vara spion, enär han var utlänning. Förhören med T. pågick ungefär två månader, varefter han någon gång i maj fick underteckna ett papper enligt § 206, att undersökningen nu var slutförd och att det man anklagat honom för var riktigt. Han undertecknade detta papper. Därefter fick han sitta kvar i fängelset i väntan på att han skulle få sin dom. Fängelsetiden var nu avsevärt bättre. Han fick sova och behövde inte utstå några fler förhör. I november 1944 erhöll han sin dom, vilken lød på 20 års tvångsarbete enligt § 58 punkt 6.

Ett par dagar efter det han erhållit sin dom blev T. tillsammans med andra fångar med järnväg transporterad till Ivdal-lag i norra Ural. Där arbetade han med skogsarbete.

Förhöret avbröts klockan 13.00.

Som ovan.

(Göte Lillieborg)

BREVKORT
CARTE POSTALE

Lund den
20.10.43.

Fru Ti Tamvelius

Observatoriegatan 10 - III

(hos Pöhl)
Osterblom

Stockholm

Kära Fru Ti!

I dag kom följande telegram:

"Sverdlovsk LD 775 18 W 17/10 0825
University professor Wieselgren Lund
I am well. Inform my wife. My adress USSR Sverdlovsk
Muskomedia Dubrovin
Tamwelius Artur."

Det var då roligt att få ett livstecken från
honom. Troligen kan Ni svara själv, om ej med brev,
så dock med telegram.

Jag är glad att höra, att det gick bra med att
komma in på Konsthögskolan. Det skulle vara roligt
att träffa Er och lilla Krista igen, men det ser
inte ut som om jag skulle slippa loss från Lund på
länge. Tillgivna hälsningar från

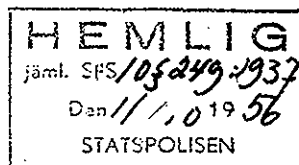
Pu Wieselgren

STATSPOLISEN

STOCKHOLM
3:e rotelns 1:a byrå

5 ex.

ex. nr 3. 5 blad.

5
L

Protokoll över förhör med f.d. estnische medborgaren Arthur Tamvelius, hållet på kriminalstatspolisens station torsdagen den 11 oktober 1956 med början kl. 10.00.

Förhørsledare: krim.ass. G. Lillieborg.

Förhörsvittne ej tillgängligt.

Förhöret har hållits på tyska språket.

Förhöret återknöts till den av Tamvelius tidigare lämnade redogörelsen i samband med hans arrestering i mars 1944 av M G B i Sverdlovsk. Tamvelius omtalade därvid vidare, att de förhör, som hölls med honom, leddes av troligen en M G B-löjtnant, vars namn han dock inte kan erinra sig. Denne hade som medhjälpare ytterligare två M G B-män, som avlöste varandra under förhören. Förhören hölls till en början på estniska språket med tolk men senare övergick man till ryska. Tamvelius uppger, att han under de tre åren, som han vistats i Ryssland, hunnit lära sig detta språk tämligen bra. Beträffande Tamvelius nationalitet hade han under förhören och även senare under sin vistelse i Sovjetunionen gyllt som statlös. Detta emedan han var estlands-svensk. Alla av ren estländsk börd, betraktades av ryssarna som sovjetmedborgare. Tamvelius uppger vidare, att han under förhören icke någon gång hävdade, att han var svensk eller bett att få komma i kontakt med den svenska beskickningen. Vid sin arrestering hade Tamvelius innehaft det tidigare omnämnda dokumentet från militärkommendanten i Sverdlovsk, i vilket stod angivet att han var befriad från mobiliseringen till krigstjänst. Där stod vidare angivet, att han var estnisk medborgare men med svensk nationalitet. Ryssarna hade icke fäst något avseende vid detta utan endast behandlat honom som

Denna domstol "OSO" dömda således Tanvelius på grund av

de förhörsprotokoll, som blivit sända till Moskva, till 20 års tvångsarbetsläger enligt § 58 punkt 6. Denna dom erhöi han i november 1944.

Ett par dagar efter det att Tamvelius erhöi sin dom blev han förd från M G B:s fängelse i Sverdlovsk till ett annat fängelse därstädes, dit fångarna sammanfördes i väntan på att senare transporteras vidare till olika läger i Sibirien. Tamvelius uppger, att i Sverdlovsk fanns tre dylika stora fångelser, två var gamla fångelser under det att ett var nybyggt. Varje fängelse rymde cirka 6 - 8000 fångar. Namnen på dessa fångelser kan han dock inte erinra sig. Han vet för övrigt inte om de hade några speciella namn. I fångelserna fanns såväl kriminella som politiska fångar. I ett av dessa fångelser satt Tamvelius ungefär en vecka.

Någon gång i början av december 1944 blev Tamvelius tillsammans med cirka 200-300 andra fångar transporterad till ett arbetsläger i norra Ural, vid namn IVDEL-LAG. Transporten gick per järnväg via Nij-Tagil - Serov till Sama, som var ändpunkt för den officiella järnvägen. Därefter fortsattes transporten med en av N K V D speciellt byggd järnväg fram till IVDEL-LAG.

Transporten tog cirka en vecka. Det var icke ett speciellt fångtransporttåg utan fångarna fick medfölja ett vanligt godståg. Sammanlagt var det 4 vagnar, som fångarna transporterades i. Vagnarna var egentligen inte avsedda för mer än cirka ett 40-tal man, men nu var det mer än det dubbla i dessa fångtransportvagnar. Soldater medföljde även i en särskild avdelning i dessa vagnar. Den enda föda fångarna fick under transporten var bröd och torkad fisk. Vatten erhöi de endast en eller två gånger under hela resan. Transporten var ett stort lidande för samliga fångar.

En del av fångarna avlämnades i Nij-Tagil, andra i Serov och Sama, på vilka platser även arbetsläger var belägna. Sama var ett s.k. genomgångsläger, där fångarna fördelades och sändes vidare till andra läger. I Sama fanns det ungefär endast 1.500 man. I detta läger vistades Tamvelius ett par dagar, och sändes sedan vidare till IVDEL-LAG. Ivdel är en mindre stad

belägen cirka 200 km. norr om Sama. Staden utgjorde centrum för lägren. Sammanlagt fanns runt om Ivdal 48 mindre lägerenheter. Varje läger hade cirka 1000 - 2000 fångar. Varje sådan lägerenhet var omgärdad med taggtråd och starkt bevakad av NKVD-soldater, vilka uppgick till ungefär 200 man. Inom varje lägerområde fanns vidare en del MG-B-män, vilka hade hand om den egentliga personundersökningen av fångarna i lägret. Kommendanten var en NKVD-officer.

Under den tid Tamvelius vistades i IVDEL-LAG var han placerad i lägret nr. 9. I samtliga läger utförde fångarna skogsarbete. I detta läger vistades Tamvelius till någon gång på hösten 1945, då han blev transporterad till Intalägret, beläget söder om Vorkuta. Transporten dit gick via Sverdlovsk - Molotov-Kirov - Kotlas. Anledningen till hans förflyttning känner han inte till, men tror att den berodde på, att ryssarna önskade ha en del specialister till detta område. I IVDEL-LAG hade Tamvelius sysslat med enbart vanligt skogsarbete. På hans registreringskort fanns emellertid angivet att han var byggnadstekniker.

Efter sin ankomst till INTA-lägret fick Tamvelius under det första året syssla med kolbrytning som vanlig gruvarbetare. Han fick under denna tid hela tiden arbeta under jorden. Senare fick han börja arbeta på ett arkitektkontor i staden Inta. Detta stod under ledning av ryska ingenjörer men ett flertal fångar arbetade där som medhjälpare.

Angående Felix Italiener.

Tamvelius ombads nu att redogöra för sin bekantskap med Felix Italiener.

Tamvelius uppgav därvid, att han första gången träffade Italiener i januari 1956, då han vistades i Potjma-området. Tamvelius och Italiener voro tillsammans i ett läger vilket hade beteckningen nr 7-1. I detta läger fanns cirka 700 fångar av olika nationaliteter, vilka alla väntade på att erhålla order om hemresa. Fångarna väntade att en speciell kommission, som tillsattes av ryssarna, skulle ompröva deras tidigare domar.

Många av fångarna blev därvid helt frikända och senare hem-sända, andra fick sina straff nedsatta betydligt.

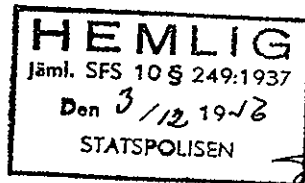
Tamvelius bodde tillsammans med nämnde Italiener i samma barack under ungefär två månader, februari - mars 1956. Italiener hade talat en utmärkt svenska och sagt sig vara född i Sverige. Han hade vidare förklarat, att han hade tyskt medborgarskap och att han väntade på att återvända till Tyskland tillsammans med andra fångar. Han hade hela tiden vistats i Vorkuta-lägren under en tid av cirka 7 år. Efter cirka två månader hade Italiener blivit förflyttad från lägret nr 7-1 till dess huvudläger, vilket hade enbart beteckningen nr 7. Där vistades han ända tills sin frigivning den 26 augusti 1956. I detta läger uppehöll sig den speciella kommissionen, som prövade fångarnas domar. Tamvelius blev även förd till detta läger i början av augusti 1956. Hans sak prövades av kommission, som förklarade, att Tamvelius blivit dömd oskyldigt, och att han skulle frigivas. Det var den 27 augusti, som han frigavs. Man hade därvid även frågat honom vart han ville resa i väntan på att hans papper skulle ordnas. Han hade då begärt att få komma till Kalinin. Tillsammans med Italiener hade Tamvelius arresterats dit i slutet av augusti 1956. De hade tillsammans hyrt ett mindre privatrum i Kalinin. Under denna vistelse i Kalinin hade Tamvelius kommit att tala med Italiener om Wallenberg och frågat denne, vad han kände till om Wallenberg. Italiener hade därvid sagt, att han inte förut hört något talas om denna sak och de stora proportioner den tagit. Det var först genom Tamvelius som Italiener fått veta vem Wallenberg var. Tamvelius säger vidare, att det är möjligt att han till Italiener nämnt något om det sammanträffande, som han haft med en landsman i Intalägre år 1947, vilken händelse han sedan sammanknutit med namnet Wallenberg. Till Italiener har han i varje fall inte sagt något om, att han skulle ha varit tillsammans med Wallenberg en längre tid. Dessa påståenden från Italiener måste vara rena fantasier från dennes sida.

Förhöret avslutades kl. 13.00.

Som ovan.

Göte Lillienborg
(Göte Lillienborg)

Fäl U. D.

Avskrift

2 ex.

Ex.nr 1

Översättning från estniska.

Arthur T a m v e l i u s.

Här har jag sammanställt några uppgifter om min fängelsevistelse i Sovjetunionen. Berättelsen börjar med lägret Inta år 1945.

I början av år 1945 anlände jag från Urallägret till lägret Inta (Autonoma sovjetrepubliken Komi). Där blev jag svårt sjuk och vistades ungefär ett halvt år i olika sjukhus i lägret. På den tiden fanns det i lägret Inta omkring 40-45 000 fångar, vilka var fördelade på 14-18 lägerplatser. Lägerplats nr 5 var ett fördelningsläger (peresylka), i vilket man tog emot nya etapper (etapp = grupp av fångar som transporteras per järnväg i särskilda vagnar åtföljda av särskilda vakter från ett läger eller fängelse till ett annat). De hölls där i s.k. karantän omkring en till två veckor. Efter denna tid sändes de på arbeten till andra lägerplatser. Denna lägerplats passerades även av de fångar, som sändes vidare från lägret Inta till längre bort belägna läger eller fängelser ("za pridela" eller "dalnyj etap").

Eftersom lägrets huvudförvaltning ständigt hade brist på arbetare, d.v.s. fångar, var de fångar, som kom med nya etapper, en begärlig vara. Det rådde i synnerhet brist på fysiskt kraftig arbetskraft och på specialister. Därför var det nästan alla chefers för stenkolsgruvor (sjaht) huvudsakliga bekymmer att i första hand och utan att invänta den fördelning, som företogs i lägerplats

nr 5 åt sig tillförsäkra den bästa kontingenten. För att få reda på ankomsten av nya etapper och dessas fysiska tillstånd och tekniska kunnande hade dessa chefer i fördelningslägret (OLP) en icke officiell "vaktpost", som uppbar ett särskilt arvode för detta.

Under lägerplatsens (OLP) inre administration lyder förutom officerarna (komsostav) och inre bevakning (nadzor sostav) även en rad biträden och lägertjänstemän, som utses bland fångkontingenten. En av de ledande instanserna i lägret är "nariadnaja" (eller kommendanturen), i vilken man för ett kortregister över alla i lägret befintliga fångar och där man registrerar nyanlända och bortsända. Likaså kontrollerar man vilka fångar som arbetar och sammanställer förteckningar på dem, som inte har gått till arbetet, för att sedermera bestraffa dem. Alla dessa uppgifter lämnas två gånger om dagen till lägrets officerare (lägerchefen, specialsektionen, utspisningssektionen och operativa sektionen). Denna "nariadnaja" ledes av den s.k. "nariadtjik" (kommendanten) med sina 3-5 biträden. Ett sådant ansvarsfullt arbete anförtros inte åt de politiska fångarna, utan överlåtes i allmänhet åt kriminella förbrytare, eftersom dessa bättre förstår att på ett råare och mera sadistiskt sätt behandla de andra fångarna.

I fördelningslägret nr 5 var en kriminell fånge vid namn Ivan Ivanovitj kommendant. Det var han, som per telefon lämnade färsk information till gruvcheferna.

Även mina chefer, överingenjören och direktören för byggnads-monteringskontoret, som också var intresserade att få byggnadsarbetare, hade möjligheter att få förhandsinformationer.

Så fort en etapp anlände, ringde han efter cirka tre dagar till vårt byggnadskontor. På den tiden arbetade jag i detta kontor som byggnadstekniker och arbetsteknisk kontrollant (alla byggnadsarbetare - fångar bodde i lägerplats nr 1).

Det hände mycket ofta, att cheferna inte hade tid att åka till fördelningslägret. Vid dessa tillfällen ersattes de av fångar ur det ledande skiktet. På detta sätt hade även jag möjlighet att resa dit vid några tillfällen, var-

vid jag hade till uppgift, att personligen utfråga de nyanlända fångarna, var de hade lärt sig byggnadsarbete och deras specialitet. Naturligtvis registrerades detta liksom deras namn och uppgifter om deras straff. Utnyttjande detta gynnsamma tillfälle bad jag kommandanten att meddela mig om svenska, norska, danska och finska medborgare skulle anlända med etapperna. Jag levde i lägren som svensk och mina chefer kände mig såsom svensk.

Det var i början på december 1947, då Ivan Ivanovitj åter ringde och meddelade mig att en ny etapp hade anlänt, och att i den bland andra skulle finnas en landsman (zemliak). Jag blev glad och lovade att resa dit snarast möjligt.

Ledande privatpersoner kan få speciella tillstånd (propusk) för att besöka fångläger. Till oss såsom fångar lämnas emellertid endast tillstånd för ett besök vid särskilda tillfällen. Detta tillstånd måste utfärdas av överingenjören eller direktören, varvid ärendets vikt framhålls. Därefter översändes det till lägrets förvaltning och operativa sektion för att fastställas. Det tog två till fem dagar att få ett tillstånd. Sedan jag fått detta tillstånd begav jag mig till lägerplats nr 5. Detta fördelningsläger var uppdelat på tre sektorer. I första sektorn var lägrets sjukhus (statsionar) beläget, i den andra lägerarbetarnas kollektiva bostäder (baracker), där arbetarna i köket och bastun m.m. bodde. I tredje sektorn fanns det baracker, som var reserverade för nya etapper.

Sedan jag kommit till lägret begav jag mig genast till etappbarackerna i tredje sektorn. Trots långvarigt letande och efterfrågningar kunde jag inte finna min landsman. Då beslöt jag att uppsöka kommandanten. Av denne fick jag veta, att min landsman låg på sjukhus, d.v.s. i statsionar. När jag kom dit mötte jag sjukvårdaren, som på min fråga ledde mig till etappsalen (ett rum på sjukhuset i vilket nyanlända får vistas). Där låg på en träbrits (koika) en man, som hade lägrets lortiga täcke uppdraget nästan upp till ögonen. Då hans ögon var slutna, fick jag till en början det intrycket att han sov. Till följd av mumlet från vårt samtal sköt han täcket något nedåt till munnen eller hakan. De särskilda kännetecken,

som jag kan påminna mig om, var hans långa näsa och höga panna. Hans hårfärg kunde vara mörkbrun. Det är svårt att särskilja fångar i detta skick när de har kommit med en etapp. Alla har håret avklippt, fångarna är skäggiga och lortiga. Han hade svårt att tala. På min på tyska framställda fråga svarade han, att han var svensk. Förvånad av detta svar, frågade jag, var han hade blivit tillfångatagen, varpå jag fick svaret att det var i Budapest. Då jag såg att han led kval, frågade jag läkaren (denna statsionars läkare - fånge), som också stod där, vilken sjukdom han hade. Läkaren framhöll, att han ännu inte visste detta, eftersom sjukhusets chef (en militär) inte hade gjort någon undersökning ännu. Därefter frågade jag efter den sjukes namn, som jag emellertid inte antecknade. Hans namn var svårt att uppfatta, det lät som Wallberg eller Wallenberg. Jag fäste ingen särskild uppmärksamhet vid detta, då jag hade beslutat att komma tillbaka ytterligare en gång för att besöka honom. Huvudsaken var att skaffa litet mat åt honom. Mat behövde alla fångar i allra högsta grad, eftersom de var synnerligen utmärglade på grund av den långa resan. Etappens livsmedelsranson var 650 gr. bröd och en salt fisk. Fångarna får därvid minimalt litet vatten, 1-2 krus vatten per dygn, för att de inte skall be att få gå till toaletten, som ligger i vagnens andra ända. Likaså saknas på vägen all läkarhjälp.

Eftersom karaktären av mitt arbete inte gjorde det möjligt för mig att avlägsna mig från arbetet när som helst och det åter tog några dagar att skaffa ett nytt specialtillstånd, kunde jag först fyra eller fem dagar senare företaga denna resa. Vid detta tillfälle tog jag med mig en burk konserverad mjölk, vitt bröd och annat som jag inte kommer ihåg. Dessa saker hade jag lyckats utverka från mina överordnade. Sedan jag kommit till lägerplats nr 5, gick jag direkt till statsionar (sjukhuset). När jag kom till etappsalen, såg jag inte någon människa där. Platsen där den sjuke tidigare hade legat, var tom. När jag träffade läkaren, frågade jag, vart min landsman hade överförts. På detta svarade han, att den sjuke fången hade bortförts med en etapp. Jag var förvånad, att man hade fört bort den sjuke med en etapp. Därpå svarade läka-

ren, att även han hade protesterat, men som alltid utan resultat.

Sedermera hade jag ett samtal med kommandanten, som på min fråga svarade att den sjuke hade bortförts med en fjärretapp (dalnyj etap) troligen till Moskväs "stängda" (zakrytyj), d.v.s. till ett fängelse.

På detta sätt ägde vårt sammanträffande rum. Allt detta hände för nio långa och mödosamma år sedan och därför är det svårt att komma ihåg alla detaljer. Men det som jag ändå kommer ihåg är orden: svensk och Budapest.

"Novoje vremia".

I mars 1948, då jag hade avslutat byggandet och inredningen av stadens bibliotek, ögnade jag med intresse igenom olika slags journaler. Jag fick tag i 1948-års nummer av tidskriften "Ny Tid" ("Novoje vremia"), där jag läste, att de svenska tidningarna hade satt igång en provokatorisk kampanj p.g.a. att man i ryska fångläger skulle ha sett en person vid namn Wallenberg, som i egenskap av Svenska Röda Korsets representant i Budapest skulle ha försvunnit och att man nu anklagade Sovjetunionen för detta. Detta meddelande gjorde, att jag genast började fundera på, om det inte just var fråga om denne svensk från Budapest, som jag hade träffat en kort stund i lägerplats nr 5.

Genom denna tidskrift fick jag även reda på hans exakta för- och efternamn. Jag rev ut denna artikel för att bevara den, men vid de upprepade undersökningar, vilka systematiskt företages i lägret, har den ändå gått förlorad.

Baron von Wallenstein.

År 1949-50 anlände med en ny etapp till lägret Inta till lägerplats nr 2, där jag på den tiden bodde bland andra tyskar även baron von Wallenstein.

Någon vecka senare blev jag personligen bekant med honom. När han hörde mitt namn och hörde att jag var svensk nämnde han att han, medan han vistades i Moskva i ett

fängelse (Butyrka) i sin fängelsecell hade haft en god kamrat, som var svensk. Jag blev intresserad och frågade efter hans namn. Därpå meddelade han, att hans namn var Wallenberg. Han trodde, att denne inte längre skulle vara i livet eftersom han hade varit sjuk en längre tid.

Det var allt som jag hörde från honom.

Förhöret med mig i oktober 1955.

I oktober 1955 kom en söndag till vår lägerplats nr 4 två personer, en i uniform och den andra civilklädd. (På den tiden var alla fångar som höll på med byggnadsarbete samlade till denna lägerplats). Dessa personer bad mig komma till ett i lägret befintligt särskilt rum och började förhöra mig. För mig kom detta förhör oväntat och jag kunde icke förstå vad dessa personer ville mig. Förutom alldagliga frågor, som berörde mathållningen, arbetet och livet i lägret, försökte man att ta reda på min inställning till den i Sovjetunionen rådande regimen. I synnerhet var de intresserade att få veta om jag hade släktingar och bekanta i Sverige och hur jag skulle tas emot i Sverige, om jag skulle få möjlighet att resa dit. (Inga anteckningar gjordes i anslutning till dessa frågor.) Rent allmänt fick jag det intrycket, att de hade till uppgift att ta reda på i vilket fysiskt och moraliskt skick jag befann mig efter en lång och mödosam fängelsevistelse.

Senare fick jag reda på, att dessa personer hade utsänts från Moskva.

I början av november begärde man från Moskva att lägrets förvaltning omgående skulle insända en redogörelse angående min karaktär, uppgifter om mitt uppförande i lägret och en redogörelse angående mitt arbete och min disciplin. Efter vad jag senare hörde av mina chefer lär den ha sammanställts på ett ur min synpunkt tillfredsställande sätt.

I slutet på november fick jag genom privatpersoner reda på, att västtyska radion vid några tillfällen skulle ha nämnt mitt namn. Detta kan ha varit anledningen till Moskvas intresse för min person.

Heintz Bornschein.

I slutet av år 1954 anlände från lägret i Vorkuta till lägret i Inta (lägerplats nr 4 och 5) en etapp utlänningar, cirka 800 politiska fångar. Större delen av dem var tyskar, några holländare, österrikare, ungrare, tjecker m.m. Alla dessa var på väg hem och lägret i Inta tjänstgjorde som sorteringsplats. Jag var på den tiden stadsarkitekt och lydde under lägerplats nr 4. När jag på kvällarna kom hem, mötte jag ibland de utlänningar, som hade kommit till oss. De bodde i särskilda baracker och deltog inte i arbetet. Givetvis letade jag efter skandinaver, men sådana fanns det tyvärr inte. Bland dem var en tysk, som var född i Sundsvall. Han hette Karl Myrman Chrono-Ebb och hans föräldrar lär fortfarande vara ägare till en fabrik i Sundsvall.

Bland andra blev jag även bekant med Bornschein. Han påstod sig vara journalist från Berlin och korrespondent för engelska tidningen "Manchester Guardian". Likaså påstod han sig ha förbindelser i utländska journalistkretsar. När han hörde om mitt öde och att min familj vistades i Sverige samt om mina besvärligheter under min fängelsevistelse, lovade han att göra allt för att hjälpa mig på något sätt. Likaså lovade han att ta upp denna fråga i pressen.

I början av år 1955, när större delen av utlänningarna började sändas hem, mötte jag honom för sista gången och vid detta tillfälle nämnde jag även, att han, om han händelsevis skulle höra, att svensken Wallenberg ännu inte hade återvänt till hemlandet, skulle meddela svenska myndigheterna, att man hade sett honom i lägret Inta. Som jag har framhållit, kände han inte till någonting om denna person.

Malinovsky.

Det var i början av år 1956 som vi såsom utlänningar sammanfördes i samlingslägret Potma i Mordvinska Autonoma Sovjetrepubliken (300-400 km. sydost Moskva). Jag vistades på den tiden i lägerplats nr 7/1. Denna lägerplats skilde

sig från de övriga på ett fördelaktigt sätt. Barackerna var byggda på annat sätt, förlägningsutrymmena utgjordes av större eller mindre rum, som rymde 2-3 och upp till 16-20 fångar.

I ett sådant rum bodde tre fångar, varav en nyazee-ländare, en fransk främlingslegionär och en i Tyskland bosatt ryss vid namn Malinovsky. (Hans maka bodde i väst-zonen i Berlin, varifrån han erhöll understöd). I början av sommaren släpptes han, då hans strafftid hade utgått. När han hade frigivits, fick han från Moskva från tyska beskickningen ett provisoriskt tyskt pass och började vänta på utresevisum. Han lyckades föra med sig mina brev till svenska beskickningen. Någon av de första dagarna i april var jag hos dem på besök (jag bodde i samma barack, men i en annan avdelning) och vi hörde på radions nyhetsutsändning från Moskva. Denna dag läste man upp en kommuniké med anledning av svenske statsministern Erlanders besök i Moskva. Vi var alla mycket intresserade. Efter utsändningens slut diskuterade vi gemensamt denna fråga. När det blev tal om Wallenberg, riktade jag deras uppmärksamhet på, hurudana ryssarna var. Denna historia var ju redan gammal och t.o.m. jag hade en gång i tiden haft tillfälle att se Wallenberg i Sovjetunionens läger. Men Ryssland vägrar ännu denna dag att erkänna hans existens i Ryssland. Enligt min åsikt är han inte i livet, då man i annat fall ändå skulle ha hört någonting om honom. Det är allt som Malinovsky har kunnat få reda på genom mig i denna sak.

Felix Italiner.

I början av år 1956, då vi reste till ett uppsamlingsläger för utlänningar i Mordvinska Autonoma Sovjetrepubliken, träffade jag i staden Gorki i ett fördelningsfängelse (peresylka) de utlänningar, som hade kommit från andra läger, bland dem även Felix Italiner. Därifrån reste vi med samma etapp till Mordovija. Vi placerades i samma lägerplats nr 7/1. Någon månad senare förflyttades han till lägerplats nr 7. I början av augusti överfördes även jag dit. Där träffades vi på nytt.

Enligt hans berättelse lär han vara född i Stockholm, där hans mor och bror fortfarande är bosatta. Själv påstod han sig vara tysk medborgare och han ville komma till Tyskland tillsammans med de andra tyskarna. Han frigavs från fängelset av Sovjetunionens högsta råds specialdomstol och anvisades staden Kalinin som provisorisk uppehållsort. Efter min avresa stannade han kvar där för att vänta på utresevisum.

Samma specialdomstol frigav även mig den 27 augusti i år och anvisade även mig staden Kalinin (180 km. från Moskva i riktning Leningrad) som provisorisk uppehållsort. I Kalinin bodde vi i samma lägenhet. En gång berättade jag i förbigående om Wallenberg och frågade honom såsom varande god kännare av svenska förhållanden, vad han visste om Wallenberg. Han berättade för mig om honom och för första gången fick jag en klarare bild om hans person.

Slutord!

Fångarna i Sovjetunionen, som i årtal har suttit fängslade under synnerligen svåra förhållanden, som har kämpat för sin tillvaro, som har genomlevt hemska ögonblick, som ständigt hade döden inför ögonen, har endast hållits uppe av en enda önskan och ett enda hopp, att en gång den tiden skulle komma då vi kommer ifrån detta mänsklighetens elände och då vi på nytt som fria och glada människor kan vara hos vår familj.

Denna tanke räddade och räddar ännu för närvarande dessa människor från att duka under. Under de sista åren har ödet lett mot många och deras förhoppningar har uppfyllts. De fick återvända d i t, till sitt hemland, till sitt folk, till sin far och mor, till sina fruar och barn. Ingen här kan riktigt förstå, vilken gränslös lycka de känner, som har haft möjlighet att återvända. Det är säkert den största lyckan, som en människa överhuvudtaget kan föreställa sig.

Dessa svåra år har märkt alla för all framtid. Upplevelserna fortsätter ännu länge att sysselsätta tankarna. Som fångar gick vi där alla hand i hand med våra lidande

kamrater, vi hjälpte varandra såväl moraliskt som fysiskt.

Här i friheten är det för alla dem, som har lidit, en helig uppgift och en hederssak att rädda dem, som fick stanna kvar i helvetet. Det första de företog sig var att hjälpa sin nästa. De gjorde allt, för att världen skulle få reda på de verkliga förhållandena, att det finns tiotusenden där, som väntar och hoppas intensivt.

Men här, där människorna lever ett lugnt liv, förstår man dem inte. För att i någon mån påverka detta tillstånd berättar de, som har kommit därifrån om förhållandena, inte endast så som de i verkligheten har varit utan tillfogar även sina upplevelser och sin uppfattning. Därför kan man inte heller bli förvånad, om fakta ibland förstoras för att påverka de kretsar, från vilka hjälp borde komma.

- - - - -

I Rysslands stora fångläger, där miljoner fångar tillhörande alla världens nationaliteter och alla samhällsklasser trälar, finns det många Wallenbergare. Tag t.ex. vårt läger. Där kunde man träffa en dansk general-konsul, som hade arresterats i Leipzig, man kunde se en österrikisk minister med sin hustru, påvlige nuntiens högra hand, kardinal Javorka, och många andra. Varför görs det ingenting för dem, varför intresserar sig inte någon stat för dem? De är också pinade och plågade människor, som hittills inte har förlorat hoppet. Varför ser man där inte och hör inte någonting om Svenska Röda Korsets hjälpande hand?

26/10 1956.

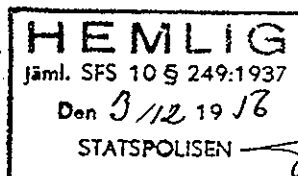
A. Tamvelius.

Rätt avskrivet intyga:

Futh. Blomqvist.....

Lucegard Ekebrandt

Kan det vara
Mark?
Praga T. 15
Det var inte Mark
enligt Tamvelius
2

Bornschein

Protokoll över konfrontation mellan f.d. estniske medborgaren Arthur Tamvelius och tyske medborgaren Heinz Bornschein å kriminalstatspolisens station fredagen den 26 oktober 1956 mellan klockan 14,30 - 16,00.

Förhørsledare: krim.komm. O. Danielsson
Förhörsvittne: krim.ass. Lillieborg
Tolk till ryska språket för frågor till Tamvelius:
fru Håkansson.

Förhöret hölls på tyska språket. Bandinspelare begagnades och bandet sparas tills vidare.

Fråga till Bornschein:

1/ Kan Ni, herr Bornschein, giva mig en försäkran, att allt vad Ni skrivit i tidningarna respektive berättat för svenska representanter i fallet Raoul Wallenberg grundar sig blott på utsaga av herr Tamvelius?

Bornschein: Ja. Jag kan försäkra, att det som från min sida sagts om Wallenberg grundar sig endast på utsaga från herr Tamvelius.

2/ Vill Ni sedan vara vänlig att omtala för mig, vad herr Tamvelius berättat för Eder om sitt eget öde i Ryssland?

Bornschein: Herr Tamvelius har angående sitt öde i Ryssland sagt, att han före kriget som representant för en svensk byggnadsfirma eller som representant för en svensk firma, for till Estland, närmare bestämt till Tallinn, där han arbetat som arkitekt. Han sade vidare, att han var svensk medborgare, och att han efter den ryska ockupationen av Balticum togs i förvar av de estniska myndigheterna, och att han efter omhändertagandet sändes av de sovjetiska myndigheterna till ett deportationsdistrikt - okänt vilket.

Sedan kriget mellan Tyskland och Sovjetunionen började anklagades Tamvelius för spionage mot Sovjetunionen och dömdes. Hur långt straff han fick, kan jag icke säga.

Sedan från svensk sida gjorts framställningar i Moskva om att Tamvelius skulle sättas på fri fot eller repatrieras, blev han föremål för påtryckningar från sovjetisk sida, vilka påtryckningar gingo ut på, att han skulle antaga sovjetiskt medborgarskap. Då jag träffade honom i Inta, sade han, att han icke kunde repatrieras och att han gällde för att vara sovjetisk medborgare.

- 3/ Talade han om för Er, i vilket läger han befunnit sig, innan han kom till Inta-lägre?

Bornschein: Han omtalade, att han suttit i ett Moskva-fängelse - vilket kan jag icke säga; och att han sedan dömdes till ett deportationsdistrikt, namnet kan jag icke komma ihåg.

- 4/ Är det allt, vad han berättat för Er om sitt öde i Ryssland?

Bornschein: Han berättade vidare, att han redan under kriget varit i telegramförbindelse med sin hustru, men att hans svar - enligt vad han senare erfarit - icke kommit fram.

Det var bekant för honom, att hans hustru gjort ansträngningar att få honom tillbaka till Sverige.

- 5/ Hur ofta var Ni tillsammans med herr Tamvelius?

Bornschein: Det kan jag icke bestämt säga. Vi hade en ganska lös kontakt genom musicering etc. och det var först efter någon tid, som vi kommo i närmare kontakt med varandra. Under förloppet av ett flertal samtal, som vi hade med varandra, hade Tamvelius berättat vad jag ovan anfört om sin levnadshistoria och han bad mig underrätta sin i Stockholm boende hustru:

Tie Tamvelius, Observatoriegatan 10. Hade jag möjlighet skulle jag söka upp henne. Han gav mig adressen på ett stycke papper. Vi talade minst 2 eller 3 gånger så att jag inte skulle glömma adressen, ty jag hade många underrättelser att framföra. Några dagar före min avresa från lägret, vilken avresa aviserats någon dag förut, bad han mig att beträffande en svensk diplomat - - -

Förhørsledaren: Låt oss vänta med denna sak - var vänlig tala blott nu om herr Tamvelius' öde -

Bornschein: - - Ja.

Förhørsledaren: (Gör en sammanfattning av vad Bornschein sagt om Tamvelius.)

Förhørsledaren: Talade herr Tamvelius om något annat läger än Inta? Nämnde han Vorkuta?

Bornschein: Nej. Han talade blott om det läger, dit han förts efter omhändertagandet, d.v.s. det som nämnts tidigare. Några andra läger nämnde han inte; då han berättade om sina förhållanden i Ryssland.

Fråga till Tamvelius.

Är det riktigt, att Ni sagt till herr Bornschein, att Ni som representant för en svensk byggnadsfirma sändes från Stockholm till Tallinn?

Svar: Detta är inte sant. Något sådant hade han inte sagt, men väl, att han var representant för svenska firmor. Han hade aldrig blivit skickad som representant för en svensk firma till Tallinn.

Förhørsledaren: Men hade han sagt så till Bornschein?
(Frågan riktad till tolken).

Svar: Nej, han hade ej sagt så.

Fråga till Bornschein:

När och var har Ni träffat herr Tamvelius första gången?

Bornschein: Jag kom till Inta från Vorkuta den 15/12 1954.

Några dagar efter min ankomst kom jag i förbindelse med Tamvelius, emedan han var mycket väl ansedd av den tyska kontingent, som tidigare fanns i Inta-lägre, och han blev föreställd som svensk medborgare.

Fråga: Hur ofta var Ni tillsammans med Herr Tamvelius i Inta?

Bornschein: Det kan jag inte säga exakt. Det var i alla fall mer än 3 eller 4 gånger.

Fråga: Hur länge var Ni i Inta-lägre?

Bornschein: Jag var där till den 10 mars 1955.

Fråga: Ni var alltså tillsammans med herr Tamvelius åtminstone 2 till 4 gånger?

Bornschein: Ja, mer än 2 till 4 gånger.

Fråga: Voro vid dessa sammanträffanden andra människor närvarande?

Bornschein: Jag vet mycket säkert, att Klaus Dietrich vid minst två tillfällen var närvarande, och även han gjorde anteckningar om fru Tamvelius' adress.

Fråga till Tamvelius.

Erinrar Ni Eder detta namn, Klaus Dietrich?

Svar: Jag kommer ihåg honom.

Fråga till Tamvelius:

Var han närvarande, då Ni talade om Era familjeangelägenheter?

Svar: Ja, det är möjligt.

Fråga till Tamvelius:

Voro även andra människor närvarande? Andra fångar?

Svar: Det kommer jag icke ihåg.

Bornschein: Jag vet, att det endast var Dietrich, som var närvarande.

Fråga till Tamvelius: Stämmer det med Era egna erinringar?
Tamvelius: Det stämmer.

Fråga till Bornschein: Har Tamvelius talat om något annat än sitt eget livsöde och om sin familj? Andra ämnen, låtom oss säga: böcker, filmer etc.

Bornschein: Över sådana ämnen ha vi talat helt ytligt. Vi ha självklart talat om lägerproblemen etc.

Fråga till Bornschein: Berättade Ni om Ert livsöde i Ryssland, hur Ni blev tillfångatagen etc.

Bornschein: Det tror jag inte.

Fråga till Bornschein: Jag kommer nu till frågan om Wallenberg. Vad har Ni erfarit från herr Tamvelius angående Wallenberg? När talade Ni med herr Tamvelius om denna sak. Vem började tala om detta?

Bornschein: Herr Tamvelius. Den dagen, då det blev bekant i lägret, att ryssarna ämnade låta oss fara. Detta hände flera dagar före avfärden den 10 mars 1955. Vid detta tillfälle skrev herr Tamvelius en liten lapp, som jag medförde till Friedland, och såvitt jag kan erinra mig, skrev han namnet Willborg men icke Wallenberg.

Fråga till Bornschein: Ja, men först måste Ni väl ha diskuterat saken. Kan Ni säga exakt? Hur kom denna sak på tal?

Bornschein: Vi gingo än en gång i lägret igenom herr Tamvelius' livsöde såsom jag berättat. Vid detta tillfälle bad mig herr Tamvelius att till Stockholm - likgiltigt till vilken instans meddela om Wallenberg (Willborg). Det var likgiltigt till vem man lämnade meddelandet. - Denne man var bekant överallt.

Fråga till Bornschein: Ja, herr Bornschein, men vad sade herr Tamvelius, då han först började tala om denna sak. Han måste väl först på något sätt så att säga presentera mannen?

HEM LIG
S. 111111

Bornschein: Nej, han sade till mig, att det rörde sig om en svensk diplomat, som under nazitiden gjort mycket för judarna, och några närmare uppgifter hade han meddelat.

Fråga: Så det har han inte gjort.

Bornschein: Han förklarade vidare, att mannen varit en svensk studentordförande (el. ledare). Det var vid ett sovjetiskt flottbesök i Stockholm, som studenterna skulle ha protesterat vid dessa fartyg och begärt denne mans - låt oss kalla honom Wallenberg - utlämning. Han sade vidare, att denne man vid röda arméns intåg i Prag (sic!) blev arresterad.

Fråga till Tamvelius: Har Ni förstått vad herr Bornschein sagt?

(Förhørsledaren upprepar frågorna och vad herr Bornschein sagt. Tolken upprepar på ryska och Tamvelius svarar genom tolken).

"Han har aldrig sagt något om att Wallenberg skulle ha hjälpt judarna. Det var först sedan han kom till Sverige, som han erfor detta. Han kan inte påminna sig, om han sagt Prag eller Budapest; och vad herr Bornschein säger angående studentupplopp mot Sovjetflottan, så hade Tamvelius hört detta genom radio. Det var andra fångar, som avlyssnat radion i lägret och berättat det för Tamvelius".

Förhørsledaren påpekade, att det nu förelåg en differens i utsagorna. Tidigare hade Tamvelius sagt vid förhör, att han till Bornschein blott sagt: "Hör Du något om Wallenberg (el. liknande namn), så vet även jag något? Vill herr Tamvelius nu lämna en annan förklaring?

Tolken: Tamvelius anser, att det var ett mycket kort samtal, men det kan vara som herr Bornschein har sagt, att det inte bara var namnet, som nämdes. Han hade kanske talat även om andra detaljer.

Fråga: Också, att Wallenberg varit studentordförande?

Svar: Ja, det kan vara möjligt.

Fråga: Och när hände det. Tamvelius har tidigare sagt:
Omedelbart innan Bornschein stod i begrepp att lämna
lägret Inta. Var det som herr Bornschein säger:
Några dagar före Bornscheins avresa?

Tolken: Det måste absolut ha varit just i avreseögonblicket,
som herr Tamvelius talade med Bornschein härom.

Bornschein: Han nämnde vidare, att det rörde sig om en
son till en bekant svensk bankir, vilken förmodligen
är den störste bankiren i Sverige. Om jag kunde vid-
taga några åtgärder, hade jag blott att fråga efter den
största banken i Sverige.

Fråga till Tamvelius: Har Ni förstått, vad herr Bornschein
säger?

Tamvelius: Ja, det har jag aldrig sagt. Det har Italiener
senare talat om för mig.

Förhørsledaren till Tamvelius: Ni kan alltså inte erinra
Er, att Ni talat med herr Bornschein om en bankir
eller den största banken?

Tolken: Han visste bara, att Wallenberg haft med studen-
terna att göra. I fråga om bankirfirman fick han den-
na uppgift först senare.

Fråga till Tamvelius: Vad menar Ni med senare?

Tamvelius genom tolken: Det var genom Felix Italiener,
som han fick denna uppgift.

Bornschein: Jag skulle vilja hjälpa herr Tamvelius. Det
är en sak, som jag skulle vilja understryka. Jag har -
Jag har berättat uppgiften om bankirhuset Wallenberg
just två timmar före min ankomst till Friedland-lägre-
t till Röda Korset. Alltså vid en tidpunkt, då jag än-
nu inte talat med någon svensk.

Fråga till Tamvelius: Ni har alltså hört, att herr Bornschein icke hade några andra informationer om Wallenberg-affären än dem, som han fått genom Er? Har Ni något minne av att Ni talat om någon bank?

Tolken: Han vet inte i så fall, var han kunnat få en sådan uppgift ifrån.

Fråga till Bornschein: Jag går nu över till att fråga, om Ni kan erinra Er något mer, som herr Tamvelius berättat för Er. Har han sagt, att han träffat herr Wallenberg i något läger?

Bornschein: Han har sagt, att han varit tillsammans med Wallenberg.

Förhørsledaren: "Att han varit tillsammans med Wallenberg?"

Bornschein: Ja.

Förhørsledaren: Och var var han tillsammans med Wallenberg?

Bornschein: Det kan jag endast bedöma efter min erinringsförmåga - efter min erinringsförmåga säga - det kan jag icke hundra procentigt säga. Efter bästa förmåga och samvete - i Taisjet.

Förhørsledaren: I Taisjet?

Fråga till Tamvelius: Har Ni någonsin nämnt lägret Taisjet till herr Bornschein?

Tamvelius: Nej. - Bara Inta-lägret.

Fråga till Bornschein: Kan det vara möjligt, att Tamvelius sagt Inta i stället för Taisjet?

Bornschein: Det är inte uteslutet, men jag tror det inte.

Förhørsledaren: Ni tror det inte. Men varifrån har Ni då fått namnet Taisjet, när Ni för första gången nämnde detta namn för Röda Kors-representanten?

Bornschein: Jag har förklarat vid införandet (i Röda Kors-centralen i Friedland) att namnen Wallenberg och Tamvelius inte voro de enda, utan att jag hade cirka ett 40-tal personnamn med mig, att meddela, och det

kan vara möjligt, att en förväxling uppstått. (Und
da kann mir allerdings ein Versehen passiert sein,
so dass ich einen mit dem andern verwechselt habe).

Förhørsledaren: Det kan alltså vara möjligt att Ni förväx-
lat uppgifterna? Att någon annan fånge vistats i Tais-
jet?

Bornschein: Ja.

Fråga till Bornschein: Men har Tamvelius verkligen sagt,
att han var tillsammans med herr Wallenberg?

Bornschein: Att han var tillsammans med honom har han
sagt.

Förhørsledaren: Det har han gjort? Har han sagt mer om
Wallenberg?

Bornschein: Om han sagt mer?

Förhørsledaren: Ja, exempelvis om Wallenbergs hälsotill-
stånd?

Bornschein: Ja, att han hade ådragit sig en lungsjukdom
och att hans hälsotillstånd var mycket dåligt.

Förhørsledaren: Att herr Wallenberg ådragit sig en lung-
sjukdom?

Bornschein: Ja, lungsjukdom. Det kan ju ha varit tbc.
Han ville därmed understryka att det var viktigt med
snar hjälp.

Fråga till Tamvelius: Vad säger Ni härom, herr Tamvelius?
Tamvelius genom tolken: Eftersom herr Bornschein tydligen
vet det, så har jag väl sagt det, antar jag.

Förhørsledaren till Bornschein: Ja, herr Bornschein, är
det så att han verkligen sagt det?

Bornschein: Ja, vad jag sagt till Röda Korset är riktigt.
Wallenberg led av en lungsjukdom. Det kan vara tbc.
Det kunde vara en pleuritis och han var mycket dålig.

Förhørsledaren: Men när Ni nu medger, att Ni kan ha miss-tagit Eder, att det inte var Taisjet, och att det kunde vara möjligt, att en förväxling skett. Kan det då vara möjligt, att sjukdomen avser en annan person?

Bornschein: Nej, det kan icke vara möjligt.

Förhørsledaren: Ni är alltså fullt övertygad om att - - - ?

Bornschein: Det kan naturligtvis vara möjligt, då så många Ortsnamn förekommo, då kan jag ha förväxlat namnet Taisjet - men sakförhållandet angående hälsotillståndet kan jag inte ha förväxlat.

Förhørsledaren till Tamvelius: Ni tror, att det kan vara möjligt, att Ni sagt något om hälsotillståndet?

Tamvelius: Det är möjligt.

Förhørsledaren till Tamvelius: På vem tänkte Ni, när Ni talade med herr Bornschein om den sjuke mannen?

Visste Ni, eller var Ni övertygad om, att det rörde sig om Wallenberg. Jag tänker då tillbaka på den sjuke mannen i Inta-lägrete n:r 5. På vem tänkte Ni, var det verkligen Wallenberg?

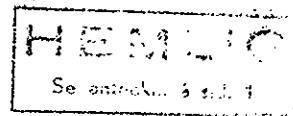
Tamvelius genom tolken: Det fanns ingen annan att tänka på än den sjuke.

Förhørsledaren: alltså "landsmannen".

Tamvelius genom tolken: Wallenstein hade också bekräftat detsamma.

Förhørsledaren: Ja, det är riktigt, att Wallenstein berättat om Wallenberg. Men Ni, var Ni övertygad om att "landsmannen" kunde vara Wallenberg? Jag menar, att Ni i dag icke är så säker på, att den sjuke mannen verkligen var Wallenberg. Framförde Ni inget tvivel på identiteten, när Ni talade med herr Bornschein?

Tamvelius genom tolken: Han har hela tiden varit övertygad om, att det var Wallenberg; i varje fall när han talade med Bornschein om saken.

Förhørsledaren till Bornschein: Jag återkommer än en gång till frågan, var Ni ensam med herr Tamvelius, när han talade om denna sak?

Bornschein: Om Wallenberg?

Förhørsledaren: Ja, Wallenberg eller Wilborg.

Bornschein: Jag vet i varje fall, att Dietrich var närvarande vid två tillfällen, då det rörde sig om Tamvelius' familj. Jag är inte nu i stånd att säga, om Dietrich var närvarande, då Tamvelius talade om Wallenberg.

Förhørsledaren: På vilket språk förde Ni samtalet?

Bornschein: Vi talade antingen på ryska eller tyska, allteftersom det föll sig.

Förhørsledaren: Men Ni vet inte vilket språk Ni talade just när det rörde sig om Wallenberg.

Bornschein: Nej.

Förhørsledaren: (på ryska): Talar Ni ryska?

Bornschein: Ja.

Förhørsledaren: Ni kan alltså tala ryska med varandra utan att missförstånd uppstår?

Bornschein: Jag förstår tämligen bra. Vi kan göra ett prov.

(Bornschein och Tamvelius tala några korta satsar på ryska).

Förhørsledaren: Herr Bornschein, vill Ni vara vänlig att repetera allt vad Ni kan erinra Er att Tamvelius sagt i fallet Wallenberg?

Bornschein: I Wallenbergs-affären rörde det sig om en son till "bankhuset" Wallenberg.

Förhørsledaren: Ja, men nu önskar jag få veta, hur saken kom på tal. Föreställ Er, att det är första gången Ni hör något om en främling.

Bornschein: Vid ett samtal med herr Tamvelius om hans livsöde i Sovjetunionen, bad han mig några dagar före avresan, d.v.s. då beslutet om hemresan kom, att lämna ett meddelande om en annan svensk med vilken han varit tillsammans, och lämna följande uppgifter. Jag skulle lämna dessa uppgifter i Sverige. Då sade han mig följande: "Han hade varit tillsammans med Wallenberg, då Wallenberg befann sig i ett mycket dåligt tillstånd på grund av lungsjukdom. Wallenberg vore en svensk diplomat, som gjort sig bemärkt för någon hjälpaktion angående judar, att han var anförare eller ledare för svenska studenter och att studenterna för hans skull företagit någon demonstration i Stockholm mot något ryskt fartyg, och att han anhölls i Prag vid röda arméns intåg där. Det framgick helt klart, att det rörde sig om en landsman till herr Tamvelius, alltså om en svensk."

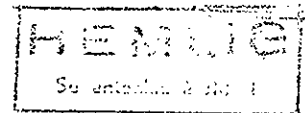
Förhørsledaren: Och var voro de tillsammans? Ni har tidigare sagt, att det skulle ha varit i Taisjet.

Bornschein: Med hänsyn till att det rörde sig om flera personers levnadsförhållanden, som jag hade att berätta om i Tyskland, så är det möjligt, att jag vid min första utsaga - att herr Tamvelius skulle ha träffat Wallenberg i Taisjet - misstagit mig.

Förhørsledaren: Kände Ni till Taisjet-lägrete såsom varande ett läger med goda klimatiska förhållanden?

Bornschein: Ja, det gjorde jag. Taisjet-lägrete var känt som ett läger med gynnsammare klimatiska förhållanden än som t.ex. Inta eller Vorkuta. Det var bekant, att Taisjet hade en särskild sträng regim, och att i Taisjet andra obehagligheter såsom t.ex. vattenbrist rådde.

Förhørsledaren: Jag har tidigare ställt denna fråga, men jag vill upprepa den än en gång. Hade Ni herr Bornschein, innan Ni talade med herr Tamvelius, hört något som helst om herr Wallenberg?

Bornschein: Nej aldrig.

Förhørsledaren: Har herr Tamvelius berört denna fråga mer än en gång?

Bornschein: Nej, bara en gång.

Förhørsledaren: Nämnde herr Tamvelius om det blott var egna iakttagelser, som stodo honom till buds? Eller hade han erfarit något från andra fångar eller andra källor?

Bornschein: Nej, hans utsaga grundade sig blott på egna iakttagelser.

Förhørsledaren: Och andra källor; tidningar eller genom fångar?

Bornschein: Det har han aldrig nämnt för mig.

Förhørsledaren: Sade han, hur länge han varit tillsammans med denne herr Wallenberg?

Bornschein: Jag tror, att han sade något därom till mig. Han sade ganska bestämt något härom; jag kan emellertid icke idag erinra mig, vad han sade.

Förhørsledaren: Flera månader eller år, eller blott några timmar eller några dagar?

Bornschein: Några timmar och dagar, knappast, det måste ha varit en längre tid.

Förhørsledaren: En längre tid!

Bornschein: Ja.

Förhørsledaren till Tamvelius: Vad säger Ni härom, herr Tamvelius?

Tamvelius genom tolken: Han kan absolut icke ha sagt till herr Bornschein, att det hade varit någon längre tid. Det är som han tidigare sagt här, att det blott var en kort stund.

Förhørsledaren sammanfattar, vad herr Tamvelius sagt tidigare, nämligen att det blott var några minuter, som han sett Wallenberg.

Bornschein: Att det skulle ha varit så framgick inte av samtalet.

Förhørsledaren: Frågade Ni inte, herr Bornschein, om det icke fanns andra tyska krigsfångar i samma läger.

Bornschein: Nej.

Förhørsledaren: Angav herr Tamvelius ~~den~~ vilka svenska organ eller personer, som Ni skulle kontakta? Bad han Er söka upp Wallenbergs familj?

Bornschein: Det hade han helt överlåtit åt mig.

Vad Wallenberg beträffar vore det lätt att komma i förbindelse med familjen, enär det var en mycket välkänd familj. Vad hans personliga förhållanden anginge lämnade han det helt öppet, om jag skulle sätta mig i förbindelse med familjen eller med något offentligt organ.

Förhørsledaren: Talade Ni med honom om möjligheten att förmedla nyheten via pressen?

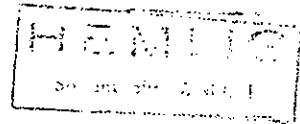
Bornschein: Nej.

Förhørsledaren: Han hade ingen önskan om att saken skulle bekantgöras genom pressen?

Bornschein: Med hänsyn till det faktum, att han visste, att jag var sysselsatt inom pressen kunde det vara möjligt, att han räknade med denna möjlighet, men han har aldrig bett mig sätta igång en tidningskampanj.

Förhørsledaren: Herr Bornschein, på resan från Inta till Tyskland, talade Ni då med andra tyska krigsfångar om denna sak? D.v.s. Wallenberg?

Bornschein: Endast en gång, det var då jag sändes till ett straffläger och det var tveksamt om jag skulle få följa med hem.

Förhørsledaren: När var det och var?

Bornschein: Det var i strafflägret Javass.

Förhørsledaren: I Potjma?

Bornschein: Ja, i Potjma.

Förhørsledaren: Med vem talade Ni?

Bornschein: Jag kan inte svara med detsamma. Jag måste tänka efter.

Förhørsledaren: Vad har Ni sagt till mannen?

Bornschein: Blott "die Data" och ingenting annat.

Förhørsledaren: Kan Ni upprepa vad Ni sade till honom.

Bornschein: Vad jag just här uppgivit om Wallenberg.

Förhørsledaren: Sade Ni till honom, att Ni fått dessa uppgifter från herr Tamvelius?

Bornschein: Ja, jag tror det.

Förhørsledaren: Kände icke Edra resekamrater till saken, innan Ni kom fram till Tyskland?

Bornschein: Nej.

Förhørsledaren: Ni har alltså inte talat med Edra reskamrater på tåget om Wallenberg?

Bornschein: I varje fall inte om Wallenbergs-affären. Vi talade om några kineser, som voro kända även av de andra.

Förhørsledaren: Vem var den första person, som Ni talade med om Wallenberg, sedan Ni kom till Tyskland?

Bornschein: Representanten för Röda Korset i Friedland.

Förhørsledaren: Var Ni inte först i förbindelse med journalister?

Bornschein: Nej, journalisterna underrättades av Röda Korsrepresentanten.

Förhørsledaren: Ni hade alltså icke själv berört denna sak först?

Bornschein: Nej, vi voro alla i ett stort rum och utfrågades, och då jag hade så många uppgifter om andra utlänningar, var det en journalist från Associated Press i Frankfurt a/Main. Han hade sedermera satt sig i förbindelse med ifrågakommande personer, enligt vad han sedermera berättat för mig, och sedermera kommo svenska journalister under nattens lopp.

Förhørsledaren: Alltså, till det ögonblick, då Ni kom i kontakt med representanten för Röda Korset, hade Ni inte erfårit något mera om Wallenberg än vad Ni fått veta av herr Tamvelius.

Bornschein: Absolut inte.

Förhørsledaren: Talade Ni med herr Tamvelius om Taisjet-lägret? Visste han, var Taisjet-lägret befamsig?

Bornschein: Det antar jag. Det visste varje fånge.

Förhørsledaren till Tamvelius: Kände Ni till Taisjet-lägret?

Tamvelius: Ja.

Förhørsledaren till Bornschein: Fick Ni uppgift om namn på tyska krigsfångar, som herr Tamvelius varit i förbindelse med? Alltså hade han givit Er namn på fångar, som han träffat?

Bornschein: Nej.

Förhørsledaren till Tamvelius: Är Ni nu övertygad om att vad herr Bornschein har sagt, är riktigt, och att Ni i så fall måste ha misstagit Eder, då Ni lämnade Era tidigare uppgifter? (Nu vet jag ju inte, vad Ni skrivit i Eder inlaga på estniska språket, jag måste först ha den översatt). Menar Ni, att vad herr Bornschein här har sagt, kan föras tillbaka till vad Ni sagt åt honom om Wallenberg?

Tamvelius genom tolken: Ja, men jag kan aldrig ha sagt, att Wallenberg var jude. (Tamvelius hade missförstått Bornscheins uppgift, om att Wallenberg räddat judar, och trott att Bornschein fått den uppfattningen, att Wallenberg var jude. Detta missförstånd rättades till genom tolken). Tamvelius säger, att han icke kan ha misstagit sig om namnet Prag - det måste ha varit Budapest,

Förhørsledaren till herr Bornschein: Herr Tamvelius säger, att han kan aldrig ha sagt Prag, ty han hade läst om tillfångatagandet i en tidning, och även från andra källor hade han erfarit, att Wallenberg tillfångatagits i Budapest. Är Ni övertygad om att han sagt Prag och icke Budapest?

Bornschein: Jag är övertygad om, att han sagt Prag.

Ni måste komma ihåg, att det vid ett sådant samtal var mycket viktigare att komma ihåg personnamnet än namnet på den stad, där Wallenberg tillfångatagits; jag vill därmed ha sagt, att det kan vara möjligt, att herr Tamvelius gjort ett misstag ifråga om namnet på staden.

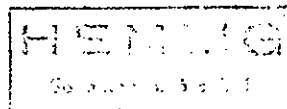
Förhørsledaren: Jag återkommer nu till namnet Wilborg.

Herr Bornschein har från början talat om Wilborg som namnet på svensken, då han talade med representanten för Röda Korset. Har Ni, herr Tamvelius, möjligen sagt Wilborg i stället för Wallenberg?

Tamvelius: Det måste ha varit Wallenberg.

Bornschein: Jag vill skriva upp åt Eder, hur Tamvelius skrev namnet på den förenämnda papperslappen.

(Bornschein skrev namnet Raoul Vilborg (alltså med enkelt V, vilket ju bör ha förbryllat en tysk något, då en tysk ju gärna skulle vilja uttala namnet 'Filborg'). Jag erinrar mig detta exakt. Förnamnet är jag hundra procentigt säker på, enär jag aldrig hört det förr.

Förhørsledaren till herr Tamvelius: Är det möjligt, att Ni sagt Vilborg i stället för Wallenberg.

Tamvelius tvekar.

Förhørsledaren ytterligare en fråga till Eder, herr Bornschein: I Eder berättelse inför svenska konsuln i Berlin har Ni yttrat Eder om den nära bekantskap, som skulle ha ägt rum mellan herr Tamvelius och herr Wallenberg. Erinrar Ni Eder detta. Särskilt att Tamvelius nämnt Wallenberg vid förnamn. Ni har i Eder berättelse sagt, att herr Tamvelius flera gånger talat om sin gode vän Raoul.

Bornschein: Jag erinrar mig, att herr Tamvelius sagt till mig, att herr Wallenberg vid den tiden, då Tamvelius kom tillsammans med honom, var isolerad.

Förhørsledaren till Tamvelius: Erinrar Ni Er detta?

Tamvelius genom tolken: Han förstår inte riktigt vad herr Bornschein menar med isolerad.

(Förhørsledaren söker förklara vad som avses).

Förhørsledaren till Tamvelius: Erinrar Ni Eder detta?

Tamvelius genom tolken: Han kan inte påminna sig, om han sagt så.

Förhørsledaren: Jag återkommer än en gång till vad Ni, herr Bornschein i Eder första berättelse sagt: Ni talar där om en viss förtrolighet mellan Tamvelius och Wallenberg. Ni har ordagrant sagt, att herr Tamvelius talat om sin gode vän Raoul.

Bornschein: Jag utesluter inte detta. Av hela "atmosfären" i vilken herr Tamvelius berättade detta korta avsnitt för mig, måste man antaga, eller framgick, att de båda redan på grund av sin gemensamma nationalitet stod i nära relationsförhållande till varandra.

Förhørsledaren: Ja så kunde man antaga, men frågan är, om Ni sagt en smula för mycket, eller om herr Tamvelius verkligen sagt så ungefär. Jag menar, man talar om

goda vänner och dem talar man ju om med angivande av förnamnet, men frågan är om Tamvelius talat om "Raoul". Är Ni helt övertygad om att Tamvelius kallat Wallenberg vid förnamn.

Bornschein: Jag är fullkomligt övertygad om att förnamnet var Raoul.

Förhørsledaren: Ett ögonblick, jag vill upprepa, vad Ni sagt inför vår konsul i Berlin. - Ni säger där, att Ni erinrar Er, att Tamvelius talat om Wallenberg, och att Tamvelius i regel talat om herr Wallenberg, som sin vän Raoul. Detta har herr Tamm i Berlin skrivit.

Bornschein: Jag har vad denna punkt angår ingen hundra-procentigt klar erinran. - Det ligger ju mer än ett och ett halvt år tillbaka. Jag håller det för möjligt.

Förhørsledaren till Tamvelius: Herr Tamvelius, har Ni förstått frågan och svaret. - Har Ni nämnt Wallenberg "som en god vän", när Ni talade med herr Bornschein om denna sak?

Tamvelius: Nej. Det är inte möjligt.

Bornschein: Jag vill inte påstå, att han bokstavligen sagt "min gode vän Raoul". Han kan ha talat om Raoul, inte sant. Herr Tamvelius nämnde förnamnet Raoul, då han talade med mig om Wallenberg.

Förhørsledaren till Tamvelius: Nämnde Ni verkligen förnamnet Raoul, även om Ni nu icke sagt "min gode vän Raoul". Benämnde Ni personen i fråga som Raoul?

Tamvelius genom tolken: Det finns en möjlighet att Tamvelius sagt "Raoul" men inte "gode vän".

Förhørsledaren till Bornschein: Ni inser väl, vad den som läser Er första berättelse, måste antaga, nämligen att det måste ha existerat en tämligen nära förbindelse mellan herr Tamvelius och herr Wallenberg. Då måste ^{man} tillmäta en berättelse ett större värde, än vad som eljest skulle ha varit fallet. Kan man utgå ifrån, att Ni antingen misstagit Eder eller sagt en

smula för mycket?

Bornschein: Jag kan ha uttryckt mig felaktigt (schief ausgedrückt haben) eller blivit missuppfattad.

Förhørsledaren till Bornschein: Ni är inte helt övertygad om att lägrets namn var Taisjet. Det kan vara en förväxling?

Förhørsledaren till Tamvelius: Herr Bornscheins framställning kan alltså vara ungefär riktig.

Tamvelius: Ja ungefär.

Förhørsledaren: Ni har tidigare angivit en viss tidpunkt, som Ni för tillbaka på uttalandet av Tamvelius. (1953).

Bornschein: Ja, jag har emellertid därefter redan sagt, att jag kan ha gjort ett misstag beträffande året; jag tror 1953.

Förhørsledaren: Ni var helt övertygad härom, när Ni kom till Tyskland. Ni har bestämt påstått, att det var 1953.

Bornschein: Jag har sagt, att jag efter bästa förmåga uttalat mig; det kan jag också idag blott antaga, det måste ha varit 1953.

Ni måste nämligen taga hänsyn till, att jag icke tillmätt saken så stor betydelse som Ni måste tillmätta den.

Förhørsledaren: Ja, men har Ni t.ex. sagt åt konsuln, att Tamvelius varit tillsammans med Wallenberg åtminstone 4 månader under 1953. Varifrån har Ni fått dessa 4 månader och 1953?

Bornschein: Jag har - det måste röra sig om mer än 4 månader. Jag har sagt, att det måste röra sig om flera månader.

Förhørsledaren: Ni har väl nämnt 4 månader för konsuln? Han kan väl inte ha kommit fram till det av sig själv?

Bornschein: Jag har ju inte då vetat, att det rörde sig om 4 månader.

Förhørsledaren: Men ser Ni, jag tillmäter denna tidsangivelse ett stort värde, ty herr Tamvelius har ju förklarat för mig, att det var 1947, som han var tillsammans med "sin landsman" i Inta. 1947. Och så kom Ni med en tidpunkt, som var många år senare. Detta spelade för oss en stor betydelse om Wallenberg verkligen så sent som 1953 var i Taisjet-lägrät. Jag skulle därför om möjligt vilja ha en så noggrann uppgift som möjligt hur Ni kommit fram till 4 månader och 1953. Har herr Tamvelius verkligen sagt så?

Bornschein: Inget svar,

Förhørsledaren: Kanske jag får fråga herr Tamvelius: Har Ni angivit för herr Bornschein en bestämd tidpunkt? Tamvelius genom tolken: Såvitt han kan påminna sig, har han varken sagt var eller när, han träffade "landsmannen".

Förhørsledaren: Alltså året 1953 kan aldrig komma ifråga?
Tamvelius: Det kan det omöjligen ha varit.

Förhørsledaren: Vad tror Ni, herr Bornschein. Har Ni misstagit Er?

Bornschein: Jag kan idag icke säga, om det är ett misstag.

Förhørsledaren: Men vid tiden, då Ni berättade härom för konsuln, var Ni då övertygad om att Tamvelius sagt så.

Bornschein: Ja, det var jag.

Förhørsledaren: Var Ni övertygad om, att herr Tamvelius sagt 1953?

Bornschein: Ja, det var jag övertygad om.

Förhørsledaren: Men kan det inte röra sig om en förväxling. Jag menar, att då Ni beträffande Taisjet säger, att det kan ha gällt en annan person.

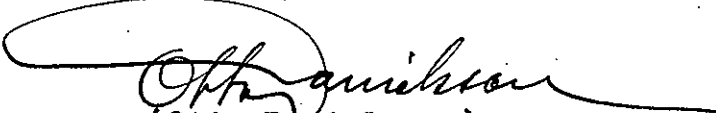
Bornschein: Det kan naturligtvis vara så, men vid den tiden, då jag talade med generalkonsul Tamm var jag övertygad och det fanns ju ingen anledning för mig att berätta något annat.

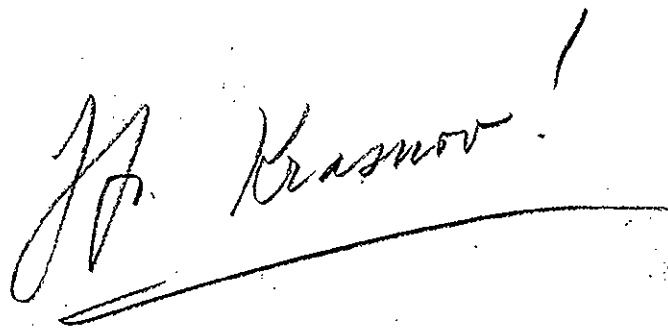
Förhørsledaren: Det är sant men Ni hade ju många under-
rättelser till olika familjer. Har Ni då förväxlat
förhållandena. Var det en annan man, som befann sig i
Taisjet - och att det just var 1953.

Bornschein: Jag vill inte utesluta denna möjlighet.

Bornschein upprepar, att han icke längre vill bestämt
påstå, att det var i Taisjet eller att sammanträffandet
skett 1953. Det kan vara ett misstag.

Utskrivet den 7 november 1956.

(Otto Danielsson)

Klapp. i exemplar
K-21:2

HEMLIG
Jäml. SFS 10 § 249:1937
Den 3/12 1956
STATSPOLISEN

Bornschein

Översättning av anteckningar, som författaren Rudolph Philip gjort över samtal med tyske medborgaren Heinz Bornschein på tyska språket den 26.10.1956.

Bornschein hade kommit till Inta-lägreten den 5.12. 1954, och några dagar senare lärde han känna Tamvelius, vilken blivit föreställd för Bornschein av några tyska fångar som delade barack med Tamvelius. Praktiskt taget träffades Bornschein och Tamvelius dagligen, och när de hade haft tillfälle talade de med varandra. Tamvelius hade omtalat, att han hade en månadsinkomst av 600 rubel. Bornschein själv tjänade ingenting i lägreten, enär han ådrog sig bestraffning. Den normala inkomsten för en vanlig arbetare i Inta-lägreten var 100-200 rubel. Som exempel på kostnaderna för varor anförde Bornschein: Ett kilo bröd kostade 1,70 rubel, margarin 15 rubel, smör 22 rubel, socker 10 rubel, skjorta 50 rubel, skor (halv?) 160 rubel.

Bornschein erhöill aldrig någonting från Tamvelius, och han känner inte till något fall, där Tamvelius skänkt något till någon. Bornschein var ofta i Tamvelii barack, där han besökte tyska medfångar. Bornschein tillhörde en speciell kategori, som i och för straffåtgärd skickats från Vorkuta till Inta. I Vorkuta fanns 2000 tyskar, i Inta 80. Organisatörer av strejker och motstånd hade skilts åt genom olika transporter t.ex. till Inta. Bornscheins tyska barackkamrater hade hela tiden varit i Inta, och de hörde alla till Tamvelii arbetsavdelning; de voro fångar, som 1948 skickats från Sachsenhausen till Inta. Orsaken till straffen hade varit den att de tillhört nazisterna.

I början av februari (1955) började Tamvelius tala om Bornscheins intervention efter hemkomsten. Tamvelius hade vid tre tillfällen talat utförligt härom, och vid två tillfällen var Dietrich närvarande.

Beträffande Wallenberg talade Tamvelius med Bornschein några dagar före Bornscheins avresa d.v.s. när listorna på de avresande offentliggjordes. Tamvelius hade sagt, att

W. var svensk, diplomat, att han arbetat för judarna, att han var bankirson "studentanförare". W. var mycket sjuk. Tamvelius hade sagt Taisjet 1953. Då Bornschein berättade härom i oktober 1955 och sedermera i januari 1956, var han 100 % övertygad om, att Tamvelius sagt Taisjet 1953.

En Dengo Kalons kom tillsammans med Tamvelius till Potjma som ligger c:a 170 kilometer från Moskva. På resan från Potjma till Moskva och vidare därifrån till Berlin sammanträffade Bornschein med Dengo Kalons i Friedland. Dengo Kalons hade varit i Nazi koncentrationsläger. Under sitt uppehåll i Vorkuta hade Dengo Kalons blivit illa behandlad av de tyska nazielementen. Dengo Kalons talade med Tamvelius angående Bornscheins arbete för Tamvelius och Wallenberg. (Här följer nu en deklARATION, som Bornschein egenhändigt skrev i Philips anteckningsbok: "Ich, Heinz Bornschein, erklärte beim Verhör dem schwedischen Generalkonsul in Berlin im Oktober 1955, dass ich absolut davon überzeugt bin, dass Tamvelius mir sagte, Wallenberg im Jahre 1953 in Taischet getroffen zu haben.

Heinz Bornschein

Stockholm, den 26. Oktober 1956.

Durch die Aussage Tamvelius verblüfft, er sei niemals aus dem Strafgebiet Inta herausgekommen, liess ich mich in meiner Überzeugung ersch ttern

Heinz Bornschein"

- - - - -

Holger Bergström, c:a 36-37  r gammal, tysk - föräldrar-na inflyttade, då Holger var två år gammal till Oberschlesien. Holger blev SS-man och sedermera Waffen SS-officer, anh lls 1948 i  stzonen. Holger var kontroll r m.m. i Tamvelii byggnadsavdelning. De voro goda vänner.

Av 2600 genom Bonns försorg befriade fångar, som Bornschein känner, tillhörde Holger en grupp om fyra personer som inte släppts fria, nämligen:

1. Herbert Beck, 24  r gammal från Neutitschen (Sudetlandet) senast boende Berlin Zehlendorf, anhållen med tjeckiskt och polskt pass, USA-agent vid tysk-schlesiska gränsen 1951-52 i Inta-lägret 5110/31. (Dengo Kalons har närmare uppgifter).
2. Julius St rmer, omkring 45 år gammal, från Siebenb rger,

tysk medborgare. Yrke: konstnär. Var tillsammans med Beck. Enligt Bornscheins förmodande vet Holger sakförhållandet beträffande Tamvelii uppgift om Wallenberg. Tamvelius och Holger voro intima vänner sedan flera år. Fråga Tamvelius: "Varför blev inte Holger amnestierad och befriad

Alla Inta-fångarna hade det mycket bättre än Vorkuta-fångarna. I Vorkuta tjänade man 30 rubel, i Inta 100 - 200 rubel, vid byggnadsavdelningen mycket högre lön.

Tamvelius hade i Inta samma goda utseende vad hälsan beträffar som här. Han stod i gott förhållande till alla MVD-officerare. Tamvelius kunde röra sig fritt, besöka bio etc. T. fick kallsinniga brev från sin hustru enligt vad Dengo uppgivit.

3. Tekkel, Ernst, Sibyllegatan 43, 4 tr. (fjärde våningen), skolkamrat med Tamvelius. Telefon 619759. Han var med på Tanja Tamvelii födelsedagsfest på Eriksbergsgatan tillsammans med pastor Pöhl + cirka 15 andra gäster. Pastor Pöhl sade till Bornschein att Tamvelii äktenskap redan spruckit innan Tanjas flykt från Estland. Tanja frågade icke B. hur Tamvelius hade det eller var han befann sig.

Dengo vet kanske vilken som var avsändare till det paket som Holger Bergström fick från Sverige.

En enkel arbetare, som arbetade under Tamvelius i Inta hade 100 - 200 rubel, och Tamvelius hade tre till fyra ggr så mycket.

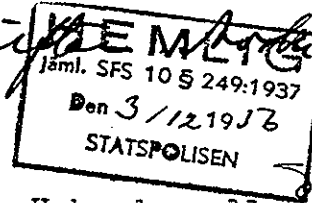
Stockholm den 22 november 1956.

(O. Danielsson)

2. Ausfertigung
Avskrift.

Erste Ausfertigung.

Nr. 145 von 1956 der Urkundenrolle

V e r h a n d e l t

zu Berlin - Charlottenburg, am 2. November 1956.

Vor dem unterzeichneten Notar in Berlin

Rechtsanwalt Carl S c h o l z,
Berlin-Charlottenburg 9, Reichsstrasse 2,

erschien heute:

der Journalist Heinz B o r n s c h e i n
aus Berlin-Steglitz, Buggestrasse 15.

Der Erschienenene ist dem Notar von Person nicht bekannt, wies sich aber zu dessen völliger Gewissheit aus durch Vorlage seines behelfsmässigen Personalausweises Nr. 191/2776/55, ausgestellt von dem Herrn Polizeipräsidenten in Berlin am 20. Oktober 1955.

Der Erschienenene erklärte:

Nachdem ich von dem amtierenden Notar über die Bedeutung einer eidesstattlichen Versicherung und die Folgen der etwaig fälschlichen Abgabe einer solchen eingehend belehrt worden bin, erkläre ich das Nachfolgende hiermit an Eides Statt:

Artur T a m v e l i u s, Chefarchitekt im Inta-Lager, gab mir im Jan./Febr. 1955 folgende Botschaft betreffend den schwedischen Staatsbürger Raoul W a l l e n b e r g mit und bat mich, nach meiner Heimkehr dafür zu sorgen, dass diese Mitteilung jenen schwedischen Stellen bekannt werde, die für seine Befreiung etwas tun können:

T a m v e l i u s habe den schwedischen Diplomaten im Jahre 1953 (neunzehnhundertdreißig) im Lager Taischet getroffen, in welchem Lager T a m v e l i u s sich 4 (vier) Monate lang befand.

Diese Botschaft gab ich unmittelbar bei meinem Eintreffen am 11. Oktober 1955 im Durchgangslager Friedland verschiedenen Personen, darunter schwedischen und anderen Journalisten bekannt. Diese Botschaft teilte ich auch dem königlich schwedischen Generalkonsul in Westberlin sowie der schwedischen Journalistin Barbro Bolinder-Johansson mit, als

sie mich in Gesellschaft ihres Mannes Sven Gösta Johansson in Westberlin am 14./15.10.1955 interviewte. Diese Botschaft wiederholte ich auch im Januar 1956 allen Personen gegenüber, die ich anlässlich meines Besuches in Stockholm aufsuchte, um für die Befreiung der Herren T a m v e l i u s und W a l l e n b e r g zu wirken.

Anlässlich der Vernehmung in Stockholm am 26. Oktober 1956 war ich durch die lange Reise übermüdet. Dazu kam, dass der - wie ich annehme durch meine Bemühungen - gerettete Herr T a m v e l i u s diese, seine mir anvertraute Botschaft bestritt. Als Tamvelius erklärte, er habe niemals das Gebiet von Inta verlassen und sei nie in Taischet gewesen, da wurde ich an mir und meinem Gedächtnis irre und räumte die Möglichkeit ein, mich geirrt zu haben.

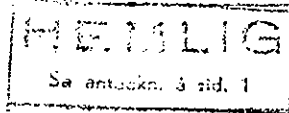
Erst nach der Vernehmung kam mir die Einsicht, dass ich selbst darüber keine Aussagen machen kann, ob Herr T a m v e l i u s in Taischet gewesen ist oder nicht. Feststeht jedenfalls, dass er diese Äusserung mir gegenüber gemacht hat dahingehend, er habe Wallenberg in Taischet getroffen, wo er sich mit W a l l e n b e r g vier Monate aufgehalten habe.

Ob diese, mir im Jahre 1955 von Herrn T a m v e l i u s aufgetragene Botschaft der Wahrheit entspricht, vermag ich nicht zu entscheiden.

Ich muss nach eingehender Überlegung jedoch dabei verbleiben, dass mir diese Nachricht, so, wie ich sie weitergegeben habe, von Herrn T a m v e l i u s wörtlich aufgetragen worden ist.

T a m v e l i u s hatte, wie mir erst beim Verhör klar wurde, nach seiner Rückkehr den schwedischen Behörden gegenüber bestritten, mit mir oft in Inta zusammengetroffen zu sein und mir gesagt zu haben, das W a l l e n b e r g schwedischer Diplomat gewesen sei, der sich durch Hilfe für verfolgte Juden einen Namen geschaffen hätte.

Beim Verhör in Stockholm gab er das zu bzw. räumte die Möglichkeit ein. Deshalb liess ich mir von ihm, den ich als Schicksalsgenossen und ehrlichen Mann schätzte, suggerieren, ich müsste falsch gehört haben oder mein Gedächtnis sei schwach geworden und ich verwechsle Taischet mit

Inta und das Jahr 1953 mit 1947.

Den Widerspruch zwischen meiner Aussage in Stockholm und meiner heutigen eidesstattlichen Versicherung kann ich nur damit erklären, dass ich in meiner körperlichen und geistigen Erschöpfung mich in einem - wie es mir bei der Vernehmung in Stockholm erschien- unwichtigen Detail von Mitleid und Kameradschaftsgefühl habe missleiten lassen.

Ich habe alles nun wohl durchdacht und bin zu der Überzeugung gekommen, dass weder Kameradschaftsgefühl noch Mitleid bestimmend sein darf, wenn es darum geht, einen wahren Tatbestand objektiv festzustellen.

Deshalb gebe ich diese eidesstattliche Erklärung auf Westberliner Boden vor einem deutschen Notar zu Protokoll, also in meiner Heimat und in Kenntnis der gesetzlichen Konsequenzen einer eidesstattlichen Erklärung.

Ich bin bereit, diese Erklärung auf Ersuchen der schwedischen Behörden im Rechtshilfeverfahren vor einem deutschen Richter oder Notar durch Eid zu erhärten.

Das Protokoll ist von dem Notar vorgelesen, von dem Beteiligten gehehmt und eigenhändig unterschrieben worden:

gez. Heinz B o r n s c h e i n

gez. Carl S c h o l z

N o t a r.

Kostenrechnung

Geschäftswert: 3.000:-- DM

1. Gebühr §§ 26,43 RKO	20,-- DM
2. Postgebühren	-.20 "
3. Umsatzsteuer	-.80 "

Sa.:	21,-- DM	gez. Scholz
	=====	Notar

Vorstehende Verhandlung wird hiermit zum ersten Male ausgefertigt, und diese Ausfertigung

Herrn Heinz B o r n s c h e i n
Berlin- Steglitz, Buggestrasse 15,

erteilt.

Berlin, den 3. November 1956.

Carl Scholtz

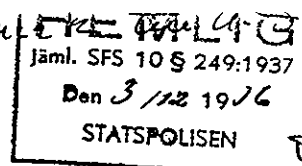
N o t a r

Vidimeras:

Otto Daniel *Paul Blumgrün*

Bomarsund

Notar an avskrift. u
Tamvelius

Avskrift av avskrift. (R.Ph. 20 10 1956)

.....

Du hast mir heute jedenfalls eine grosse Freude bereitet, ganz bestimmt.

Zum Hauptgrund Deines Anrufes will ich Dir kurz noch einmal alles Wesentliche sagen:

S.2 Ich traf mit Artur Tamvelius das erste Mal am 15. Dezember 1954 in der Stadt Inta (Lager No. 4) zusammen. Dort war er als leitender Architekt und Baumeister tätig. Im Verlaufe meines Zusammenseins mit ihm (bis Mitte März 1955) fremdeten wir uns persönlich an. Bei der Gelegenheit sprach er mit mir im Beisein des ehemaligen Luftwaffen-offiziers KLAUS DIETRICH (vormals wohnhaft in Berlin) über seine Familienverhältnisse. Er teilte mir als Adresse seiner Frau folgendes mit: Name: Tie Tamvelius

Wohnung: Stockholm, Observatoriumgatan 10

Ich erinnere mich noch deutlich, dass er mir sagte:

"Wenn Du nach Deutschland kommst, benachrichtige unter allen Umständen meine Frau. Den Vornamen kannst Du nie vergessen, denn wenn ^{Du} die Hausnummer (10) ins Schwedische übersetzt, hast Du ihren Vornamen".

Kurz bevor ich aus diesem Lager fortkam, teilte mir Artur Tamvelius mit, dass er im Jahre 1953 mit dem schwedischen Diplomaten RAOUL VILBORG (er könnte auch so ähnlich heissen) in Taischet zusammen war. RAOUL sei Botschafter gewesen und wäre zur Zeit des sowj. Einmarsches in Prag verhaftet worden. Er sei ausserdem ein Führer der schwedischen Studentschaft gewesen und habe sich durch Hilfsaktionen für Juden einen grossen Namen gemacht. Tamvelius bat mich, auch diesen Namen in Deutschland anzugeben. Ob bei diesem Gespräch der Hauptmann Dietrich anwesend war, kann ich nicht definitiv behaupten, weil wir des öfteren zu dritt beisammen waren.

Diese meine Aussagen bin ich jederzeit bereit, vor einem beliebigem Gericht unter Eid auszusagen.

S.3

Ich versichere auch, dass ich niemals zuvor - ehe ich Tamvelius kennenlernte - etwas von der Affäre Wallenberg gehört habe. Alles, was ich weiss, und alles, was ich ausgesagt habe, habe ich nur von Artur Tamvelius gehört.

Ich bin jederzeit bereit, einer Gegenüberstellung mit Artur Tamvelius nachzukommen.

Liebe Barbro! Ich will weiter nichts, als dass man mir glaubt - weiter nichts. Du kannst sicher sein, dass ich nur die Wahrheit gesagt habe. Ich habe inzwischen schon bereut, dass ich überhaupt etwas gesagt habe. Es tut weh, wenn man weiss, dass man für einen Lügner gehalten wird. Ich frage Dich, Barbro, wozu sollte ich es getan haben. Ich hätte doch gar keinen Grund dafür. Vorteile? Habe ich nie gehabt und will ich auch keine. Ich wollte mich nur als Mensch und als Europäer meiner menschlichen Pflicht entledigen. Ich werde bei Gelegenheit mit Herrn Philip unterhalten.

So, meine Gute, Ich grüsse Dich nun recht, recht herzlich und warte auf Deinen nächsten Brief,

Dein Heinz.

P.S. Herzliche Grüsse an Sven und die Eltern.

Kommt doch bitte, bitte nach Berlin.

D.O. (Der Obige, anm.Ph.)

S.4

Heute ist gerade ein Heimkehrer zurückgekehrt, der die Begegnungen mit Tamvelius bezeugen kann. Er kann ausserdem bestätigen, dass meine Bemühungen auf besonderen Wunsch von Artur T. angestellt wurden.

Seine Adresse:

DENGO KALOUS

Rheydt 4 / Westfalen

Am Sternfeld 27 f.

Berlin, den 17/X.56 (fr.s.1)

Poststempel des Briefes: Berlin-Steglitz 17.10.56 17

Express MIT LUFTPOST

Avs.: Heinz Bornschein
Berlin-Steglitz
Buggestrasse 15

Till Fru Barbro Johansson

August Södermans Väg 5

Hägersten / Stockholm

(T.46 49 51, Anm.Ph)

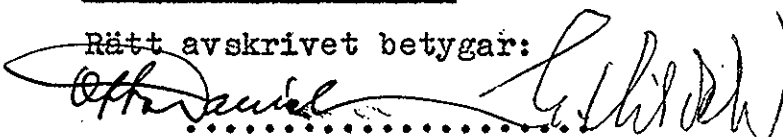
Stockholm den 20 okt. 1956 kl. 18.

Orig.plus 1 kopia till O.D.

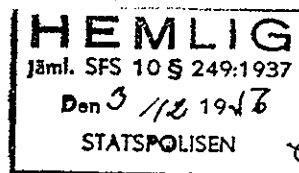
1 kopia till v.D.

Rudolf Philipp

Rätt avskrivet betygar:

Tice U. D.

Spindel

Avskrift.

4 ex.

Ex.n:r 2

Bornschein (R. Ph. 16 nov.1956)

(Arthur T. till Dengo Kalous den 30-10-1956)

Mr. Dengo!

Hurraaaaa! Gott sei Dank! Das war mir aber eine grosse Ueberraschung. Ich hatte mich ja schon vorbereitet nach Westfalen und München zu fahren um Deine und die Eltern von Tsilinder zu besuchen - und plötzlich Deine Nachricht, dass Du schon zu Hause bist. Das war wirklich die meist erfreuliche Nachricht, die ich in meiner Schwedenzeit erhalten habe.

Bei meiner Durchfahrt in Moskau übergab ich Briefe und Angaben betreffend Jungens an die deutsche Gesandtschaft und forderte, dass die schnellstens euch helfen sollten. Wie seid ihr doch wohl aus der Hölle herausgekommen und wo ist Bubi geblieben?

Sobald ich das russische Ausreisevisum erhielt, fuhr ich sofort per Flug nach Helsingfors und von da mit Schiff nach Stockholm.

29/9. erhielt ich das Visum und 3./10. war ich schon zu Hause. Die Ueberraschung zu Hause war sehr gross und es ist immer noch schwer zu verstehen, dass ich solch eine grosse Tochter habe. Ti fuhr bevor ich ankam nach den Kanarieinseln - leider kam meine Ankunft so plötzlich, dass sie es nicht zeitig erfuhr. Ich könnte auch hinfahren. jedoch fürchte ich Klimaänderungen und ausserdem sind die Taschen leer, denn hier erhält man keine Unterstützung, nicht vom Roten Kreuz und auch nicht vom Staat. Das schwed. Rote Kreuz ist weiterhin kusch wie ein Schäflein.

Hier wurde ja in meiner Angelegenheit schon voriges Jahr ein grosser Lärm in den Zeitungen geschlagen. Im Brennpunkt befanden sich Christa und Ti. Eine grosse Rolle hat hier auch Bornschein gespielt. Er hat getan so, wie er versprochen hat, und hat die Aktion stark unterstützt mit seiner Publizität. Dies werde ich niemals vergessen.

In diesen Tagen war er auch in Stockholm. Ich verstehe jedoch nicht, warum er mich nicht aufgesucht hat, denn meine Adresse hat er ja! Gib mir bitte seine Adres-

*ad Arthur T
Bornschein?* 2

HEMIG

Se antuckn. à sid. 1

- 2 -

se, damit ich ihm einen Dankbrief schreiben kann.

Wie geht es denn euch allen da? Seid ihr zufrieden? Seid ihr ruhig? Ich bin immer noch nervös! Weiss der Teufel, was los ist, aber irgendwelche innere Reaktion bewegt sich in mir und ich fühle mich ständig unruhig. Von Arbeit kann eben noch garnicht die Rede sein.

Seh 10/2

Bitte teile nun unbedingt an Frau Hermine mit von meiner Wiederkunft aus dem "Paradies". Und danke ihr herzlichst dass auch sie mir geholfen hat.

Leider habe ich keine Photos Dir zu senden. Dagegen sende ich Dir einen Auszug aus einem Journal, damit Du wenigstens etwas von uns weisst.

~~Grüsse an alle und teile mir bitte die Adressen vom Zylinder mit und schreibe auch Du mir recht bald, wie Du Dich in den neuen Verhältnissen zurecht gefunden hast.~~

Arthur Tamvelius.

PS! Ich korrespondiere hier in Schweden mit einigen Leuten, die auch ihre Verwandten nachsuchen unter den Deutschen.

Vielleicht hast Du folgende Namen gehört:

Prof. Gregor Boroffka, geb. 1896, und

Arwin Reissenweber, geb. 1916 in Stockholm.

Wenn Du an einige Esten Dich erinnern kannst, so teile mir bitte deren Namen mit!

Wie ist es mit Erich Heine?

Arthur

Stockholm den 30/10 1956.

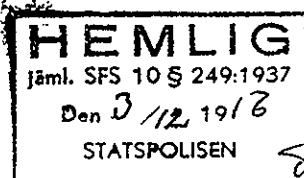
Adresse: Eriksbergsgatan 36, Stockholm.

Vidimeras:

Ruth Blomqvist

Avskrift.

*Bornscheins
1.5.1.1.1.1.1.*

Tamvelius

4 ex.

Ex.n:r 2.

(Dengo Kalous till H. Bornschein)

Rengsdorf, den 7.XI.56

Lieber Heinz!

Vielen Dank für Deinen Brief vom 30.X.ds., den ich am Tage meiner Abfahrt erhielt. Ich bin nun auf einem Spenderurlaub des Textilunternehmerverbandes, im Westerwald. Die Gegend ist sehr schön, nur lässt das Wetter zu wünschen übrig.

Ich würde mich freuen, wenn Du mir besagte Zeitung nach hier schicken würdest.

Nun zu Deinen Fragen: Ich weiss nicht, was Du in der Sache Tamvelius vorhast, jedoch bitte ich Dich, überlege es Dir gut, ehe Du dem Arthur ein Ding drehst. Du darfst nicht vergessen, dass dieser Mensch die besten Jahre seines Lebens in der Sowjetunion verlor. -

Bitte schreibe mir genau, was gegen ihn vorliegt! Aber ehrlich!

Ich lege Dir seinen Brief an mich bei, jedoch bitte ich Dich, ihn mir baldigst zu retournieren.

(Bornscheins Frage 1 an Dengo war: "Was weisst Du über T:s Lagerleben?" -

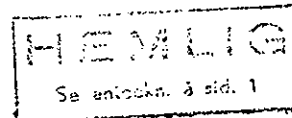
Frage 2: "Was weisst Du über einen Schweden, mit dem T. zusammengekommen ist" (Anm. R.Ph.)

Zu Frage 2: T. erzählte mir mal über einen Schweden - den Namen habe ich leider vergessen - , welcher ich glaube in Ungarn verhaftet wurde. Er soll der Vorsitzende des Studenten-Verbandes von Schweden gewesen sein. Ich glaube, er soll mit der R.K.Mission in Ungarn gewesen sein. Diesen Mann hat T. irgendwo im Gefängnis getroffen.

(B:s Frage 3: "Was weisst Du über T:s Lagerleben" Anm.R.Ph.)

Zu 3: Im Lager lebte T. vorbildlich und äusserst kameradschaftlich!

(B:s Frage 4: "Was weisst Du über T:s persönliche Verhältnis

Zu 4: Nur ganz Belangloses! Hat mir jedoch nie erzählt, dass er geschieden ist!

(B:s Frage 5: "Hat T. mit Dir über Taischet gesprochen?" Anm. R.Ph.)

Zu 5: T. hat nie von Taischet gesprochen, und ich glaube, dass er auch nie dort war!

(B:s Frage 6: "Woher hat Holger B. Pakete (aus Schweden, R.Ph.) bekommen? Was weißt Du über ihn?" Anm.R.Ph.).

Zu 6: Bergström hat nie Pakete aus Schweden bekommen!

Seine (Holger Bergström, anm. R.Ph.) ganze schwedische Abstammung ist meiner Meinung nach nur Tufta! Er ist ein reiner Oberschlesier aus Oppeln oder Kattowitz!

(B:s Frage 7: "Was weißt Du über Italiener?" Anm.R.Ph.)

Zu 7: Italiener lebt zur Zeit auf freiem Fusse in:

(gorod Kalinin, Ravenstva 9-3- Ph.)

Auch sonst ein undurchsichtiger Mensch!

Nun, mein Lieber, habe ich Dir alles Gewünschte mitgeteilt, jedoch bitte ich Dich sehr, mir über T. genauen Aufschluss zu geben!

Mit vielen herzlichen Grüßen

Dein alter
Dengo.

1 Beilage.

PS. bin bis 18.ds. hier!

Vidimeras:

Ruth Blomqvist

19/10

KOPIA
KUNGL.SVENSKA
AMBASSADEN

Paris den 1 oktober 1956.

Förtroligt.

KUNGL. UTRIKESDEPARTEMENTET.
Stockholm den 10 oktober 1956.
Överlämnas för förtrolig
kännedom till

(G. Hamilton)
tj.f. Byråchef

Broder,

Beskickningen inrapporterade som bekant för ett par månader sedan (jfr 479 B 3.7.56) att en kommission tillsattes i Frankrike för efterforskning av i Sovjetunionen försvunna fransmän. Vi ha med jämna mellanrum förfrågat oss i utrikesministeriet hur långt kommissionens arbete forttekridit och hurvida man kunde räkna med att - såsom tidigare antytta - densamma själv skulle bege sig till Sovjetunionen för att inleda diskussioner med de ryska myndigheterna i frågan. Kommissionens huvuduppgift var från början och är fortfarande att sammanställa redan föreliggande uppgifter rörande försvunna fransmän i Sovjetunionen och vidare att - allteftersom nya informationer inkommer genom t.ex. förhör med hemvändande krigsfångar - komplettera dessa listor. Kommissionen har i sitt arbete uppdelat de försvunna i två kategorier, av vilka den största utgöres av elsassare som, tvångsenrollerade i tysk militärtjänst, tillfångatogs av ryssarna, medan ett mindre antal utgöres av civilpersoner, som man vet har befunnit sig i de trakter österut, där den ryska armén under krigets slutskede rullade fram. Inalles lär man räkna med att omkring

Utrikesrådet Å s t r ö m,
Utrikesdepartementet.

Par. 1.10.56 RK-3A/1

57

400 dylika fransmäns öde fortfarande är okänt och man har hittills inriktat sina ansträngningar på att söka sammanställa så många uppgifter som möjligt om desamma.

Enligt vad beskickningen i dagarna erfarit från utrikesministeriet har ännu ingen anledning förelagat för kommissionen att fara till Sovjetunionen. Man hade däremot i slutet av nästlidne augusti i förväg sänt franska Röda Korsets vicepresident, M. Salvador, till S Sovjetunionen för att där ta en första kontakt med det ryska Röda Korset. Han hade återvänt för någon vecka sedan, utan att ha kunnat uppnå något väsentligt resultat under sin resa. De ryska myndigheterna hade svarat undvikande på hans frågor och endast avgivit vaga löften om framtida samarbete. Kommissionen kommer, enligt beskickningens sagesman, att i fortsättningen inrikta sig på själva insamlandet av uppgifter om de försvunna. Någon resa under nuvarande omständigheter ansåges icke vara påkallad.

Såsom tidigare inrapporterats består kommissionen av en representant från nationalförsamlingen, nämligen M. Georges Bourgeois, deputerad från Haut-Rhin, och dessutom ordförande i Elsass-Lothringens krigsfångekommitté, och vidare av representanter för utrikesministeriet, ministeriet för les Anciens Combattants, inrikesministeriet, förevaraministeriet, hälsovårdsministeriet, franska Röda Korset och konseljpresidiet.

R. Kumlin

Avskrift av handbrev från sekreteraren
Wachtmeister till sekreteraren Lorentzon,
dagtecknat Moskva den 9 oktober 1956.

Thulén

Brevet lämnat
H.A. Thulén 15.10.56

Felix Italiener har vid besök i går hos vår
telegrafist Thulén bett om vidarebefordran av bifogade
brev till brodern.

Vi ha ingen erinran mot brevets befordran.
Därest Du är av samma mening får jag be Dig låta
överlämna det till posten.

✓ KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Orig. se ~~HP~~ ~~48~~ ~~6~~
~~HP~~ ~~48~~ ~~6~~
P 2 En I
~~HP~~ ~~48~~ ~~6~~

STRÄNGT FÖRTROLIGT.

P.M.

Giron/BBn
16.10.56. Pol. delg.
a.f. str. förtr.
k-dom t. Bes ch.

1 Helsingfors
Köpenhamn
2177 London
8exp Moskva
Oslo
Paris
Washington
FN-repr.
u/ Lind, bch.

ex. t.
Hr Lorentzon
Bergström

EXPEDIERAT	
med	den
sv. kurir	18/10 19.06
off. kurir	
luftpost	
vanl. post	

Vid isländska regeringens middag i samband med utrikesministermötet i Reykjavik inledde utrikesminister Törngren samtal med mig, varvid han bl.a. berörde frågan om Kinas representation i FN. Han sade, att han hört från generalsekreterare Hammarskjöld, att denne räknade med att Peking-Kina skulle kunna vinna inträde i FN 1957 eller, om detta icke skedde, att frågans lösning skulle bli uppskjuten ett par år. Enligt vad Hammarskjöld sagt, skulle Eisenhower redan nu vara för ett insättande av Peking-Kina och ett utslutande av Formosa-Kina, ehuru han givetvis icke kunde giva någon offentlighet åt detta före valet. Enligt Törngren borde västerlandet och i synnerhet amerikanarna besinna, att Peking-Kinas inträde i FN vore en vinst och icke en förlust, enär förhållandet mellan Sovjetunionen och Peking-Kina ingalunda vore gott; de voro rivaler och detta skulle taga sig alltmer markerat uttryck från den dag Peking-Kina finge säte i FN. För Finland skulle det givetvis innebära en oerhörd lättnad om detta problem finge sin lösning så snart som möjligt.

Samtalet föll även på Wallenberg-frågan, varvid utrikesministern uttalade, att han icke trodde att Wallenberg vore i livet. Men ryssarna drog sig för att säga detta, enär de fruktade att framkalla en akut ogynnsam reaktion i Sverige. Gentemot Törngren hade ryssarna gett uttryck för den uppfattningen, att de ej förstodo, varför svenskarna bråkade om en enda person på detta sätt.

Utrikesministern nämnde även, att han ämnade bevista generalförsamlingen under 2-3 veckor vid sessionens början.

Reykjavik den 9 oktober 1956.

Marc Giron
(Marc Giron)

44

Överlämnas utan missiv av General-
konsulatet i Berlin till Utrikesdepar-
tementets pressbyrå för kännedom.
Berlin den 9 oktober 1956.

10/10-56

Insatzen

Der Tag *6. 10. 56*

Was geschah mit Wallenberg?

In Schweden fragt man hartnäckig nach dem Schicksal des Diplomaten

Vor wenigen Tagen hat die schwedische Regierung in einer Note an den Kreml erneut um Auskunft über den in der Sowjetunion verschollenen schwedischen Diplomaten Raoul Wallenberg gebeten. Wallenberg, der während des letzten Krieges in Budapest zahlreiche Juden in Sicherheit gebracht hatte, war 1945 von den einrückenden Sowjets verhaftet worden. Seitdem ist über sein Schicksal nichts weiter bekannt. Dazu schreibt unser Mitarbeiter aus Stockholm:

Stockholm, im Oktober (Eigenbericht). „Nacht und Nebel“ um den Fall Wallenberg — seit Jahren eine offene Wunde in den sonst nicht unfreundlichen schwedisch-sowjetischen Beziehungen — scheint immer undurchdringlicher zu werden. Und wenn man offiziell, seit jenem schwedisch-russischen Kommuniqué vor nunmehr sechs Monaten im Zusammenhang mit dem Besuch von Staatsminister Erlander in Moskau, auch gute Miene zum bösen Spiel machen muß, wächst begreiflicherweise das Gefühl der Verstimmung in verantwortungsbewußten schwedischen Kreisen.

Dem Kommuniqué zufolge wollte sich die sowjetrussische Regierung nun endlich dazu bequemen, Nachforschungen nach dem — damals 34 Jahre alten — „bei Kriegsende in Budapest verschwundenen schwedischen Diplomaten Raoul Wallenberg“ anzustellen. Schon diese Formulierung war reichlich fadenscheinig. Den Angaben des schwedischen Wallenberg-Komitees zufolge ist der um humanitäre Aktionen hochverdiente schwedische Diplomat nämlich am 13. Januar 1945 zusammen mit seinem Sekretär und Chauffeur, dem Diplomingenieur Langfelder, von Berias politischer Polizei in Budapest verhaftet und dann nach Moskau überführt worden.

Auf eine schwedische offizielle Anfrage erklärte der damalige sowjetische Außenminister Wyschinski im August 1947, daß man Wallenberg weder in den Kriegsgefangenenlagern noch in den Lagern für Zivilinternierte finden können. Das Wallenberg-Komitee be-

hauptet aber, Beweise dafür zu haben, daß Wallenberg nach einem summarischen Urteilspruch als privilegierter Staatsgefangener in der Sowjetunion zurückgehalten wird.

Daß man in Schweden nervös und nicht gleichgültig ist, geht auch daraus hervor, daß die Presse den Fall jetzt von neuem energisch aufgegriffen hat und das anhaltende russische Schweigen „unheilschwanger“ nennt. Man findet es hier auch merkwürdig, daß man russischerseits von der schwedischen Regierung nähere Angaben über die Personen verlangt hat, welche Zeugnis von Wallenbergs Existenz in russischem Verwahr abgelegt haben. Wenn die Sowjetregierung weiterhin von dem „in Budapest verschwundenen“ Wallenberg spricht, also offen läßt, ob er überhaupt von Sowjetpolizei verhaftet und verschleppt worden ist, eröffnet das äußerst unbehagliche Perspektiven, schreibt beispielsweise Schwedens führende Tageszeitung „Dagens Nyheter“ in einem Kommentar. Seitdem der schwedische Außenminister Undén am 12. Mai d. J. mit dem russischen Botschafter in Stockholm, Rodionow, über den Fall Wallenberg verhandelt hat, verharrt man im Kreml in absolutem Schweigen. Solche Methoden können in Schweden nur Entrüstung hervorrufen, schreibt das genannte schwedische Blatt und fährt fort: „Man täuscht sich gründlich, wenn man sich in der Sowjetunion einbildet, daß sich das schwedische Volk um das Schicksal von Raoul Wallenberg nicht mehr kümmert, oder wenn man in Moskau damit rechnet, daß der Name Wallenberg nur noch aus purer Routine zur Sprache gebracht wird.“

Die Sowjets demonstrieren im Rahmen ihrer großen Freundschaftsoffensive u. a. lebhafteste Bemühungen, die schwedisch-russischen Reisekontakte zu stimulieren. Also scheint der psychologische Augenblick richtig gewählt, die russische Regierung daran zu erinnern, daß man in Schweden an dem Ausgangspunkt festhalte: Wallenberg ist ein Gefangener der Sowjetunion.

Günter Dallmann

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Telegram

STOCKHOLM 11.10.56 19		
N:o 414	MUD chiffer	BIL.
INK. D. N:o		
AVD. P	GR. 2	MÅL. DEu ^I

sjöborgsutredningen
/Tamvelius/

Tamvelius

9

Svensk

M o s k v a .

Edert 490. På frågor från pressen har vi inskränkt oss till att svara att vi intervenserat för Tamvelius efter framställning från hans svenska släktingar. Beträffande frågan om T. lämnat några upplysningar om Wallenberg ha vi hänvisat till att vi liksom tidigare icke underrätta pressen om våra eventuella informationer om W.

För Eder information. Tamvelii upplysningar om W. bedömas av polisen med stor skepsis. Förhållanden föreligger ännu icke.

Cabinet

Exp 11/10 kl 16⁰⁰ MS

Telegram

KUNGL. UTRIKES

DEPARTEMENTET

sjöborgsutredningen /Tamvelius/

Bundes.

STOCKHOLM 11.10.56 19

N:o

chiffer

BIL.

INK. D. N:o

AVD.

GR.

MÅL.

P

2

Eu^I

Svensk

M o s k v a .

Edert 490 På frågor från pressen har vi inskränkt oss till att svara att vi intervenserat för Tamvelius efter framställning från hans svenska släktingar. Beträffande ^{latinska namnet} Tamvelii upplysningar om Wallenberg ha vi hänvisat till att dessa liksom tidigare ^{icke gilla informationer} dylika ~~icke~~ meddelas pressen. *fråga*

För Eder information. Tamvelii upplysningar om W. bedömas av polisen med stor skepsis. Förhörsprotokoll föreligger ännu icke.

Cabinet.

Handwritten notes:
 om
 i vissa om
 eventuella
 W.
 familjen om

Avskrift Ku

KUNGL. UTMÄRKES
DEPARTEMENTET

Chiffertelegram (BUD)

P 2 Rec 7

Från Moskva

Avsant den 15 / 10 19 56 kl. 0900

Inkom den 15 / 10 19 56 kl. 1130

Utskrivet i 4 ex. Detta är ex. nr 4

Aring se HP L Ger

20v

505.

För Excellensen privat.

Wuori strängt förtroligt sagt mig att Lebedev vid samtäl
Törngren om Bulgariens Hrusjtjovs berämda besök i Finland yp-
pat tvivel om deras resa till Sveige skulle komma till stånd
"efter svenska pressens senaste antisovjetiska skrifter."
Deras besök i Finland stode enligt Lebedev däremot fast. Lebedev
förmodanden synes erbjuda intrasse bland annat som indikation
hans uppfattning Moskvas väntade svar RW-saken.

Sohlman

KOPIA KOPIA

Avskrift.

Undertecknad, Henrik André Italiener, Löttingevägen 15, Viggbyholm, förbinder sig härmed att till Kungl. Utrikesdepartementet återbetala de kostnader som må uppstå i samband med min broders, Felix Italiener, resa från Sovjetunionen till Stockholm.

Vidare förbinder jag mig att ersätta departementet motvärdet till 200:0 (tvåhundra) rubel, som beskickningen i Moskva kommer att utanordna till min broder.

Stockholm den 15 oktober 1956.

/u/ H.André Italiener

(727) 18/10
Avskrift.

KUNGL. SVENSKA
GENERALKONSULATET

103
Berlin den 12 oktober 1956.

Herr Sekreterare,

För ordningens skull ber jag få meddela, att "Sender Freies Berlin" igår inom ramen för sitt skolradioprogram hade en utsändning på 20 minuter om Raoul Wallenberg. Anförandet, som hade titeln "Raoul Wallenberg- der Engel von Budapest", hölls av en free lancer vid namn Alfred Joachim Fischer. Denne har enligt egen uppgift i flera år följt Wallenbergsärendet och därtill fått en del material från fröken Rosenström på Departementets pressrum. Anförandet gav, såvitt jag kan bedöma, en klar och koncis bild av Wallenbergs arbete i Budapest och de från svensk sida bedrivna aktionerna för hans frigivning. Fischer omnämnde bl.a. de Mohr, Børnschein och Tamvelius, men han syntes sakna kännedom om att den sistnämnde numera återkommit ur fångenskapen.

/u/ Hans V. Ewerlöf

Förste sekreteraren greve Bielke,
Utrikesdepartementet.

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

ex. 2 till

» 3 »

» 4 »

Chiffertelegram (BUD)

Från BERN

Avsant den TELEX 19 kl.

Inkom den 20 10 1956 kl. 1545

Utskrivet i 4 ex. Detta är originalet.

Dnr	Z: B	76
Avd.	Gr.	Mål.
A	2	Eu?

36.

För Åström. Dagens telefonsamtal åberopas. Vederbörandes namn Otto Schöggel, österrikisk medborgare som för närvarande arbetar på Mercedesverken i Stuttgart som provförare. Privat-adressen Stiftsallé 4. Uppsökte konsulatet i Zürich under firma-utflykt med buss i Schweiz företett intyg från österrikiska inrikesministeriet, att han släppts ur rysk fångenskap den 25 juni 1955.

Vid besöket konsulatet uppgav sig Schöggel den 16 april-28 maj 1955 ha legat på sjukhus tillhörigt fångläger i Vladimir där även Wallenberg vistades. Wallenberg som hade varit mycket sjuk med ena sidan helt förlamad hade väddat till Schöggel att göra allt för att bringa hans belägenhet svensk kännedom. Schöggel hade dock med hänsyn till rykten om försvinnanden av Heimkehrer som gett polisen upplysningar icke vågat i Österrike eller Tyskland taga kontakt med polisen eller svensk myndighet. Nu hade han utnyttjat Schweiz-besöket för att uppfylla sitt löfte.

Lonaeus som även samtalat med Schöggel i telefon och fått seriöst intryck skall under weekenden försöka ordna sammanträffande.

Hammarström

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Chiffertelegram (BUD)

ex. 2 till

» 3 »

» 4 »

Från BERLIN

Avsant den TELEX 19 kl.

Inkom den 24/10 1956 kl. 1045

Utskrivet i 4 ex. Detta är originalet.

Dnr 6: B 28	
Avd. P	Gr. 2
Mål. Eu I	

24.10.56

Gh. Berlin

Bornschein -
W-aktören

28.

[Handwritten signature]

Bornschein uppger Wallenberg-kommittén bett hono
resa till Stockholm i morgon. För sin arbetsgivares
räkning behöver han intyg från GK, att han måste resa
till Stockholm för viktigt vittnesmål. Tacksam om-
gående bekräftelse.

Ewerlöf

Thulin meddelar, att han vänskapligt med
W-kommittén att be Bornschein komma hit
för vittnesmål. Enligt Thulin kommer vi
säkerligen inte generalkonsulatet bekräfta,
att B. anmälts riksen för att avlägga
vittnesmål (utan att ange vem som
framlägger bevisen)

24/10 Hc

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

sjöbergsutredningen

Lorentzon/AVS

Telegram

STOCKHOLM		24.10.56 19
N:o 341	chiffer	BIL.
INK. D. N:o		
AVD. P	GR. 72	MAL. Eu ^I

Bernscheim ✓

URGENT

Generalkonsulatet
B e r l i n

2

Edert 28. Ni äger bekräfta att Bernscheim av
svenska myndigheter ombetts resa till Stockholm
för att lämna ett vittnesmål. Det ^{ta}/bör sägas
ordagrant och intet därutöver.

Cabinet

Exp. 24/10 kl 1845/15

Stiernstedt/BS
KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Telegram

Pr.

Wallenberg-affären

Svensk

H a m b u r g

STOCKHOLM 24 oktober 19 56

N:o

7

CHIFFER

BIL

INK. D. N:o

AVD.

P

GR.

2

MAL.

Eu 7

Benäget insänd artikel om Wallenberg som Bild-
Zeitung skall ha publicerat någon gång september oktober
Cabinet.

25 11.
BILD-ZEITUNG

Gesamtauflage 1'937'467
erscheint täglich

Verlag Axel Springer
Kaiser Wilhelmstr.6
HAMBURG 36

b/ Bellevue-Kiosk zum Verkauf

1034 Sch. Funktion

exp. 24/10 kl 17³⁵ US

KUNGL.

SVENSKA BESKICKNINGEN

Bern den 23 oktober 1956.

P 23

Strängt förtroligt.

tjänsteresa i egen bil.

Broder, *aa* *g*

I anslutning till min i dag daterade rese-
räkning för färd Bern - Zürich och åter vill jag med-
dela, att resan avsåg biträde åt Lorentzon i samband
med ett förhör i Zürich i Wallenberg-affären. Bemyn-
digande att företaga resan erhöll jag vid ett telefon-
samtal med Sverker Åström på lördagsmiddagen. Härvid
fördes visserligen icke frågan om färd sättet på tal,
men bl.a. med hänsyn till önskvärdheten att utnyttja
bil som "sammanträdeslokal" med vederbörande och då
tjänstebilen ifrågavarande dag var upptagen för annat
ändamål företog jag resan i egen bil trots att särskilt
bemyndigande härför ej hann att inhämtas under vecko-
helgen. Jag hoppas därför att det ändå skall vara möj-
ligt att bevilja mig ersättning för bilresa.

dyrtida hetsning
di hingsine
Gunnar Lonaus

(Gunnar Lonaeus)

Utrikesrådet E. K l e e n ,
Utrikesdepartementet.

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN

Budapest den 20 oktober 1956.

vissa uppgifter från
rumänsk officer.Strängt förtroligt.

Broder,

En dam, som Anger känner från sin tid här, har uppsökt mig för att lämna upplysningar i fallet Wallenberg. Enligt vad Anger tidigare sagt mig, kan hon betraktas som personligen pålitlig.

I vad mån hennes upplysningar må äga tillförlitlighet och värde, undandrager sig numera mitt bedömande. En del av dem förefalla mig bekanta från den tid, då ärendet tillhörde min föredragning, andra ha färskt datum. De uppgivas närmast härröra från en förutvarande redaktör, som nu ingår i deklasserade nattvaktens skara.

Upplysningarna innehålla följande. Det sovjetiska kommandot i Budapest lät ledsaga Wallenberg i hans egen bil till Leanyfalu. Där inkvarterades han över natten i en källare. Man lovade honom att påföljande morgon ledsaga honom till Debreczen, där det sovjetiska högkvarteret var förlagt. Tillsammans med Wallenberg var hans chaufför Otto Schandl. När man på morgonen släppte ut dem ur källaren, fingo de se, att bilen saknade hjul och även i övrigt demonterats. Man sade dem, att det skulle vara för farofyllt att åka i privatbil, och tog dem i en militärbil till Szolnok. Där efter fördes de, alldeles utplundrade - de fingo icke ens behålla skor eller klocka - till Bukarest samt vidare till Konstanza och Moskva. Där hölls de i flera fängelser efter varandra. I december 1952 var Wallenberg i Krasni Press och fördes samma månad till okänd ort. Han var då ännu frisk. Under de sista åren hade han och Wallen-

Utrikesrådet Åström,
Stockholm.

Kausel

4/8 K. Linn

Dahlboms

Åkarp

Brennerius

Ma. 46 4176
Högarp S. 30320

berg icke följts åt. Schandl bor i Ungern, på landet. Hans själs-
krafter äro något nedsatta.

En rumänsk officer, som för tre månader sedan återkom till sitt land från Sovjetunionen, har genom en ungersk kamrat framfört, att enligt vad han visste, Wallenberg befinner sig i ett deportationsläger i Ural, där också lärare m.fl. från universitetet i Dorpat hållas fängslade. Bland fångarna hade vidare varit d:r Eychfuss-Attward, under åren 1944-45 läkare i judiska flyktingläger i Danmark och Sverige. Han hade uppträtt mycket rakryggat och föredömligt men dukat under för umbärandena och dött i fångenskapen. I lägret fanns också en man Markon, som enligt uppgift var svensk medborgare. Han befann sig ännu 1954 i livet och vid god hälsa.

Min besökare drog under hänvisning till den rumänske officerens uppgift den slutsatsen, att Wallenberg måste ha levt ännu för omkring fyra månader sedan. Hon och hennes familj hade känt Wallenberg från en vistelse i Stockholm och åter träffat honom i Gudspest. Bekantskapen tycks icke ha varit ytlig.

Jag har anledning tro, att besökaren återkommer till mig någon måndag, och skulle vara tacksam få de upplysningar och anvisningar, som Du må finna lämpliga som rättesnören för mitt fortsatta förhållande i saken. Vid det första sammanträffandet var jag angelägen att icke verka för okunnig eller frågvis - detta av försiktighets-skäl med tanke på de om den svenska kunskapsgraden kanske ovissa ryssarna - men strödde in i samtalet ett par frågor om chaufförens vistelseort och om den ungerske förmedlaren av den rumänske officerens budskap.

u. Stig Rynell

Lorentzon/AVS

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

ang. R.Philipp

W-jaktören

STOCKHOLM		19
Stockholm den 25 oktober 1956.		
Strängt ^{N:o} Fortroligt.		BIL.
INK. D. N:o		
AVD.	GR.	MAL.

Bröder,

I handbrev till Dig den 24 juli 1956 meddelades vissa upplysningar angående Rudolph Philipps personalia. Det vore intressant att få erfara, om österrikarna kunnat komma med några upplysningar om honom.

/S. Åström/

Ambassadören A l l a r d ,
Wien.

Exp. m. kurti
25/10-56
avs

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

STOCKHOLM

19

Stockholm den 25 oktober 1956.

Strängt förtroligt. 4 bil.

BIL.

INK. D. N:o

AVD.

/

GR.

MÅL.

sjöborgsutredningen

/ang. Schöggel/

Manfred ✓
 Haber ✓
 Rinsinghoff ✓
 Jäger ✓
 Lindstedt ✓
 .1.

Broder,

Såsom framgår av i avskrift bifogade promemoria
 jämte bilagor ha vi fått upp ett nytt spår i Wallenberg-
 ärendet, som vi icke kunna underlåta att söka få klarhet
 i.

För Din strängt personliga information får jag med-
 dela, att vår sista påminnelse i Wallenberg-affären den
 27 september resulterade i ett ryskt svar om att under-
 sökningarna alltjämt påginge och att ett svar vore att
 vänta under oktober månad.

Därest det nya spåret skulle visa sig vara riktigt,
 skulle det vara av utomordentligt stor betydelse för
 oss att ha någonting nytt att komma med till ryssarna,
 därest deras svar skulle vara negativt. Jag får därför
 bedja Dig att låta verkställa utredningen om Schöggel
 med största prioritet och att löpande hålla oss oriente-
 rade om utvecklingen.

/S. Åström/

Ambassadören A l l a r d ,
 Wien.

P.S. Jag är ledsen att orsaka Dig så mycket
 besvär, men som Du förstår är vi mycket
 angelägna att även nu när ärendet så att
 säga befinner sig "i upphoppet" icke för-
 sätta något. Å.

Dep. 25.10.56
 m. l. v. i. v.
 205

3/12-56
a.s. Thulin (H.-sgr.)
u/ Åhm

P.M.

angående samtal med österrikiske medborgaren
Otto Schöggel i Zürich den 22 oktober 1956.

Härnadan kallas den av Schöggel omnämnde medfången
i sjukhusbyggnaden i Vladimir för Wallenberg oavsett om
det varit Wallenberg eller icke.

Vid ankomsten till Zürich hade jag på flygplatsen
ett samtal med Lönæus angående Schöggel, varvid jag
även fick ta del av bifogade av Lönæus upprättade pro-
memoria om vad Schöggel spontant berättat för honom om
sig själv och om Wallenberg. Lönæus hade lyckats över-
tala Schöggel att stanna kvar i Zürich över dagen och
att han skulle inträffa på flygplatsen kl. 14.30.
Schöggel infann sig punktligt, och då vädret var vackert
satte vi oss på en bänk i parken utanför flygplatsen,
där vi vare helt ostörda och utom hörhåll för någon.

Schöggel ger intryck av att vara en stor stark
chaufför med ett brinnande intresse för motorer, vilket
lett till att han nu tagit plats som "inkörare" vid
Mercedes-verken i Stuttgart. Parentetiskt kan nämnas
att han påstod, att det var hans intresse för motorer
som en gång drev honom till att taga anställning i SS
som chaufför. Han verkar icke obegåvad men ger intryck
av att ibland hemfalla åt känslotänkande och tycks hysa
vissa ressentiment mot sina österrikiska och tyska med-
fångar, framför allt de med höga officersgrader och
högre bildning.

Då Schöggel ju kände till mitt ärende gick jag rakt
på sak och visade honom fotografisamlingen. Han sade
att det var omöjligt att medelst dessa fotografier iden-

tifiera Wallenberg, då denne vid den tidpunkt då Schöggel sammanträffade med honom var mycket avtärd, icke hade några tänder och icke något hår, då hjässan var rakad.

Om sin samvaro med Wallenberg berättade Schöggel, att han själv efter ett självmordsförsök i mitten av april 1955 blivit förd till sjukhusbyggnaden i Vladimir-fängelset. Självmordsförsöket hade gått så till, att han kört ett vasst kenservdeslock in i strupen och därvid skadat talorganen, varför han till en början icke kunde tala med den andre sjuklingen i den cell, där han intogs. Han vistades i cellen tillsammans med Wallenberg till den 28 maj 1955, då han flyttades över från sjukhuset till corpus III i fängelset. För att fördriva tiden hade han med Wallenberg spelat domino men icke schack, trots att det fanns tillgång till detta. Vidare fick han och Wallenberg i fängelset läsa Isvestija och Pravda samt en östtysk kommunistisk tidning ävensom ryska böcker. Wallenberg hade, efter vad han kunde erinra sig, haft en rysk grammatik.

Omkring den 15 maj 1955 läste Schöggel och Wallenberg i de ryska tidningarna, att den österrikiske förbundskanslern varit på besök i Moskva och där bl.a. utverkat, att de i rysk fångenskap kvarvarande österrikiska medborgarna skulle få återvända till hemlandet. Vid detta meddelande sade Schöggel, att Wallenberg bett honom att till svenska - och absolut icke till några andra - myndigheter meddela följande. Han vore svensk diplomat och hade i januari 1945 blivit häktad ("verhaftet") av sovjetryska myndigheter i Budapest. Schöggel sade härvid, att han icke var säker på om Wallenberg vid detta tillfälle hade uppgivit sitt namn, vilket han icke tidigare gjort under vistelsen i sjukcellen. (Närmare härom nedan.) Wallenberg hade även sagt, att han efter det han tillfångatagits förts över Lemberg till Ljubljanskaja-fängelset i Moskva. Schöggel ville minnas (dock icke med någon större säkerhet) att Wallenberg skulle ha vistats elva månader i Lemberg vid transporten till Moskva. Schöggel sade vidare, att Wallenberg för honom framhållit, att de tyska generalerna Mohnke och Schmidt suttit tillsammans med honom i ett fängelse i Moskva. En fråga om Schöggel härmed menade, att generalerna delat cell med Wallenberg kunde icke Schöggel besvara. Schöggel kunde även erinra sig att

Jfr Dabru

Wallenberg vid något tillfälle omtalat, att han under sin fångenskap alltid hållits isolerad och att Schöggel var den förste medfånge han haft på mycket länge. (Detta uttalande synes icke kunna tolkas som en motsägelser till det Schöggel sagt, att Wallenberg i ett Moskva-fängelset vistats med generalerna Mohnke och Schmidt med hänsyn till att denna period ligger så långt tillbaka i tiden.) I Vladimir hade Wallenberg vistats redan flera år.

Wallenberg hade även bett Schöggel hos de svenska myndigheterna söka utverka, att det icke fick komma till hans släktingars kännedom att hans hälsotillstånd var dåligt. På min fråga om Wallenberg berättat något om sina familjeförhållanden och sin bakgrund i Sverige, framgick att så icke var fallet. Schöggel kunde vidare meddela, att Wallenberg nämnt att han i Ryssland eller möjligen i Ungern blivit förhörd av en rysk generallöjtnant Pelikan.

Om Wallenbergs hälsotillstånd i sjukcellen i Vladimir berättade Schöggel här efter, att Wallenberg så gott som dagligen erhållit injektioner, vilka Schöggel förmodade var vitamininjektioner. Läkarna, till en början en manlig, senare en kvinnlig, båda officerare, hade aldrig i de sjukas närvaro omtalat vad som felades Wallenberg, och detta förmodade Schöggel beredde på att läkaren alltid åtföljdes av en s.k. politruk vid besök hos de sjuka. Att politruken medföljde vid sjukvisitationerna ansåg Schöggel höra till rutinen. Schöggel berättade vidare, att Wallenberg var förlamad i vänster arm och fot, och att han knappast kunde stå och gå. När han rörde sig verkade han som en "kasper". Wallenberg bar glasögon av rysk modell.

Schöggel kunde meddela, att Wallenberg under vistelsen i sjukcellen aldrig förts till förhör. Sedan Schöggel fått tid att tänka efter om han hade något mer att säga om Wallenberg, övergick jag till att ställa vissa frågor.

Då jag bland ett antal ovidkommande namn nämnde namnet Manfred reagerade Schöggel kraftigt och sade omedelbart, att Manfred kände han mycket väl, "det var den österrikiske advokaten, som hade arbetat för USIA i Wien". Schöggel ville minnas, att Manfred i förnamn hette Alfred men korrigerade sig efter en stund och sade att hans förnamn var Max. Spen-

tant meddelade Schöggel, att då han flyttades från sjukcellen till corpus III han insattes i en cell, vars våning och nummer han icke kunde erinra sig, i vilken då satt Manfred och den österrikiske SS-chefen i Wien Sanitzer.

Med samma metod som ovan nämnts kom det otvetydigt fram att Schöggel under fångenskapen och/eller efter denna även sammanträffat med de för oss tidigare bekanta återvända fångarna Victor Hahn, Franz Hawlik, Otto Eisenhauer, R. Spann samt Landesgerichtsrat Hesch. Däremot tycks icke Schöggel ha sammanträffat med österrikarna Ernst Huber, Wolfgang Richter och Richard Gamillschegg.

På min fråga om Schöggel icke då han kom ifrån sjukcellen tillbaka till corpus III den 28 maj 1955 eller därefter talat med Manfred och Sanitzer om sina upplevelser på sjukhuset och sin samvaro med Wallenberg, svarade Schöggel till en början nej men ändrade sig efter en stund och sade, att det var nog ganska troligt, att han berättat något om Wallenberg för Manfred och Sanitzer. Han var dock icke absolut säker på hur det härmed förhöll sig.

I detta sammanhang passade jag på att "inbakat" nämna de personer, som Manfred för oss uppgivit ha haft samband med Wallenberg i ett Moskva-fängelse, nämligen Steltzer och Rensinghoff, och det visade sig att Schöggel mycket väl kände till dessa personers vistelse i Vladimir men att han icke personligen sammanträffat med dem. Schöggel omnämnde således omedelbart, att båda voro tyska diplomater. Schöggel kopplade emellertid icke ihop Manfreds namn med Steltzers och Rensinghoffs.

Härefter gick jag in på frågan om varför Schöggel dröjt så länge med att omtala sin vetskap om Wallenberg. Härvid svävade Schöggel något på målet. Om det var på grund av att han icke omedelbart kunde erinra sig detta eller att han skämdes inför detta faktum måste jag låta vara osagt. Emellertid förklarade han, att han omedelbart efter återkomsten till Österrike varit mycket rädd så länge ockupationsmakten respektive besättningstrupperna voro kvar i landet. Sedan trupperna dragits bort sade Schöggel "dass er einfach gestehen müsste", att han glömt bort saken. På min fråga när han åter kommit att tänka på den, svarade Schöggel, att det var när han i tyska tidningen Bildzeitung läste en artikel om Wallenberg, som han kom att tänka på sin sjuke medfänge i Vladimir. Artikeln hade Schöggel läst för några månader sedan. Han

hade klippt ut den och hade den ännu i sitt förvar i Stuttgart. Härefter frågade jag Schöggel, om det var först i samband med tidningsartikeln som han erfarit att hans medfånge hette Wallenberg, eller om han tidigare hört namnet. Härpå svarade Schöggel, att han icke trodde att Wallenberg i sjukcellen omtalat sitt namn och de båda hade som fångar ha för sed endast kallat varandra för du. På en fråga om han icke sedan han återkommit från fångenskapen i Sovjetryssland berört sin vistelse med Wallenberg med någon annan person, svarade Schöggel att han gjort så under den av staten betalade konvalescentvistelsen efter frigivningen på sommaren 1955 i Gurken i Salzkammergut i närheten av Attersee. De personer som han diskuterat saken med trodde han vara Spann och Hawlik, men han var absolut säker på att han diskuterat frågan med Landesgerichtsrat Hesch. För Hesch syntes Schöggel ha viss respekt, då denne efter återkomsten omedelbart blivit återinsatt i sin forna tjänst som domare i Wien, och han hade diskuterat frågan med Hesch närmast för att få ett råd om hur han skulle bära sig åt. Schöggel uppgav, att Hesch svarat honom, att han inte skulle göra något åt saken, då han endast skulle råka i svårigheter om han gjorde det. Härvid erinrade sig Schöggel att Hesch under fångenskapen meddelat Schöggel, att han själv hade sammanträffat med en dansk fånge samt med en estnisk biskop i Sovjetunionen. Schöggel kunde inte erinra sig namnen på dessa utan hänvisade till Hesch, som borde komma ihåg dem. (Kan Heschs råd till Schöggel möjligen tolkas så att Hesch var på det klara med att Schöggel fantiserade?)

På min fråga om aldrig Wallenberg gjort något försök att skriftligt meddela sig med Sverige eller svenska myndigheter i Moskva, svarade Schöggel utan tvekan, att Wallenberg inte haft tillstånd att skriva, och det hade för övrigt icke heller Schöggel själv haft förrän efter Raabs besök i Moskva. Då hade Schöggel skrivit men eftersom han icke hade några släktingar i livet, hade han aldrig fått något svar.

Då jag bad Schöggel beskriva Vladimir-fängelset något närmare, gjorde han detta på en skiss som han tidigare på-

börjat tillsammans med Lönæus. Härvid ritade han såsom framgår av skissen corpus III som varande byggt i en trubbig vinkel. Då jag därefter visade honom Manfreds skiss över corpus III, som visar att byggnaden är rektangulär, sade Schöggel, att denna var felaktig, dels på grund av att han med säkerhet visste att byggnaden var uppförd i en vinkel, och att köket varit beläget i vinkelns spets, dels sade Schöggel att byggnaden, som säkert var "flera hundra år gammal", icke haft celler vettande annat än mot corpus I och icke som Manfred angivit även åt promenadgårdarna. Schöggel var ytterst förvånad för att icke säga förargad över att Manfred icke kunnat erinra sig denna sak. För att underlätta kollationeringen av Schöggels uppgifter om Vladimir-fängelsets utseende bifogas en av honom i all hast upprättad skiss över de olika fängelsebyggnaderna, där siffrorna ange numret på respektive corpus. Vidare bifogas en exaktare skiss, som vi fäster större tilltro till och som vi upprättat med ledning av uppgifter från majoren von Hinckeldey. (XKH 8 mm 3/11) ./.
Några frågor avsedda att leda till rätt uträkningar om Schöggel hört talas om Langfelder gav helt negativt resultat.

På min begäran förklarade Schöggel sig villig att när som helst under edlig förpliktelse underteckna ett protokoll innehållande de fakta han meddelat mig. Han ville dock icke gå ed på att definitivt binda sig vid den tidpunkt, då han erfarit att kamraten i sjukcellen hette Wallenberg. Schöggel var tydligen något konfunderad över att han icke kunde göra klart för sig hur det förhöll sig med denna sak.

Schöggel tycktes i övrigt ha ett ganska gott minne, men han hade ingen aning om numren på de celler i vilka han suttit i Vladimir, och uppgav att han flyttades flera gånger och suttit i olika våningar. Han var icke heller riktigt säker på enligt vilken rysk paragraf som Wallenberg hade dömts men ville minnas, att straffet löd på 25 år.

Schöggel kunde berätta om de olika knackningssystemen i i Vladimir och även om det för oss kända systemet att tala via vattenledningarna.

Då samtalet var avslutat och det icke kan uteslutas att Schöggel var utsänd i provokatoriskt syfte, framhöll jag för Schöggel, att vi vore mycket tacksamma för att han velat berätta

vad han visste, men jag kunde icke underlåta att säga, att det icke riktigt stämde med vad vi själva har för upplysningar om Wallenberg.

Om jag skulle göra ett försök att bedöma Schöggels berättelse vad rör Wallenberg, är mitt första intryck att denna icke är sann. Detta mitt bedömande vilar icke så mycket på Schöggels egen berättelse - han gjorde i allmänhet ett förtroendeingivande intryck - utan på det faktum, att han varit i kontakt med andra medfångar som haft kännedom om Wallenberg, främst då Maximilian Manfred. Man får icke bortse ifrån, att möjligheterna att kommunicera i Vladimir var ganska stora, men härtill kommer att fångarna efter Raabs besök i Moskva fritt fingo röra sig i fängelsekorridoren och använda denna som ett slags dagrum. Härvid torde österrikarna ha berättat om sina öden och äventyr och den meddelsamme Manfred har säkerligen för ett stort antal personer talat om den "svenske diplomaten Wallenberg". Så torde även ha varit fallet i de ryska genomgångslägren före hemtransporten, d.v.s. Potma och Forman. Vidare sade Schöggel, att han talat mycket med Manfred under tågresan från Sovjetunionen till Wiener Neustadt, och att de under denna delat kupé. Kan det inte vara så att kretsen bestående av bl.a. Manfred, Sanitzer, Hesch, Spann, Hawlik etc låtit fantasien skena iväg.

Hade icke det vid samtalet med Schöggel framkommit, att han samtalat med sina medfångar om Wallenberg och icke läst artikeln i Bildzeitung, skulle jag utan tvekan fäst större tilltro till Schöggels berättelse. Med anledning härav torde det bli absolut nödvändigt att söka kontrollera denna genom att taga kontakt med de av Schöggel omnämnda personerna, vilka samtliga torde befinna sig i Wien eller Österrike. Såväl ambassadören Allard som legationssekreteraren Braunerhielm känna väl till Manfred och Spann, och det vore av utomordentligt värde att ävenledes få höra Heschs, Sanitzers och Hawliks version av Schöggels berättelse för att på så sätt söka utröna vad som är sanning i densamma. Promemorior om förhör med

och 20 september
Manfred har insänts från beskickningen i Wien den 2 augusti,
1955, promemoriør över samtal med Hawlik och Spann har insänts
från beskickningen i Wien den 25 augusti respektive 11 juli
1955. Landesgerichtsrat Hesch och Sanitzer äro omnämnda i
beskickningens i Wien skrivelser den 29 augusti och 6 september
1955 respektive 2 augusti och 20 september 1955. Innan kontakt
tages med Hesch och Sanitzer, torde emellertid inrikesministeriet
i Wien böra konsulteras för att erfara något om dessa personers
tillförlitlighet.

Stockholm den 24 oktober 1956.

/G. Lorentzon/

P.M.

3/2 56
a. 1. Thulin
W. 1. 1. 1. (H. 1. 1.)

Schöggel, Otto

Född i Wien -Schwechat 21.2.1917

Gift 14.10 1955.

Hustrun bor i St.Lorenzen i.M., där S. f.n. är domicilierad.
Arbetar som "Einfahrer" hos Mercedesverken i Stuttgart (Halle 6
Inkvarterad i arbetarbarack Stiftsallé 6.

Passnummer R 3610/55, utf.24.10 1955.

Innehar intyg från Bundesministerium für Inneres, Abteilung
14, utf. Wiener Neustadt 25.6 1955, utvisande att han samma
dag frigivits ur rysk fångenskap.

*

Schöggel uppsökte lördagen den 20.10 svenska konsulatet i
Zürich, där han i konsulns och konsultssekreteraren Holm-
bergs frånvaro fick tala med en kvinnlig tjänsteman, frk.
Anderegg, som vid behov handlägger löpande konsularärenden.
S. ville till en början inte komma ut med vad han hade på
hjärtat, då han 2lovat att endast tala med svenskar om saken".
Efterhand berättade han dock att han i Sovjet sammanträffat
med Raoul Wallenberg och önskade lämna svenska myndigheter
meddelande härom. Fröken Anderegg uppringde omedelbart beskick-
ningen, varvid jag fick tillfälle att personligen tala med S.
Demne berättade härvid att han varit på firmautflykt i Schweiz
och härvid velat passa på tillfället att uppfylla ett löfte
till en svensk diplomat som han träffat i Sovjet. Då jag bad
att få sammanträffa med honom förklarade han att sällskapet
samma eftermiddag skulle resa vidare till Friedrichshafen där
man skulle stanna till tisdag och därefter återvända till
Stuttgart. Han lovade dock att ringa upp mig samma eftermiddag
och meddela adressen till det hotell i Friedrichshafen där
man komme att ta in.

Han ringde icke under lördagen men däremot på söndagsför-
middagen vid 11-tiden varvid han meddelade att han vore kvar
i Zürich. Med hänsyn till att Lorentzon dessförinnan per te-
lefon meddelat att han komme till Zürich måndag middag för-
sökte jag arrangera ett sammanträffande måndag eftermiddag.
S. förklarade härvid att sällskapet skulle fara vidare på
måndag middag och att han därför endast kunde stå till för-
fogande på förmiddagen. Vi överenskommo då att träffas i
Zürich kl. 10 måndag f.m.

S. infann sig på utsatt mötesplats. Han är storruxen och

n

tämligen kraftigt byggd med fyrkatigt ansikte, mittbenat brunsvart, lätt gråsprängt hår. Han har ett ärr på halsens högra sida.

Jag inskränkte mig till en början till att försöka övertala S. att om möjligt avvakta Lorentzons ankomst. Han gick till slut med på att ej resa med sitt sällskap tillbaka till Stuttgart utan stanna kvar i Zürich under eftermiddagen, sedan jag antytt att vi skulle kunna svara för hans extra-kostnader för resan.

Härefter begränsade jag mig till att för tidsvinstens skull upptaga personalia, vilka framgå av ovanstående. I fortsättningen berättade emellertid S. av eget initiativ ungefär följande.

Efter mobilisering 1938 tjänstgjorde han under några år i Pionerbataillon 86, vilken uppsattes i Krems an der Donau (Niederösterreich). 1942 lät han frivilligt enrollera sig i WaffenSS, där han till en början tjänstgjorde i en stabs transportavdelning. Sedan Sepp Dietrichs chaufför 1943 mördats kommenderades S. såsom ersättare för denne, i vilken befattning han tjänstgjorde till sammanbrottet. Dietrichs stab var stationerad i Lublin i Polen.

Efter sammanbrottet försökte han ta sig tillbaka till Österrike men tillfångatogs av ungerska partisaner och överlämnades till ryssarna. Till 1946 på hösten satt han i läger i Bora (?) vid Svarta havet varefter han transporterades till Vorkuta, där han arbetade till upproret den 15 juli 1953, vid vilket han ~~tjänst~~ deltog som ledare för en grupp. I samband med striderna då upproret undertrycktes sårades han i bröstet och ena benet med 5 skott. Tillsammans med andra upprorsmän fördes han mer eller mindre medvetslös till ett nytt fängelse, vilket sedermera visade sig vara Vladimir. Efter någon tid i sjukbarack sattes han i cell 46 i fjärde våningen i fängelsets huvudbyggnad.

I slutet av april fördes han efter ett självmordsförsök till fängelsets sjukhusavdelning, där han inlades i ett rum med en annan fånge, med vilken han efter någon tid kom i kommunikation. Sedan det blivit klart att S. efter avslutandet av det österrikiska statsfördraget skulle komma att återsändas - man hade i fängelset tillgång till Pravda, Isvestija och tyska kommunisttidningar - hade medfången meddelat honom att han varit svensk diplomat, verksam i Budapest, och väddat att han efter en eventuell återkomst göra allt för att bringa

hans belägenhet till svenska myndigheters kännedom men att att annars inte beröra saken med någon. Mannen hade varit förklarad i ena sidan, mycket avmagrad och nästan utan tänder. Han hade uppgivit, att han efter ett telefonsamtal avhämtats av rysk militär och förts till förhör inför en generallöjtnant Pelican(?). Efter 11 månader i Lemberg (?) hade han förts till Ljubjanka-fängelset och därefter till Vladimir. I Ljubjanka hade han bl.a. varit samman med de tyska generalerna Schmied (?) och Moncke (?) samt rumäner.

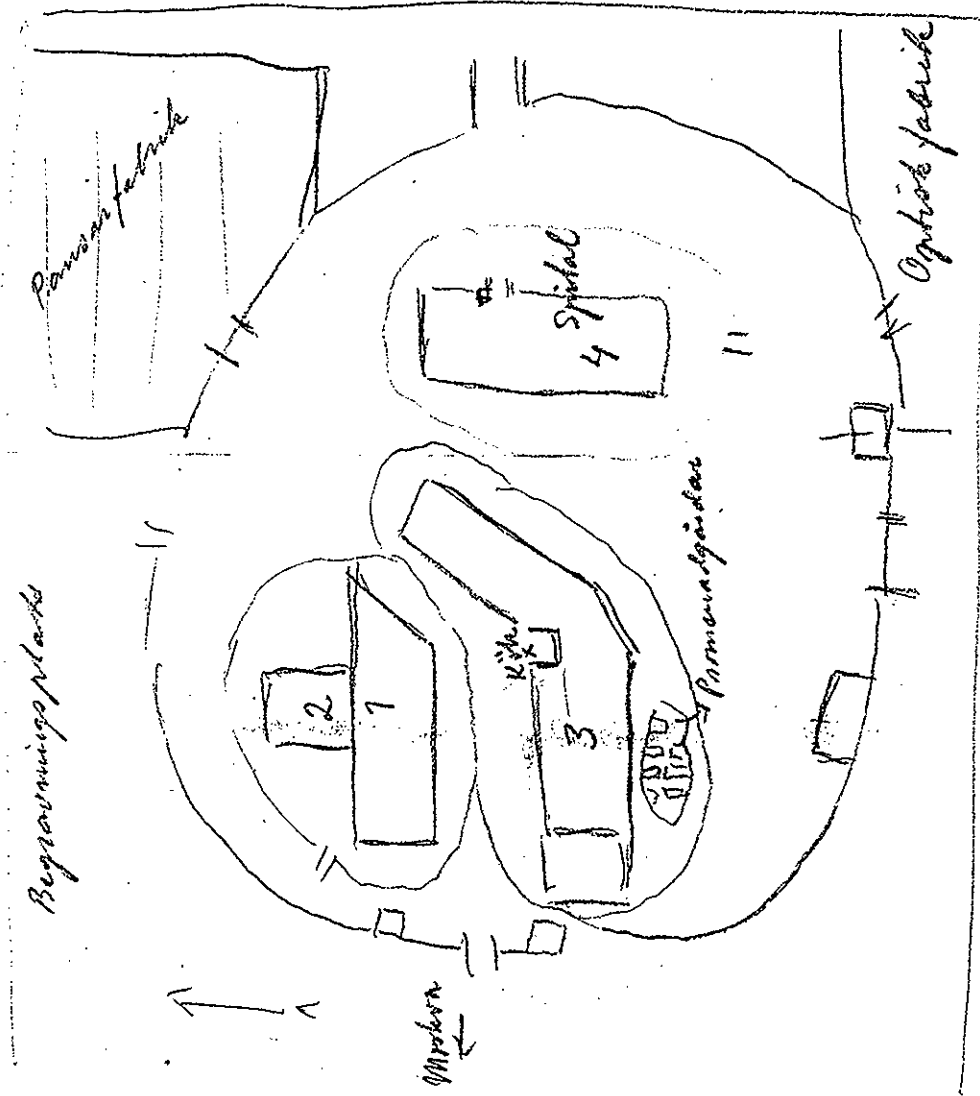
S. lämnade sjukhuset den 28 april 1955 kl. 10 f.m. och överfördes till en uppsamlingsplats för österrikiska fångar och fördes med dessa tillbaka till Österrike, där han inträffade 25 juni samma år. 28 april var alltså det senaste datum han såg sin medfånge, som då ännu var i livet.

S. hade varit rädd för att i Österrike eller Tyskland lämna några meddelanden om förhållandena i Sovjet, då det enligt uppgift förekommit, att uppgiftslämnare försvunnit på obekant sätt. Han hade emellertid för några veckor sedan i "Hamburger Bildzeitung" sett en artikel om Wallenberg och därvid insett att det måste ha varit Wallenberg han träffat i Vladimir.

Zürich den 22 oktober 1955.

(Skall vara
28 maj;
Jfr. Hb från
Lennars 7/11-56)

Götting's skiss (kalkyl av AB)

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

ex. 2 till *polch* }
» 3 » }
» 4 » }

sub. sett

Chiffertelegram (*BUD*)

Från Hamburg

Avsant den 27 10 19 56 kl. 1416

Inkom den 27 / 10 19 56 kl. 1525

Utskrivet i 4 ex. Detta är originalet.

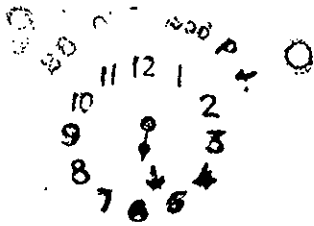
Dnr <i>21:8</i>		<i>6</i>
Avd. <i>P</i>	Gr. <i>2</i>	Mål. <i>Fee</i>

6.

Edert chiffer 7. 24.10.

Ingen Wallenberg-artikel finns i Bildzeitung september-oktober. Även förlaget uppger att ingen specialartikel förekommit i Bildzeitung eller annan av förlaget utgiven tidning eller tidsskrift. Wallenbergs namn skulle dock ha omnänts i en artikel i annat sammanhang. Var och när kunde dock icke fastställas.

Ekblad

g. ruf

ORIGINALTELEGRAM

md
cabinet sthlm
svensk wien
cabinet sthlm
svensk wien

INK. UTRIKES DEPT		
D. N:o <i>ST:19/74</i>		
27 OKT. 1956		
AVD. <i>OPP</i>	GR.	MÅL.

P 2 Qu I

*31.10.56
tel. Wien*

cabinet stockholm 168 27.10

74 aastroems handbrev 21 oktober aaberopas. spann foer naerva-
rande i bonn daer han antraeffbar telefon ~~25~~ 6 56. loerdag
till maandag troligen i wetslar, vaesttyskland daer han kan
soekas genom buterus werke. daerefter aater bonn. torde aater-
avaenda wien foerst boerjan november = allard

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

ex. 2 till

» 3 »

» 4 »

Chiffertelegram (BUD)

Från Wien

Avsänd den telex 19 kl.

Inkom den 28 / 10 19 56 kl. 2135

Utskrivet i 4 ex. Detta är originalet.

Dnr 16.13		40
Avd. 10	Gr. 2	Mål. Eu

Manfred

40.

Åströms handbrev den 25 oktober. Enligt Hawlik kom Schoggel i april 1954 till cell 63, corpus 3 i Wladimir, där Hawlik och Hesch då sutto. Alla tre flyttades kort därpå till cell 73. Schoggel betecknades som mycket fantasifull och typisk cellspion, som vid flera tillfällen förrådade kamraterna. När dessa i augusti 1954 avslöjade honom, förflyttades han från cell 73 till cell 44, varifrån han efter några månader bortfördes sedan nytt förräderi upptäckts. Hawlik vet ej bestämt var Schoggel därefter uppehöll sig. Våren 1955 kom han emellertid till cell 11 där Manfred, Sanitzer och Döring sutto - jämför Manfreds vittnesmål 612. B den 20/9 1955. Hawlik sade sig icke veta att Schoggel varit på sjukhus. Hade ej hört Schoggel tala om diplomat eller svenskar. Har efter hemkomsten icke ^{träffat} Schoggel eller Spann. Schoggels uppgifter om utseendet corpus 3 enligt Hawlik fullständigt oriktig.

Viktigaste vittnen syns sålunda vara Sanitzer. Döring och Manfred. Holau bek tillrätt att Sanitzer hörs och betecknade denne som visserligen skurkaktig, men i fall som detta sannolikt tillförlitlig.

Allard

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

ang. Schöggel

STOCKHOLM

19

Stockholm den 29 oktober 1956.

N:o

BIL.

Strängt förtroligt. 1 bil.

INK. D. N:o

AVD.

GR.

MÅL.

Bröder,

./.

Härmed ber jag få översända en prememoria angående samtalet med Schöggel i Zürich den 22 oktober 1956. Bilagorna ha icke bifogats, då dessa synes vara av mindre intresse för Dig, och den första har Du väl själv genomslagit. Får jag bedja Dig skriva mig några rader, om Du har några kompletteringar att göra eller om Du uppfattat någon punkt vid samtalet med Schöggel på annat sätt. Beträffande tidpunkten för Schöggels förflyttning från sjukhuset till corpus III torde det vara den 28 maj som är korrekt. På skissen över corpus III, som Schöggel ritade för Dig, finnes en notis om den 28 maj, och jag förmodar att den i Din arbetsprememoria angivna tiden bör ändras till den 28 maj.

Till sist ber jag få tacka Dig för all den värdefulla hjälpen i Zürich.

/Gunnar Lorentzon/

Beskickningssekreteraren L e n a e u s ,
Bern.Exp. 29/10-52
u. l. u. u.
as

605

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

ex. 2 till

» 3 »

» 4 »

Chiffertelegram (BUD)

Från Wien

Avsant den teléx 19 kl.

Inkom den 30/10 1956 kl. 0935

Utskrivet i 4 ex. Detta är originalet.

(7?) ✓

Dnr	56:B	45
Avd.	Gr.	Mål.
P	2	Σ ^I

45.

Vårt chiffer 40.

Be
Jo
Hesch, som idag utfrågats är en äldre herre med dåligt minne för deltaljer. Efter att ha suttit i Butirskaja från juni 1945 till september 1948 överfördes han till Wladimir, där han satt i corpus 3 till ungefär oktober 1954, varefter han på grund av hjärtlidande inlades på fängelsesjukhuset till frigivningen maj 1955. Sommaren 1954 satt han tillsammans med Hawlik i cell, vars nummer han ej minns. Där fanns även en person, vars namn Hesch trodde vara Schekel och av Heschs beskrivning att döma identisk med Schoggel. Denne betecknade han som enkel och vek man, men motorisk lögnare, vars historier man aldrig kunde sätta tro till. Hesch träffade senare Schoggel i Pötmar i maj 1955 och i Kuchl i Salzkammergut i september samma år, men förnekar att denne någon sin berättat om någon svensk eller diplomat. Han har aldrig avrått Schoggel från att vända sig till de svenska myndigheterna.

Allard

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN

samtal med Franz Hawlik
ang. Otto Schöggel
hbr Åström./Allard 25.10.56

Wien den 29 oktober 1956.

Nr 687.

1 bil.

R 18. Strängt förtroligt.

Manfred ✓
3/12 - SL
a+b Thulin (H. str.)
u/ Åström

Till Hans Excellens Herr Ministern för Utrikes Ärendena.

Pa
./.
Härmed får jag vördsamt insända en promemoria rörande
samtal med den från sovjettrysk fångenskap återkomne Franz
Hawlik angående Otto Schöggel.

Såsom därav framgår satt Hawlik tillsammans med
Schöggel i Wladimir-fängelset från april månad 1954 till
ungefär i augusti samma år. Hawlik säger sig sedan dess
icke ha samtalat med Schöggel, ehuru han våren 1955 sett
honom i Potmar-lägre. Han kände icke till att Schöggel
legat i fängelsets sjukhus och hade aldrig hört Schöggels
berättelse om en sjuk svensk diplomat. Däremot visste han,
att Schöggel på våren 1955 suttit tillsammans med Manfred,
Sanitzer och den tyske löjtnanten Döring - om vilken senare
Manfred i ett tidigare vittnesmål talat. Intet i Hawliks
berättelse strider mot Schöggels uppgift, att han kom till
Manfreds cell efter sin sjukhusvistelse. Härav följer,
att hans tre nämnda medfångar i denna cell torde kunna

Wien 29.10.1956 687/1

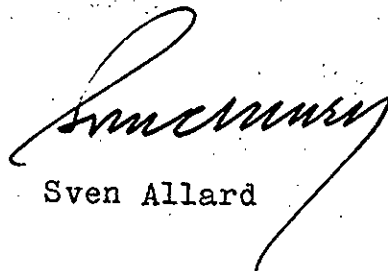
607

betraktas som de viktigaste vittnena för förevarande utredning.

Såsom redan inberättats har polispresidenten Houliabek på min förfrågan framhållit, att Sanitzer i detta fall sannolikt kommer att lämna tillförlitliga uppgifter. Beskickningen kommer därför att höra såväl honom som Manfred.

Hawlik har vidare påmint om att den av beskickningen i annat sammanhang hörde Alfred Cretnik befann sig i Wladimir-fängelsets sjukhus ungefär vid den tid, då Schöggel enligt egen uppgift legat där. Cretnik kan därför tänkas sitta inne med värdefulla uppgifter. Då han emellertid av många medfångar betecknats som en förbrytare och cellspion, avser jag att söka honom först sedan Manfred och Sanitzer hörts, så att han icke får tillfälle att varna de senare. Jag vill för övrigt erinra om att Cretnik på sin tid uppgav, att han i sjukhuset varit tillsammans med den tyske majoren Ernst Keitel, som måhända därför också kan vara ett intressant vittne.

Slutligen vill jag påpeka, att Schöggel under det första förhöret med honom synes ha uppgivit, att han lämnat sjukhuset den 28 april 1955. Under det senare samtalet med Lorentzon har han ändrat detta till den 28 maj. Därest han efter sjukhusvistelsen suttit tillsammans med Manfred i cell 11, måste han emellertid ha kommit dit före den 12 maj. Denna dag förflyttades nämligen Manfred enligt egen uppgift, som verkar sannolik, från Wladimir.

Sven Allard

Wien 29.10.1956 687/2

Strängt förtroligt.

P.M.

Över samtal med Franz Hawlik angående Otto Schöggel
den 28 oktober 1956.

Hawlik, som varit internerad i Wladimir-fängelset från september 1952 till maj 1955 gav följande redogörelse för de celler han under denna tid suttit i, samtliga i Corpus III.

September - 26 december 1952	cell 42
26 december 1952 - maj 1953	cell 44
maj - september 1953	cell 8
september 1953 - februari 1954	cell 44
februari - april 1954	cell 63
april - september 1954	cell 73
september 1954 - maj 1955	cell 34

Hawlik visade sig ha rätt svårt att numera komma ihåg exakta data och måste flera gånger korrigera sina egna ut-sagor. När han senare under samtalet gjorde en skiss över Corpus III, tvingades han också rätta ett par av sina tidigare uppgifter om cellnumren. Det är därför möjligt att ovanstående uppgifter äro felaktiga på några punkter. De kunna emellertid, såsom av det följande kommer att framgå, kontrolleras genom förhör med andra personer.

Hawlik hade också till att börja med svårt att erinra sig, vilka österrikiska och tyska cellkamrater han haft i de olika cellerna. Han nämnde, att han från och med cell 44 suttit tillsammans med f.d. tyske ministern Beckerle och generalen Schörner. Då jag "inbakat" nämnde namnet Schöggel, reagerade Hawlik genast och yttrade, att denne vore en fantast och förrädare. Schöggel hade ungefär i april 1954 kommit till cell 63, där då förutom Hawlik själv bl.a. en wienare, Dr Karl Tufin, och Landesgerichtsrat Otto Hesch

Wien 29.10.1956 687 bil/1

befunno sig. Med den senare hade Hawlik varit tillsammans sedan december 1953. Schöggel (Hawlik trodde, att namnet stavades Schöckel eller möjligen Schökl) hade gjort intryck av att vara en enkel arbetare. Han hade tydligen haft något slags samröre med amerikanska myndigheterna i den amerikanska zonen i Österrike, vilket skulle ha varit anledningen till att han häktades av ryssarna. Innan han kom till Wladimir hade han varit fången i Vorkuta, där han arbetat i ett av de två tegelbruken. Hawlik hade dock icke träffat honom där.

Hawlik beskrev Schöggel som en storvuxen, kraftig man med något framåtlutad hållning och ungefär i 40-årsåldern. Schöggel hade haft ärr, troligen efter åderbråcksoperationer, på benen samt ett ärr i ryggen som såg ut att härröra från ett sticksår. Däremot hade han icke, då Hawlik träffade honom i Wladimir, något ärr på halsen. (Detta kan väl tänkas ha förorsakats av Schöggels senare självmordsförsök.)

Schöggel hade varit ytterst fantasifull och för sina cellkamrater berättat en hel del fantastiska historier om sig själv. Bl.a. hade han, då han inkom i cell 63, försökt utgiva sig för att vara en österrikisk boxare vid namn Schiegel, något som hans kamrater snart kunde bevisa vara en lögn.

Det hade också varit fullt klart, att Schöggel gått ryssarnas ärenden och verkat som cellspion. I april 1954, blott några veckor sedan Schöggel kommit till cell 63, överfördes internerna i denna till cell 73. Där insattes även en tysk vid namn Pörtzgen, som skulle ha varit tysk pressattaché i Sofia under kriget. På hösten samma år, troligen i augusti, hade den ryska fängelseledningen frantagit dr Turin en lista över 200 medfångar, som denne i hemlighet gjort upp. Endast Hawlik och Schöggel kände till denna förtecknings existens. Hawlik och Turin hade då sagt Schöggel rent ut, att de begrepo, att han var cellspion och hade också skällt ut vaktofficerarna, vilket hade till följd att Schöggel någon dag därefter förts bort från cellen. Vid ett tidigare tillfälle hade Hawlik blivit bestraffad för att ha signalerat genom knackningar, och det var uppenbart att Schöggel anmält honom. Likaså hade Schöggel en gång sett hur Hawlik i smyg gjorde några anteckningar i stenografi på en liten lapp. Tre dagar senare blev

Hawlik förhörd av en kapten i fängelseledningen just om denna anteckning.

Från cell 73 överfördes Schöggel till cell 44. Några månader senare hade Hawlik och hans kamrater hört, att det "kommit till skandal" i cell 44, därför att Schöggel på nytt förrått en av sina kamrater. Schöggel hade därför åter förflyttats. Vart han då tog vägen visste Hawlik icke bestämt. Schöggel hade vid ett par tillfällen senare setts promenera ensam i en av rastgårdarna, varför det antogs, att han hade satts i ensamcell. På våren 1955 - någon exakt tidpunkt mindes Hawlik icke - hade det uppgivits, att Schöggel satt i cell 11 tillsammans med Manfred, Sanitzer och den tyske löjtnanten Döring. (Det bör observeras att Manfred i ett vittnesmål - 612 B 20.9.1955 - uppgivit, att han den 2 februari - 12 maj 1955 befann sig i cell 11 med de två sistnämnda personerna. Manfred har dock icke tidigare nämnt Schöggels namn.) I denna cell hade Schöggel tydligen befunnit sig till befrielsen i maj 1955. Hawlik hade sedan sett Schöggel i genomgångslägrer i Potmar men icke talat med honom då. Hawlik har senare aldrig träffat Schöggel och var icke heller sommaren 1955 i Gurken i Salzkammergut. Jag frågade Hawlik, om han någonsin hört talas om att Schöggel varit på sjukhuset i Wladimir, vilket Hawlik förnekade. Han hade heller aldrig hört Schöggel tala om svenska fångar eller utländska diplomater.

Som redan nämnts var Hawlik ofta osäker framförallt beträffande data och cellnummer. Han framhöll emellertid, att hans redan nämnde cellkamrat Turin hade ett mycket gott minne för siffror och fakta och säkert kunde bekräfta Hawliks uppgifter om så behövdes. Beskickningen kommer sålunda att söka kontakt med denne.

Jag ville icke direkt utfråga Hawlik om hans medfångars karaktär, men sökte dock på olika sätt provocera honom till att göra uttalanden om dem. Detta lyckades emellertid icke i fråga om Hesch och Manfred. Hawlik erinrade om att Alfred Cretnik (585 B 6.9.1955) legat på sjukhuset Corpus II på våren 1955. Han kände icke Cretnik närmare men hade sig tydligen

Wien 29.10.1956 687 bil/3

intet ofördelaktigt bekant om honom. Cretnik har ju emellertid som bekant av andra vittnen tidigare betecknats som en förbrytare och cellspion, som vore nära lierad med Manfred.

Vidare gav mig Hawlik anvisning på en viss Heinz Jantschi, som skulle kunna berätta om Corpus I, om jag ville ha upplysningar därom.

Jag lät även Hawlik göra en skiss över fängelseområdet och en planritning över Corpus III, vilken han utarbetade med hjälp av sin fru, som också suttit i Wladimir - hon hade dock aldrig kommit i kontakt med de manliga medfångarna och hade intet av intresse att berätta. De uppgifter Hawlik härvid lämnade kommer att relateras i en särskild översiktsrapport rörande fängelset, sedan samtliga vittnen hörts. Det kan dock redan nu nämnas, att Hawliks skiss i stort sett överensstämmer med Hinkeldey's ritning. Hawlik visste dock icke att sjukhuset kallades Corpus II utan trodde detta vara beteckningen på den bakom sjukhuset liggande byggnaden, vilken han för övrigt till att börja med placerade på fel plats. När Hawlik sedan fick se Hinkeldey's skiss (givetvis utan att jag avslöjade vem som ritat den), bekräftade han, att denna var riktig, dock med det undantaget, att väderstrecken vore felaktigt angivna. Vad som på skissen angivits som norr borde således vara söder och tvärtom. Vad Corpus III beträffar låge cellerna 1 - 20 i bottenvåningen (Manfred uppgav som bekant 1 - 21), cellerna 21 - 41 i första våningen, 42 - 66 i andra våningen (enligt Manfred 43 - 66) och 67 - 77 i tredje våningen. Schöggels påstående att Corpus III varit byggt i en vinkel med ett kök i vinkelns spets samt med celler vettande blott mot ena sidan betecknade Hawlik som fullständigt felaktiga.

Wien den 29 oktober 1956.

Erik Braunerhielm
Erik Braunerhielm

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN

samtal med Otto Hesch
angående Schöggel.

687 B. 29.10.56

Wien den 30 oktober 1956.

Nr 692.

1 bil.

HP 1. Strängt förtrolig.

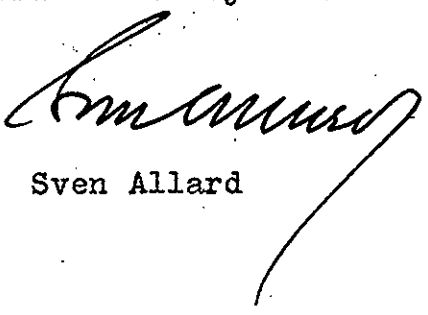
3/12-56
a+b 1. Thulin (H-stpl.)
4/12 4 m

Till Hans Excellens Herr Ministern för Utrikes Ärendena.

./.

Härmed får jag vördsamt insända en P.M. angående
samtal med Landesgerichtsrat Otto Hesch angående Otto Schöggel.

Hesch har träffat Schöggel efter den senares sjukhus-
vistelse såväl i Potmar i maj 1955 som i Salzkammergut i sep-
tember samma år. Hesch förnekar emellertid, att Schöggel någon-
sin berättat en historia om en sjuk svensk diplomat.

Sven Allard

609

Strängt förtroligt.

P. M.

angående samtal med Otto Hesch den 29 oktober 1956.

Otto Hesch, Landesgerichtsrat i pension. Adress Ludo Hartmannplatz 12, Wien XVI.

Hesch visade sig vara en äldre herre, som hade ett mycket dåligt minne för detaljer. Särskilt hans tidsangivelser voro ofta vaga eller rent av slarviga.

Han berättade, att han häktats omedelbart efter Tysklands sammanbrott och i juni 1945 kommit till Butirskaja i Moskv. Där satt han till mitten av september 1948, då han överfördes till Wladimir. Han satt där i flera olika celler i Corpus III men kunde icke erinra sig något cellnummer. Omkring 8 månader före frigivningen den 15 maj 1955 inlades han på grund av hjärtlidande i fängelsets sjukhus. Hesch räknade ut, att intagningen måste ha ägt rum i slutet av oktober 1954. På sjukhuset hade han som rumskamrat först haft en tysk vid namn Haus från Schwaben och därpå en rysk emigrant, en f.d. överstelöjtnant, vars namn han glömt. Han hade icke erfarit något om de övriga patienterna i sjukhuset. Såväl där som under fångenskapen i övrigt hade han aktat sig för att tala politik eller taga reda på sina medfångar. Sådant vore riskabelt.

Jag frågade honom, om han kunde erinra sig namnet på några österrikiska cellkamrater från Corpus III. Detta kunde han till att börja med icke, och han omtalade, att hans medfångar huvudsakligen varit rikstyskar. Han hade bl.a. länge suttit till sammans med generalen Schörner, och på direkt fråga erinrade han sig även Beckerle. Jag frågade rent ut, om han varit tillsammans med Franz Hawlik, vilket han då bekräftade. Först sade han, att han varit i samma cell som Hawlik från mitten av år 1954, men senare ändrade han detta till, att de nog varit tillsammans

i minst ett år. Jag frågade honom därefter, om han kunde erinra sig någon annan österrikare i samma cell som Hawlik. Hesch kom då ihåg, att där även funnits en boxare, vars förnamn var Otto. Efternamnet kunde han till att börja med icke påminna sig. Denne var en kraftig, storvuxen man med en något framåtlutande hållning. Han var i och för sig en enkel och god, men vek människa och en notorisk lögnare, som ständigt dukade upp fantasirika historier om sig själv och sina upplevelser. Mycket i hans uppträdande tydde på, att han hade en olycklig ungdom bakom sig. Hesch tyckte därför synd om honom och tog sig särskilt an honom. Av Heschs beskrivning syntes det mig klart, att Otto var identisk med Schöggel, och jag nämnde därför detta namn tillsammans med flera andra. Hesch kom då på, att Otto hetat Schekel eller något dylikt.

Då jag frågade, om Otto någonsin gått ryssarnas ärenden, sade Hesch, att han icke alldeles kunde utesluta detta. Man visste, att i cellen fanns en cellspion, men om denne var Otto, var icke säkert.

Efter det att Hesch kommit till sjukhuset, hade han icke träffat Schöggel förrän i genomgångslägre i Potmar i slutet av maj 1955. Han hade talat länge med Schöggel där, men endast om all-
dagliga ting. De hade på nytt träffats i september 1955 i Kuchl nära Hallein i Salzkammergut, där båda befunno sig som konvalascenter. Även där hade de samtalat om mycket men såvitt Hesch kunde erinra sig aldrig om politik eller medfångar. Hesch förnekade bestämt, att Schöggel berättat något om en sjuk svensk diplomat eller om svenskar över huvud. Något senare under samtalet uttryckte Hesch sig så, att om Schöggel berättat en sådan historia, hade den totalt fallit honom ur minnet. Jag utfrågade Hesch länge på denna punkt, men denne kunde ändå inte erinra sig något härom. Hesch sade, att han givetvis aldrig avrått Schöggel från att gå till de svenska myndigheterna. Emellertid vore Schöggel i hög grad "mit Vorsicht zu geniessen". Man borde aldrig sätta tilltro till hans historier, om de icke kunde kontrolleras. Han ljög icke i ond avsikt, utan förmodligen endast av ett behov att hävda sig. Hesch visste icke, att Schöggel själv legat på sjukhus i Wladi-

Wien den 30 oktober 1956.

Erik Braunerhielm
(Erik Braunerhielm)

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN

samtal med Karl Turyn
ang. Schöggel.
692 B. 30.10.56

Wien den 30 oktober 1956.

Nr 697. 1 bil.

HP 1. Strängt förtroligt.

*Österrike - Krieger (Obs!) 3/2-56
Schöggel v arb. t. (H. Stpl.)
Thulin
u/ Schöggel*

Till Hans Excellens Herr Ministern för Utrikes Ärendena.

./.

Härmed får jag vördsamt insända en P.M. angående
samtal med den ur sovjettrysk fångenskap återvände österrikaren
Karl Turyn om Schöggel.

Sven Allard
Sven Allard

P. M.

angående samtal med Karl Turyn angående Schöggel.

Kort före kurens avgång har jag återkommit från ett samtal med dr Karl Turyn, till vilken Franz Hawlik hänvisat mig. Jag nedtecknar här de viktigaste punkterna i Turyns meddelanden. Utförligare rapport sammanställs senare.

Turyn hade suttit i Wladimir januari till oktober 1953, därefter i Butirskaja till slutet av mars 1954 och därpå åter i Wladimir till oktober 1955.

I mars 1953 intogs han på sjukhuset i Wladimir (Corpus II) och låg i rum 21. Där kom han ^{genom knäckningar} i kontakt med patienten i rummet bredvid, som meddelade, att han hette Tomsen och hade tillhört svenska legationen i Budapest. Tomsen hade vidare talat om, att han var svårt sjuk. Vidare kontakt omöjliggjordes genom att rysarna upptäckte signalerandet och flyttade Turyn tillbaka till Corpus III.

Turyn har senare under fångenskapen berättat om denna upplevelse för sina medfångar och sannolikt även för kamraterna i cell 63, dit Turyn kom i mars 1954 och Schöggel (vilken Turyn kallar Scheggl) i maj samma år.

Turyn bekräftade i allt väsentligt Hawliks uppfattning om Schöggel som lögnare och cellspion.

Turyn hade suttit i samma cell som Sannitzer sommaren 1955. Den senare hade talat mycket om Schöggel men aldrig, ^{om} att Schöggel skulle berättat om en sjuk svensk diplomat.

Turyn gjorde ett synnerligen vederhäftigt intryck.

Wien den 30 oktober 1956.

Erik Braunerhielm
(Erik Braunerhielm)

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Telegram

STOCKHOLM 31.10.56 19		
N:o 104	✓ ENCLAIR	BIL.
INK. D. N:o		
AVD. P	GR. 2	MÅL. Eu ^I

sjöbergsutredningen

2
Svensk
Wien

104 För Allard. Edert 74. Tala med vederbörande efter
hans återkomst Wien.

Cabinet

1.11.56
14.50
MHH

[Handwritten signature]

Leu. Karentzon

Madrid den 25 oktober 1956

HP 1

4 bil.

repatriering av spanska
medb. från Sovjetunionen

Förtroligt.

KUNGL. UTRIKESDEPARTEMENTET.

Pol. delgivning,

Stockholm den 1 november 1956.

Överlämnas för förtrolig känne-
dom till Beskickningschefen i

Enligt uppdrag:

G. Hamilton
(G. Hamilton)

Andre Sekreterare

Broder,

./.

Åberopande Dina handbrev den 3 och 9 oktober 1956
får jag härmed översända klipp ur tidningarna Ya och
Arriba för den 29 september och 23 oktober. Artiklarna
innehåller redogörelser för de två transporter av span-
jorer från Sovjetunionen, som hittills ägt rum. En
tredje och förmodligen sista transport, liksom de båda
andra med det ryska fartyget Krim, väntas ske inom kort.
Förteckningar över namnen på de repatrierade, i första
omgången 535 och i den andra 461 personer, återfinnas i
artiklarna. Några intervjuuttalanden synes inte ha före-
kommit. Särskilt anmärkningsvärt är att 21-ryskor, som
gift sig med spanjorer under deras vistelse i Sovjet,
tillåtits följa sina män till Spanien.

Herr Espinosa San Martín, som numera är vice proto-
kollchef i spanska utrikesministeriet, delgav mig vid
ett samtal den 23 oktober några intryck från arbetet
med repatrieringen. Den första kontakten rörande dessa

Sekreteraren Hedin
Utrikesdepartementet

frågor hade upptagits för cirka fem månader sedan mellan den spanske och den sovjetryske ambassadören i Paris. Ärendet hade sedermera övertagits av de båda ländernas Röda Kors-organisationer, som utväxlat namnlistor och vidtagit andra förberedelser. Förhandlingarna hade rört sig om repatriering av cirka 1.300 spanjorer, vilka nästan samtliga härstammade från de norra provinserna. De hade som barn år 1937 överförts till Sovjetunionen under trycket av de mot norr framryckande nationalist-trupperna. I repatrieringskontingenten inginge i Ryssland födda barn till dessa personer samt i ett mindre antal fall jämväl sovjetryska hustrur. Överföringen skulle ske i tre omgångar. Ryssarna hade kostnadsfritt ställt ett fartyg till förfogande, och Spanien behövde ej heller vidkännas några utgifter för själva transportererna.

Herr Espinosa och herr Enrique Pérez Hernández, spansk konsul i Paris, hade fått i uppdrag att fara till Moskva för att slutföra repatrieringsförhandlingarna. Den förattnämnde lämnade Madrid med 48 timmars varsel och begav sig till Paris, där hans spanska diplomatpass snabbt försågs med sovjetisk diplomatvisering.

De båda herrarna, vilka officiellt uppträdde som representanter för spanska Röda Korset, fortsatte resan med flyg till Moskva och mottogs vid ankomsten dit av vice ordföranden i Sovjetunionens Röda Kors, fru Majorova. Förhandlingar upptogs genast. I slutskedet av dessa hade herr Espinosa frågat fru Majorova om man kunde påräkna att erhålla repatrieringstillstånd jämväl för ytterligare spanjorer, som kunde finnas i Sovjetunionen. Han fick till svar att därest en framställning gjordes, så skulle man på rysk sida undersöka vad som kunde göras åt saken.

Herr Espinosa omtalade vidare att ryssarna sport honom och hans kollega vem de ville träffa i Moskva.

Som deras uppdrag begränsats till repatrieringsfrågan, hade de dock ej haft några önskemål i den vägen. Emellertid ordnades för dem - förutom opera- och teaterbesök - en mindre middag, vid vilken cirka 10 personer varit närvarande. Herr Espinosa hade därefter inviterat ett tiotal personer till en middag på sitt hotell. Till denna infann sig en ryss vid namn Amasasp Aroutunian som, enligt vad Förenta Staternas chargé d'affaires sagt, vore direktör för sovjetiska utrikesministeriets Europa-avdelning och en betydande person. Herr Espinosa hade under måltiden utbragt en skål för "den international, som går under namn av humanitet och till vilken alla folk ansluter sig". Herr Aroutunian hade besvarat skålen på liknande sätt samt uttalat förhoppningen, att det samarbete som etablerats mellan Sovjetunionens och Spaniens Röda Kors i förevarande sammanhang, måtte fortsättas av ett ryskt-spanskt samarbete även på andra områden. Man hade därvid talat om opera- och balettbesök samt kulturellt utbyte överhuvud taget.

Sammanfattningsvis förklarade min sagesman att han och hans kollega blivit synnerligen väl omhändertagna vid Moskva-besöket och att repatrieringsfrågorna lösts utomordentligt snabbt och med det största tillmötesgående från rysk sida. Bl.a. hade det väckt stor förvåning att ett antal ryskor fått medfölja sina män till Spanien utan att ryssarna gjort några som helst svårigheter.

På min fråga sade han att ryssarna varit mycket generösa beträffande repatriandernas tillgångar. Dessa hade fått växla in sina sparmedel - i vissa fall avsevärda belopp - mot USA-dollar, och dessutom trodde han sig veta att de erhållit vissa fackföreningsgratifikationer, vilka likaledes omväxlats till dollar. Egendom av annat slag, t.ex. kylskåp, radioapparater och kameror hade de fört med sig. All egendom hade fått införas till Spanien tullfritt.

Herr Espinosa nämnde, att tanken ursprungligen varit att de repatrierade skulle sammanföras till ett läger i närheten av Zaragoza men att det sedermera bestämts, förmodligen enligt direktiv från högsta ort, att de skulle få fullfrihet att återvända till sina hemorter. Bland repatrianderna funnes folk ur olika yrkeskategorier, såsom bilchaufförer, hantverkare och ingenjörer. En spanjorska hade t.o.m. varit historielärare vid Moskva-universitetet.

Eftersom herr Espinosa ej vore så väl insatt i transportens tekniska detaljer, föreslog han att jag, om ytterligare upplysningar erfordrades, kunde tala med ordföranden i Spaniens Röda Kors, herr Martínez de Tena, och med ytterligare en person, som deltagit aktivt i arbetet. Jag bleve Dig därför tacksam för en rad, därest ni skulle önska mer informationer på en eller annan punkt.

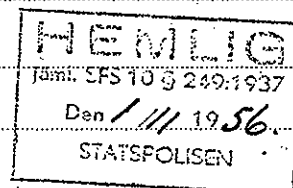
Hans Björk

STATSPOLISEN

Från <i>Polisint. Lisselst</i>		Till <i>Chefen för Kungl. Rätts- departementet politiska avdelning.</i>
Datum <i>1. 11. 56</i>	Vårt d.nr <i>5 461/56.</i>	Ederd d.nr

*För departementet kännedom över
lämnas bif. promemoria ang. förhör med
inverkan medborgaren Georgij Seplakij.*

*kon om
i Lisselst.*

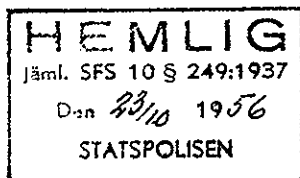

STATSPOLISEN

Vid skriftväxling v.g. återopa

d. nr H.A. 654/55

3:e roteln, 1:a byrån.

P.M.

I tidningen Västernorrlands Allehanda för den 13/9 1956 fanns införd en artikel med rubriken: "Ungersk flykting i Härnösand tror sig ha sett WALLENBERG Satt 28 månader i ryskt dödsläger vid Tobolsk". Fotostatkopia av tidningsartikeln bifogas.

Artikeln är byggd på uppgifter av ungerske medborgaren Gergely Szeplaky, f.d. 1/8 1921 i Szombathely, Ungern, vilken kom till Sverige som tbc-patient i augusti 1950 och intogs på Solidens sanatorium i Östersund men som numera sedan tre år bor i Härnösand. Han saknar för närvarande arbetsanställning.

Med anledning av uppgifterna i tidningsartikeln blev Szeplaky den 26/9 1956 hörd av representant för statspolisen i Sundsvall angående "de tre svenskarna". Szeplaky uppgav:

"....."

Hjälva fånglägret var beläget cirka 3 mil från staden Tobolsk. Lägret omfattade 14.000 fångar, vilka voro förlagda 100 - 120 personer i smärre träbaracker med stengolv. Fångarna fingo ligga på halm direkt på stengolvet. Lägret var icke på något vis omgärdat med staket eller dylikt. Bevakningen utfördes av omkring 20 ryska soldater. Under första tiden i fånglägret fingo fångarna relativt bra och tillräcklig mat men efter kort tid blev maten synnerligen dålig och bestod av enbart vattenkokt gröt. Någon mjölk utspisades aldrig. Arbetsdagen omfattade 15 timmar och utgjorde endast ett skift. Szeplaky arbetade i en saltgruva tillsammans med cirka 300 andra fångar. Lägrets övriga fångar voro sysselsatta med skogsarbete, fiske, fabriksarbete och i en järngruva.

Den barack i vilken Szeplaky bodde hade nr 9. Under en uppställning under den första tiden i fånglägret kom Szeplaky att stå omedelbart intill två för honom okända män, som voro iklädda

- 2 -

civila byxor, bruna skor och troligtvis svensk militärrock (vapenrock). Rockens färg var obestämt brungrå och påminde mycket om den färg svenska militärkläder har. Dessutom buro de koppel med axelrem. På vänstra överarmen buro de båda ett rött bågformigt band. På detta fanns ett likaledes bågformigt men gult fält. På detta gula fält stod med svarta bokstäver "Sveden".

Den ene av de två männen var cirka 190 cm lång och i troligen 50-årsåldern. Mannen kallades för 'Ivan' och Szeplaky håller för troligt att rätta namnet var Ivar. 'Ivan' var mycket korpu-lent och livremmen tycktes bära upp magen. Han var flintskallig och hade mellanblont hår i nacken. Han hade särskilt kraftig näsa. I övrigt hade mannen icke några särskilda kännetecken. Mannens gång var litet gungande men mycket bekväm.

Den andre mannen var cirka 180 cm lång och troligen i 40-årsåldern. Szeplaky hörde aldrig något namn på denne man. Mannen var magerlagd och vägde troligen omkring 65 - 70 kilo. Han hade brunt tillbakakammat hår med högt hårfäste. Hans ansikte var relativt tunt.

Båda männen talade perfekt tyska, vilket även Szeplaky gör. Szeplaky frågade männen om de voro svenskar. Den mindre mannen, vilken var mycket språkvillig, svarade, att de voro svenskar och tidningsmän. Den större mannen var mycket fåordig och sade endast att han var svensk samt att han förfrusit sina tår. Szeplaky omtalade då att det fanns en ungersk läkare i barack nr 9 och att svensken, som sagt sig bo i barack nr 18, kunde gå dit för att få vård. Detta gjorde emellertid icke svensken. Den mindre mannen hade talat om litet av varje och särskilt om dåvarande situation. Han hade även berättat att svenskarna i allmänhet åt gröt men inte på detta viset utan mjölk. Dessutom klagade han över att han förlorat sin ryggsäck. Till denne man hade Szeplaky sagt, att det var konstigt att inte svenska röda korset kom till lägret för att hjälpa. På detta svarade den mindre mannen att 'det angår inte mig'. I samband härmed hade den mindre svensken omtalat, att det fanns en tredje svensk i lägret men att denne just då låg sjuk. Någon ytterligare uppgift om den tredje svensken hade mannen icke lämnat. Szeplaky träffade därefter de två svenskarna någon enstaka gång och sista gången var troligen i november 1945.

I troligen januari 1946 såg Szeplaky den omtalade tredje mannen (svensken) under några få sekunder då denne kom bärande en gröthink ur en barack. Mannen var cirka 182 cm lång och troligen i 45-årsåldern. Mannen hade huvudbonad på sig. Han hade rak näsa och var mycket mager. Han hade sett sjuklig ut och hans rygg var litet 'krumböjd'. En ungersk löjtnant hade samtidigt påpekat att mannen ifråga var den tredje svensken i fånglägret.

Mannen var iklädd byxor, som liknade de två övriga svenskarnas

- 3 -

byxom. På överkroppen hade han en 3/4 lång gulaktig rysk militärblus. På denna rocks vänstra bröstside fanns ett vanligt rödakors-märke.

Mannens utseende hade givit Szeplaky det intrycket, att mannen var intelligent och bildad. Något sådant intryck hade han icke fått av de två övriga svenskarna och särskilt icke av den störste svensken, som han helst skulle vilja hänföra till typen "hästhandlare" och absolut icke tidningsman.

Vid det tillfälle då Szeplaky såg den tredje mannen hade han frågat nyssnämnde ungerske löjtnanten om var de två andra svenskarna voro. På detta hade han icke fått något svar. Efter sist beskrivna tillfälle hade Szeplaky icke återsett någon av de tre svenskarna i lägret.

Den 3 september 1946 blev Szeplaky transporterad till Ungern där han inlades på sjukhus. Vid efterfrågan av Szeplakys namn uppgav han falskt namn och rymde därefter till Österrike. Szeplaky befarade nämligen repressalier, och hans farhågor bekräftades senare genom att han i Österrike fick höra att de från Tobolsk hemtransporterade fångarna dömts till långvariga fängelsestraff och hängning.

Den 17 augusti 1950 kom Szeplaky till Sverige. År 1953 såg Szeplaky ett fotografi i en tidning och fotot föreställde Wallenberg. Szeplaky tyckte sig ha sett Wallenberg tidigare och började då tro att det kunde ha varit Wallenberg som var den tredje svensken i fånglägret vid Tobolsk. Szeplaky omtalade sin misstanke för bekanta men icke för någon polis eller myndighetsperson.

Den 12 september 1956 blev Szeplaky tillfrågad av en redaktör vid Västernorrlands Allehanda, Härnösand, om Szeplaky ville lämna en intervju om förhållandena i ryska fångläger. Under denna intervju, som skedde på V. A:s redaktion, frågade redaktören direkt om det kunde misstänkas att en av de tre svenskarna i Tobolsk lägret skulle kunna vara Wallenberg. Szeplaky sade då att det eventuellt skulle kunna vara den ovan beskrivna tredje svensken som han sett endast en gång i fånglägret. Szeplaky ville framhålla, att han icke var fullt övertygad om att så var fallet. Han trodde sig emellertid kunna yttra sig säkrare om han finge se ett bättre foto av Wallenberg än det han själv sett i en tidning."

Genom den statspolisman i Sundsvall som tidigare hört Szeplaky om "svenskarna", blev han den 13/10 1956 förevisad ett antal fotografier av olika personer, bl.a. tre av Raoul Wallenberg.

- 4 -

Från Sundsvall redovisades resultatet av visningen av fotografier i skrivelse av den 15/10 1956 med bl.a. följande innehåll:

"....."

Efter att ha granskat fotona i cirka två minuter pekade Szeplaky på foto nr 11 (fotona hade numrerats på baksidan med blyerts och detta fick Szeplaky ej veta) och sade: 'Profilen är ganska lik men den här är för tjock och han skulle icke ha så buskiga ögonbryn och ingen mustasch'. Därefter pekade han på foto nr 8 och sade: 'Ansiktsformen är ganska lika', varefter han satte fingret på foto nr 3 och sade: 'Den här är mest lik men det är en så konstig kameravinkel'.

Szeplaky började därefter tala om foton i allmänhet och framhöll därvid att det kunde vara ganska svårt att säga vem ett kort föreställde. Härunder framhöll han även att det var så lång tid som gått sedan han var i Tobolsk.

han skulle
Under det fortsatta samtalet med Szeplaky sade denne, att han mycket gärna skulle vilja sammanträffa med den från Sovjet nyligen hemkomna svensken vilken suttit som fånge tio år i Sovjet. På särskild fråga förklarade Szeplaky: 'Jag kan icke ha suttit i samma läger som denne man, det är jag säker på. Jag skulle endast vilja tala med mannen ifråga.'

- - - - -

Undertecknads intryck av Szeplaky är, att han icke alls var säker på sig själv och att han endast valde bland fotona. Något direkt igenkännande förefanns således aldrig."

Här må endast tilläggas, att de av Szeplaky utpekade personerna icke föreställde Raoul Wallenberg.

23.10.56

S.O.S-g

Ungersk flykting i Härnösand tror sig ha sett WALLENBORG Satt 28 månader i ryskt dödsläger vid Tobolsk

UNGERSKE FLYKTINGEN GREGER SZEPLAKY, numera bosatt i Härnösand, tror sig ha träffat Raoul Wallenberg i ett rykt koncentrationsläger i Sibirien strax efter kriget 1945. Det fanns tre svenskar i lägret, berättar Szeplaky för VA, varav en var från Röda Korset. Fotografier av Wallenberg påminner starkt om svensken i lägret, som låg utanför Tobolsk. Inter- fem gånger blev Greger Szeplaky tillfångatagen. Fyra gånger rymde han. Femte gången anträdde en dödsmarsch till Sibirien och ett läger utanför Tobolsk.

— Vi var 14.000 man av tio olika nationaliteter. I 28 månader arbetade vi 16 timmar om dygnet, berättade han. Den mat vi fick var vattenkokad gröt två gånger om dagen. Den som inte kunde arbeta, och det blev allt flera, fick dö. Förra tiden sökte vi begravna våra kamrater. Sista månaderna ökade vi helt enkelt inte. Vi kastade liken i en flod. Livet var en daglig hård kamp mot döden och ryssarna.

Vi fick aldrig vatten, två eller kläder att byta. Slukdomar härjade fruktansvärt; malarie, illkätthet och bce. Vi trodde aldrig vi skulle få återse vårt land och hem. Det var i detta läger jag mötte de tre svenskarna. Två gick under efter kort tid. Det var inte ofta vi utbytte några ord, men den tredje minns jag. Han var tystlåten och förtegen, och när jag här i Sverige såg fotografier av Raoul Wallenberg slog det mig hur de påminde om varandra.

Ryska förintelsebegreppet säger att utlikerna att återse Raoul Wallenberg i livet inte är stora. Det är inte meningen att folk skall överleva vistelsen i ryska läger, säger han.

Greger Szeplaky är en av de många olyckliga människor, som vidriga omständigheter fört till vårt land. I sin ungdom utbildade han sig till militär. Han var fanrik då kriget kom och han följde de ungerska trupperna in i Polen. Så kom Hitlers krig mot ryssarna. Ungerska armén tilldelades egna frontavsnitt och Greger Szeplakys förband slogs framför Moskva den fjärde vintern, då kylan stoppade de anfallande.

— Det var så kallt att varken vapen eller fordon var användbara. Och vi var sommarutrustade, säger han. Sedan fortsatte marschen till Stalingrad, det kokande helvete, som krossade sjätte tyska armén, och tyskarna segerdrömmar. De ungerska spillorna skölldes tillbaka i tyskarnas spår.

Fort. sid. FEM spalt 2

DET VAR ETT ANNAT UNGERN

1946 kom order om hemtransport till de överlevande i Tobolsk. Sex beredda vagnar, som aldrig öppnades. Utplaneringen skedde genom en taktiska... Mer död än levande kom de hem. Mendet var inte det Ungern Greger Szeplaky lämnat. Budapest var jarmnat med jorden och ryssarna höll 'andet i ett järngrepp. Exekutionspatrullerna arbetade dag och natt. Hela förband mejlades ner av ryssarna och deras ungerska medlöpare. Greger Szeplakys grupp dömdes kollektivt till 40 års fängelse och - hängning.

Det var en tragediernas hemkomst. Greger mor och svärmor hade dött under ett brittisk luftanfall, som varat i tre dygn, hans far och svärmor hade hängits av ryssarna och hans hustru var borta. Efter en kort tid återförenades de emellertid och besikt rymma. Vid österrikiska gränsen samlades de över gränslöden. Ryssarna stod på en bro och beaktat flyktningarna. På andra sidan väntade amerikaner militärpolis och friheten.

Men den svåra tuberkulosen krävde fortfarande svåra offer och Greger Szeplaky måste intas på sjukhus. Han kom 1950 i en grupp svårt sjuka till Sverige och vistades

SZEPLAKY, GERGELY, mekaniker
f.d. 1/8 1921 i Szombathely, Ungern.
Hemort: Härnösand, Västernorrlands län

Nedanstående artikel var införd i
Västernorrlands Allehanda den 13/9 1956.

en längre tid i Storlien. Nu är han frisk men hans fru dog 1932. Hon kunde aldrig hämta sig från ströpeterna under kriget.

DET SISTA LOFTET

— Mitt sista löfte till henne var att jorda henne i ungersk jord, säger han venedigt. Vi ungrare älskar vårt land. Det gör ni svenskar också. Men vi ungrare gör det intensivare, hetare, mera lidelsefullt. Och vi vill begravas i ungersk jord.

Han berättar om en kamrat, som givit sin döende hustru samma löfte. Det hände i Österrike. Han vandrade ensam utan vapen genom järnridån, hämtade en påse ungersk jord och återvände. Återkom till hennes grav även med en kula från ett ryskt gevär i sitt eget bröst. Men hans hustru fick nemlandets jord kring sig i sin grav i främmande land.

— Den dag jag återvänder till ett fritt Ungern följer min hustrus kvarlevor med mig. Jag vet var de finns, säger han. Och Ungern skall en gång bli fritt.

Greger Szeplaky berättar sin historia lidelsefritt och otvunget på god svenska. Men ibland tar rörelsen över hand och det blir skiftningar i rösten som avslöjar bitter minnen och intryck. Och han längtar hem, hem till sitt vackra Budapest, hem till barndomens delar, vatten och skiffer. Och när han talar om sina två barn, som nu är utskorderade i svenska hem, förmår han inte dölja tårarna. Men de skall följa honom till Ungern. En dag i framtiden.

Egfl.

Moskva den 30 oktober 1956.

HP 1

Strängt förtroligt.

Broder,

Som ett tecken på den ändring som under senare år varit på väg i förhållandet mellan individ och stat i Sovjetunionen må nämnas, att enligt vad ett av våra hembiträden - av tyskt ursprung - berättat, myndigheterna numera stå till tjänst med upplysningar rörande personer som under Stalintiden spärlost försvunno i läger och i fängelser. I varje distrikt i Moskva finnes en byrå, dit man kan vända sig för att erhålla dylika informationer. När vår sagesman så gjort för att söka få reda på sina båda bröder - de försvunno spärlost i häkte under kollektiviseringen på 30-talet - hade hon hänvisats till Lublianka. Även på detta fruktade ställe hade tjänstemännen nu uppträtt mycket hövligt och givit henne adressen på säkerhetskommittén i Ukraina - den har, enligt vad jag själv konstaterat, sitt säte i Kievs centrum. Som svar på hennes hänvändelse till kommittén hade hon genom motsvarande organ i Moskva erhållit den trista underrättelsen att båda bröderna dött redan före kriget. Därvid hade noggrant angivits arten av deras sjukdom etc. Vårt hembiträde tillade att det var långa köer såväl i distriktsbyrån som i Lublianka. Detta visade att ingen nu drar sig för att begära efterforskningar.

I det fall som särskilt intressera oss gamla här på beskickningen, kommer nu liknande efterforskningar att begäras. Det egendomliga är att en av våra f.d. chaufförer

Utrikesrådet Åström
Utrikesdepartementet.

Mosk 30.10.56. nr RS/SÅ

påstår sig i Metron här i staden ha sett en person, som enligt hans mening måste vara identisk med M.L. Å andra sidan har en f.d. chaufför på amerikanska beskickningen, vilken liksom flertalet judar lyckades under sin lägertid erhålla arbete inom hälsovården, uppgett att M.L. avlidit på ett sjukhus där han var verksam. Jag skall söka återkomma.

Rolf Sohlman

Avskrift av avskrift.

Erste Ausfertigung.

Nr. 145 von 1956 der Urkundenrolle

V e r h a n d e l t

zu Berlin - Charlottenburg, am 2. November 1956.

Vor dem unterzeichneten Notar in Berlin

Rechtsanwalt Carl S c h o l z,
Berlin-Charlottenburg 9, Reichsstrasse 2,

erschien heute:

der Journalist Heinz B o r n s c h e i n
aus Berlin-Steglitz, Buggestrasse 15.

Der Erschienene ist dem Notar von Person nicht bekannt, wies sich aber zu dessen völliger Gewissheit aus durch Vorlage seines behelfsmässigen Personalausweises Nr. 191/2776/ 55, ausgestellt von dem Herrn Polizeipräsidenten in Berlin am 20. Oktober 1955.

Der Erschienene erklärte:

Nachdem ich von dem amtierenden Notar über die Bedeutung einer eidesstattlichen Versicherung und die Folgen der etwaig fälschlichen Abgabe einer solchen eingehend belehrt worden bin, erkläre ich das Nachfolgende hiermit an Eides Statt: Artur T a m v e l i u s, Chefarchitekt im Inta-Lager, gab mir im Jan./Febr. 1955 folgende Botschaft betreffend den schwedischen Staatsbürger Raoul W a l l e n b e r g mit und bat mich, nach meiner Heimkehr dafür zu sorgen, dass diese Mitteilung jenen schwedischen Stellen bekannt werde, die für seine Befreiung etwas tun können:

T a m v e l i u s habe den schwedischen Diplomaten im Jahre 1953
(neunzehnhundertdreiundfünfzig) im Lager Taischet getroffen, in
welchem Lager T a m v e l i u s sich 4 (vier) Monate lang befand.

Diese Botschaft gab ich unmittelbar bei meinem Eintreffen am 11. Oktober 1955 im Durchgangslager Friedland verschiedenen Personen, darunter schwedischen und anderen Journalisten bekannt. Diese Botschaft teilte ich auch dem königlich schwedischen Generalkonsul in Westberlin sowie der schwedischen Journalistin Barbro Bolinder-Johansson mit, als sie mich in Gesellschaft ihres Mannes Sven Gösta Johansson in Westberlin am 14./15.10.1955 interviewte. Diese Botschaft wiederholte ich auch im Januar 1956 allen Personen gegenüber, die ich anlässlich meines Besuches in Stockholm aufsuchte, um für die Befreiung der Herren

T a m v e l i u s und W a l l e n b e r g zu wirken.

Anlässlich der Vernehmung in Stockholm am 26. Oktober 1956 war ich durch die lange Reise übermüdet. Dazu kam, dass der - wie ich annehme durch meine Bemühungen - gerettete Herr T a m v e l i u s diese, seine mir anvertraute Botschaft bestritt. Als Tamvelius erklärte, er habe niemals das Gebiet von Inta verlassen und sei nie in Taischet gewesen, da wurde ich an mir und meinem Gedächtnis irre und räumte die Möglichkeit ein, mich geirrt zu haben.

Erst nach der Vernehmung kam mir die Einsicht, dass ich selbst darüber keine Aussagen machen kann, ob Herr T a m v e l i u s in Taischet gewesen ist oder nicht. Feststeht jedenfalls, dass er diese Äusserung mir gegenüber gemacht hat dahingehend, er habe Wallenberg in Taischet getroffen, wo er sich mit W a l l e n b e r g vier Monate aufgehalten habe.

Ob diese, mir im Jahre 1955 von Herrn T a m v e l i u s aufgetragene Botschaft der Wahrheit entspricht, vermag ich nicht zu entscheiden.

Ich muss nach eingehender Überlegung jedoch dabei verbleiben, dass mir diese Nachricht, so, wie ich sie weitergegeben habe, von Herrn T a m v e l i u s wörtlich aufgetragen worden ist.

T a m v e l i u s hatte, wie mir erst beim Verhör klar wurde, nach seiner Rückkehr den schwedischen Behörden gegenüber bestritten, mit mir oft in Inta zusammengetroffen zu sein und mir gesagt zu haben, das W a l l e n b e r g schwedischer Diplomat gewesen sei, der sich durch Hilfe für verfolgte Juden einen Namen geschaffen hätte.

Beim Verhör in Stockholm gab er das zu bzw. räumte die Möglichkeit ein.

Deshalb liess ich mir von ihm, den ich als Schicksalsgenossen und ehrlichen Mann schätzte, suggerieren, ich müsste falsch gehört haben oder mein Gedächtnis sei schwach geworden und ich verwechsle Taischet mit Inta und das Jahr 1953 mit 1947.

Den Widerspruch zwischen meiner Aussage in Stockholm und meiner heutigen eidesstattlichen Versicherung kann ich nur damit erklären, dass ich in meiner körperlichen und geistigen Erschöpfung mich in einem - wie es mir bei der Vernehmung in Stockholm erschien - unwichtigen Detail von Mitleid und Kameradschaftsgefühl habe missleiten lassen.

Ich habe alles nun wohl durchdacht und bin zu der Überzeugung gekommen, dass weder Kameradschaftsgefühl noch Mitleid bestimmend sein darf, wenn es darum geht, einen wahren Tatbestand objektiv festzustellen.

Deshalb gebe ich diese eidesstattliche Erklärung auf Westberliner Boden vor einem deutschen Notar zu Protokoll, also in meiner Heimat und in Kenntnis der gesetzlichen Konsequenzen einer eidesstattlichen Erklärung.

Ich bin bereit, diese Erklärung auf Ersuchen der schwedischen Behörden im Rechtshilfeverfahren vor einem deutschen Richter oder Notar durch Eid zu erhärten.

Das Protokoll ist von dem Notar vorgelesen, von dem Beteiligten genehmigt und eigenhändig unterschrieben worden:

gez. Heinz B o r n s c h e i n

gez. Carl S c h o l z
Notar.

Kostenrechnung

Geschäftswert: 3.000:-- DM

1. Gebühr §§ 26,43 RKO	20,-- DM
2. Postgebühren	-.20 "
3. Umsatzsteuer	-.80 "

Sa.:	21,-- DM	gez. Scholz
		Notar

Vorstehende Verhandlung wird hiermit zum ersten Male ausgefertigt, und diese Ausfertigung

Herrn Heinz B o r n s c h e i n
Berlin- Steglitz, Buggestrasse 15,

erteilt.

Berlin, den 3. November 1956.

Carl Scholz
Notar

Vidimeras:

Otto Danielsson Ruth Blomqvist

Rätt avskrivet betygar:

Sten Lundström
Sten Lundström

Mejt Lewin
Mejt Lewin.

Mr. A. Stanley PETZOLD

Frankfurt/Main, October 31, 1956.

Zeil 11

(16) Frankfurt/M.

INK. STRIKES DEP.		
D. No. 2321958		
5. NOV. 1956		
AVD.	GR.	MAI
P	2	Ren I

H.E. the Foreign Minister
of Sweden,
Stockholm.

Zeil 52

Mr. Janusson, Köln

3/12-56
a. Müller (H-276)
4/12-56

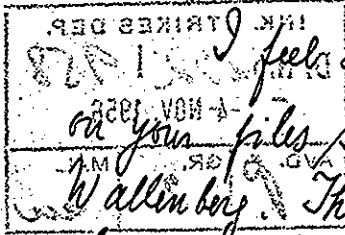
Your Excellency:

Re: Mr. Raoul Wallenberg.

At the suggestion of Mr. Eric Hawkins, managing editor of the New York Herald Tribune I take the liberty of sending you this letter regarding Mr. R. Wallenberg.

Mr. Wallenberg, who has been arrested by the then NKWD in Budapest at the close of the World War II, was taken first to Krasnogorsk and later to Moscow, where I have met him. For your kind information I would say, that I myself was at the same time in the USSR in jail as an alleged spy i.e. on the same charge as Mr. Wallenberg. I was held in various camps and jails for almost 10 years, partly together with Mr. Wallenberg. I am in a position to give you information regarding Mr. Wallenberg, covering the period up to the 6th December 1953, on which day I started my adventurous return trip from

the U.S.S.R.

I feel sure, Your Excellency, that you certainly have on your files some information about the whereabouts of Mr. Wallenberg. Therefore I believe it would be better, if Your Excellency would let me know, which additional information is needed by your Foreign Office to bring your investigation to a successful close.

Answering Your Excellency that I am fully at your disposal to call on me at any time and in any extent in order to clear up the question of the fate of Mr. Wallenberg, I beg to remain, Your Excellency,

Your obedient servant,
A. Stanley Petzold.

Louise

Norrlands - Posten

6-11-56

Jfr Smålands-posten 2.11.56
Norrlands-posten 1.11.56

Enighet om Wallenberg

När herr Erlander och Hedlund som ryssresenärer tidigt i våras bekantade sig med ledarna i Kreml uppgavs att den fylliga och hemligstämplade Wallenbergs-dossiern samtidigt överlämnades till ryssarna med bestämda önskemål om att ryssarna äntligen gör allvar av sina många utfästelser att redovisa den svenske diplomatens öde bakom järnridån. Svenska folket har med spänning avvaktat vad de utlovade förnyade efterforskningarna skulle leda till. Hittills har Kreml tigit med samma envishet som de gjort under elva år tidigare. Ingenting har i sak förändrats.

Kommer svensk opinion att nöja sig med denna tystnad? frågar man sig. Högerledaren Jari Hjalmarson gick rakt på sak när han i remissdebatten konstaterade att de ryska undanflykterna i denna rent humanitära fråga låter oss tvivla på sovjetledningens goda vilja. Både hr Ohlin och hr Erlander fann den ryska förhållningsmanövern märklig och man kan följaktligen vänta sig att regeringen ytterligare påminner Kreml om vad svensk opinion kräver i detta fall.

Under den ryska charmoffensivens mera intensiva dagar inbjöds herr Bulganin och Crusjtjov att gästa Sverige. Det är svårt att föreställa sig att den-

na inbjudan i dessa dagar utlöser någon större entusiasm bland de demokratiska meningsriktningarna i vårt land. Det bör konstateras att man på högerhåll aldrig ställt sig bakom denna inbjudan. I vinter har Raoul Wallenberg hållits i rysk fångenskap i tolv år. På samma sätt som Kremls attityd mot omvärlden växlat har reaktionen mot de svenska kraven växlat. De har varierat från blankt förnekande av varje som helst kännedom om Wallenberg till förbindliga löften om att ingående utredningar skall igångsättas. Att i detta läge motta Kremls ledare som om ingenting hänt skulle av många uppfattas som en utnämning.

NOV
11 12 1
10 2
9 3
8 4
7 5 6

7/11 ✓

Reception of message or on dossier.

k

cabinet sthlm

svensk koeln

07.nov 16.04

cabinet sthlm

svensk koeln

Stanley R. Fjeld

168/ 7.11.1956.

cabinet stockholm.

telexsamtal foer Lorentzon fraan goeransson.

dagens telefonsamtal aaberopas. ifraagavarande foten
finns ej paa beskickningen.

cabinet sthlm

svensk koeln

kl 1606.

ok?

ungerskt underhandsuttalande
om Raoul Wallenberg.

Budapest den 23 oktober 1956.

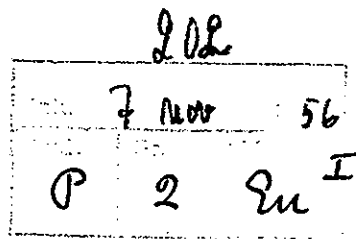
HP spec.

Strängt förtroligt.

39 ✓

11

Broder,

Utan förklarande inledning började man i utrikesministeriet under mitt besök i går tala om Raoul Wallenberg. Man framhöll, hur högt ungrarna uppskattade hans verksamhet och mod att bereda förföljda skydd mot nazisterna. Ett tecken på ungrarnas beundran och tacksamhet vore, att en gata i Budapest fått Wallenbergs namn och att en minnestavla uppsatts där.

Sedan följde en beklagande försäkran, att man på ungerskt håll icke visste något om hans vidare öde. "Om vi hade vetat något, skulle vi givetvis ha meddelat det till er". Numera funnes det väl knappast några möjligheter att i Ungern bringa fram något nytt i saken. Ansvaret för försvinnandet låge ju icke hos den nuvarande ungerska regimen; "vi äro oskyldiga".

Så upprepades förmodandena om att Wallenberg berövats livet av pilkorsarna. Dessa hade skjutit massor av människor nere vid Donau, så att offren fallit i floden.

Efter att ha fått höra en utförlig och korrekt skildring av vad som i saken förekommit mellan Sverige och Sovjetunionen fr.o.m. statsministerns och statsrådet Hedlunds besök i Moskva, ställdes jag inför en fråga: trodde svenska regeringen, att Wallenberg alltjämt vore i livet. Mitt svar blev ett kategoriskt ja, med tillägg att svenska regeringen självfallet icke skulle ha begärt en undersökning, därest den icke räknat med ett positivt resultat av den.

Slutligen yttrades åter några mycket erkännssamma ord om Wallenbergs humanitära syfte och insats.

Utrikesrådet Å s t r ö m,
S t o c k h o l m.

Stig Rynell
Stig Rynell

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

sjöborgsutredningen
(Stanley Petzold)

Stockholm den 7 november 1956.
Strängt förtroligt. N:o 3 bil. BIL.

INK. D. N:o

AVD.	GR.	MÅL
P	2	Eu ^I

Broder,

Åberopande dagens telefonsamtal ber jag härmed få översända ett antal fotografier, varav de med röda siffror 1, 2 och 3 betecknade föreställa Wallenberg. Övriga personer äro helt ovidkommande. Då fotografierna visas för Petzold bör samtliga visas på en gång med undantag för nr. 3, vilket föreställer Wallenberg i profil och uniform och vilket ofta förekommit i pressen.

I övrigt bör samtalet med Petzold som vanligt ske så att denne får berätta allt vad han vet om Wallenberg och först därefter bör mera preciserade frågor göras. Av största värde för oss för att bedöma Petzolds utsaga och trovärdighet är att erhålla namn på medfångar i Krasnogorsk samt de tre Moskva-fängelserna, Ljubljanskaja, Lefortovskaja och Butyrskaja ävensom namn på medfångar i Vladimir-fängelset, därest Petzold varit där. Av stor betydelse är givetvis också om Petzold kan namnge någon annan person som tillsammans med Petzold vistats eller som för Petzold berättat att han suttit tillsammans med Wallenberg.

Som exempel på frågor att ställa till Petzold om Wallenberg är om Wallenberg för Petzold uppgivit sådana saker som namnet på sin chaufför, sina släktskapsförhåll-

Minister T. Göransson,
Bonn p.t. Köln.

landen (levde fadern då Wallenberg togs till fånga, hade han några syskon, vad hade han för yrkesutbildning (arkitekt) etc.), vilka språk talade Wallenberg. Låt Petzold beskriva Krasnogorsk-fängelset samt helst göra en skiss över lägret, vilket för Din information består av tre avdelningar. Därest Petzold icke kan identifiera Wallenberg medelst fotografi bör han lämna så utförligt signalement som möjligt.

Petzolds brev till utrikesministern bifogas i fotostat-kopia.

Till sist vill jag endast upprepa vad jag sade i telefon, att det icke får uteslutas att Petzold är ute i syfte att skaffa sig själv fördelar eller är en provokatör. Vi ha på sistone varit mer än vanligt utsatta för personer med det förra eller det senare syftet.

/Gunnar Lørentzon/

Wien den 6 november 1956.
Strängt förtroligt.

Broder,

I den promemoria om samtal med Raphael Spann, som i dag insändes, hänvisas till vissa uttalanden av Sanitzer. Jag ber om ursäkt för att jag, på grund av den stora hetsen, icke kunnat utarbeta protokollet över förhöret med Sanitzer. Det kommer emellertid i övrigt icke att innehålla något särskilt anmärkningsvärt.

Tillgiven
Erik Braunerhielm

Erik Braunerhielm

Sekreteraren G. Lorentzon,
Utrikesdepartementet.

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Telegram

STOCKHOLM 8.11.56 19		
N:o 594	chiffer	BIL.
INK. D. N:o		
AVD. P	GR. 2	MÅL. Eu ^I

sjöborgsutredningen

Svensk
K ö l n

Handbrev Lorentzon-Göransson 7 dennes återopas.
Observera handbrev Kumlin-Lundberg 26 januari 1956,
där Keitel för Lundström uppgivit att han i Sverdlovsk
sammanträffat med tyske översten von Petzold, vilken
visat speciellt intresse för Sverige. Föreligger iden-
titet mellan översten Petzold och Stanley Petzold? I
så fall kan Stanley Petzolds utsaga bli av största
värde. Vi veta icke med bestämdhet översten Petzolds
förnamn men det kan vara Herbert.

Cabinet

Rep. d. 8/11 kl. 16.25 af.

~~2000~~ 58/708 1 2/4

KUNGL.

SVENSKA BESKICKNINGEN

samtal med dr Raphael
Spann angående Schöggel.

Wien den 6 november 1956.

Nr 708.

1 bil.

HP 1. Strängt förtrolig.

3/2-56
a+b. i. Thulin
u/behör

Ja

Till Hans Excellens Herr Ministern för Utrikes Ärendena.

./.

Härmed får jag vördsamt insända en promemoria över ett samtal jag i närvaro av beskickningssekreterare Braunerhielm haft med dr Raphael Spann rörande Otto Schöggel.

Såsom av denna promemoria framgår, underströk Spann, att Schöggels berättelse om den sjuke svenske diplomaten icke finge förkastas såsom falsk enbart därför, att uppgiftslämnaren själv varit en förrädare och lögnare. Det vore, enligt Spann, i och för sig icke osannolikt, att Wallenberg kunde hållas gömd i Wladimir, varför Schöggels vittnesmål måste kontrolleras ytterst noga. Spann gav även vissa anvisningar på frågor, som skulle kunna ställas till Schöggel för att pröva dennes tillförlitlighet.

Jag får hemställa att i sinom tid bliva underrättad om resultatet av eventuellt nya samtal med Schöggel för att kunna fortsätta undersökningarna.

Sven Allard
Sven Allard

613

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN

Strängt förtroligt.

P.M.

angående samtal med dr Raphael Spann angående Schöggel
den 3 november 1956.

Spann vistades i Wladimirfängelset under tiden april 1954 till maj 1955 och var under hela denna period inlagd på sjukhuset (Corpus II). Han låg där i en cell i första våningen och i två olika celler i andra våningen. Cellnumren kan han icke erinra sig.

Spann träffade aldrig Schöggel i Wladimir utan först i genomgångslägrer i Potmar i slutet av maj 1955, där han dock icke hade någon närmare kontakt med honom. Han hade icke träffat Schöggel efter hemkomsten till Österrike och hade aldrig hört Schöggels historia om den sjuke svensken.

Spann bekräftade, att han från flera håll hört talas om, att Schöggel vore en cellspion och dessutom en patologisk lögnare. Detta behövde emellertid, enligt Spann, i och för sig icke betyda, att den berättelse Schöggel avgivit om den sjuke svensken i Corpus II vore osann. Tvärtom funnes det mycket i Schöggels vittnesmål och i hans uppträdande, som tydde på, att hans skildring av sammanträffandet med svensken i sjukhuset i det väsentliga kunde vara riktig.

Det förekomme i ryska fängelser ofta, att betydande fångar, särskilt sådana, som misstänktes för att vid förhören hava undanhållit ryssarna viktiga upplysningar, som cellkamrater fingo spioner, som hade till uppgift att övervaka dem och försöka utröna, vad de visste. Om en sådan person som Wallenberg över huvud finge en medfånge i sin cell, skulle det därför vara just en cellkamrat av Schöggels typ.

I detta sammanhang vore det, framhöll Spann, av

största vikt att utfråga Schöggel om, var i sjukhuset han träffat Wallenberg. Även om Schöggel icke kunde erinra sig cellnumret, borde han åtminstone kunna säga, i vilken våning cellen vore belägen. Sjukhuset var byggt i fyra etager. De till antalet 58 cellerna lågo i de tre undre etagen, medan den översta våningen torde hava använts som operationsrum eller för administrativa ändamål. Cellerna voro byggda utefter husets långsidor - på kortsidorna funnos inga rum - med den ena sidan vettande mot sjukhusets rastgårdar och den andra mot fängelsegården och Corpus III. I bottenvåningen löpte framför cellerna endast en trång och mörk korridor medan i första och andra våningen utanför cellerna fanns ett bredare galleri utanför cellerna. I de två sistnämnda våningarna kunde fångarna också se ut över rastgårdarna resp. fängelsegården, vilket icke torde hava varit möjligt i bottenvåningen. Ehuru möjligheterna till kommunikationer mellan fångarna över huvud voro svåra i sjukhuset, vore det hart när omöjligt för de fångar, som lågo i bottenvåningen, att meddela sig med eller utfinna något om varandra. Om Wallenberg hade inlagts på sjukhuset, borde han därför hava lagts just i en cell i bottenvåningen.

När Schöggel inkom i Wallenbergs cell, synes den senare, av Lorentzons promemoria att döma, till att börja med icke hava talat med Schöggel. Detta kan tyda på, att Wallenberg förstod, vilken andas barn Schöggel var och att det var bäst att vara tystlåten. Först då båda visste, att Schöggel snart skulle få återvända till hemlandet, talade Wallenberg om, vem han var och bad Schöggel underrätta de svenska myndigheterna. Wallenberg hade tydligen dock fortfarande aktat sig att omtala mer än nödvändigt om sig själv, vilket var fullt naturligt, då man hade med en cellspion att göra.

När Schöggel från sjukhuset överfördes till cell 11 i Corpus III, har han enligt Sanitzer icke för sina medfångar där avslöjat, att han legat på sjukhuset, utan tvärtom påstått, att han suttit isolerad i en straffcell. Om Schöggel haft till uppgift att övervaka Wallenberg och väl fyllt sitt uppdrag, hade han - betonade Spann - givetvis icke velat riskera sin goda ställning hos ryssarna genom att berätta allt för sina

senare medfångar. Det vore helt naturligt, att han ansett sig böra hemlighålla sin sjukhusvistelse och därför ljugit på denna punkt.

Varken Sanitzer eller Spann kunna minnas, att Schöggel hade ett ärr på halsen. Det är därför möjligt, att Schöggel fått detta ärr långt efter återkomsten genom ett verkligt självmordsförsök eller en vanlig olyckshändelse. Då han icke ville låta Lorentzon ana det verkliga skälet till, att han inlades på sjukhuset - nämligen att spionera på viktiga medfångar - har han, inspirerad av ärrret, hittat på historien om självmordsförsöket i fängelset.

I samband härmed nämnde Spann, att han mindes, att på våren 1955 hade en bärstol för invalider stått vid ingången till sjukhuset vid den sida, som vette mot rastgårdarna. Således måste i sjukhuset vid denna tid hava funnits en eller flera personer, som icke kunde gå utan hjälp.

Schöggel hade vidare, enligt vad Spann hört omtalas, i fängelset gjort sig känd som en mycket girig person, som tog alla tillfällen i akt att tjäna pengar. Det faktum, att han till de svenska myndigheterna lämnat sina upplysningar utan att begära någon ersättning, gjorde det psykologiskt sett mera sannolikt, att hans berättelse vore sann. Han har vänt sig till de svenska myndigheterna icke i vinningssyfte utan för att hjälpa en medfånge. En tredje orsak kan givetvis vara, att Schöggel varit ute i ryskt uppdrag.

Med dessa synpunkter ville Spann understryka, att Schöggels redogörelse för den svenske diplomaten icke finge förkastas såsom falsk enbart därför, att uppgiftslämnaren själv varit en ökad förrädare och/lögnare. Det vore alls icke otroligt, att Wallenberg kunde hållas gömd i Wladimir, och därför måste Schöggels berättelse kontrolleras mycket noggrant. (Genom hittills erhållna vittnesmål hava, som bekant, inga säkra uppgifter framkommit om Schöggels förhållanden från augusti 1944, då han lämnade cell 73, och april 1955, då han kom till cell 11 och under vilken tidsperiod Schöggels sjukhusvistelse skulle hava infallit.) Framförallt borde dock Schöggel själv utfrågas i större detalj om samvaron med Wallenberg. Förutom spørsmålet om var i sjukhuset Schöggel och Wallenberg legat, angav Spann följande frågor, genom vilka tro-

1954

värdigheten av Schöggels berättelse om Wallenberg skulle kunna kontrolleras:

Schöggel påstår, att Wallenbergs huvud var rakat. Kan detta vara riktigt? Från och med januari månad 1955 ägde nämligen ingen hårklippning längre rum i Wladimirfängelset. Hur såg för övrigt frisören ut? (Han var en storväxt ukrainare.)

Om Wallenberg förlorat sina tänder, varför hade han då inga proteser? Det brukade fångarna nämligen alltid förses med.

Hur många gånger fingo Schöggel och Wallenberg gå på toaletten? Från och med mars 1955 tillätos fångarna i sjukhuset att besöka toaletten tre gånger om dagen, under det att de dessförinnan endast fått gå två gånger.

Är Schöggel verkligen säker på, att en "politruk" hade beledsagat läkarna vid dessas besök i cellen? Något dylikt förekom nämligen icke i första och andra våningarna, där läkarna besökte sina patienter utan att ha någon särskild följeslagare. Enligt Spann förekom för övrigt på våren 1955 inga manliga läkare vid sjukhuset utan endast kvinnliga.

Känner Schöggel till att den anarkistiske fackföreningsledaren Kugloff suttit fången i Wladimir? Kugloff låg på våren 1955 i en hörncell i sjukhusets bottenvåning. Han hade ofta mycket starka raseriutbrott, under vilka han skrek allt vad han kunde, så att det hördes genom en stor del av fängelset. Han var därför egentligen den enda patient i bottenvåningen, som de övriga fångarna i sjukhuset kände till.

Vad beträffar Schöggels uppgift, att Wallenberg skulle hava blivit förhörd av en generallöjtnant Pelikan, nämnde Spann, att den ryske fängelsechefen i Baden bei Wien hette Biefkin och var generallöjtnant. Det är ju dock mindre troligt, att Wallenberg vid något tillfälle skulle ha förhörts av denne.

Jag får slutligen tillfoga en intressant uppgift, som Spann gav om sin egen fångenskap. Spann hade aldrig vid

de många förhör, han under fängstiden utsattes för, lämnat ryssarna några uppgifter av större värde. På rysk sida misstänkte man, att han visste betydligt mera än vad han erkänt, och behandlade honom därför som en viktig fånge. När efter förbundskansler Raabs besök i Moskva meddelande kom, att Spann jämte övriga österrikiska fångar skulle frigivas, blevo därför de lokala MVD-representanterna ursinniga. Det fanns emellertid ingenting att göra åt saken, då en av Vorosjilov under tecknad order förelåg, i vilken de kategorier österrikiska fångar uppräknades, som skulle repatrieras, och Spann föll under en av dessa. Ända till dagen för frigivningen försökte emellertid MVD på nytt genom ingående förhör att pressa ur Spann de upplysningar man ville ha.

Spann sade sig bestämt veta, att, då MVD - såsom i hans eget fall - misstänkte fångar för spioneri för amerikansk räkning och utgick från, att fången icke berättat allt, vad han visste, frigavs dylik fånge som regel aldrig. Att Spann själv, i trots härav, kommit lös, berodde uteslutande på, att han kommit att falla under en allmän kategori fångar, som Sovjetunionen, enligt Moskvaöverenskommelsen med Österrike, varit förpliktad att hemförskaffa. MVD hade på grund härav icke haft möjlighet eller vågat underställa Moskva individuella fall inom denna kategori ny omprövning.

Wien den 3 november 1956.

Erik Braunerhielm

(Erik Braunerhielm)

9/11
Bern den 7 november 1956.
Strängt förtroligt.

Schöggel

Broder,

Jag har läst Din promemoria rörande samtalet med Schöggel den 22 oktober. Jag har i sak ingenting att erinra och icke heller några viktigare tillägg att göra. Beträffande uppgiften på sidan 2, att Schöggel och "Wallenberg" omkring den 15 maj 1955 i ryska tidningar läst om den österrikiske förbundskanslerns besök i Moskva kan det dock måhända ha intresse att nämna, att Schöggel vid mitt förberedande samtal med honom vid ett tillfälle nämnde, att de tidningar, fångarna i Vladimir hade tillgång till, i allmänhet voro mycket gamla; med reservation för missuppfattning vill jag minnas att han nämnde "tre månader". Uppgiften i min promemoria rörande tidpunkten för Schöggels förflyttning från sjukhuset till corpus III bör ändras till den 28 maj (jämför vårt chiffer 36 den 20 oktober.) Tyvärr hade jag icke tid till någon noggrannare korrekturläsning av min i hast nedknackade promemoria innan jag måste bege mig till flygplatsen för att sammanträffa med Dig.

*Härliga hälsningar
Din Långvar
Gunnar Lönner*

(Gunnar Lönner)

Herr Sekreteraren G. L o r e n t z o n ,
Utrikesdepartementet.

615

Kopia
Kungl. Svenska
Ambassaden

Moskva den 5 november 1956.

Nr. 779

1 bil.

HP 1

sovjetnote till Västtyskland
i repatrieringsfrågan.

388 B 30.5.56.

Delvis förtroligt.

KUNGL. UTRIKESDEPARTEMENTET. Pol.
Stockholm den 12 november 1956. delgivning.
Överlämnas för förtrolig kännedom till
Beskickningschefen i

Enligt uppdrag:

G. Hamilton
(G. Hamilton)

Andre sekreterare

Till Hans Excellens Herr Ministern för Utrikes Ärendena.

Med citerad skrivelse insände beskickningen en note från sovjetiska utrikesministeriet till härvarande västtyska beskickning den 29 maj rörande frågan om repatriering till Tyskland av tyska medborgare i Sovjetunionen. I noten påtalade utrikesministeriet att ambassaden "fört förhandlingar med sovjetiska medborgare rörande deras utresa ur Sovjetunionen och försett dem med formulär ägnade att spridas bland andra personer o.s.v. Sovjetregeringen önskade klarlägga, att frågan om sovjetmedborgares utresa ur Sovjetunionen fölle under vederbörande sovjetorgans uteslutande kompetens."

Den 14 augusti besvarade förbundsregeringen den sovjetiska noten med en hänvisning till att utredning huruvida en person som gör anspråk på tyskt medborgarskap verkligen har sådant förutsätter undersökning i varje särskilt fall. Det vore ambassadens rätt att härom utfråga de personer som vände sig till ambassaden med anspråk på tyskt medborgarskap.

Med här i översättning bifogade note den 30 oktober har sovjetregeringen återkommit till frågan. Det hävdas där ånyo, att ifrågavarande "förhandlingar" rörande utresa ur Sovjetunionen icke må föras med sovjetiska medborgare. Om ambassaden svävade i tvivel huruvida någon viss person hade sovjetiskt medborgarskap eller ej borde den hänvända sig till utrikesministeriet. Enär sovjetisk lag ej förutsåge

dubbelt medborgarskap saknade en förklaring att en sovjet-medborgare jämväl hade annat medborgarskap varje grund i lagstiftningen.

Förbundsregeringens hänvisning i sin note till regeringsförhandlingarna i september 1955 saknade relevans, enär dessa förhandlingar ej gällde och ej kunde gälla sovjetiska medborgare.

Slutligen framhålls i den sovjetiska noten, att sovjetregeringen ej erkände dekret från Hitler-myndigheterna rörande utsträckning av tyskt medborgarskap till personer av tysk "nationalitet" som varit bosatta i temporärt ockuperade områden.

I den nya sovjetiska noten synes bekräfta den i min underhandsskrivelse till Chefen för politiska avdelningen den 6 juni uttryckta förmodan, att man från sovjetisk sida menade att en utländsk beskickning icke ägde taga kontakt med sina landsmän i repatrieringsfrågan annat än sedan det efter hänvändelse till sovjetiska utrikesministeriet utretts, att vederbörande till äventyrs icke jämväl vore sovjetisk medborgare. För f.d. svenskar gäller ju dock - även om de förvärvat sovjetiskt medborgarskap - vad därom sagts i den svensk-sovjetiska kommunikén av den 11 april 1956.

Förtroligt.

Rolf Sohlman

Rod. app

58/720

12/11 J

KUNGL.

SVENSKA BESKICKNINGEN

möjligheterna att sända
gåvopaket till fångar i
Sovjetunionen

708 B 6.11.1956

Wien den 10 november 1956.

Nr 720.

R 18.

Strängt förtroligt.

W. Wallenberg

Till Hans Excellens Herr Ministern för Utrikes Ärendena.

Under det samtal med dr. Raphael Spann den 3 november,
varom jag tidigare inberättat, framhöll denne, att det bästa
sättet att utröna, om Wallenberg verkligen befunne sig i
Wladimirfängelset, vore att successivt skicka ett flertal
till honom adresserade gåvopaket dit. Det vore visserligen
sannolikt, att ryssarna, om de alltjämt vore angelägna om
att hålla Wallenberg gömd och icke ville erkänna att denne
satt fängslad i Sovjetunionen, komme att stoppa försändelser-
na, men det kunde också väl hända, att något av paketen av
ett rent förbiseende komme att utlämnas till adressaten. I
detta senare fall skulle man få ett definitivt bevis för
att Wallenberg befunne sig där. Avsändaren av ett paket
måste nämligen, enligt av ryssarna utfärdade och iakttagna
bestämmelser, tillställas antingen en avis om att adressaten
vore okänd och att paketet därför icke kunnat framlämnas eller
ett mottagningskvitto, undertecknat av adressaten själv. I

det senare fallet skulle man alltså erhålla ett av Wallenberg personligen undertecknat kvitto.

Det vore oundgängligen nödvändigt, att paketen avsändes av en anhörig till Wallenberg. Därest den anhörige icke själv bure namnet Wallenberg, måste släktskapsförhållandet angivas på adresskortet. Adressuppgifterna på paketen och adresskortet skola jämväl avfattas på ryska språket.

Ett livsmedelspaket, som på detta sätt på försök avsändes, borde icke vara påfallande stort, utan väga högst fyra kg, gärna mindre. För att icke giva fängelseledningen någon förövändning att stoppa försändelserna borde dessa blott innehålla enklast tänkbara livsmedelsprodukter, nämligen socker, fett och vitaminer såsom citroner. Spann föreslog att en serie paket med jämna mellanrum - exempelvis en å två veckor - skulle sändas av olika i Sverige boende släktingar. Efter en eller annan månad kunde givetvis samma avsändare ånyo skicka paket.

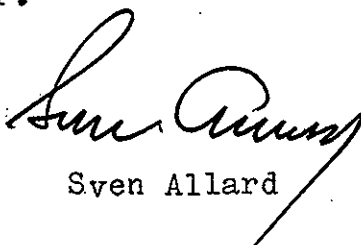
Vid förfrågan hos det österrikiska Röda Korsets "Suchdienst" har meddelats, att gåvopaket till civilfångar i Sovjetunionen enligt gällande bestämmelser få väga högst 10 kg. Några restriktioner i avseende på innehållet skulle icke finnas. Man bekräftade emellertid, att ett s.k. försökspaket icke borde väga mer än 3 å 4 kg samt att det borde innehålla blott enklare livsförnödenheter, såsom sockervaror. Vederbörande i "Suchdienst" antydde, att det vid några tillfällen varit möjligt att genom avsändande av försökspaket få definitiva bevis för var fångar i Sovjetunionen befunne sig.

Paketet skall i övre högra hörnet märkas "Gefangenenpaket". Adressen och uppgifterna om avsändare skola vara avfattade på

ryska språket men kunna åtminstone vad beträffar försändelser från Österrike, kompletteras på tyska. Det är av yttersta vikt att försändelsen icke innehåller något som helst skriftligt meddelande. Paketet skall beledsagas av tulldeklaration i tre exemplar enligt formulär som kunna erhållas hos postverken i alla länder.

Adressen till Wladimirfängelset är enligt österrikiska Röda Korsets Suchdienst: Postfack 5110/49, Moskva. Det är av utomordentlig vikt att endast sistnämnda adress användes. Skulle avsändaren av misstag tillfoga exempelvis orden "Wladimir" eller "Wladimirfängelset" bli ryssarna genast misstänksamma och hela aktionen omintetgöres.

Med hänsyn till det österrikiska Röda Korsets uppgift att avsändandet på försök av gåvopaket lett till positivt resultat vill jag för egen del förorda, att denna möjlighet att eventuellt få bevis för var Wallenberg befinner sig begagnas av hans släktingar.

Sven Allard

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTETTelegram

sjöbergsutredningen.

STOCKHOLM 13.11.56 19		
N:o 472	chiffer	BIL.
INK. D. N:o		
AVD. P	GR. 2	MAL. Eu ^I

Svensk

Moskva

benäget
Ni bör med överlämnande aide-mémoire framföra följande till MID:

"Det är nu över sju månader sedan sovjetregeringen i samband med statsminister Erlanders och statsrådet Hedlunds besök i Sovjetunionen utfäste sig att efterforska legationssekreteraren Raoul Wallenberg på grundval av det material, som överlämnats från svensk sida. Resultatet skulle meddelas på diplomatisk väg. Det utlovades även vid regeringsdelegationens besök, att Wallenberg, om han befunde sig i Sovjetunionen, givetvis skulle få hemresa.

Den 14 juli 1956 meddelade ambassadör Rodionov på uppdrag av sin regering utrikesdepartementet, att besked snarast möjligt skulle lämnas om de sovjetryska myndigheternas undersökningar.

Den 20 juli 1956 meddelade ambassadör Ilitchev ambassadör Sohlman i Moskva, att han personligen räknade att ytterligare två à tre månader skulle erfordras för undersökningarna.

Då Sveriges t.f. chargé d'affaires den 27 september 1956 överlämnade en aide-mémoire i saken till vice utrikesminister Zacharov uttryckte denne en förmodan om att ett svar skulle kunna lämnas under oktober månad.

Svenska regeringen finner det oförståeligt, att de

20
10/11 Ticker godkänd
av Eric
12/11 Statsminister och utrikesminister
Inden teget del av teget
20
13/11 kl. 21.35 / R.P.

sovjetryska myndigheternas undersökningar ännu ej kunnat avslutas och meddelande om resultatet lämnas. Den vill ånyo uttrycka sin stora besvikelse över att de vid de svenska regeringsmedlemmarnas besök gjorda utfästelserna ännu icke infriats, och den anser sig i avvaktan på det slutliga svaret ha rätt begära ett skyndsamt besked om orsaken till dröjsmålet."

~~Telegrafera när Ni fått företrädare~~

Vi äro icke omedel-

bart publicera

Cabinet

KUNGL. UTRIKES
DÉPARTEMENTET

ex. 2 till ✓

» 3 » ✓

» 4 » ✓

Chiffertelegram (BUD)

Från Moskva

Avsänt den 14/11 19 56 kl. 15.00

Inkom den 14/11 19 56 kl. 16.55

Utskrivet i 4 ex. Detta är originalet.

Dnr 26:3		580
Avd. A	Gr. 2	Mål. Eu I

580.

R. H. Wallenberg

He
2
Edert chiffer 472. Det ifrågasättes om det är taktiskt klokt att skriftligen åberopa Ilitchovs personliga uttalande, då detta fälldes först sedan jag pressat honom och med all reservation för att han saknade möjlighet att själv bedöma saken. Utgår från att publicering senare avses. Ser däremot intet hinder mot att muntligen åberopa Ilitchov. Telegrafera.

Sohlman

14/11

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN

Wien den 12 november 1956.

Strängt förtroligt.

Broder,

Som jag nämnde i mitt handbrev den 12 september lovade Dr Raphael Spann, då jag träffade honom i Alpbach i slutet av augusti, att vid ett senare lämpligt tillfälle berätta om en person, som han råkat under fångenskapen i Sovjetunionen och vilken sagt sig känna Wallenberg.

Då Spann den 3 november besökte mig i mitt hem frågade jag honom således härom. Spann omtalade då, att han vid något tillfälle under sin fångenskap mött en ryss, som sagt honom, att han i Lubljanka-fängelset sammanträffat med en svensk diplomat vid namn Wallenberg. Spann hade själv dittills aldrig hört talas om Wallenberg och hade icke lagt saken på minnet. Han kunde därför tyvärr icke längre erinra sig när han träffade denne ryss och vad han hette, samt vilket år ryssen sett Wallenberg.

Spann tillfogade, att man under samtalen med medfångarna fick höra så många namn nämnas, att man omöjligt kunde komma ihåg alla. Det var strängt taget endast den sista tiden före repatrieringen, då någon fånge särskilt bett honom framföra en hälsning hem, som Spann försökt fästa åt minstone de väsentliga data i minnet. Genom de umbäranden, som fångarna fått utstå, var naturligtvis också minnesförmågan hos flertalet av dem nedsatt.

Sven Allard
(Sven Allard)

Utrikesrådet S. Åström
Utrikesdepartementet
S t o c k h o l m .

617

Lorentzon/AVS

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Telegram

STOCKHOLM 15.11.56 19		
N:o 478.	CHIFFER	BIL.
INK. D. N:o		
AVD. P	GR. 2	MAL. Eu ^I

sjöborgsutredningen

20.

Svensk

M o s k v a

Edert 580. Intet hinder Ni endast muntligt åberopar
Ilitchovs uttalande.

Cabinet

Gett den 15/11 kl 1500 K

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN

förhör rörande Otto Schöggel.

5.12.56
a + b f.k. (H-stpl.)
till Statspol.int.Thulin
/u/S.Åström
Ch. f.Pol.avd.

Wien den 13 november 1956.

Nr 721. 3 bil.

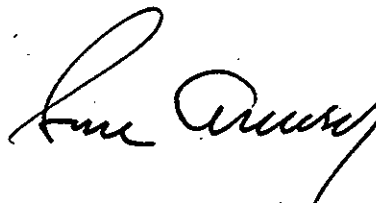
R 18.

Strängt förtroligt.

Till Hans Excellens Herr Ministern för Utrikes Ärendena.

-3.
Härmed får jag vördsamt insända promemorior rörande samtal med Otto Eisenhauer, Johan Sanitzer och Dr. Maximilan Manfred i ärendet Otto Schöggel.

Genom de vittnesmål, som beskickningen hittills erhållit, hava Schöggels förehavanden under tiden fram till augusti månad 1954 och för tiden efter april månad 1955 någorlunda klarlagts. Däremot hava inga säkra upplysningar erhållits beträffande tiden september 1954 och till mars 1955, under vilken Schöggels sjukhusvistelse skulle hava infallit. Det synes mig därför angeläget, att Schöggel utfrågas om vilka celler han under ifrågavarande tid suttit i, vilka hans medfångar där voro, tidpunkten för hans inläggning på sjukhuset samt slutligen om förhållandena på sjukhuset enligt de anvisningar, som Dr. Raphael Spann lämnat.

(Sven Allard)

618

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN

P.M.

angående samtal med Otto Eisenhower angående Schöggel
den 30 oktober 1956.

Jag fick träffa Eisenhower i ett gathörn under dennes lunchrast och då han hade mycket ont om tid, gick jag rakt på sak och frågade honom, om han under fångenskapen träffat en österrikare vid namn Schöggel. Eisenhower kunde blott dunkelt erinra sig att en Otto Schöggel, som var kraftigt byggd men blott av medellängd, cirka 170 cm lång, funnits i Vorkuta åren 1948 och 1949. Eisenhower kände honom icke närmare men visste, att han hade dåligt rykte på grund av att han fantiserade så mycket. Eisenhower hade varken sett honom eller hört talas om honom i Wladimir. Då jag nämnde, att Schöggel numera vore anställd hos Mercedes-verken, erinrade sig Eisenhower, att han för någon tid sedan som hastigast träffat honom på en gata i Wien och att Schöggel då omnämnde denna anställning. I övrigt kunde Eisenhower icke komma ihåg att Schöggel berättat något om svenskar eller något annat av intresse.

Wien den 30 oktober 1956.

Erik Braunerhielm

Erik Braunerhielm

Strängt förtroligt.

P.M.

angående samtal med Johann Sanitzer den 31.10. 1956.

Johann S a n i t z e r, Pichlergasse 18, Salzburg, förut-
varande chef för Gestapos kontrapionage i Österrike och
Slovakien. Hustrun bosatt i Perchtoldsdorf Wien, Hochstras-
se 34.

Sanitzer meddelade till en början, att han under
fångenskapen i Sovjetunionen suttit i följande fängelser:

26 april - maj 1949 Lubljanka
10 maj - november 1949 Lefortovskaja
11 november 1949 - maj 1951 Wladimir
28 maj 1951 - januari 1952 Lubljanka
18 januari 1952 - 15 oktober 1955 Wladimir.

Ehuru Sanitzer så väl kom ihåg datum för sin ankomst
till olika fängelser, hade han ytterst svårt att redogöra för
i vilka celler han suttit i Wladimir. Han uppgav att han från
december 1953 - juli 1954 satt i cell 73 i corpus III, en upp-
gift, som motsäges av Hawliks vittnesmål. En uppgift av Sa-
nitzer, att han ungefär vid denna tid stod i knackningsför-
bindelse med Schörner, som ju enligt Hawlik satt i cell 73, kan
tyda på att Sanitzer satt i någon av granncellerna. I juli skul-
le han ha flyttats till cell 45, där han suttit till den 4 mars
1955. Han överfördes då till cell 11, där han satt till mitten
av maj. Då övriga österrikare fingo lämna Wladimir för att re-
patrieras, hölls Sanitzer kvar såsom " icke amnesterad " fång-
e och satt hela sommaren 1955 i cell 34 tills frigivningen i
oktober nämnda år.

För att få en möjlighet att kontrollera Sanitzers

tillförlitlighet bad jag honom att räkna upp namnen på så många som möjligt av sina medfångar. Han meddelade då, att i cell 73 hade suttit, förutom några för mig okända österrikare, även schweizaren Victor Dellatry, den tyske diplomaten Rüdiger Graf Adelman, samt en finne, vars namn Sanitzer icke kunde erinra sig. Denne hade kommit till cell 73 i mars 1954 och berättat att han länge legat i ensam cell i sjukhuset Corpus II. Han befann sig i mycket dålig kondition, bl.a. hade han svåra huvudskador. Han försökte låtsas som om han vore lantbrukare, men det märktes på hans hållning att han var officer, något som han tydligen ville dölja för de ryska fängelsemyndigheterna. Han hade uppgivit, att han tillfångatagits i Finland som partisan. När jag nämnde flera olika finska namn, däribland Pelkonen, fastnade Sanitzer med stor tvekan för detta namn.

I cell 45 hade Sanitzer blott personer av i detta sammanhang mindre intresse till medfångar.

Till cell 11 hade Sanitzer kommit tillsammans med balttysken Arnold Döring. Denne Döring, som numera lär vara bosatt i Hannover, var en typisk cellspion och hade upprepade sammanstötningar med Sanitzer. Han hade varit Sanitzers cellkamrat redan i cell 73, hade sedan följt med denne till cell 45 och till sist till cell 11. Sanitzer hade mycket snart klart för sig, att Döring hade som speciellt uppdrag att övervaka honom. I cell 11 fanns då redan dr. Maximilian Manfred. Denne arbetade också som cellspion i Vladimir och han hade bl.a. anmält Sanitzer, då denne senare gömt ett brev i tvätt-rummet. Sanitzer fann i övrigt Manfred icke osympatisk. Manfred hade icke alls arbetat för ryssarna av ideella skäl. Han var emellertid till sin läggning en typisk köpman, som alltid förstod att utnyttja varje situation till sitt eget bästa. Dessutom vore han begåvad med en livlig fantasi. Han hade bl.a. vid återkomsten till Österrike lämnat några felaktiga upplysningar om österrikiska fångar i Sovjetunionen och därigenom fått de anhöriga att hysa falska förhoppningar om dessas repatriering.

Förmodligen i slutet av mars eller början av april kom slutligen Otto Schöggel (obs. Sanitzers stävning) till cell 11. Denne var en av de sämsta människor, som Sanitzer någonsin träffat, en begynnande paranoiker och

behäftad med syfilis. Schögggl hade, enligt Sanitzer, ursprungligen varit SS-man men deserterat till franska motståndsrörelsen. Efter kriget kom han i amerikanarnas tjänst och utförde bl.a. på amerikanskorder kidnappningar i den sovjetryska zonen i Österrike. Han hade vidare omtalat, att han medverkat då general Schörner häktades av amerikanerna, vilket Schörner själv hade bekräftat. Han hade också varit boxare.

Sanitzer beskrev Schögggl som lång (ca. 185 cm) med en kraftig, sportslig figur, fult gröbianansikte och mörkt hår. Schögggl hade alltid varit mån om att hålla sig välklädd och snygg.

Sanitzer hade träffat Schögggl redan i cell 73, där Schögggl vistats en mycket kort tid - högst tre veckor - förmodligen på våren 1954. Schögggl torde då icke någon längre tid ha varit i Wladimir. Själv hade Schögggl påstått, att han kom från Kalima, men av medfångar hade Sanitzer erfarit, att Schögggl i stället varit i Vorkuta, där han fört ett fullkomligt skräckregemente som någon slags uppsyningsman.

När Schögggl kom till cell 11, hade han icke talat om att han varit på sjukhuset utan tvärtom påstått, att han just suttit i två à tre veckor ensam i en viss straffcell i fängelset. Sanitzer visste emellertid, att detta måste vara lögn, då han hade sig bekant att en grekisk fånge, som han kände, satt i just den cellen. Han fick därför i stället det intrycket, att Schögggl hade varit på sjukhuset. Enligt Sanitzer torde Schögggl ganska ofta ha suttit kortare perioder i corpus II "som belöning"

Schögggl hade sålunda icke heller berättat någonting om en sjuk svensk diplomat vare sig för medfångarna i cell 11 eller senare då Sanitzer träffat honom i Potmar. Sanitzer kunde för övrigt icke heller erinra sig att Manfred talat om svenska fångar. Han har slutligen aldrig hört Turýns historia om Tómsen.

Sanitzer gjorde ett ytterst obehagligt intryck på mig. Han verkade skvalleraktig, intrigant och nästan sjukligt misstänksam. Han excellerade i att berätta långa invecklade historier, som skulle bevisa, vilka skurkar många av hans medfångar i Wladimir voro. Han fördömde sålunda både Frans Håwlik och Karl Turýn som ryssarnas handgångna män men särskilt

vad Turyn beträffade hade han inga som helst bevis utan bara förmodanden att komma med. Alla medfångar, med vilka han haft någon otrevlig sammanstötning, betraktade han som kommunister och spioner. Att han talade relativt väl om Manfred visade sig bero på att Manfred vid något tillfälle efter hemkomsten tagit Sanitzer i försvar gentemot myndigheterna.

Det var sålunda svårt att urskilja fakta i allt kärringprat i Sanitzers vittnesmål, men jag har dock ett bestämt intryck av att Sanitzer talade sanning, då han förnekade att Schöggel någonsin berättat om den svenska diplomaten.

Wien den 7 november 1956.

Erik Braunerhielm

(Erik Braunerhielm)

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN

Strängt förtroligt.

P.M.

angående samtal med Dr. Maximilian Manfred rörande Schögg
den 5 november 1956.

Manfred kunde alltjämt erinra sig, att den sista cell i Vladimirfängelset han suttit i var nr 11. Denna användes som isoleringscell, då den låg i hörnet av byggnaden och Manfred sattes dit som straff för att han upprätthållit knackningsförbindelser med fångar i andra celler. Avsikten var att isolera honom från hans landsmän bland fångarna.

Manfred kom till cell 11 i början av februari 1955 (tidigare har han uppgivit den 2 februari). Han var till att börja med ensam där, men i mitten på februari infördes Sanitzer och Döring. Den senare, vilken varit tillsammans med Sanitzer i flera andra celler, gav inga upplysningar om sin bakgrund men antydde, att han härstammade från en baltisk adlig släkt. Han kallades i Vladimir allmänt "der Wolf" (detta har även Häwlik nämnt). Han var en "tillfällighetsförrädare". Han hade nämligen en mycket vek läggning och kunde aldrig motstå fängelseledningens påtryckningar i syfte att förmå honom att verka som cellspion.

Sanitzer betecknade Manfred kort och gott som "patolog". Sanitzer hade dock haft ett gott anseende bland medfångarna - vilket även Spann omtalat - och torde ha varit en besvärlig fånge för ryssarna, då han ständigt ägnade sig åt signalering, brevsuggling och dylikt.

I slutet av februari eller i början av mars infördes även Otto Schögg i cell 11. Schögg hade, trodde Manfred, troligen kommit till Vladimir år 1952. Han hade vandrat från cell till cell och ständigt arbetat som cellspion, dock huvudsakligen i mindre betydande fall. Han var ytterst illa sedd

av medfångarna dels för sitt förräderi och dels för att han ofta spred ut lögnaktiga skvallerhistorier om sina kamrater. Han var behäftad med en sjuklig fantasi och hade enligt uppgift syfilis.

Enligt Manfreds beskrivning var Schöggl storväxt och hade ett grovt boxaransikte och löständer. Trots att han var så kraftig, var han också ganska klumpig. Manfred, som i sin ungdom var amatörbrottare, hade med lätthet övervunnit Schöggl i de brottningsmatcher de haft i cellen. Manfred erinrade sig att Schöggl haft ett ärr efter ett stick-sår i ryggen men kunde icke minnas något ärr på halsen.

Manfred hade i början av 1950 stått i knackningsförbindelse med Schöggl i det ryska fängelset i Neunkirchen i Österrike, där Schöggl då satt i cell 2. Schöggl hade vistats länge i Neunkirchen och därefter, enligt uppgift, kommit till Vorkuta. Var Schöggl suttit omedelbart innan han kom till cell 11, visste icke Manfred. Enligt Manfred hade emellertid Schöggl ^{varit} blott några dagar i cell 11, därefter insatts i en straffcell, sedan kommit till en annan cell och sedan återvänt till cell 11. Schöggl hade aldrig nämnt någonting om att han varit på sjukhuset eller att han träffat någon svensk. Icke heller i Potmar eller under hemresan hade Schöggl talat om något sådant. Manfred kunde för övrigt icke minnas, att han umgåtts särskilt mycket med Schöggl under hemresan.

Om sig själv hade Schöggl i övrigt berättat, att han ursprungligen var SS-man samt att han efter kriget stått i amerikanarnas tjänst och att han varit boxare. Manfred visste icke i vad mån man kunde sätta tilltro till alla de fantastiska historier, som Schöggl berättat härom.

Hawlik har, som bekant, uppgivit, att Schöggl hösten 1954 suttit i cell 44. Manfred omtalade emellertid, att, såvitt han visste, cell 44 uteslutande användes för tyska fångar, inklusive balter, och att det därför vore föga troligt att österrikaren Schöggl suttit där.

Manfreds uttalanden voro över lag mera nyanserade än Sanitzers. Manfred använde flera gånger uttrycken "enligt uppgift" och "han påstod" där Sanitzer lämnade sina upplysningar som om de vore klara fakta

En jämförelse mellan Sanitzers, Manfreds och

Handwritten note:
Jh
Suzs
Wien 848/20

Schöggl's vittnesmål ger vid handen, att dessa skilja sig i i den mycket väsentliga frågan om när Schöggl kom till cell 11. Manfred hävdar att det var i slutet av februari eller början på mars, Sanitzer säger däremot slutet av mars eller början på april och Schöggl själv slutligen den 28 maj. Det sista är uppenbarligen orimligt, eftersom flertalet österrikiska fångar, däribland Manfred, lämnade Wladimir i mitten på maj. Sanitzer, som måste kvarstanna i fängelset, flyttades samtidigt till en annan cell.

Manfred påstår, att Schöggl varit borta ur cell 11 en kort tid efter det att han första gången kom dit. Härom nämnde Sanitzer ingenting och jag har en känsla av att Manfred fabulerar på denna punkt. För egen del håller jag det för troligast, att Schöggl kom till cell 11 omkring månadsskiftet mars - april.

Genom hittills erhållna vittnesmål har Schöggl's förehavanden någorlunda klarlagts intill augusti 1954, då han lämnade cell 73, och från april 1955, då han satt i cell 11. Om Schöggl's förehavanden under de sju månaderna dessemellan, under vilken tid hans föregivna sjukhusvistelse skulle ha ägt rum, finnes däremot inga säkra upplysningar.

Schöggl har själv påstått, att han, innan han kom till cell 11, satt i en ensamcell. Hawlik berättar, att Schöggl i augusti 1954 kom till en cell, vars nummer var 44 (motsäges av Manfred) att där en "skandal" inträffade, samt att Schöggl därefter satt i en ensamcell. Det bör observeras, att varje "Corpus" hade sin särskilda rastgård och att då Hawlik sett Schöggl gå ensam i den till Corpus III hörande rastgården, måste detta innebära att Schöggl suttit i ensamcell i Corpus III och icke då kan ha legat på sjukhuset. Antingen har Schöggl suttit i ensamcellen ända tills han kom till cell 11 och ljugit för oss om sjukhusvistelsen. Eller också har han från ensamcellen kommit till sjukhuset, men icke velat tillstå detta för kamraterna i cell 11. Sanitzer ansåg, att Schöggl ljög om ensamcellen, därför att en grek satt där vid den tidpunkt Schöggl angav. Det kan dock hända, att Schöggl satt i ensamcellen innan greken kom dit, men angav en senare tidpunkt för sin vistelse där för att dölja sin sjukhusvistelse och sitt uppdrag i sjukhuset.

Av detta följer att det är av yttersta vikt att få träffa någon, som sett Schöggl efter augusti 1954. Schöggl bör därför enligt min mening, noggrannt utfrågas om namnen på sina medfångar

i slutet av nämnda år, om tidpunkten för hans inläggning på sjukhuset och om vilkaper personer han till äventyrs träffat där.

Att med full säkerhet utröna vad som verkligen hände i cell 11 torde vara ogörligt, eftersom alla fyra in-
ternerna måste betecknas som i hög grad otillförlitliga vittnen. Genom att utfråga Döring om saken kan man emellertid måhända få en något säkrare bestämning av tidpunkten för Schöggls införande i cell 11.

Wien den 10 november 1956.

Erik Braunerhielm

(Erik Braunerhielm)

Christiansen

16/11/56

KUNGL.

SVENSKA AMBASSADEN

Bonn, p.t. Köln, den 14 november 1956.

Strängt förtroligt.

1 bil.

Vill Du vara snäll och läsa även detta!

3.12.56

Lorentzon/AVS

H-stämpel

a + b till

Statspol.int.Thulin

/u/ Åström

2

ML

Broder,

./.
Åberopande gårdagens telefonsamtal ber jag härmed få överlämna en P.M. om mitt och Damgrens förhör med Stanley Petzold. Mannen gjorde ett rätt egendomligt intryck och det är svårt att bilda sig en bestämd uppfattning om hans personlighet och om i vilket ärende han är ute. Provokatörhypotesen kan nog inte helt tillbakavisas.

Jag vill tillägga, att vi söka anskaffa de kompletterande upplysningar om Petzolds person, som må vara tillgängliga här.

*Din tillgivne
Tor Lönn*

Herr Sekreteraren G. L o r e n t z o n,
Utrikesdepartementet.

P. M.

angående samtal med Stanley Petzold

Måndagen den 12 och tisdagen den 13 innevarande november hade jag och ambassadrådet Damgren utförliga samtal med herr Stanley Petzold, som infunnit sig på beskickningen. Jag hade några dagar tidigare telegraferat till Petzold under den av honom uppgivna adressen, Zeil 11, Frankfurt am Main, och bätt honom ringa beskickningen. Han gjorde detta någon dag senare och förklarade sig genast beredd att ställa sig till beskickningens förfogande antingen i Frankfurt eller Köln. Han disponerade emellertid ej själv över tillräckliga medel för en resa hit, varför respengar tillställdes honom.

Petzold visade sig vara en äldre, magerlagd man, mycket liten till växten, med tårt utseende och påfallande torftigt klädd. Själv uppgav han sin ålder till närmare 60 år. Han talade god tyska med en rätt stark brytning, påminnande om den tysktalande ryssar bruka ha. Petzold var i stort sett mycket förtegen om sina privata förhållanden, men sade sig för närvarande vara statslös, aldrig ha varit tysk medborgare och aldrig ha satt sin fot i Tyskland förrän han i januari 1954 anlände dit med en transport frigivna tyska fångar. Petzold nämnde vidare under samtalet, att han varit jurist, att han bott 40 år i Kina, att han, när han i juni 1944 råkade i rysk fångenskap, vistades i Mandsjuriet och att han av ryssarna betraktades som amerikansk medborgare.

Identitet med den i andra sammanhang omnämnde tyske översten von Petzold synes vara utesluten.

Tillfrågad om anledningen till att han vänt sig till

svenska myndigheter beträffande fallet Wallenberg berättade Petzold, att han i våras i New York Herald Tribune's Europa-upplaga - av vilken Petzold synes vara en regelbunden läsare - sett uppgifter om svenska demarcher rörande W., om vars öde man syntes sakna kännedom. Då P. ansåg sig sitta inne med betydelsefulla upplysningar i saken, hade han skrivit ett brev om fallet till Europaupplagans chefredaktör, Mr. Eric Hawkins i Paris, i syfte att få brevet offentliggjort i tidningen. Detta hade emellertid avböjts och efter ytterligare en skriftväxling med Hawkins innevarande höst hade P. på dennes inrådan vänt sig till svenske utrikesministern. P. visade ett originalbrev från Hawkins.

Om sin fångenskap i Ryssland och kontakt med W. förtälde P. följande.

Han hade första gången sammanträffat med W. i december 1945 i lägret Krasnogorsk 27/1 beläget 16 km. utanför Moskva. P. hade i lägerbaracken nr 3 delat rum med W. och en dansk präst, dr Christensen, som enligt P. varit verksam i Internationella Röda Korsets tjänst inom krigsfångvården i Tyskland och tillfångatagits av ryssarna i Berlin. Dansken hade placerats i samma rum som P. i baracken i Krasnogorsk i oktober 1945. P., W., och Chr. hade därefter ständigt hållits fångna tillsammans, utan andra medfångar i samma cell eller barackrum, i olika läger och fängelser, sist i Taisjet, varifrån Chr. hade frigivits i början av hösten 1952 och som P. själv lämnade i början av december 1953.

Från Krasnogorsk hade de tre fångarna i början av 1946 förts till Butyrskaja-fängelset i Moskva, där de kvarblivit till oktober 1948. Därefter hade de vistats i läger nr 2 i Odessa, lägren nr 4 och 9 i Kiev, åter i Odessa, åter i Kiev, och i februari 1951 hållits fångna i Minsk. Där hade W. erfarit, att han den 5 februari 1951 av en domstol i Moskva, betecknad "O.S.O." och sammansatt av inrikes- och säkerhetsministrarna samt högste statsåklagaren, dömts till 25 års fängelse respektive straffläger för spioneri, givetvis utan domstolsförhandlingar. Även P. och Chr. hade vid samma tidpunkt meddelats sina domar, fällda av samma instans och med

angivande av samma delikt.

Efter domen hade de tre fångarna förts till ett s.k. genomgångsläger ("peresylka") i Novosibirsk, varifrån de transporterats till Taisjet, dit de anlönt i början av september 1951 och där de placerats i läger nr. 4.

Och med att domarna fällts hade de tre fångarna registrerats med efter varandra följande fångnummer,

AI 956 för P., AI 957 för Chr. och AI 958 för W. Dessa nummer, som varit sydda på vänstra rockärmen och ryggen, hade förblivit oförändrade så länge P. var kvar i fångenskap. Han ansåg numren mycket betydelsefulla som ledtråd vid efterspaningar.

P. beskrev Chr. som medelstor, rätt kraftigt byggd, blond, bärande glasögon, ålder ca. 32-33 år 1945. Chr:s förnamn vore möjligen Hans - P. var emellertid långt ifrån säker därpå.

Vad beträffar W. voro P:s uppgifter anmärkningsvärt vaga. Han förklarade med stor bestämdhet och vid flera tillfällen under samtalet, att W. under den åttaåriga samvaron praktiskt taget aldrig berättat någonting om sina tidigare upplevelser, om sitt tillfångatagande, om sin familj eller sina privata förhållanden i övrigt. Det enda P. kunde erinra sig var, att W. skulle ha förts från Budapest till Ryssland tillsammans med en ung svenska, ca. 23-25 år, som senare begått självmord genom att kasta sig i en damm inom Krasnogorsks lägerområde. I lägren, där kommunikationen var mera fri, hade emellertid enligt P. åtskilliga fångar känt till W:s insatser i Budapest.

Samtalen mellan P., W. och Chr. hade förts på engelska, men W. och Chr. hade ofta talat "skandinaviska" sinsemellan.

När jag lade fram fotokollektionen visade det sig, att P. icke var i stånd att utpeka W., ehuru han länge och noggrant studerade bilderna. Och detta trots att han uppgav sig ha sett bilder av W. i pressen tidigare i år.

Då jag härefter bad P. beskriva W:s utseende verkade

han rätt besvarad och gav först undvikande svar. Då mer preciserade frågor ställdes, förklarade han efter tvekan, att W. torde ha varit ca. 180 cm lång och mager, "som vi ju alla voro efter behandlingen hos ryssarna". Om hårfärgen sade sig P. inte kunna göra något uttalande, under hänvisning till att alla fångar varit kalklippta. En fråga om ögonfärgen var P. helt ur stånd att besvara. W:s ålder vid första sammanträffandet 1945 sade sig P. uppskatta till ca. 44 år. W. hade under de första åren av samvaron varit sjuklig, med maglidande och svullnader i benen, på grund av undernäring. Så småningom hade hälsotillståndet förbättrats och när P. lämnade Taisjet i december 1953 hade W. befunnit sig i efter omständigheterna god kondition.

På våra frågor, hur P. kunde vara övertygad om att det verkligen var W. han suttit tillsammans med, svarade P., att han givetvis icke kunde garantera, att det var denne, men att han objektivt sett icke kunde tänka sig att något misstag föreläge. Fången i fråga hade själv presenterat sig under namnet Raoul Wallenberg och hade alltid tilltalats med detta namn av de ryska fångvaktarna. Dock hade ryssarna betraktat Raoul som efternamn och Wallenberg som förnamn och fört honom i enlighet härmed i sina rullor, en omständighet, som enligt P. kan försvåra efterforskningarna. När en fångvaktare kom för att hämta en fånge till förhör, hade han alltid med sig ett registreringskort med fångens namn, som ropades upp. Namnen R. och W. hade därvid alltid använts om P:s medfånge. P. nämnde i förbigående, att han hört av W. att vid förhören med denne en svensktalande rysk tolk brukat vara närvarande. Ryssarna hade sagt om W. att han vore "den störste bankiren i Sverige".

Enligt P. förekom ej sällan, att ryssarna, sedan de framtagit en fånge alla identitetspapper, tvingade honom att underskriva en förklaring om att han icke innehade visst lands medborgarskap.

Beträffande Krasnogorsk, Butyrskaja-fängelset och Taisjet lämnade P. följande upplysningar.

- 1) Krasnogorsk. Lägre bestod av fyra huvudavdelningar.

P., W. och Chr. hade befunnit sig i huvudavdelning nr 1 (27/1), som utgjordes av 13 å 14 träbaracker och rymde ca 4.000 fångar, ibland mer. P. och hans två kamrater hade förvarats i barack nr 3, i vilken då befunnit sig ca 60 utländska fångar, däribland en grupp om 22 italienska officerare, tillfångatagna vid Stalingrad, samt vidare fransmän, polacker och ungrare. Krasnogorsk var enligt P. att betrakta som ett slags "förrum" till fängelserna i Moskva. Även krigsfångar hade dock förvarats där.

Tillfrågad om han kunde erinra sig namnen på några andra medfångar i Krasnogorsk nämnde P. efter långt efter-sinnande en engelsman vid namn Deer och en tysk advokat dr Bauer, som på sin tid skulle ha varit General Motors' juridiska ombud i Berlin. Dessa båda skulle även ha sett W. i Krasnogorsk men ej suttit tillsammans med honom. Vidare nämnde P., att han under sin tid där hört talas om att där skulle finnas en grupp om 6 svenskar från "konsulatet i Berlin" (möjligen förväxling med danska beskickningens personal, som efter Berlins erövring i maj 1945 bortfördes till trakten av Moskva och kvarhölls där till augusti 1945).

P. ritade bifogade skiss över Krasnogorsk nr 27/1 (bil. 1).

2) Butyrskaja. Jämför bifogade skiss av P. (bil. 2) De tre fångarna hade under sin tid där flyttats mellan de å skissen angivna cellerna i angiven nummerordning. Butyrskaja rymde enligt P. ej mindre än 20.000 fångar. Isoleringen från andra fångar hade varit fullständig - han kände ej namnet på någon annan än sina två kamrater.

3) Taisjet. Jämför bifogade skiss av P. (bil. 3). Enligt P. är Taisjet ej ett samhälle utan benämning på ett administrativt distrikt, övervägande skogsområde. En järnväg går tvärs genom området och en station för lägerkomplexet finnes med beteckningen "Razjezd 48". P., W. och Chr. hade befunnit sig i läger nr. 4, ett

s.k. "Entlassungslager", i den med ett kryss utmärkta baracken. Denna var indelad i smårum med några få fångar i varje rum, medan övriga baracker varit av kasern-typ. De hade haft ringa kontakt med andra fångar, enär de hänförts till fångkategori 4, arbetsodugliga, och mest vistats inomhus, medan övriga fångar voro ute på skogs- och röjningsarbeten. P. själv hade utsetts till "Hygieniker" med vissa renhållningsuppgifter, medan W. icke haft något som helst arbete. Även i andra läger synes P. ha fått arbeta som "Hygieniker" och ibland i denna egenskap fått medfölja transporter av frigivna fångar västerut. Detta skulle ha skett åtminstone åtta gånger, och en gång hade P. fått medfölja så långt som till Berlin. Trots att ibland löften givits om att även han skulle friges, hade han ständigt förts tillbaka och åter placerats tillsammans med W. och Chr.

På förfrågan om namn på medfångar i Taisjet, som kunde tänkas känna till W., kunde P. efter hand med viss svårighet erinra sig följande: en major Thompson i amerikanska flygvapnet, ovannämnde dr Bauer, som tidigare varit i Krasnogorsk, en tysk bokförläggare Langewiesche, som enligt P. numera bor i Leipzig, samt under sista tiden en dansk vid namn Rasmussen, optiker från Köpenhamn.

I övrigt kunde P. endast namnge ytterligare en person, som möjligen kunde sitta inne med upplysningar om W., nämligen en förutvarande rysk Oberleutnant Seidenwahr, från Czernowitz och av judisk börd, som varit politisk officer i läger nr 2 i Kiev och som för ca 2 år sedan flytt till Västtyskland. P. trodde, att denne nu befann sig i München och möjligen kunde nås genom "Radio Free Europe".

Beträffande sin egen frigivning meddelade P., att han, ehuru betraktad som amerikan, av ryssarna blivit mer eller mindre erbjuden att ansluta sig till en transport frigivna tyskar. Med denna, som avgått från Taisjet den 5 eller 6 december 1953, hade han den 24 januari 1954 anlänt till Fürstenwalde i sovjetzonen och några dagar senare till Friedland. I gruppen hade även befunnit sig den nyligen avlidne bekante läkaren dr Starlinger. Efter ankomsten till Västtyskland hade

P. måst vistas ca 16 månader på sjukhus.

Enligt ambassadrådet Damgrens och min uppfattning påkallar P:s uppträdande snarast skepsis och försiktighet. Anmärkningsvärd var kontrasten mellan hans skarpa minne för vissa detaljer såsom cellnummer, tidpunkter, lägrens disposition m.m. - hans uppgifter därom verkade tillförlitliga, om ock enstaka minnesfel ej kan anses uteslutna - och hans tveksamhet och bryderi när det gällde att lämna uppgifter om W:s person. Något intresse av ekonomisk vinning framskymtade inte hos P. Han framförde en närmast försynt begäran om ersättning för sina direkta utgifter. Därest man från svensk sida önskade ytterligare sammanträffanden med honom stode han gärna till förfogande.

Köln den 13 november 1956.

Tord Ericson

Brieftauben-Station - Lorient 14.11.1956

Versammlungssaal

No 3

See

5

6

+++
+ RUEDHOFF

"ANTI FA"
Bar. # 7
POLITISCHE SCHULE

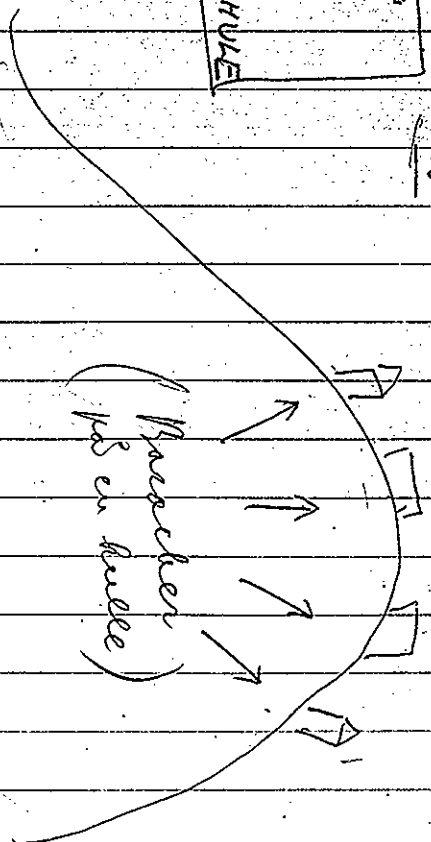
Deutsche Offiziere

Lagerplatz
1

Bader / Wäcker

Küche
Speiseraum

Krasnogorsk 27/11 - Entfernung 16 km von Moskau

Skisser och

~~Kvarnby~~ och

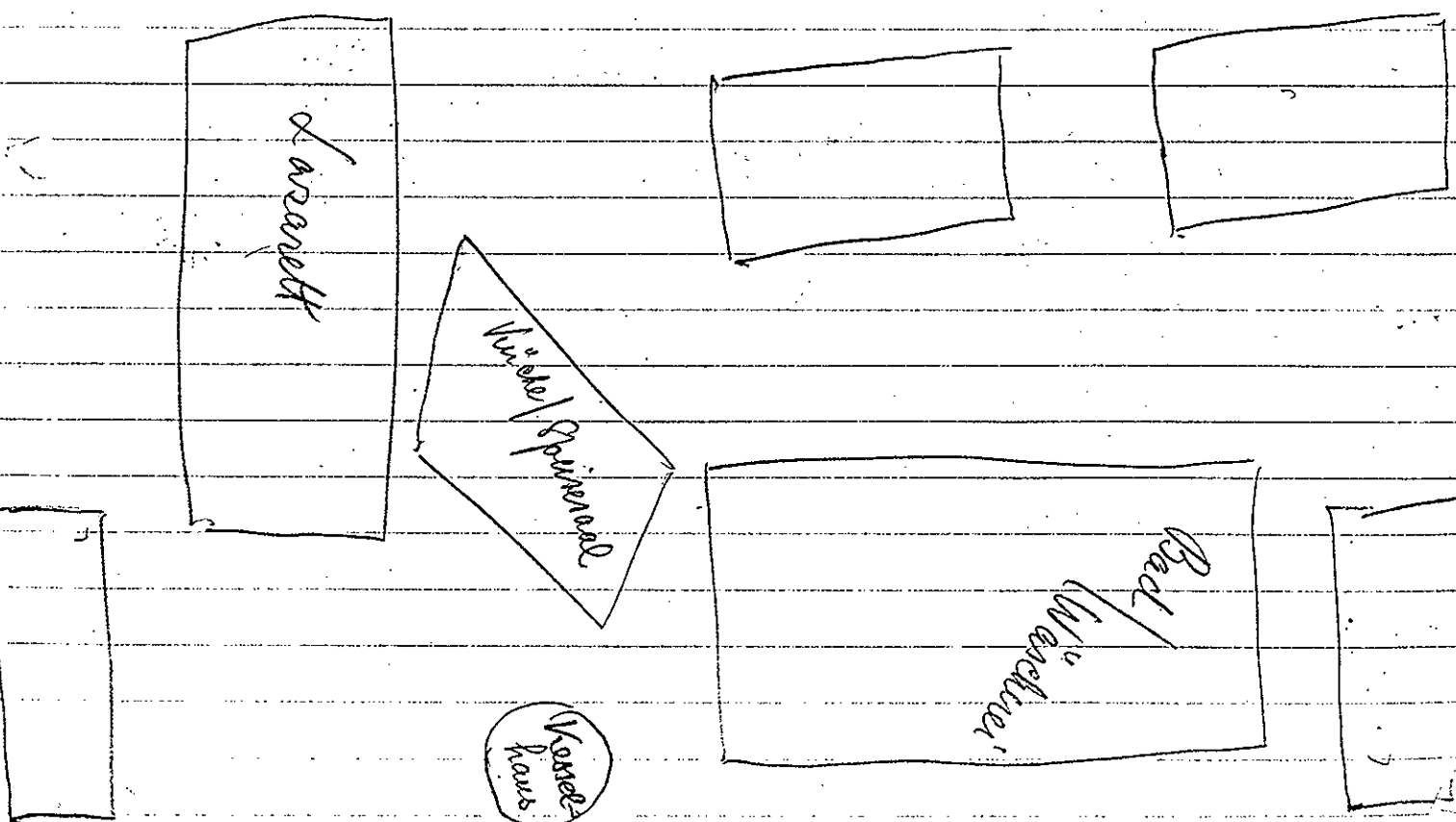
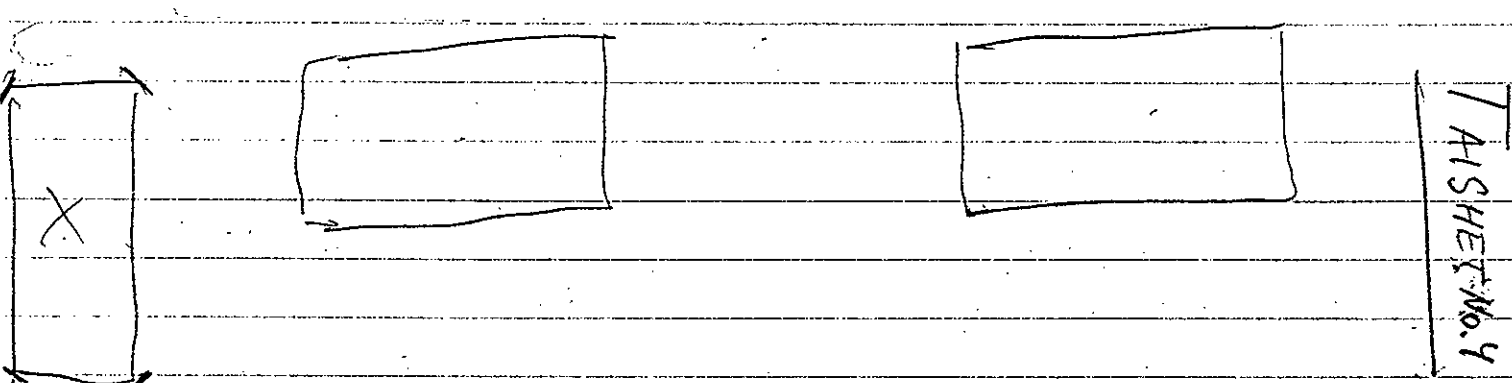
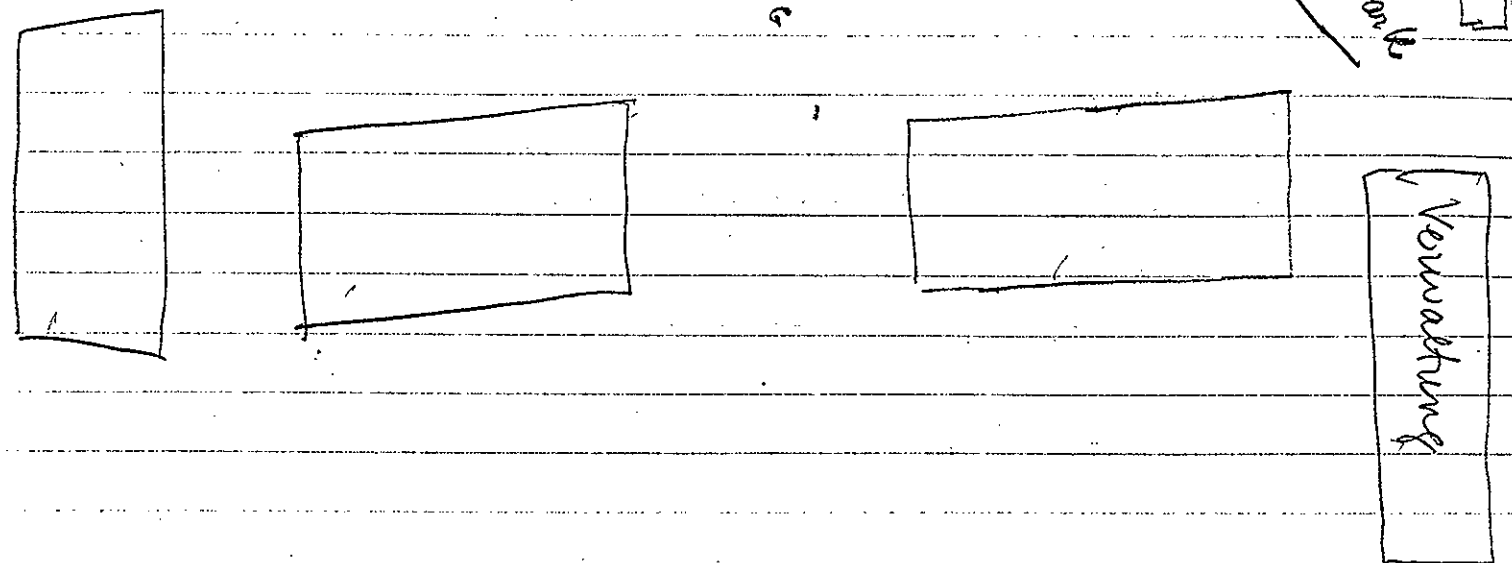
Batbyka

15.2.57 lämnade Löwenborg

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

200 Stk

EINGANG

Mycket skärva vinna tid.

Vi fortsätter

Om död. Varje äka meddelat. Ett enkelt lopp av spåret.

Har vi varit i Ryssland. Inte direkt med gränser

Person har varit där meningslös försöka de

Saken är känd. Det var en.

Med en uttrycksfullt enst. om en yttre och enst. om enst. om enst.

Religion

100000. En värdepull.

Praktisk utvärdering.

Skuld. arbet. Inte resultat. Varje spår för ena sidan. 10 juli

Inte gjort några försök att förstå.

L. Inte funnit bekräftelser på något sätt i vårt rum

22 sept. Arkiv. idag till under ett par år. Ryssare kunde 7 nov

14-juli. Gravelsha för en. O.M. nej. Men 3. lin. Vallenberg

här hade beskriva. Spåret gör enst. Situation. Vi fortsätter 10 år

Järn detta är. Järn död li. försvunnit. Alla detaljer vi för

Enst. om enst. död. Vi har. död många år sedan.

Om vi omst. till. Spår. Ja. men har o var.

Om enst. omst. omst. omst. Omst. omst. Omst. Omst.

Inte fördragit.

Vår arbeta. omst. omst. omst. omst. omst. omst. omst. omst.

Om vi omst. omst. omst. omst. omst. omst. omst. omst.

Varje äka. Public. Utan anser. från oss och omst. omst.

Varje äka. Public. Utan anser. från oss och omst. omst.

Fi Fiä. omst. omst. omst. omst. omst. omst. omst. omst.

Namn på papper.

Erland. - Enst. omst. omst. omst. omst. omst. omst. omst. omst.

Inte omst. omst.

Enst. omst. omst. omst. omst. omst. omst. omst. omst.

Praktiskt omst. omst. omst. omst. omst. omst. omst. omst.

Omst. omst.

P 2 En I 16/11 1956

Strängt förtroligt.

P.M.

rörande samtal mellan envoyén Lundberg och byråchefen Frey från finska utrikesministeriet, vid vilket undertecknad var närvarande.

Ne
do
Envoyén Lundberg förde omedelbart in samtalet på Freys kontakter med ambassadrådet Erzin i Ankara och ställde frågan, vad Frey trodde var anledning till denna enligt västerländskt bruk något ovanliga sidokontakt. Frey svarade härpå spontant, att han var av den uppfattningen, att ryssarna härmed visade en "tydlig strävan efter att vinna tid". Vidare ville de söka framhålla, att de sovjetryska efterforskningarna alltjämt fortsätta.

Lundberg frågade Frey om Erzin vid något tillfälle uttryckligen sagt att Wallenberg varit i Ryssland, varpå Frey svarade, att Erzin aldrig direkt lämnat något medgivande härpå, men att som en förutsättning för deras samtal såväl Erzin som Frey utgått ifrån, att det vore "ett axiom att Wallenberg varit där och det vore meningslöst att förneka detta". Vid de första kontakterna med Erzin hade denne tydligen icke haft klart för sig vilken betydelse fallet Wallenberg i själva verket hade i Sverige, men under hand hade han fått reda på detta, dels av Frey, dels genom att vid "besök i Moskva studera akterna". Vid återkomsten från Moskva-besöket hade Erzin nämnt, att han studerat akterna, och vidare att man i Moskva noggrant undersökte det svenska materialet och de spår som detta innehöll. I juli i år hade Erzin till Frey sagt, att varje spår som hade följts hade lett till "tomma intet" och icke fört myndigheterna närmare en lösning.

Då Frey den 27 september i år lämnade Ankara för att

resa till Helsingfors, följdes han till stationen av Erzín, vilken då meddelade, att han samma dag fått ett telegram från Moskva med innehåll, att undersökningar alltjämt påginge. Vidare hade Erzín sagt, att Frey när han komme till Helsingfors skulle uppsökas av en sovjetrysk ambassadtjänsteman, vilken skulle övertaga Erzíns kontakt med Frey i Wallenberg-ärendet.

Den 7 november approcherades Frey under, som hansjälv sade, dramatiska former av en rysk ambassadtjänsteman, som ville att Frey skulle uppsöka honom på ambassaden för att tala om Wallenberg-frågan. Frey avhöjde med hänvisning till det aktuella politiska läget ett besök på ambassaden och bad i stället ryssen att besöka honom i hemmet, vilken även ryssen gjorde. De hade haft ett samtal på c:a tre timmar. Samtalet hade gått ut på att Frey meddelat, att det var givet, att svenskarna kände sig besvikna över att de ännu inte fått något besked i detta viktiga ärende, samt ställt frågan om ryssarna verkligen hade för avsikt att göra något eller om den politiska aktuella situationen skulle ha förändrat ärendets behandling eller fört detta i skymundan. Ryssen hade meddelat, att undersökningarna fortsattes alltjämt, varpå Frey invänt, att det döge inte att lämna svar om femtio år, varpå ryssen genmält, att han trodde att "svar skulle kunna lämnas inom detta år". Svar skulle lämnas även om det konstateras att Wallenberg avlidit eller försvunnit, och samtliga detaljer i samband härmed skulle utlämnas. På en fråga från Frey, om detta verkligen även gällde om det skulle konstateras, att Wallenberg avlidit i fångenskapen, hade svaret varit "ja, när, var och hur kommer att meddelas". Ryssen hade även meddelat, att i Moskva fanns en stab eller byrå, som enbart hade till uppgift att undersöka denna fråga. Frey hade upprepat frågan om icke andra problem kommit i förgrunden, varpå ryssen svarat att så icke var fallet utan ärendet Wallenberg behandlades separat. Frey uttryckte i detta sammanhang en förmodan, att det måhända kunde vara svårigheter för undersökningsledarna att få föredraga ärendet för de sovjetryska ledarna.

Lundberg konstaterade, att det var alldeles givet, att såväl Erzín som den nu aktuelle ryssen handlade med uttryckliga direktiv från Moskva, och att varje ord som Frey sade skulle komma att rapporteras, allra helst som det måste stå klart för ryssarna, att Frey vidarebefordrade deras upplysningar till oss. Frey borde så-

lunda, därest utrikesdepartementet icke hade några invändningar mot Lundbergs linje, för ryssen framhålla, att den svenska inställningen vore, att vi alltjämt vore synnerligen intresserade av att få ett svar. Frey borde emellertid understryka, att man var "flera hundra procent" säker i Sverige på att Wallenberg "hamnat i rysk fångenskap", och återigen betona den stora vikt man i Sverige fäster vid detta ärendes lösning.

Härefter utspann sig en diskussion om vad anledningen kunde vara till den erzinska och nuvarande ryska sidokontakten, och varför icke dessa besked lämnades direkt till svenska vederbörande. En teori, vilken dock föreföll mindre sannolik, var att ryssarna försökte föra oss bakom ljuset genom att använda sig av en kanal, som kunde betecknas vara utan ansvar. En andra teori var, att vad Erzín och ryssen nu ville säga oss endast var en ordrikare formulering av vad ryssarna låtit oss veta genom officiella kanaler. Med hänsyn till att Erzín och den andre ryssen med all sannolikhet handlade på order från Moskva (härpå tyder telegramväxlingen med Moskva, att ambassadören Potserob inblandats, och att Erzín satt sitt namn på ett papper i ärendet), torde man kunna dra den slutsatsen, att ryssarna endast vore ute för att förklara för oss, att de behövde mera tid, samt hoppades de härigenom på att svenska vederbörande icke nu skulle tillgripa publicitet.

En fråga från Lundberg, varför Erzín velat att kontakten via Frey skulle gå direkt till statsminister Erlander och icke via det svenska utrikesdepartementet, bemötte Frey kategoriskt med att detta var en missuppfattning, som uppstått på vägen från Ankara via utrikesministeriet till svenska myndigheterna. Vid återkomsten till Helsingfors hade Frey fått fullt klart för sig, att misstaget sannolikt uppkommit hos utrikesminister Törngren. Det hade alltså icke varit Erzíns avsikt att svenska utrikesdepartementet skulle hållas utanför. Erzín hade endast nämnt Erlanders namn, därför att det var aktuellt i samband med statsministerns planerade Moskva-resa. Erzín hade dock varit mycket angelägen om att hans kontakt med Frey och vad han hade sagt i Wallenberg-ärendet skulle hållas till en så liten krets som möjligt.

På tal om Erzíns ställning sade Frey, att han var helt

övertygad om att han var nära lierad med MVD och hade en mycket stark ställning. Erzin var gammal anhängare till Stalin och Molotov och hade vid upprepade tillfällen för Frey uttryckt sitt missnöje med den s.k. "avstaliniseringen". Han hade även talat om Molotov på sådant sätt, som om han vore nära bekant för att icke säga vän till denne. Freys slutsats härav var, att det icke fanns någon stalinistisk grupp, som motarbetade den pågående utredningen, och det bästa exemplet härpå utgjorde Erzin själv.

Avslutningsvis meddelade Frey, att hans nya ryska kontakt i Helsingfors meddelat honom, att Frey komme att erhålla ett preliminärt ryskt svar, innan detta på officiella kanaler vidarebefordrades till svenska vederbörande.

Stockholm den 16 november 1956.

/Gunnar Lorentzon/

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Chiffertelegram (PUD)

ex. 2 till Åström

» 3 ✓

» 4 » kubrek -

Från Moskva

Avsant den 17/11 1956 kl. 1501

Inkom den 17/11 1956 kl. 1810

Utskrivet i 4 ex. Detta är originalet.

Dnr 36: B 595	
Avd. P	Gr. 2
Mål. Eu I	

20 ✓

595

17.11. 1956 12.11.

17 november framfört meddelande enligt Edert chiffer 472 och 478 med muntligt tillägg om min uppfattning Iljichevs uttalande till mig. Jfr

10.7. 1956, vårt chiffer 424. Zacharov bekräftade sitt uttalande till Petri men förklarade undersökningarna ännu ej avslutade. Åtgärder vidtagna för möjliggörande av svar snarast. Då jag sökte pressa honom när han väntade detta komme att lämnas - om någon vecka? - svarade han endast att allt som vore möjligt hade gjorts för svar snarast. Anledningen till dröjsmålet vore att man förhört alla personer som kunde haft att göra med i vårt material berörda förhållanden. Dessa förhör som igångsatts efter mottagandet av materialet hade krävt lång tid då de hörda personerna ofta måst efterforska och befunnit sig på olika platser.

Vårt kompletterande material, särskilt fotona, hade varit till god hjälp för bl. a. få fatt på vederbörande personer. Svar komme att lämnas omedelbart efter undersökningarnas slutförande. På min begäran om mera ingående förklaring till dröjsmålet och hemställan att i alla fall få hitnu föreliggande preliminära resultat hänvisade Zacharov till vad han sagt och upprepade att svar kunde väntas snarast.

Sohlman

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Telegram

Åström/AA.

Sjöborgsutredningen.

STOCKHOLM 18 november 1956.		
N:o 90 ✓	Chiffer.	BIL.
INK. D. N:o Chtel. 595 fr. Moskva		
AVD. P	GR. 2	MÅL. Eu I

Swedeleg
New York

Sohlman framförde lördagen till Zacharov meddelandet i RW-ärendet. "Z. svarade nuvarande undersökningarna ännu ej avslutade. Åtgärder vidtagna för möjliggörande om svar snarast. Då jag sökte pressa honom när han väntade detta komme att lämnas - om någon vecka? - svarade han endast att allt som vore möjligt hade gjorts för svar snarast. Anledningen till dröjsmålet vore att man förhört alla personer som kunde haft att göra med i vårt material berörda förhållanden. Dessa förhör som igångsatts efter mottagandet av materialet hade krävt lång tid då de hörda personerna ofta måst efterforskas och befunnit sig på olika platser. Vårt kompletterande material, särskilt fotona, hade varit till god hjälp för bl.a. få fatt på vederbörande personer. Svar komme att lämnas omedelbart efter undersökningarnas slutförande. På min begäran om mera ingående förklaring till dröjsmålet och hemställan att i alla fall få hit nu föreliggande preliminära resultat hänvisade Zacharov till vad han sagt och upprepade att svar kunde väntas snarast."

Cabinet

Exp 18/11 kl 2/45 Jon

KUNGL.

SVENSKA AMBASSADEN

19711
Bonn, p.t. Köln, den 16 november 1956.

Strängt förtroligt.

1 bil.

5.12.56
a + b f.k.

(H-stpl)

t. Thulin

/u/ Åström

Broder,

I anslutning till mitt handbrev den 14 dennes ber jag härmed få överlämna avskrift av ett samma dag daterat brev från Stanley Petzold, vari denne ber att få lämna vissa kompletterande upplysningar. Om den i brevet nämnde Mr. Cutler sade Petzold icke ett ord vid sitt besök i Köln.

Våra utgifter för Petzold uppgår till DM 80:-- . Skola vi anmäla dessa i vanlig ordning till departementet? I så fall kanske Du vill orientera ekonomibyrån om ärendet.

Din tillgivne
Tor Erik Larsson

Herr Sekreteraren G. L o r e n t z o n ,
Stockholm.

Avskrift.

50 7077, Göransson
Bil. handbrev
Frankfurt 16.11.56

Frankfurt a.M., den 14. November 1956.

An die
Königl. Schwedische Botschaft,
Köln-Marienburg,
Ulmenallee 96.

Zu Händen des Herrn Gesandten Tord Göransson.
Betrifft: Herrn Raoul Wallenberg.

Sofort nach meiner Rückkehr nach Frankfurt/M habe ich meine Akten durchgesehen und beeile ich mich folgende Angaben zur Ergänzung höflichst zu machen:

Tag der Verhaftung in Budapest: 17. Januar 1945, durch die damalige NKWD (jetzt MWD).

Die erste Vernehmung wurde in Budapest von Marschal Rodion Y. Malinowsky vorgenommen. Nach dieser Vernehmung wurde Herr Wallenberg nach Moskau abtransportiert und zwar über das Lager Stalino, Abt. 22. - In den Stalino Akten erscheint Herr Wallenberg als "Raoul Wilborg, Funktionär des Schwedischen Roten Kreuzes".

Es würde sich vielleicht lohnen mit Mr. B.J. Cutler in Moskau in Verbindung zu treten. Die genaue Anschrift von Mr. Cutler würde ich mir erlauben Ihnen binnen einigen Tagen zukommen zu lassen.

Indem ich Sie versichere, dass ich jede Zeit in dieser Angelegenheit zu Ihrer Verfügung stehe, empfehle ich mich Ihnen

Mit vorzüglicher Hochachtung

Ihr Ergebener

gez. A. Stanley Petzold

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Telegram

Åström/AA

Sjöborgsutredningen.

Kabuk. vidit.
20.

Besk. M o s k v a .

STOCKHOLM 20 november 19 56		
N:o 484	Chiffer.	BIL.
INK. D. N:o		
AVD. P	GR. 2	MÅL. Eu ^I

Sau

Vi avse onsdag kväll publicera
kort meddelande att påminnelse
gjorts i RW-ärendet. Intet hinder
att Ni om Ni anse lämpligt orien-
terar MID härom.

Cabinet

Exp. 20/11 kl 1845 Pau

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

ang. Raoul Wallen-
berg.

Pr.

STOCKHOLM 21 november 19 56.		
N:o		BIL.
INK. D. N:o		
AVD. <i>P</i>	GR. <i>L</i>	MÅL. <i>Ku I</i>

Bifogade pressmeddelande har expedierats till:

2/1 T.T. (3 ex.)

2/2 P.T.

Associated Press

United Press

Agence France-Presse

Reuters Ltd.

TASS

Bengtsson, DPA

A-Pressen

Pressens Reportagebyrå

Högerpressens Nyhetsbyrå

Bondeförbundets Presstjänst

Redaktör H. Christensson, Radiotjänst (3 ex.)

Statens Upplysningsbyrå

Utrikespolitiska Institutet

Redaktör Gunnar Fagrell, Tidningen Världshorisont

Redaktör Sandberg, Svenska Handelstidningen Justitia

Svensk-Amerikanska Nyhetsbyrån

Svensk-Internationella Pressbyrån

FN:s Informationskontor, Köpenhamn

Nordisk Tidskrift for International Ret

Pressattachén M. Werner

Pressattachén C.O. Frietsch

Pressattachén J.C. Lacotte

Pressattachén E. Rymko

Pressattachén H. El Ghamrawi

Professor Eric Bellquist, Berkeley, USA

Prinsessan Massalsky (3 ex.)

Redaktör Gunnar Beckman

Redaktör Kurt Neumann

Mr. R.R. Ellen, Australian Government Trade Commissioner, Bonn

Doktor Walter Bauer-Heyd, Köpenhamn

Samtliga utländska beskickningar i Stockholm

Samtliga svenska beskickningar, lönade generalkonsulat och
konsulat m.fl. enligt bifogade lista

Utlandspressen enligt pressrummet.

Pressbyråns samtliga tjänstemän

Pressrummet

Excellensens sekreterare (2 ex.)

Kabinettssekreteraren

Bitr. Kabinettssekreteraren

Chefen för arkivet

Chefen för pol. avd.

Chefen för personalavd.

Chefen för protokollet

Chefen för rättsavd.

Chefen för handelsavd.

Bitr. chefen för handelsavd.

Chefen för I byrån, Pol.avd.

Chefen för II " " "

Chefen för FN-byrån, " "

Sekr. Westerberg

Sekr. Petri

EXPEDIERAT	
med	den
sv. kurir	21/11 19 56
utl. kurir	
luftpost	
varl. post	

EXP. 2/1
T. 1

has been the water ~~the~~ given between

Marlene Jags on my allways

~~Don't~~ form number 7 at all class

Dettifoss Pookk. Vientus. Lave

19. 11. 1976

James M. Smith

27 ~~presented company~~

Samhdyt har wren

Report supply many on number list at

~~Leigebat~~ met / Om een cirkel
 p. 1

Parsons

Beskickningar:

Addis Abeba
Ankara
Athen
Belgrad
Bern
Bogotá
Bonn p.t. Köln
Bryssel
Büdapest
Buenos Aires
Canberra
Caracas
Djakarta
Dublin
Haag
Helsingfors
Kairo
Karachi
Köpenhamn
Amb.rådet Greitz,
Köpenhamn
Lima
Lissabon
London (4 ex)
Madrid
Mexico
Montevideo
Moskva
New Delhi
Oslo
Ottawa
Paris
Peking
Prag
Pretoria
Reykjavik
Rio de Janeiro
Rom
Santiago de Chile

X Teheran

X Tel-Aviv

Tokio

Warszawa (~~4 ex.~~)

Washington (4 ex.)

X Wellington

X Wien

Delegationer:

FN-delegationen

OEEC-delegationen

Genève-delegationen

Luxembourg-delegationen

Lönade generalkonsulat:

Antwerpen

Berlin

Chicago

Hamburg

Istanbul

London

Montreal

New York

San Francisco

Lönade konsulat:

Casablanca

X Gdańsk

Hongkong

Houston

Mariehamn

Minneapolis

Rouen

Milano

Bonn (handelsavd.)

Bonn (kulturavd.)

Genua

Madrid

~~Shanghai~~

Sydney (sjöfart)

Melbourne

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Pressbyrån

Pressmeddelande onsdagen den 21 november 1956.

Beträffande Raoul Wallenberg har svenska regeringen genom beskickningen i Moskva gjort en ny allvarlig påminnelse. Samtidigt har man begärt upplysning om orsaken till att svar ännu icke lämnats.

22/11
Wien den 20 november 1956.

R 18.

Strängt förtroligt.

W. aktören

Broder,

Åberopande Åströms handbrev till Allard den 25 oktober ber jag få meddela, att jag ett par gånger påmint Peterlunger i ärendet Philipp. Han syntes, då jag talade med honom förra veckan, helt hava glömt av saken men lovade att taga itu med undersökning omedelbart.

Hela polisen här har för närvarande så mycket med flyktingproblemet att göra, att det är svårt att få några andra tjänster från dem. Vi vill därför icke driva på alltför hårt.

Hj. h.
En tillgivna
Erik Braunerhielm
(Erik Braunerhielm).

Herr Sekreteraren G. Lorentzon,
Utrikesdepartementet.

• Lorentzen

Dagen

22.11.72

"Dagen" 22.11.

Kar för tiger Moskva om Raoul Wallenberg?

Vart för Moskva trots sitt löfte barom ännu inte svarat på de svenska framtällningarna i fallet Raoul Wallenberg? Den frågan har svenska regeringen upp i den diplomatiska hanteringen genom sin beskickning i Moskva. Officiellt heter det: Svenska regeringen har genom beskickningen i Moskva gjort en allvarlig påminnelse om Raoul Wallenberg. Samtidigt har man begärt upplysning om orsaken till att svar ännu ej lämnats. UD upplyser att framtällningen i Wallenberg-saken gjordes i lördags.

Fortf. å sidan

Nöf om vitbok i fallet Wallenberg

Som redan medförde stämning i Högsta domstolen och inrikesminister Hedlund ett stort material i fallet Wallenberg, när de i Paris besökta Kreml i söndras meddelades från ryskt håll att ett svar på den svenska framtällningen var att vänta inom kort. Sedan svenska regeringen anser att den har tillräckligt passerat gjordes ytterligare en påminnelse i ärendet. Till detta kommer sålunda onsdagens UD besked om förnyad aktion.

Den svenska ambassaden i Moskva kommer i en situation då man på flera håll väntar på ett svar från Wallenberg. Det som händer i Ryssland i detta förhållande är medvetet som utspelas i den

underrättelseverksamheten år 1944-1945. Det var då som den uppgift som iderades svenska diplomaten under de blodiga dagarna genom olika aktioner raddade omkring 20 000 ungerska judar. Man

erhöll så exempelvis skyddspas- sen om svenskansnådd Donau. Det som har hänt i dessa dagar är att man i Raoul Wallenberg skildrande sammanhang. Man bevarar det i förordet minne. Han blev en legendarisk humanistens hjälte och sedan den stund då man såg sig honom i andra förhållanden med några tyska offi- cärer i Budapest har man på flera håll an i Sverige förväntat sig besked om hans öde.

Under årens lopp har flera vittnen träffat fram och sökt bli- dra till att få upplysningar om vad som händer Raoul Wallen-

berg. UD sitter härvidlag — enligt vad som uppges — inne med viktiga informationer.

En av dem som forskat ivrigast i fallet är författaren Rudolph Phillips som hotat med att utge en "Vibok" om man inte från sovjetiskt håll ämnar stå fast vid löftet om besked i saken.

L. S.

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

ex. 2 till

» 3 »

» 4 »

Chiffertelegram (Bud)

Från Moskva

Avsändt den 23/11 1956 kl. 1500

Inkom den 23/11 1956 kl. 1730

Utskrivet i 4 ex. Detta är originalet.

Dnr 36: B 606	
Avd. P 2	Gr. 2
Mål. Eu 7	

606

23.11. Wallenberg

Åström från Sohlman.

Då vi ej delgivits det material, som lämnats här respektive senare i Stockholm, liksom ej heller fotona, ansåg jag mig ej böra söka pressa Zacharov på den i Edert chiffer 488 berörda punkten. Vågar därför ej ha någon bestämd mening om den av Dig ställda frågan.

Sohlman

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Telegram
Åström/AA.

STOCKHOLM 23 november 1956		
N:o 488	Chiffer.	BIL.
INK. D. N:o		
AVD. P	GR. 2	MÅL. Eu ^I

Sjöborgsutredningen

Svensk
Moskva

Edert 595. Från Åström för Sohl-
man. Hade Du intrycket att Začharov
med sitt uttalande om värdet av vårt
material särskilt fotografierna avsåg
att säga att ryska vederbörande påträffat
ryska tjänstemän vilka i Sovjetunionen
känt igen Wallenberg efter fotografierna?

Cabinet

Exp 23/11 kl. 1200 sr

2 8 NOV. 1956

28/11 Tel.en clair gk Berlin.

Vittne såg Wallenberg bäras dödssjuk ur cell

Av CHRISTER JÄDERLUND

BERLIN (ST:s Tysklandsred.) / En från Sibirien hemkommen östtysk politiker uppgav vid samtal med mig att han i Vorkuta fått höra att Raoul Wallenberg någon gång 1951-52 dödssjuk skulle ha burits ut ur sin cell i det moskvafängelset han satt i.

Hans sagesman var en tysk överstelöjtnant vid ett fallskärmsjagarförband i SSK som i efter att länge ha suttit fängslad i Moskva vistades en kortare tid i Vorkuta innan han transporterades vidare till ett specialläger.

Av Wallenbergs namn hade överstelöjtnanten bara uppfattat "Wallen" och något till. Han visste dock att det rörde sig om en svensk diplomat. Detta hade han hört en ryss berätta.

Den östtyske politikern förklarade:

"Jag har hittills inte velat säga något om saken, då jag har fått veta om det på andra hand och det ofta händer att dödrapporterade fångar visar sig ha överlevt."

Uppgifterna att Wallenberg varit svårt sjuk omkring den angivna tiden stämmer överens med uppgifter från andra håll. Det fängelse Wallenberg satt i var enligt legationsrådet Poertzen som satt i cellen under — det beriktade — Lefortskafängelset i Moskva.

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Åström/AA.

Telegram

Sjöborgsutredningen.

STOCKHOLM			28 november	1956.
N:o	82V	Chiffer.	BIL.	
INK. D. N:o				
AVD.	P	GR.	2	MAL. Eu ^I

Besk. Warszawa.

Q

I en utsändning söndag kväll från tysk sändare sades att en pressattaché vid polska ambassaden i Sovjet som 1943 häktats och först i dagarna släppts ut ur ryska fångläger skulle ha gjort några offentliga uttalanden om förhållandena i dessa läger och bl.a. talat om behandlingen av andra fångna diplomater. Med hänsyn Wallenberg-affären skulle det vara av stort intresse få kontakt denne man. Anser Ni möjlighet därtill föreligga?

Cabinet

Uttalandena skulle
ha gjorts i Warszawa
publicitet klubbe.

Bx 10 28/11 kl. 1150 Q

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Telegram

Åström/AA.

STOCKHOLM 28 november 1956.

N:o 40 Chiffer.

BIL.

INK. D. N:o

AVD.

P

GR.

L

MAL.

E^u I

Gk Berlin.

Ni bör genast söka få kontakt östtyske
politikern respektive överstelöjtnanten
(Sch.)
för sedvanliga förfrågningar.

Cabinet

Ex/10 28/11 M. 1125 92

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

ex. 2 till

» 3 »

» 4 »

Chiffertelegram (Bud)

Från Berlin

Avsänt den Telex 19 kl.

Inkom den 28/11 19 56 kl. 1645

Utskrivet i 3 ex. Detta är originalet.

Dnr G:B		33
Avd.	Gr.	Mål.
P	2	Eu ^I

33

De Edert chiffer 40. Politikern lovat besöka general-
konsulatet fredag. Överstelöjtnantens vistelseort helt
okänd.

Tamm

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Telegram

Åström/AA.

Raoul Wallenberg

STOCKHOLM 28 november 1956.		
N:o 93 ✓	en clair	BIL
INK. D. N:o Art. i Sthlmstidn. 28.11.1956		
AVD. P	GR. 2	MAL. Eu ^I

2

Gk B e r l i n .

93. Följande telegram från Jäderlund idag infört Stockholmstidningen citat En från Sibirien hemkommen östtysk politiker uppgav vid samtal med mig att han i Vorkuta fått höra att Raoul Wallenberg någon gång 1951-52 dödssjuk skulle ha burits ut ur sin cell i det moskvafängelse han satt i stop Hans sagesman var en tysk överstelöjtnant vid ett fallskärmsjägarförband Sch. som efter att länge ha suttit fängslad i Moskva vistades en kortare tid i Vorkuta innan han transporterades vidare till ett specialläger stop Av Wallenbergs namn hade överstelöjtnanten bara uppfattat "Wallen" och något till stop Han visste dock att det rörde sig om en svensk diplomat stop Detta hade han hört en ryss berätta stop Den östtyske politikern förklarade kolon Jag har hittills inte velat säga något om saken då jag har fått veta om det i andra hand och det ofta händer att dödrapporterade fångar visar sig ha överlevt stop Uppgifterna att Wallenberg varit svårt sjuk omkring den angivna tiden stämmer överens med uppgifter från andra håll stop Det fängelse Wallenberg satt i var enligt legationsrådet Poerzgen - som satt i cellen under - det beryktade Lefortskajafängelset i Moskva slutcit

Cabinet

28/11 56 Dr.
28.11.20

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

ex. 2 till

» 3 »

» 4 »

Chiffertelegram (Bud)

Från Berlin

Avsant den Telex 19 kl.

Inkom den 1 /12 1956 kl. 1200

Utskrivet i 4 ex. Detta är originalet.

Dnr 6:13		34
Avd. A	Gr. 2	Mål. Eu I

Lanen 12 m

34

28. 11. 1956 E₄ I

He

e

Ja

Vårt chiffer 33. Politikern är Regierungsrat von Mutius, nu anställd hos Folkbildningssenatorn Västberlin. Tidigare chef rättsavdelningen östtyska UD. Han häktades februari 1950 och dömdes av rysk domstol till 25 års straffarbete för spionage och sabotage. Förd till Vorkuta 1951 och i mars 1953 till genomgångslägrät Revta i Ural, där han träffade överstelöjtnanten. Denne som nu möjligen uppehölle sig i Chemnitz, skulle heta Schmieder eller Schmiedel. Sakupplysningarna, som i huvudsak överensstämmer med Jäderlunds reportage, insändes med första kurirlägenhet.

Tamm

623

Coll.: {

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN

Pál Szalai.

Budapest den 1 december 1956.

HP 10 spec.

1 bil.

Strängt förtroligt.

(i 2 ex.)

Gau
Broder,

Jo
Efter att genom en mellanhand ha låtit meddela, att han önskade ett samtal med mig rörande Wallenberg-saken, emottogs av mig den 27 nästlidne november ungraren Pál Szalai. Det befanns då, att Szalai även ville göra en förfrågan om inresevisum till Sverige men att han icke annat än på ungerska kunde framlägga sina ärenden, varför jag tillkallade Jonsson. Denne upprättade ett härjämte närslutet P.M., vilket synes ge en bekräftelse på att Szalai icke hade något egentligt nytt bidrag att lämna rörande Wallenbergs senare öden utan åberopat denne främst för att vinna uppmärksamhet åt sin tanke på visum. Angående viseringsfrågan tillskriver jag samtidigt härmed Almqvist.

2
Till P.M. kanske bör fogas, att ingripandet mot Szalai synes kunna ha haft samband med läkareprocessen i Sovjetunionen.

Sin tillgivne

Stig Rynell

Stig Rynell

Utrikesrådet Å s t r ö m,
S t o c k h o l m.

Strängt förtroligt.

P.M.

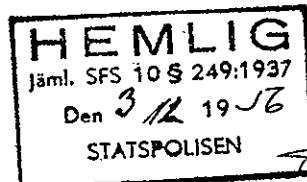
Vid besök å beskickningen denna dag meddelade ungerske medborgaren Pál Szalai, boende Luther utca 1 A, Bp VII, bl.a. följande:

Han hade under senaste världskriget fungerat såsom kontaktman mellan Budapests israelitiska församling och den ungerska pilkorsregeringen. Han hade därvid ofta kommit i förbindelse med Wallenberg. Szalai uppvisade ett av israelitiska församlingen utfärdat intyg, enligt vilket han skulle på ett mycket förtjänstfullt sätt ha verkat för lindring av nöden bland Budapests judar.

I februari 1953 uppgav sig Szalai ha häktats av säkerhetspolisen. Även ordföranden i israelitiska församlingen hade tagits i förvar. De hade utsatts för starka påtryckningar i syfte att avge en bekännelse, att de hade mördat Wallenberg. I juni samma år hade processen avskrivits och i februari 1954 hade i varje fall Szalai frigivits.

Szalais insatser i samband med Wallenberg-aktionen skulle ha omnämnts i Lévais bok om Wallenberg och hans verksamhet i Ungern.

Budapest den 27 november 1956.

5 ex.

Ex. nr 3.

Protokoll över konfrontation mellan f.d. estniska medborgaren Arthur Tamvelius och tyske medborgaren Heinz Bornschein å kriminalstatspolisens station fredagen den 26 oktober 1956 mellan klockan 14,30 - 16,00.

Förhørsledare: krim.komm. O. Danielsson

Förhörsvittne: krim.ass. Lillieborg

Tolk till ryska språket för frågor till Tamvelius:
fru Håkansson.

Förhöret hölls på tyska språket. Bandinspelare begagnades och bandet sparas tills vidare.

Fråga till Bornschein:

1/ Kan Ni, herr Bornschein, giva mig en försäkran, att allt vad Ni skrivit i tidningarna respektive berättat för svenska representanter i fallet Raoul Wallenberg grundar sig blott på utsaga av herr Tamvelius?

Bornschein: Ja. Jag kan försäkra, att det som från min sida sagts om Wallenberg grundar sig endast på utsaga från herr Tamvelius.

2/ Vill Ni sedan vara vänlig att omtala för mig, vad herr Tamvelius berättat för Eder om sitt eget öde i Ryssland?

Bornschein: Herr Tamvelius har angående sitt öde i Ryssland sagt, att han före kriget som representant för en svensk byggnadsfirma eller som representant för en svensk firma, for till Estland, närmare bestämt till Tallinn, där han arbetat som arkitekt.

Han sade vidare, att han var svensk medborgare, och att han efter den ryska ockupationen av Balticum togs i förvar av de estniska myndigheterna, och att han efter omhändertagandet sändes av de sovjetiska myndigheterna till ett deportationsdistrikt - okänt vilket.

Sedan kriget mellan Tyskland och Sovjetunionen började anklagades Tamvelius för spionage mot Sovjetunionen och dömdes. Hur långt straff han fick, kan jag icke säga.

Sedan från svensk sida gjorts framställningar i Moskva om att Tamvelius skulle sättas på fri fot eller repatrieras, blev han föremål för påtryckningar från sovjetisk sida, vilka påtryckningar gingo ut på, att han skulle antaga sovjetiskt medborgarskap. Då jag träffade honom i Inta, sade han, att han icke kunde repatrieras och att han gällde för att vara sovjetisk medborgare.

- 3/ Talade han om för Er, i vilket läger han befunnit sig, innan han kom till Inta-lägre?

Bornschein: Han omtalade, att han suttit i ett Moskva-fängelse - vilket kan jag icke säga; och att han sedan dömdes till ett deportationsdistrikt, namnet kan jag icke komma ihåg.

- 4/ Är det allt, vad han berättat för Er om sitt öde i Ryssland?

Bornschein: Han berättade vidare, att han redan under kriget varit i telegramförbindelse med sin hustru, men att hans svar - enligt vad han senare erfarit - icke kommit fram.

Det var bekant för honom, att hans hustru gjort ansträngningar att få honom tillbaka till Sverige.

- 5/ Hur ofta var Ni tillsammans med herr Tamvelius?

Bornschein: Det kan jag icke bestämt säga. Vi hade en ganska lös kontakt genom musicering etc. och det var först efter någon tid, som vi kommo i närmare kontakt med varandra. Under förloppet av ett flertal samtal, som vi hade med varandra, hade Tamvelius berättat vad jag ovan anfört om sin levnadshistoria och han bad mig underrätta sin i Stockholm boende hustru:

Tie Tamvelius, Observatoriegatan 10. Hade jag möjlighet skulle jag söka upp henne. Han gav mig adressen på ett stycke papper. Vi talade minst 2 eller 3 gånger så att jag inte skulle glömma adressen, ty jag hade många underrättelser att framföra. Några dagar före min avresa från lägret, vilken avresa aviserats någon dag förut, bad han mig att beträffande en svensk diplomat - - -

Förhørsledaren: Låt oss vänta med denna sak - var vänlig tala blott nu om herr Tamvelius' öde -

Bornschein: - - Ja.

Förhørsledaren: (Gör en sammanfattning av vad Bornschein sagt om Tamvelius.)

Förhørsledaren: Talade herr Tamvelius om något annat läger än Inta? Nämnde han Vorkuta?

Bornschein: Nej. Han talade blott om det läger, dit han förts efter omhändertagandet, d.v.s. det som nämnts tidigare. Några andra läger nämnde han inte; då han berättade om sina förhållanden i Ryssland.

Fråga till Tamvelius.

Är det riktigt, att Ni sagt till herr Bornschein, att Ni som representant för en svensk byggnadsfirma sändes från Stockholm till Tallinn?

Svar: Detta är inte sant. Något sådant hade han inte sagt, men väl, att han var representant för svenska firmor. Han hade aldrig blivit skickad som representant för en svensk firma till Tallinn.

Förhørsledaren: Men hade han sagt så till Bornschein?
(Frågan riktad till tolken).

Svar: Nej, han hade ej sagt så.

Fråga till Bornschein:

När och var har Ni träffat herr Tamvelius första gången?

Bornschein: Jag kom till Inta från Vorkuta den 15/12 1954.

Några dagar efter min ankomst kom jag i förbindelse med Tamvelius, emedan han var mycket väl ansedd av den tyska kontingent, som tidigare fanns i Inta-lägret, och han blev föreställd som svensk medborgare.

Fråga: Hur ofta var Ni tillsammans med Herr Tamvelius i Inta Bornschein: Det kan jag inte säga exakt. Det var i alla fall mer än 3 eller 4 gånger.

Fråga: Hur länge var Ni i Inta-lägret?

Bornschein: Jag var där till den 10 mars 1955.

Fråga: Ni var alltså tillsammans med herr Tamvelius åtminstone 2 till 4 gånger?

Bornschein: Ja, mer än 2 till 4 gånger.

Fråga: Voro vid dessa sammanträffanden andra människor närvarande?

Bornschein: Jag vet mycket säkert, att Klaus Dietrich vid minst två tillfällen var närvarande, och även han gjorde anteckningar om fru Tamvelius' adress.

Fråga till Tamvelius.

Erinrar Ni Eder detta namn, Klaus Dietrich?

Svar: Jag kommer ihåg honom.

Fråga till Tamvelius:

Var han närvarande, då Ni talade om Era familjeangelägenheter?

Svar: Ja, det är möjligt.

Fråga till Tamvelius:

Voro även andra människor närvarande? Andra fångar?

Svar: Det kommer jag icke ihåg.

Bornschein: Jag vet, att det endast var Dietrich, som var närvarande.

Fråga till Tamvelius: Stämmer det med Era egna erinringar?
Tamvelius: Det stämmer.

Fråga till Bornschein: Har Tamvelius talat om något annat än sitt eget livsöde och om sin familj? Andra ämnen, låtom oss säga: böcker, filmer etc.

Bornschein: Över sådana ämnen ha vi talat helt ytligt. Vi ha självklart talat om lägerproblemen etc.

Fråga till Bornschein: Berättade Ni om Ert livsöde i Ryssland, hur Ni blev tillfångatagen etc.

Bornschein: Det tror jag inte.

Fråga till Bornschein: Jag kommer nu till frågan om Wallenberg. Vad har Ni erfarit från herr Tamvelius angående Wallenberg? När talade Ni med herr Tamvelius om denna sak. Vem började tala om detta?

Bornschein: Herr Tamvelius. Den dagen, då det blev bekant i lägret, att ryssarna ämnade låta oss fara. Detta hände flera dagar före avfärden den 10 mars 1955. Vid detta tillfälle skrev herr Tamvelius en liten lapp, som jag medförde till Friedland, och såvitt jag kan erinra mig, skrev han namnet Willborg men icke Wallenberg.

Fråga till Bornschein: Ja, men först måste Ni väl ha diskuterat saken. Kan Ni säga exakt? Hur kom denna sak på tal?

Bornschein: Vi gingo än en gång i lägret igenom herr Tamvelius' livsöde såsom jag berättat. Vid detta tillfälle bad mig herr Tamvelius att till Stockholm - likgiltigt till vilken instans meddela om Wallenberg (Willborg). Det var likgiltigt till vem man lämnade meddelandet. - Denne man var bekant överallt.

Fråga till Bornschein: Ja, herr Bornschein, men vad sade herr Tamvelius, då han först började tala om denna sak. Han måste väl först på något sätt så att säga presentera mannen?

Bornschein: Nej, han sade till mig, att det rörde sig om en svensk diplomat, som under nazitiden gjort mycket för judarna, och några närmare uppgifter hade han ^{icke} meddelat.

Fråga: Så det har han inte gjort.

Bornschein: Han förklarade vidare, att mannen varit en svensk studentordförande (el. ledare). Det var vid ett sovjetiskt flottbesök i Stockholm, som studenterna skulle ha protesterat vid dessa fartyg och begärt denne mans - låt oss kalla honom Wallenberg - utlämning. Han sade vidare, att denne man vid röda arméns intåg i Prag (sic!) blev arresterad.

Fråga till Tamvelius: Har Ni förstått vad herr Bornschein sagt?

(Förhørsledaren upprepar frågorna och vad herr Bornschein sagt. Tolken upprepar på ryska och Tamvelius svarar genom tolken).

"Han har aldrig sagt något om att Wallenberg skulle ha hjälpt judarna. Det var först sedan han kom till Sverige, som han erfor detta. Han kan inte påminna sig, om han sagt Prag eller Budapest; och vad herr Bornschein säger angående studentupplopp mot Sovjetflottan, så hade Tamvelius hört detta genom radio. Det var andra fångar, som avlyssnat radion i lägret och berättat det för Tamvelius".

Förhørsledaren påpekade, att det nu förelåg en differens i utsagorna, Tidigare hade Tamvelius sagt vid förhör, att han till Bornschein blott sagt: "Hör Du något om Wallenberg (el. liknande namn), så vet även jag något? Vill herr Tamvelius nu lämna en annan förklaring?"

Tolken: Tamvelius anser, att det var ett mycket kort samtal, men det kan vara som herr Bornschein har sagt, att det inte bara var namnet, som nämndes. Han hade kanske talat även om andra detaljer.

Fråga: Också, att Wallenberg varit studentordförande?

Svar: Ja, det kan vara möjligt.

Fråga: Och när hände det. Tamvelius har tidigare sagt:

Omedelbart innan Bornschein stod i begrepp att lämna lägret Inta. Var det som herr Bornschein säger:

Några dagar före Bornscheins avresa?

Tolken: Det måste absolut ha varit just i avreseögonblicket, som herr Tamvelius talade med Bornschein härom.

Bornschein: Han nämnde vidare, att det rörde sig om en son till en bekant svensk bankir, vilken förmodligen är den störste bankiren i Sverige. Om jag kunde vidtaga några åtgärder, hade jag blott att fråga efter den största banken i Sverige.

Fråga till Tamvelius: Har Ni förstått, vad herr Bornschein säger?

Tamvelius: Ja, det har jag aldrig sagt. Det har Italiener senare talat om för mig.

Förhørsledaren till Tamvelius: Ni kan alltså inte erinra Er, att Ni talat med herr Bornschein om en bankir eller den största banken?

Tolken: Han visste bara, att Wallenberg haft med studenterna att göra. I fråga om bankirfirman fick han denna uppgift först senare.

Fråga till Tamvelius: Vad menar Ni med senare?

Tamvelius genom tolken: Det var genom Felix Italiener, som han fick denna uppgift.

Bornschein: Jag skulle vilja hjälpa herr Tamvelius. Det är en sak, som jag skulle vilja understryka. Jag har - Jag har berättat uppgiften om bankirhuset Wallenberg just två timmar före min ankomst till Friedland-lägre till Röda Korset. Alltså vid en tidpunkt, då jag ännu inte talat med någon svensk.

Fråga till Tamvelius: Ni har alltså hört, att herr Bornschein icke hade några andra informationer om Wallenberg-affären än dem, som han fått genom Er? Har Ni något minne av att Ni talat om någon bank?

Tolken: Han vet inte i så fall, var han kunnat få en sådan uppgift ifrån.

Fråga till Bornschein: Jag går nu över till att fråga, om Ni kan erinra Er något mer, som herr Tamvelius berättat för Er. Har han sagt, att han träffat herr Wallenberg i något läger?

Bornschein: Han har sagt, att han varit tillsammans med Wallenberg.

Förhørsledaren: "Att han varit tillsammans med Wallenberg?"

Bornschein: Ja.

Förhørsledaren: Och var var han tillsammans med Wallenberg?

Bornschein: Det kan jag endast bedöma efter min erinringsförmåga - efter min erinringsförmåga säga - det kan jag icke hundra procentigt säga. Efter bästa förmåga och samvete - i Taisjet.

Förhørsledaren: I Taisjet?

Fråga till Tamvelius: Har Ni någonsin nämnt lägret Taisjet till herr Bornschein?

Tamvelius: Nej. - Bara Inta-lägret.

Fråga till Bornschein: Kan det vara möjligt, att Tamvelius sagt Inta i stället för Taisjet?

Bornschein: Det är inte uteslutet, men jag tror det inte.

Förhørsledaren: Ni tror det inte. Men varifrån har Ni då fått namnet Taisjet, när Ni för första gången nämnde detta namn för Röda Kors-representanten?

Bornschein: Jag har förklarat vid införandet (i Röda Kors-centralen i Friedland) att namnen Wallenberg och Tamvelius inte voro de enda, utan att jag hade cirka ett 40-tal personnamn med mig, att meddela, och det

kan vara möjligt, att en förväxling uppstått. (Und
da kann mir allerdings ein Versehen passiert sein,
so dass ich einen mit dem andern verwechselt habe).

Förhørsledaren: Det kan alltså vara möjligt att Ni förväx-
lat uppgifterna? Att någon annan fånge vistats i Tais-
jet?

Bornschein: Ja.

Fråga till Bornschein: Men har Tamvelius verkligen sagt,
att han var tillsammans med herr Wallenberg?

Bornschein: Att han var tillsammans med honom har han
sagt.

Förhørsledaren: Det har han gjort? Har han sagt mer om
Wallenberg?

Bornschein: Om han sagt mer?

Förhørsledaren: Ja, exempelvis om Wallenbergs hälsotill-
stånd?

Bornschein: Ja, att han hade ådragit sig en lungsjukdom
och att hans hälsotillstånd var mycket dåligt.

Förhørsledaren: Att herr Wallenberg ådragit sig en lung-
sjukdom?

Bornschein: Ja, lungsjukdom. Det kan ju ha varit tbc.
Han ville därmed understryka att det var viktigt med
snar hjälp.

Fråga till Tamvelius: Vad säger Ni härom, herr Tamvelius?
Tamvelius genom tolken: Eftersom herr Bornschein tydligen
vet det, så har jag väl sagt det, antar jag.

Förhørsledaren till Bornschein: Ja, herr Bornschein, är
det så att han verkligen sagt det?

Bornschein: Ja, vad jag sagt till Röda Korset är riktigt.
Wallenberg led av en lungsjukdom. Det kan vara tbc.
Det kunde vara en pleuritis och han var mycket dålig.

Förhørsledaren: Men när Ni nu medger, att Ni kan ha miss-
tagit Eder, att det inte var Taisjet, och att det
kunde vara möjligt, att en förväxling skett. Kan det
då vara möjligt, att sjukdomen avser en annan person?

Bornschein: Nej, det kan icke vara möjligt.

Förhørsledaren: Ni är alltså fullt övertygad om att - - - ?

Bornschein: Det kan naturligtvis vara möjligt, då så många
ortsnamn förekommo, då kan jag ha förväxlat namnet
Taisjet - men sakförhållandet angående hälsotillstån-
det kan jag inte ha förväxlat.

Förhørsledaren till Tamvelius: Ni tror, att det kan vara
möjligt, att Ni sagt något om hälsotillståndet?

Tamvelius: Det är möjligt.

Förhørsledaren till Tamvelius: På vem tänkte Ni, när Ni
talade med herr Bornschein om den sjuke mannen?

Visste Ni, eller var Ni övertygad om, att det rörde
sig om Wallenberg. Jag tänker då tillbaka på den sju-
ke mannen i Inta-lägrer nr 5. På vem tänkte Ni, var
det verkligen Wallenberg?

Tamvelius genom tolken: Det fanns ingen annan att tänka på
än den sjuke.

Förhørsledaren: alltså "landsmannen".

Tamvelius genom tolken: Wallenstein hade också bekräftat
detsamma.

Förhørsledaren: Ja, det är riktigt, att Wallenstein berät-
tat om Wallenberg. Men Ni, var Ni övertygad om att
"landsmannen" kunde vara Wallenberg? Jag menar, att
Ni i dag icke är så säker på, att den sjuke mannen
verkligen var Wallenberg. Framförde Ni inget tvivel
på identiteten, när Ni talade med herr Bornschein?

Tamvelius genom tolken: Han har hela tiden varit övertygad
om, att det var Wallenberg; i varje fall när han tala-
de med Bornschein om saken.

Förhørsledaren till Bornschein: Jag återkommer än en gång till frågan, var Ni ensam med herr Tamvelius, när han talade om denna sak?

Bornschein: Om Wallenberg?

Förhørsledaren: Ja, Wallenberg eller Wilborg.

Bornschein: Jag vet i varje fall, att Dietrich var närvarande vid två tillfällen, då det rörde sig om Tamvelius' familj. Jag är inte nu i stånd att säga, om Dietrich var närvarande, då Tamvelius talade om Wallenberg.

Förhørsledaren: På vilket språk förde Ni samtalet?

Bornschein: Vi talade antingen på ryska eller tyska, allteftersom det föll sig.

Förhørsledaren: Men Ni vet inte vilket språk Ni talade just när det rörde sig om Wallenberg.

Bornschein: Nej.

Förhørsledaren: (på ryska): Talar Ni ryska?

Bornschein: Ja.

Förhørsledaren: Ni kan alltså tala ryska med varandra utan att missförstånd uppstår?

Bornschein: Jag förstår tämligen bra. Vi kan göra ett prov.

(Bornschein och Tamvelius tala några korta satser på ryska).

Förhørsledaren: Herr Bornschein, vill Ni vara vänlig att repetera allt vad Ni kan erinra Er att Tamvelius sagt i fallet Wallenberg?

Bornschein: I Wallenbergs-affären rörde det sig om en son till "bankuset" Wallenberg.

Förhørsledaren: Ja, men nu önskar jag få veta, hur saken kom på tal. Föreställ Er, att det är första gången Ni hör något om en främling.

Bornschein: Vid ett samtal med herr Tamvelius om hans livsöde i Sovjetunionen, bad han mig, några dagar före avresan, d.v.s. då beslutet om hemresan kom, att lämna ett meddelande om en annan svensk med vilken han varit tillsammans, och lämna följande uppgifter. Jag skulle lämna dessa uppgifter i Sverige. Då sade han mig följande: "Han hade varit tillsammans med Wallenberg, då Wallenberg befann sig i ett mycket dåligt tillstånd på grund av lungsjukdom. Wallenberg vore en svensk diplomat, som gjort sig bemärkt för någon hjälpaktion angående judar, att han var anförare eller ledare för svenska studenter och att studenterna för hans skull företagit någon demonstration i Stockholm mot något ryskt fartyg, och att han anhölls i Prag vid röda arméns intåg där. Det framgick helt klart, att det rörde sig om en landsman till herr Tamvelius, alltså om en svensk."

Förhørsledaren: Och var voro de tillsammans? Ni har tidigare sagt, att det skulle ha varit i Taisjet.

Bornschein: Med hänsyn till att det rörde sig om flera personers levnadsförhållanden, som jag hade att berätta om i Tyskland, så är det möjligt, att jag vid min första utsaga - att herr Tamvelius skulle ha träffat Wallenberg i Taisjet - misstagit mig.

Förhørsledaren: Kände Ni till Taisjet-lägrät såsom varande ett läger med goda klimatiska förhållanden?

Bornschein: Ja, det gjorde jag. Taisjet-lägrät var känt som ett läger med gynnsammare klimatiska förhållanden än som t.ex. Inta eller Vorkuta. Det var bekant, att Taisjet hade en särskild sträng regim, och att i Taisjet andra obehagligheter såsom t.ex. vattenbrist rådde.

Förhørsledaren: Jag har tidigare ställt denna fråga, men jag vill upprepa den än en gång. Hade Ni herr Bornschein, innan Ni talade med herr Tamvelius, hört något som helst om herr Wallenberg?

Bornschein: Nej aldrig.

Förhørsledaren: Har herr Tamvelius berört denna fråga mer än en gång?

Bornschein: Nej, bara en gång.

Förhørsledaren: Nämdde herr Tamvelius om det blott var egna iakttagelser, som stodo honom till buds? Eller hade han erfarit något från andra fångar eller andra källor?

Bornschein: Nej, hans utsaga grundade sig blott på egna iakttagelser.

Förhørsledaren: Och andra källor; tidningar eller genom fångar?

Bornschein: Det har han aldrig nämnt för mig.

Förhørsledaren: Sade han, hur länge han varit tillsammans med denne herr Wallenberg?

Bornschein: Jag tror, att han sade något därom till mig.

Han sade ganska bestämt något härom; jag kan emellertid icke idag erinra mig, vad han sade.

Förhørsledaren: Flera månader eller år, eller blott några timmar eller några dagar?

Bornschein: Några timmar och dagar, knappast, det måste ha varit en längre tid.

Förhørsledaren: En längre tid!

Bornschein: Ja.

Förhørsledaren till Tamvelius: Vad säger Ni härom, herr Tamvelius?

Tamvelius genom tolken: Han kan absolut icke ha sagt till herr Bornschein, att det hade varit någon längre tid. Det är som han tidigare sagt här, att det blott var en kort stund.

Förhørsledaren sammanfattar, vad herr Tamvelius sagt tidigare, nämligen att det blott var några minuter, som han sett Wallenberg.

Bornschein: Att det skulle ha varit så framgick inte av samtalet.

Förhørsledaren: Frågade Ni inte, herr Bornschein, om det icke fanns andra tyska krigsfångar i samma läger.

Bornschein: Nej.

Förhørsledaren: Angav herr Tamvelius ~~med~~ vilka svenska organ eller personer, som Ni skulle kontakta? Bad han Er söka upp Wallenbergs familj?

Bornschein: Det hade han helt överlåtit åt mig.

Vad Wallenberg beträffar vore det lätt att komma i förbindelse med familjen, enär det var en mycket välkänd familj. Vad hans personliga förhållanden anginge lämnade han det helt öppet, om jag skulle sätta mig i förbindelse med familjen eller med något offentligt organ.

Förhørsledaren: Talade Ni med honom om möjligheten att förmedla nyheten via pressen?

Bornschein: Nej.

Förhørsledaren; Han hade ingen önskan om att saken skulle bekantgöras genom pressen?

Bornschein: Med hänsyn till det faktum, att han visste, att jag var sysselsatt inom pressen kunde det vara möjligt, att han räknade med denna möjlighet, men han har aldrig bett mig sätta igång en tidningskampanj.

Förhørsledaren: Herr Bornschein, på resan från Ita till Tyskland, talade Ni då med andra tyska krigsfångar om denna sak? D.v.s. Wallenberg?

Bornschein: Endast en gång, det var då jag sändes till ett straffläger och det var tveksamt om jag skulle få följa med hem.

Förhørsledaren: När var det och var?

Bornschein: Det var i straffflögret Javass.

Förhørsledaren: I Potjma?

Bornschein: Ja, i Potjma.

Förhørsledaren: Med vem talade Ni?

Bornschein: Jag kan inte svara med detsamma. Jag måste tänka efter.

Förhørsledaren: Vad har Ni sagt till mannen?

Bornschein: Blott "die Data" och ingenting annat.

Förhørsledaren: Kan Ni upprepa vad Ni sade till honom.

Bornschein: Vad jag just här uppgivit om Wallenberg.

Förhørsledaren: Sade Ni till honom, att Ni fått dessa uppgifter från herr Tamvelius?

Bornschein: Ja, jag tror det.

Förhørsledaren: Kände icke Edra reskamrater till saken, innan Ni kom fram till Tyskland?

Bornschein: Nej.

Förhørsledaren: Ni har alltså inte talat med Edra reskamrater på tåget om Wallenberg?

Bornschein: I varje fall inte om Wallenbergs-affären. Vi talade om några kineser, som voro kända även av de andra.

Förhørsledaren: Vem var den första person, som Ni talade med om Wallenberg, sedan Ni kom till Tyskland?

Bornschein: Representanten för Röda Korset i Friedland.

Förhørsledaren: Var Ni inte först i förbindelse med journalister?

Bornschein: Nej, journalisterna underrättades av Röda Korsrepresentanten.

Förhørsledaren: Ni hade alltså icke själv berört denna sak först?

Bornschein: Nej, vi voro alla i ett stort rum och utfrågades, och då jag hade så många uppgifter om andra utlänningar, var det en journalist från Associated Press i Frankfurt a/Main. Han hade sedermera satt sig i förbindelse med ifrågakommande personer, enligt vad han sedermera berättat för mig, och sedermera kommo svenska journalister under nattens lopp.

Förhørsledaren: Alltså, till det ögonblick, då Ni kom i kontakt med representanten för Röda Korset, hade Ni inte erfarit något mera om Wallenberg än vad Ni fått veta av herr Tamvelius.

Bornschein: Absolut inte.

Förhørsledaren: Talade Ni med herr Tamvelius om Taisjet-lägrer? Visste han, var Taisjet-lägrer befamsig?

Bornschein: Det antar jag. Det visste varje fånge.

Förhørsledaren till Tamvelius: Kände Ni till Taisjet-lägrer?

Tamvelius: Ja.

Förhørsledaren till Bornschein: Fick Ni uppgift om namn på tyska krigsfångar, som herr Tamvelius varit i förbindelse med? Alltså hade han givit Er namn på fångar, som han träffat?

Bornschein: Nej.

Förhørsledaren till Tamvelius: Är Ni nu övertygad om att vad herr Bornschein har sagt, är riktigt, och att Ni i så fall måste ha misstagit Eder, då Ni lämnade Era tidigare uppgifter? (Nu vet jag ju inte, vad Ni skrivit i Eder inlaga på estniska språket, jag måste först ha den översatt). Menar Ni, att vad herr Bornschein här har sagt, kan föras tillbaka till vad Ni sagt åt honom om Wallenberg?

Tamvelius genom tolken: Ja, men jag kan aldrig ha sagt, att Wallenberg var jude. (Tamvelius hade missförstått Bornscheins uppgift, om att Wallenberg räddat judar, och trott att Bornschein fått den uppfattningen, att Wallenberg var jude. Detta missförstånd rättades till genom tolken). Tamvelius säger, att han icke kan ha misstagit sig om namnet Prag - det måste ha varit Budapest.

Förhørsledaren till herr Bornschein: Herr Tamvelius säger, att han kan aldrig ha sagt Prag, ty han hade läst om tillfångatagandet i en tidning, och även från andra källor hade han erfarit, att Wallenberg tillfångatagits i Budapest. Är Ni övertygad om att han sagt Prag och icke Budapest?

Bornschein: Jag är övertygad om, att han sagt Prag. Ni måste komma ihåg, att det vid ett sådant samtal var mycket viktigare att komma ihåg personnamnet än namnet på den stad, där Wallenberg tillfångatagits; jag vill därmed ha sagt, att det kan vara möjligt, att herr Tamvelius gjort ett misstag ifråga om namnet på staden.

Förhørsledaren: Jag återkommer nu till namnet Wilborg. Herr Bornschein har från början talat om Wilborg som namnet på svensken, då han talade med representanten för Röda Korset. Har Ni, herr Tamvelius, möjligen sagt Wilborg i stället för Wallenberg?

Tamvelius: Det måste ha varit Wallenberg.

Bornschein: Jag vill skriva upp åt Eder, hur Tamvelius skrev namnet på den förenämnda papperslappen. (Bornschein skrev namnet Raoul Vilborg (alltså med enkelt V, vilket ju bör ha förbryllat en tysk något, då en tysk ju gärna skulle vilja uttala namnet 'Filborg'). Jag erinrar mig detta exakt. Förnamnet är jag hundra procentigt säker på, enär jag aldrig hört det förr.

Förhørsledaren till herr Tamvelius: Är det möjligt, att Ni sagt Vilborg i stället för Wallenberg.

Tamvelius tvekar.

Förhørsledaren ytterligare en fråga till Eder, herr Bornschein: I Eder berättelse inför svenska konsuln i Berlin har Ni yttrat Eder om den nära bekantskap, som skulle ha ägt rum mellan herr Tamvelius och herr Wallenberg. Erinrar Ni Eder detta. Särskilt att Tamvelius nämnt Wallenberg vid förnamn. Ni har i Eder berättelse sagt, att herr Tamvelius flera gånger talat om sin gode vän Raoul.

Bornschein: Jag erinrar mig, att herr Tamvelius sagt till mig, att herr Wallenberg vid den tiden, då Tamvelius kom tillsammans med honom, var isolerad.

Förhørsledaren till Tamvelius: Erinrar Ni Er detta?

Tamvelius genom tolken: Han förstår inte riktigt vad herr Bornschein menar med isolerad.

(Förhørsledaren söker förklara vad som avses).

Förhørsledaren till Tamvelius: Erinrar Ni Eder detta?

Tamvelius genom tolken: Han kan inte påminna sig, om han sagt så.

Förhørsledaren: Jag återkommer än en gång till vad Ni, herr Bornschein i Eder första berättelse sagt: Ni talar där om en viss förtrolighet mellan Tamvelius och Wallenberg. Ni har ordagrant sagt, att herr Tamvelius talat om sin gode vän Raoul.

Bornschein: Jag utesluter inte detta. Av hela "atmosfären" i vilken herr Tamvelius berättade detta korta avsnitt för mig, måste man antaga, eller framgick, att de båda redan på grund av sin gemensamma nationalitet stod i nära relationsförhållande till varandra.

Förhørsledaren: Ja så kunde man antaga, men frågan är, om Ni sagt en smula för mycket, eller om herr Tamvelius verkligen sagt så ungefär. Jag menar, man talar om

goda vänner och dem talar man ju om med angivande av förnamnet, men frågan är om Tamvelius talat om "Raoul". Är Ni helt övertygad om att Tamvelius kallat Wallenberg vid förnamn.

Bornschein: Jag är fullkomligt övertygad om att förnamnet var Raoul.

Förhørsledaren: Ett ögonblick, jag vill upprepa, vad Ni sagt inför vår konsul i Berlin. - Ni säger där, att Ni erinrar Er, att Tamvelius talat om Wallenberg, och att Tamvelius i regel talat om herr Wallenberg, som sin vän Raoul. Detta har herr Tamm i Berlin skrivit.

Bornschein: Jag har vad denna punkt angår ingen hundra-procentigt klar erinran. - Det ligger ju mer än ett och ett halvt år tillbaka. Jag håller det för möjligt.

Förhørsledaren till Tamvelius: Herr Tamvelius, har Ni förstått frågan och svaret. - Har Ni nämnt Wallenberg "som en god vän", när Ni talade med herr Bornschein om denna sak?

Tamvelius: Nej. Det är inte möjligt.

Bornschein: Jag vill inte påstå, att han bokstavligen sagt "min gode vän Raoul". Han kan ha talat om Raoul, inte sant. Herr Tamvelius nämnde förnamnet Raoul, då han talade med mig om Wallenberg.

Förhørsledaren till Tamvelius: Nämnde Ni verkligen förnamnet Raoul, även om Ni nu icke sagt "min gode vän Raoul". Benämnde Ni personen i fråga som Raoul?

Tamvelius genom tolken: Det finns en möjlighet att Tamvelius sagt "Raoul" men inte "gode vän".

Förhørsledaren till Bornschein: Ni inser väl, vad den som läser Er första berättelse, måste antaga, nämligen att det måste ha existerat en tämligen nära förbindelse mellan herr Tamvelius och herr Wallenberg. Då ^{man} måste tillmäta en berättelse ett större värde, än vad som eljest skulle ha varit fallet. Kan man utgå ifrån, att Ni antingen misstagit Eder eller sagt en

smula för mycket?

Bornschein: Jag kan ha uttryckt mig felaktigt (schief ausgedrückt haben) eller blivit missuppfattad.

Förhørsledaren till Bornschein: Ni är inte helt övertygad om att lägrets namn var Taisjet. Det kan vara en förväxling?

Förhørsledaren till Tamvelius: Herr Bornscheins framställning kan alltså vara ungefär riktig.

Tamvelius: Ja ungefär.

Förhørsledaren: Ni har tidigare angivit en viss tidpunkt, som Ni för tillbaka på uttalandet av Tamvelius. (1953).

Bornschein: Ja, jag har emellertid därefter redan sagt, att jag kan ha gjort ett misstag beträffande året; jag tror 1953.

Förhørsledaren: Ni var helt övertygad härom, när Ni kom till Tyskland. Ni har bestämt påstått, att det var 1953.

Bornschein: Jag har sagt, att jag efter bästa förmåga uttalat mig; det kan jag också idag blott antaga, det måste ha varit 1953.

Ni måste nämligen taga hänsyn till, att jag icke tillmätt saken så stor betydelse som Ni måste tillmätta den.

Förhørsledaren: Ja, men har Ni t.ex. sagt åt konsuln, att Tamvelius varit tillsammans med Wallenberg åtminstone 4 månader under 1953. Varifrån har Ni fått dessa 4 månader och 1953?

Bornschein: Jag har - det måste röra sig om mer än 4 månader. Jag har sagt, att det måste röra sig om flera månader.

Förhørsledaren: Ni har väl nämnt 4 månader för konsuln? Han kan väl inte ha kommit fram till det av sig själv?

Bornschein: Jag har ju inte då vetat, att det rörde sig om 4 månader.

Förhørsledaren: Men ser Ni, jag tillmäter denna tidsangivelse ett stort värde, ty herr Tamvelius har ju förklarat för mig, att det var 1947, som han var tillsammans med "sin landsman" i Inta. 1947. Och så kom Ni med en tidpunkt, som var många år senare. Detta spelade för oss en stor betydelse om Wallenberg verkligen så sent som 1953 var i Taisjet-lägrer. Jag skulle därför om möjligt vilja ha en så noggrann uppgift som möjligt hur Ni kommit fram till 4 månader och 1953. Har herr Tamvelius verkligen sagt så?

Bornschein: Inget svar.

Förhørsledaren: Kanske jag får fråga herr Tamvelius: Har Ni angivit för herr Bornschein en bestämd tidpunkt? Tamvelius genom tolken: Såvitt han kan påminna sig, har han varken sagt var eller när, han träffade "landsmannen".

Förhørsledaren: Alltså året 1953 kan aldrig komma ifråga?
Tamvelius: Det kan det omöjligen ha varit.

Förhørsledaren: Vad tror Ni, herr Bornschein. Har Ni misstagit Er?

Bornschein: Jag kan idag icke säga, om det är ett misstag.

Förhørsledaren: Men vid tiden, då Ni berättade härom för konsuln, var Ni då övertygad om att Tamvelius sagt så.

Bornschein: Ja, det var jag.

Förhørsledaren: Var Ni övertygad om, att herr Tamvelius sagt 1953?

Bornschein: Ja, det var jag övertygad om.

Förhørsledaren: Men kan det inte röra sig om en förväxling. Jag menar, att då Ni beträffande Taisjet säger, att det kan ha gällt en annan person.

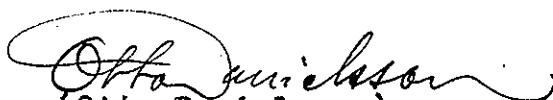
Bornschein: Det kan naturligtvis vara så, men vid den tiden, då jag talade med generalkonsul Tamm var jag övertygad och det fanns ju ingen anledning för mig att berätta något annat.

Förhørsledaren: Det är sant men Ni hade ju många under-
rättelser till olika familjer. Har Ni då förväxlat
förhållandena. Var det en annan man, som befann sig i
Taisjet - och att det just var 1953.

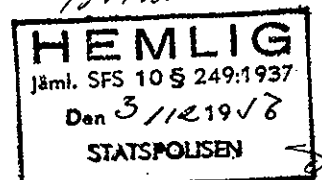
Bornschein: Jag vill inte utesluta denna möjlighet.

Bornschein upprepar, att han icke längre vill bestämt
påstå, att det var i Taisjet eller att sammanträffandet
skett 1953. Det kan vara ett misstag.

Utskrivet den 7 november 1956.

(Otto Danielsson)

Leppan. i 1 exemplar.
Bornschein
Rk. nr 3.

Översättning av anteckningar, som författaren Rudolph Philip gjort över samtal med tyske medborgaren Heinz Bornschein på tyska språket den 26.10.1956.

Bornschein hade kommit till Inta-lägreten den 5.12. 1954, och några dagar senare lärde han känna Tamvelius, vilken blivit föreställd för Bornschein av några tyska fångar som delade barack med Tamvelius. Praktiskt taget träffades Bornschein och Tamvelius dagligen, och när de hade haft tillfälle talade de med varandra. Tamvelius hade omtalat, att han hade en månadsinkomst av 600 rubel. Bornschein själv tjänade ingenting i lägreten, enär han ådrog sig bestraffning. Den normala inkomsten för en vanlig arbetare i Inta-lägreten var 100-200 rubel. Som exempel på kostnaderna för varor anförde Bornschein: Ett kilo bröd kostade 1,70 rubel, margarin 15 rubel, smör 22 rubel, socker 10 rubel, skjorta 50 rubel, skor (halv?) 160 rubel.

Bornschein erhöll aldrig någonting från Tamvelius, och han känner inte till något fall, där Tamvelius skänkt något till någon. Bornschein var ofta i Tamvelii barack, där han besökte tyska medfångar. Bornschein tillhörde en speciell kategori, som i och för straffåtgärd skickats från Vorkuta till Inta. I Vorkuta fanns 2000 tyskar, i Inta 80. Organisatörer av strejker och motstånd hade skilts åt genom olika transporter t.ex. till Inta. Bornscheins tyska barackkamrater hade hela tiden varit i Inta, och de hörde alla till Tamvelii arbetsavdelning; de voro fångar, som 1948 skickats från Sachsenhausen till Inta. Orsaken till straffen hade varit den att de tillhört nazisterna.

I början av februari (1955) började Tamvelius tala om Bornscheins intervention efter hemkomsten. Tamvelius hade vid tre tillfällen talat utförligt härom, och vid två tillfällen var Dietrich närvarande.

Beträffande Wallenberg talade Tamvelius med Bornschein några dagar före Bornscheins avresa d.v.s. när listorna på de avresande offentliggjordes. Tamvelius hade sagt, att

W. var svensk, diplomat, att han arbetat för judarna, att han var bankirson "studentanförrare". W. var mycket sjuk. Tamvelius hade sagt Taisjet 1953. Då Bornschein berättade härom i oktober 1955 och sedermera i januari 1956, var han 100 % övertygad om, att Tamvelius sagt Taisjet 1953.

En Dengo Kalons kom tillsammans med Tamvelius till Potjma som ligger c:a 170 kilometer från Moskva. På resan från Potjma till Moskva och vidare därifrån till Berlin sammanträffade Bornschein med Dengo Kalons i Friedland. Dengo Kalons hade varit i Nazi koncentrationsläger. Under sitt uppehåll i Vorkuta hade Dengo Kalons blivit illa behandlad av de tyska nazielementen. Dengo Kalons talade med Tamvelius angående Bornscheins arbete för Tamvelius och Wallenberg. (Här följer nu en deklARATION, som Bornschein egenhändigt skrev i Philips anteckningsbok: "Ich, Heinz Bornschein, erklärte beim Verhör dem schwedischen Generalkonsul in Berlin im Oktober 1955, dass ich absolut davon überzeugt bin, dass Tamvelius mir sagte, Wallenberg im Jahre 1953 in Taischet getroffen zu haben.

Heinz Bornschein

Stockholm, den 26. Oktober 1956.

Durch die Aussage Tamvelius verblüfft, er sei niemals aus dem Strafgebiet Inta herausgekommen, liess ich mich in meiner Überzeugung erschüttern

Heinz Bornschein"

- - - - -

Holger Bergström, c:a 36-37 år gammal, tysk - föräldrar-na inflyttade, då Holger var två år gammal till Oberschlesien. Holger blev SS-man och sedermera Waffen SS-officer, anhölls 148 i Östzonen. Holger var kontrollör m.m. i Tamvelii byggnadsavdelning. De voro goda vänner.

Av 2600 genom Bonns försorg befriade fångar, som Bornschein känner, tillhörde Holger en grupp om fyra personer som inte släppts fria, nämligen:

1. Herbert Beck, 24 år gammal från Neutitschen (Sudetlandet) senast boende Berlin Zehlendorf, anhållen med tjeckiskt och polskt pass, USA-agent vid tysk-schlesiska gränsen 1951-52 i Inta-lägrät 5110/31. (Dengo Kalons har närmare uppgifter).
2. Julius Stürmer, omkring 45 år gammal, från Siebenbürgen,

tysk medborgare. Yrke: konstnär. Var tillsammans med Beck. Enligt Bornscheins förmodande vet Holger sakförhållandet beträffande Tamvelii uppgift om Wallenberg. Tamvelius och Holger voro intima vänner sedan flera år. Fråga Tamvelius: "Varför blev inte Holger amnesterad och befriad?"

Alla Inta-fångarna hade det mycket bättre än Vorkuta-fångarna. I Vorkuta tjänade man 30 rubel, i Inta 100 - 200 rubel, vid byggnadsavdelningen mycket högre lön.

Tamvelius hade i Inta samma goda utseende vad hälsan beträffar som här. Han stod i gott förhållande till alla MVD-officerare. Tamvelius kunde röra sig fritt, besöka bio etc. T. fick kallsinniga brev från sin hustru enligt vad Dengo uppgivit.

3. Tekkel, Ernst, Sibyllegatan 43, 4 tr. (fjärde våningen), skolkamrat med Tamvelius. Telefon 619759. Han var med på Tanja Tamvelii födelsedagsfest på Eriksbergsgatan tillsammans med pastor Pöhl + cirka 15 andra gäster. Pastor Pöhl sade till Bornschein att Tamvelii äktenskap redan spruckit innan Tanjas flykt från Estland. Tanja frågade icke B. hur Tamvelius hade det eller var han befann sig.

Dengo vet kanske vilken som var avsändare till det paket som Holger Bergström fick från Sverige.

En enkel arbetare, som arbetade under Tamvelius i Inta hade 100 - 200 rubel, och Tamvelius hade tre till fyra ggr så mycket.

Stockholm den 22 november 1956.

(O. Danielsson)

Avskrift av avskrift.

Erste Ausfertigung.

Nr. 145 von 1956 der Urkundenrolle

V e r h a n d e l t
zu Berlin - Charlottenburg, am 2. November 1956.

Vor dem unterzeichneten Notar in Berlin

Rechtsanwalt Carl S c h o l z ,
Berlin-Charlottenburg 9, Reichsstrasse 2,

erschien heute:

der Journalist Heinz B o r n s c h e i n
aus Berlin-Steglitz, Buggestrasse 15.

Der Erschienene ist dem Notar von Person nicht bekannt,
wies sich aber zu dessen völliger Gewissheit aus durch Vor-
lage seines behelfsmässigen Personalausweises Nr. 191/2776/
55, ausgestellt von dem Herrn Polizeipräsidenten in Berlin
am 20. Oktober 1955.

Der Erschienene erklärte:

Nachdem ich von dem amtierenden Notar über die Bedeutung
einer eidesstattlichen Versicherung und die Folgen der et-
waig fälschlichen Abgabe einer solchen eingehend belehrt
worden bin, erkläre ich das Nachfolgende hiermit an Eides
Statt:

Artur T a m v e l i u s , Chefarchitekt im Inta-Lager, gab
mir im Jan./Febr. 1955 folgende Botschaft betreffend den
schwedischen Staatsbürger Raoul W a l l e n b e r g mit
und bat mich, nach meiner Heimkehr dafür zu sorgen, dass
diese Mitteilung jenen schwedischen Stellen bekannt werde,
die für seine Befreiung etwas tun können:

T a m v e l i u s habe den schwedischen Diplomaten
im Jahre 1953 (neunzehnhundertdreifundfünfzig) im
Lager Taischet getroffen, in welchem Lager
T a m v e l i u s sich 4 (vier) Monate lang be-
fand.

Diese Botschaft gab ich unmittelbar bei meinem Eintreffen
am 11. Oktober 1955 im Durchgangslager Friedland verschiede-
nen Personen, darunter schwedischen und anderen Journalisten,
bekannt. Diese Botschaft teilte ich auch dem königlich
schwedischen Generalkonsul in Westberlin sowie der schwe-
dischen Journalistin Barbro Bolinder-Johansson mit, als

sie mich in Gesellschaft ihres Mannes Sven Gösta Johansson in Westberlin am 14./15.10.1955 interviewte. Diese Botschaft wiederholte ich auch im Januar 1956 allen Personen gegenüber, die ich anlässlich meines Besuches in Stockholm aufsuchte, um für die Befreiung der Herren T a m v e l i u s und W a l l e n b e r g zu wirken.

Anlässlich der Vernehmung in Stockholm am 26. Oktober 1956 war ich durch die lange Reise übermüdet. Dazu kam, dass der - wie ich annehme durch meine Bemühungen - gerettete Herrn T a m v e l i u s diese, seine mir anvertraute Botschaft bestritt. Als Tamvelius erklärte, er habe niemals das Gebiet von Inta verlassen und sei nie in Taischet gewesen, da wurde ich an mir und meinem Gedächtnis irre und räumte die Möglichkeit ein, mich geirrt zu haben.

Erst nach der Vernehmung kam mir die Einsicht, dass ich selbst darüber keine Aussagen machen kann, ob Herr T a m v e l i u s in Taischet gewesen ist oder nicht. Feststeht jedenfalls, dass er diese Äusserung mir gegenüber gemacht hat dahingehend, er habe Wallenberg in Taischet getroffen, wo er sich mit W a l l e n b e r g vier Monate aufgehalten habe.

Ob diese, mir im Jahre 1955 von Herrn T a m v e l i u s aufgetragene Botschaft der Wahrheit entspricht, vermag ich nicht zu entscheiden.

Ich muss nach eingehender Überlegung jedoch dabei verbleiben, dass mir diese Nachricht, so, wie ich sie weitergegeben habe, von Herrn T a m v e l i u s wörtlich aufgetragen worden ist.

T a m v e l i u s hatte, wie mir erst beim Verhör klar wurde, nach seiner Rückkehr den schwedischen Behörden gegenüber bestritten, mit mir oft in Inta zusammengetroffen zu sein und mir gesagt zu haben, das W a l l e n b e r g schwedischer Diplomat gewesen sei, der sich durch Hilfe für verfolgte Juden einen Namen geschaffen hätte.

Beim Verhör in Stockholm gab er das zu bzw. räumte die Möglichkeit ein. Deshalb liess ich mir von ihm, den ich als Schicksalsgenossen und ehrlichen Mann schätzte, suggerieren, ich müsste falsch gehört haben oder mein Gedächtnis sei schwach geworden und ich verwechsle Taischet mit

Inta und das Jahr 1953 mit 1947.

Den Widerspruch zwischen meiner Aussage in Stockholm und meiner heutigen eidesstattlichen Versicherung kann ich nur damit erklären, dass ich in meiner körperlichen und geistigen Erschöpfung mich in einem - wie es mir bei der Vernehmung in Stockholm erschien- unwichtigen Detail von Mitleid und Kameradschaftsgefühl habe missleiten lassen.

Ich habe alles nun wohl durchdacht und bin zu der Überzeugung gekommen, dass weder Kameradschaftsgefühl noch Mitleid bestimmend sein darf, wenn es darum geht, einen wahren Tatbestand objektiv festzustellen.

Deshalb gebe ich diese eidesstattliche Erklärung auf West-berliner Boden vor einem deutschen Notar zu Protokoll, also in meiner Heimat und in Kenntnis der gesetzlichen Konsequenzen einer eidesstattlichen Erklärung.

Ich bin bereit, diese Erklärung auf Ersuchen der schwedischen Behörden im Rechtshilfeverfahren vor einem deutschen Richter oder Notar durch Eid zu erhärten.

Das Protokoll ist von dem Notar vorgelesen, von dem Beteiligten genehmigt und eigenhändig unterschrieben worden:

gez. Heinz B o r n s c h e i n

gez. Carl S c h o l z

N o t a r .

Kostenrechnung

Geschäftswert: 3.000:-- DM

1. Gebühr §§ 26,43 RKO	20,-- DM
2. Postgebühren	-.20 "
3. Umsatzsteuer	-.80 "

Sa.: 21.-- DM gez. Scholz
Notar

Vorstehende Verhandlung wird hiermit zum ersten Male ausgefertigt, und diese Ausfertigung

Herrn Heinz B o r n s c h e i n
Berlin-Steglitz, Buggestrasse 15,

erteilt.

Berlin, den 3. November 1956.

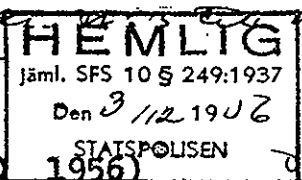
Carl Scholtz

N o t a r

Vidimeras:

Otto Danielson Ruth Blomqvist

Skoller av avskrift
Tamvelius

Avskrift av avskrift. (R.Ph. 20 10 1956)

.....

Du hast mir heute jedenfalls eine grosse Freude bereitet, ganz bestimmt.

Zum Hauptgrund Deines Anrufes will ich Dir kurz noch einmal alles Wesentliche sagen:

S.2 Ich traf mit Artur Tamvelius das erste Mal am 15. Dezember 1954 in der Stadt Inta (Lager No. 4) zusammen. Dort war er als leitender Architekt und Baumeister tätig. Im Verlaufe meines Zusammenseins mit ihm (bis Mitte März 1955) fremdeten wir uns persönlich an. Bei der Gelegenheit sprach er mit mir im Beisein des ehemaligen Luftwaffen-offiziers KLAUS DIETRICH (vormals wohnhaft in Berlin) über seine Familienverhältnisse. Er teilte mir als Adresse seiner Frau folgendes mit: Name: Tie Tamvelius Wohnung: Stockholm, Observatoriumgatan 10

Ich erinnere mich noch deutlich, dass er mir sagte: "Wenn Du nach Deutschland kommst, benachrichtige unter allen Umständen meine Frau. Den Vornamen kannst Du nie vergessen, denn wenn ^{Du} die Hausnummer (10) ins Schwedische übersetztst, hast Du ihren Vornamen".

Kurz bevor ich aus diesem Lager fortkam, teilte mir Artur Tamvelius mit, dass er im Jahre 1953 mit dem schwedischen Diplomaten RAOUL VILBORG (er könnte auch so ähnlich heissen) in Taischet zusammen war. RAOUL sei Botschafter gewesen und wäre zur Zeit des sowj. Einmarsches in Prag verhaftet worden. Er sei ausserdem ein Führer der schwedischen Studentschaft gewesen und habe sich durch Hilfsaktionen für Juden einen grossen Namen gemacht. Tamvelius bat mich, auch diesen Namen in Deutschland anzugeben. Ob bei diesem Gespräch der Hauptmann Dietrich anwesend war, kann ich nicht definitiv behaupten, weil wir des Öfteren zu dritt beisammen waren.

Diese meine Aussagen bin ich jederzeit bereit, vor einem beliebigem Gericht unter Eid auszusagen.

S.3 Ich versichere auch, dass ich niemals zuvor - ehe ich Tamvelius kennenlernte - etwas von der Affäre Wallenberg gehört habe. Alles, was ich weiss, und alles, was ich ausgesagt habe, habe ich nur von Artur Tamvelius gehört.

Ich bin jederzeit bereit, einer Gegenüberstellung mit Artur Tamvelius nachzukommen.

Liebe Barbro! Ich will weiter nichts, als dass man mir glaubt - weiter nichts. Du kannst sicher sein, dass ich nur die Wahrheit gesagt habe. Ich habe inzwischen schon bereut, dass ich überhaupt etwas gesagt habe. Es tut weh, wenn man weiss, dass man für einen Lügner gehalten wird. Ich frage Dich, Barbro, wozu sollte ich es getan haben. Ich hätte doch gar keinen Grund dafür. Vorteile? Habe ich nie gehabt und will ich auch keine. Ich wollte mich nur als Mensch und als Europäer meiner menschlichen Pflicht entledigen. Ich werde bei Gelegenheit mit Herrn Philip unterhalten.

So, meine Gute, Ich grüsse Dich nun recht, recht herzlich und warte auf Deinen nächsten Brief,

Dein Heinz.

P.S. Herzliche Grüsse an Sven und die Eltern.

Kommt doch bitte, bitte nach Berlin.

D.O. (Der Obige, anm.Ph.)

S.4

Heute ist gerade ein Heimkehrer zurückgekehrt, der die Begegnungen mit Tamvelius bezeugen kann. Er kann ausserdem bestätigen, dass meine Bemühungen auf besonderen Wunsch von Artur T. angestellt wurden.

Seine Adresse:

DENGO KALOUS

Rheydt 4 / Westfalen

Am Sternenfeld 27 f.

Berlin, den 17/X.56 (fr.s.l)

Poststempel des Briefes: Berlin-Steglitz 17.10.56 17

Express MIT LUFTPOST

Avs.: Heinz Bornschein
Berlin-Steglitz
Buggestrassse 15

Till Fru Barbro Johansson

August Södermans Väg 5

Hägersten / Stockholm

(T.46 49 51, Anm.Ph)

Stockholm den 20 okt. 1956 kl. 18.

Orig.plus 1 kopia till O.D.

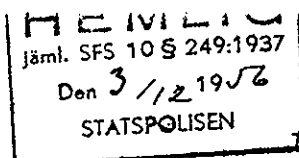
1 kopia till v.D.

Rudolf Philipp

Rätt avskrivet betygar:

Off. Rudolf Philipp
.....

Yin u. S.

Bornschein

Avskrift.

(R. Ph. 16 nov.1956)

4 ex.

Ex.n:r 3

(Arthur T. till Dengo Kalous den 30-10-1956)

Mr. Dengo!

Hurraaaaa! Gott sei Dank! Das war mir aber eine grosse Ueberraschung. Ich hatte mich ja schon vorbereitet nach Westfalen und München zu fahren um Deine und die Eltern von Tsilinder zu besuchen - und plötzlich Deine Nachricht, dass Du schon zu Hause bist. Das war wirklich die meist erfreuliche Nachricht, die ich in meiner Schwedenzeit erhalten habe.

Bei meiner Durchfahrt in Moskau übergab ich Briefe und Angaben betreffend Jungens an die deutsche Gesandtschaft und forderte, dass die schnellstens euch helfen sollten. Wie seid ihr doch wohl aus der Hölle herausgekommen und wo ist Bubi geblieben?

Sobald ich das russische Ausreisevisum erhielt, fuhr ich sofort per Flug nach Helsingfors und von da mit Schiff nach Stockholm.

29/9. erhielt ich das Visum und 3./10. war ich schon zu Hause. Die Ueberraschung zu Hause war sehr gross und es ist immer noch schwer zu verstehen, dass ich solch eine grosse Tochter habe. Ti fuhr bevor ich ankam nach den Kanarieinseln - leider kam meine Ankunft so plötzlich, dass sie es nicht zeitig erfuhr. Ich könnte auch hinfahren jedoch fürchte ich Klimaänderungen und ausserdem sind die Taschen leer, denn hier erhält man keine Unterstützung, nicht vom Roten Kreuz und auch nicht vom Staat. Das schwed. Rote Kreuz ist weiterhin kusch wie ein Schäflein.

Hier wurde ja in meiner Angelegenheit schon voriges Jahr ein grosser Lärm in den Zeitungen geschlagen. Im Brennpunkt befanden sich Christa und Ti. Eine grosse Rolle hat hier auch Bornschein gespielt. Er hat getan so, wie er versprochen hat, und hat die Aktion stark unterstützt mit seiner Publizität. Dies werde ich niemals vergessen.

In diesen Tagen war er auch in Stockholm. Ich verstehe jedoch nicht, warum er mich nicht aufgesucht hat, denn meine Adresse hat er ja! Gib mir bitte seine Adres-

se, damit ich ihm einen Dankbrief schreiben kann.

Wie geht es denn euch allen da? Seid ihr zufrieden? Seid ihr ruhig? Ich bin immer noch nervös! Weiss der Deibel, was los ist, aber irgendwelche innere Reaktion bewegt sich in mir und ich fühle mich ständig unruhig. Von Arbeit kann eben noch garnicht die Rede sein.

Bitte teile nun unbedingt an Frau Hermine mit von meiner Wiederkunft aus dem "Paradies". Und danke ihr herzlichst dass auch sie mir geholfen hat.

Leider habe ich keine Photos Dir zu senden. Dagegen sende ich Dir einen Auszug aus einem Journal, damit Du wenigstens etwas von uns weisst.

Grüsse an alle und teile mir bitte die Adressen vom Zylinder mit und schreibe auch Du mir recht bald, wie Du Dich in den neuen Verhältnissen zurecht gefunden hast.

Arthur Tamvelius.

PS! Ich korrespondiere hier in Schweden mit einigen Leuten, die auch ihre Verwandten nachsuchen unter den Deutschen.

Vielleicht hast Du folgende Namen gehört:

Prof. Gregor Boroffka, geb. 1896, und

Arwin Reissenweber, geb. 1916 in Stockholm.

Wenn Du an einige Esten Dich erinnern kannst, so teile mir bitte deren Namen mit!

Wie ist es mit Erich Heine?

Arthur

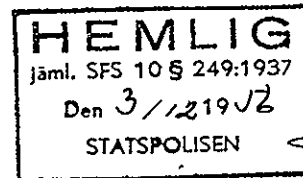
Stockholm den 30/10 1956.

Adresse: Eriksbergsgatan 36, Stockholm.

Vidimeras:

Arthur Blomqvist

Avskrift.

4 ex.

Ex.n:r 3.

(Dengo Kalous till H. Bornschein)

Rengsdorf, den 7.XI.56

Lieber Heinz!

Vielen Dank für Deinen Brief vom 30.X.ds., den ich am Tage meiner Abfahrt erhielt. Ich bin nun auf einem Spenderurlaub des Textilunternehmerverbandes, im Westermwald. Die Gegend ist sehr schön, nur lässt das Wetter zu wünschen übrig.

Ich würde mich freuen, wenn Du mir besagte Zeitung nach hier schicken würdest.

Nun zu Deinen Fragen: Ich weiss nicht, was Du in der Sache Tamvelius vorhast, jedoch bitte ich Dich, überlege es Dir gut, ehe Du dem Arthur ein Ding drehst. Du darfst nicht vergessen, dass dieser Mensch die besten Jahre seines Lebens in der Sowjetunion verlor. -

Bitte schreibe mir genau, was gegen ihn vorliegt! Aber ehrlich!

Ich lege Dir seinen Brief an mich bei, jedoch bitte ich Dich, ihn mir baldigst zu retournieren.

(Bornscheins Frage 1 an Dengo war: "Was weisst Du über T:s Lagerleben?" -

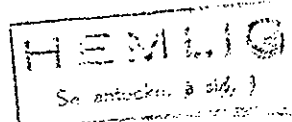
Frage 2: "Was weisst Du über einen Schweden, mit dem T. zusammengekommen ist" (Anm. R.Ph.)

Zu Frage 2: T. erzählte mir mal über einen Schweden - den Namen habe ich leider vergessen - , welcher ich glaube in Ungarn verhaftet wurde. Er soll der Vorsitzende des Studenten-Verbandes von Schweden gewesen sein. Ich glaube, er soll mit der R.K.Mission in Ungarn gewesen sein. Diesen Mann hat T. irgendwo im Gefängnis getroffen.

(B:s Frage 3: "Was weisst Du über T:s Lagerleben" Anm.R.Ph.)

Zu 3: Im Lager lebte T. vorbildlich und äusserst kameradschaftlich!

(B:s Frage 4: "Was weisst Du über T:s persönliche Verhältnisse

Zu 4: Nur ganz Belangloses! Hat mir jedoch nie erzählt, dass er geschieden ist!

(B:s Frage 5: "Hat T. mit Dir über Taischet gesprochen?" Anm. R.Ph.)

Zu 5: T. hat nie von Taischet gesprochen, und ich glaube, dass er auch nie dort war!

(B:s Frage 6: "Woher hat Holger B. Pakete (aus Schweden, R.Ph.) bekommen? Was weißt Du über ihn?" Anm.R.Ph.).

Zu 6: Bergström hat nie Pakete aus Schweden bekommen! Seine (Holger Bergström, anm. R.Ph.) ganze schwedische Abstammung ist meiner Meinung nach nur Tuftal! Er ist ein reiner Oberschlesier aus Oppeln oder Kattowitz!

(B:s Frage 7: "Was weißt Du über Italiener?" Anm.R.Ph.)

Zu 7: Italiener lebt zur Zeit auf freiem Fusse in:
(gorod Kalinin, Ravenstva 9-3- Ph.)

Auch sonst ein undurchsichtiger Mensch!

Nun, mein Lieber, habe ich Dir alles Gewünschte mitgeteilt, jedoch bitte ich Dich sehr, mir über T. genauen Aufschluss zu geben!

Mit vielen herzlichen Grüßen

Dein alter
Dengo.

1 Beilage.

PS. bin bis 18.ds. hier!

Vidimeras:

KUNGL. SVENSKA
GENERALKONSULATET

Berlin den 1 december 1956.

R 18.

1 bil.

Strängt förtroligt.

161
6.12. 19 56

A	Gr	Mål
P	2	Eu-7

Broder,

./.

Härmed ber jag få överlämna en promemoria angående för-
hör med Regierungsrat Bernhard von Mutius, vilken är identisk
med den av Stockholms-Tidningens Tysklandskorrespondent i tele-
gram till tidningen den 28 november omnämnde politikern.

Din tillgivne
Hugo Tamm
(Hugo Tamm)

Utrikesrådet Åström,
Utrikesdepartementet.

624

Berlin den 1 december 1956.

R 18.

1 bil.

Strängt förtroligt.

Broder,

./.

Härmed ber jag få överlämna en promemoria angående förhör med Regierungsrat Bernhard von Mutius, vilken är identisk med den av Stockholms-Tidningens Tysklandskorrespondent i telegram till tidningen den 28 november omnämnde politikern.

(Hugo Tamm)

Meddelat Philipoff per tel 18/12-56

/ 2

Utrikesrådet Åström,
Utrikesdepartementet.

624

P.M.

ang. samtal med Regierungsrat von Mutius.

Herr von Mutius, som för närvarande är anställd i västberlinska senatens avdelning för folkbildningsväsende, berättade vid besök å generalkonsulatet den 1 dennes, att han under efterkrigsperioden varit anställd i Östtyska utrikesministeriet intill 1950, senast som chef för rättsavdelningen. I februari samma år hade han utan föregående varning häktats och anklagats för spionage, sabotage samt av en sovjetisk domstol i Moskva dömts till 25 års straffarbete. Han fördes efter fängelsevistelser i Östtyskland till Vorkuta, dit han anlände i april 1951. I mars 1955 transporterades han till krigsfångesamlingslägret i Revda i Ural, där han kvarstannade till oktober, varefter han frigavs och återvände till Västberlin, där han sedan dess varit bosatt.

I Revda, ej i Vorkuta som uppges i Jäderlunds reportage, hade han bl.a. sammanträffat med en tysk överstelöjtnant, vars namn han ej med full säkerhet kunde erinra sig, huruvida det var Schmiedel eller Schmieder. Denne, som var en äldre man och redan deltagit i första världskriget, hade under andra världskriget bl.a. kommenderat ett fallskärmjägerförband men sedermera övertagit ledningen av ett infanteriregemente på östfronten, där han tillfångatogs. På min fråga om han ofta sammanträffat med Schmiedel, svarade Mutius nej och tillade, att den gamle mannen uppriktigt sagt varit ganska "langweilig" och något "gagga" samt huvudsakligen sysslat med schackspel. Schmiedel hade berättat, att han 1951 suttit i Lefortovskajafängelset och därunder - något exakt datum kunde min sagesman ej erinra sig - ha suttit i en cell tillsammans med en rysk krigsfånge, vars namn han ej kom ihåg. Ryssen hade berättat för

sin medfånge, att dennes föregångare i cellen varit en svensk diplomat, som varit svårt sjuk och med anledning därav förts till en sjukcell.

Mutius, som före sin fångenskap hört talas om och generellt kände till det wallenbergiska fallet, hade frågat S. om svenskens namn. Då Schmiedel ej omedelbart erinrade sig detta, hade Mutius frågat, om det möjligen kunde vara Wallenberg, Schmiedel svarade, att detta kunde vara riktigt. Min sagesman, som på det hela taget gjorde ett mycket gott och vederhäftigt intryck, inflikade här, att Schmiedels svar ingalunda i och för sig finge tolkas som bevis för att svensken verkligen hetat Wallenberg samt, att det ej vore uteslutet att S. bejakat, att denne hetat t.ex. Lundström, om M. sagt detta. Mutius hade ej vidare talat med Schmiedel härom. Schmiedel hade hemtransporterats tillsammans med Mutius och förmodligen begivit sig till Chemnitz, numera Karl Marx-Stadt i Östtyskland, där han hade släktingar. Mutius trodde dock ej, att Schmiedel skulle kunna tillägga mycket i ärendet utöver vad han, Mutius, anförde. Mutius underströk särskilt, att han ej tidigare ansett sig vilja lämna några upplysningar i denna fråga till oss eller någon annan svensk instans, då han endast hade sina uppgifter i tredje hand och ej hade betraktat dem som särskilt värdefulla. Han bad uttryckligen, att hans namn ej på något sätt skulle bringas till offentlighetens eller obehörigas kännedom.

Berlin den 1 december 1956.

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Lorentzon/AVS

Telegram

STOCKHOLM 6.12.56 19		
N:o 69	✓ CHIFFER	BIL.
INK. D. N:o		
AVD. P	GR. 2	MAL. Eu ^I

W-aktionen
sjöborgsutredningen

Svensk
Budapest.

Jo
Fru von Dardel uppringdes kl. 08.35 från Budapest av en ungersk person. Då hon icke fattade vad denne sade lät hon samtalet överföras till Philipp, ~~vilken fick samtalet~~ Personen som talade blandad ungerska och tyska och vars namn Philipp icke kunde uppfatta sade sig telefonera från telefonnummer 22 92 01 i Budapest. Personen hemställde att tillsammans med sina två barn bli inbjuden till Sverige. Vederbörande uppgav även att han vid ett tidigare tillfälle komponerat ett musikstycke till Raoul Wallenbergs ära, vilket skulle ha framförts såväl i Stockholm som Budapest. Av intresse för oss att veta är om personen varit i kontakt med beskickningen eller om det med ledning av telefonnumret kan fastställas vem vederbörande är. Kan vem som helst numera telefonera från Budapest till Stockholm?

Lindberg
Cabinet

Exp 7/12-56 1940 XP

15³⁰ today Grand.

1400 Smidaz Seta morning dress

1. *Leucaena*
 2. *Leucaena*
 3. *Leucaena*
 4. *Leucaena*
 5. *Leucaena*
 6. *Leucaena*
 7. *Leucaena*
 8. *Leucaena*
 9. *Leucaena*
 10. *Leucaena*
 11. *Leucaena*
 12. *Leucaena*
 13. *Leucaena*
 14. *Leucaena*
 15. *Leucaena*
 16. *Leucaena*
 17. *Leucaena*
 18. *Leucaena*
 19. *Leucaena*
 20. *Leucaena*
 21. *Leucaena*
 22. *Leucaena*
 23. *Leucaena*
 24. *Leucaena*
 25. *Leucaena*
 26. *Leucaena*
 27. *Leucaena*
 28. *Leucaena*
 29. *Leucaena*
 30. *Leucaena*
 31. *Leucaena*
 32. *Leucaena*
 33. *Leucaena*
 34. *Leucaena*
 35. *Leucaena*
 36. *Leucaena*
 37. *Leucaena*
 38. *Leucaena*
 39. *Leucaena*
 40. *Leucaena*
 41. *Leucaena*
 42. *Leucaena*
 43. *Leucaena*
 44. *Leucaena*
 45. *Leucaena*
 46. *Leucaena*
 47. *Leucaena*
 48. *Leucaena*
 49. *Leucaena*
 50. *Leucaena*
 51. *Leucaena*
 52. *Leucaena*
 53. *Leucaena*
 54. *Leucaena*
 55. *Leucaena*
 56. *Leucaena*
 57. *Leucaena*
 58. *Leucaena*
 59. *Leucaena*
 60. *Leucaena*
 61. *Leucaena*
 62. *Leucaena*
 63. *Leucaena*
 64. *Leucaena*
 65. *Leucaena*
 66. *Leucaena*
 67. *Leucaena*
 68. *Leucaena*
 69. *Leucaena*
 70. *Leucaena*
 71. *Leucaena*
 72. *Leucaena*
 73. *Leucaena*
 74. *Leucaena*
 75. *Leucaena*
 76. *Leucaena*
 77. *Leucaena*
 78. *Leucaena*
 79. *Leucaena*
 80. *Leucaena*
 81. *Leucaena*
 82. *Leucaena*
 83. *Leucaena*
 84. *Leucaena*
 85. *Leucaena*
 86. *Leucaena*
 87. *Leucaena*
 88. *Leucaena*
 89. *Leucaena*
 90. *Leucaena*
 91. *Leucaena*
 92. *Leucaena*
 93. *Leucaena*
 94. *Leucaena*
 95. *Leucaena*
 96. *Leucaena*
 97. *Leucaena*
 98. *Leucaena*
 99. *Leucaena*
 100. *Leucaena*

KUNGL.SVENSKA BESKICKNINGEN

Madrid den 5 december 1956.

HP 1

1 bil.
(2 ex.)hemtransport av spanjorer
från Sovjetunionen

(Pol.delgivning)

Stockholm den 14 december 1956.

Överlämnas för kännedom till Beskickningschefen i

*Alte nlla nlla**G**P Hamilton*(G. Hamilton)
Tjff. Byråchef

Broder,

I anslutning till mitt brev den 29 november ber jag få meddela, att jag idag haft ett samtal med herr Castillo i "Oficina de Información Diplomática" i spanska utrikesministeriet. Hr Castillo har aktivt deltagit i de tre transporter som hittills genomförts och är den som på utrikesministeriet handlägger praktiska frågor sammanhängande med hemtransporterna av spanjorer från Sovjetunionen.

Inledningsvis omtalade hr Castillo, att man vid en genomgång i våras av uppgifter från släktingar i Spanien räknat ut att antalet till Sovjet utvandrade spanjorer som fortfarande vore i livet kunde uppskattas till omkring 5.000. Ryssarna hade gått med på att i en första omgång återsända 1.300 personer. Hr Castillo höll inte för uteslutet att en väsentlig anledning till detta tillmötesgående vore att spanjorerna, individualistiska och anarkistiska som de av naturen äro, under inflytande av de något mildare vindarna inom

Sekreteraren Hedin
Utrikesdepartementet

Sovjet hade börjat ställa till oreda och att man därför på ett eller annat sätt önskade bli kvitt dem. Han nämnde bl.a. att en grupp spanjorer för något halvår sedan försökt ta sig in på franska ambassaden i Moskva för att få asyl där. I valet mellan deportation av oroselementen till andra delar av Ryssland och repatriering skulle alltså det sistnämnda alternativet av ryssarna ha bedömts lämpligast. Hittills hade efter överenskommelsen i våras med ryska Röda Korset tre transporter genomförts, den senaste anlande till Castellón den 23 sistlidne november (ett klipp härom ur ABC för den 24 november närlutes). Man väntade att en fjärde sändning skulle avgå från Sovjet i dagarna, varmed siffran 1.300 repatrierade skulle ha uppnåtts. Ryssarna hade ställt i utsikt att ytterligare kontingenter skulle återsändas till Spanien med början våren 1957. Världsläget och den fränare spanska attityden mot Sovjet, manifesterad genom utrikesminister Martín Artajos uttalanden i Förenta Nationerna, synes således icke ha minskat den ryska beredvilligheten i förevarande sammanhang.

Om de tekniska frågorna i samband med repatrieringen hade hr Castillo följande att säga.

Ansökningsproceduren vore synnerligen komplicerad och tidsödande, bl.a. erfordrades 12 fotografier. Utreseansökan ställdes till Sovjetunionens Röda Kors, som sedan remitterade ärendet till vederbörande myndigheter. Hittills hade ansökningar från ytterligare omkring 1300 personer influtit, utöver de 1300 som nu hölle på att repatrieras. När en ansökan beviljats, informerades den sökande i princip om beslutet, fem eller sex dagar före den fastställda avresedagen underrättades han om när denna skulle äga rum. Repatrianden hade möjlighet att, därest han så önskade, medföra alla sina ägodelar till Spanien. Föredroge han att avyttra något, funnes intet hinder därför. Likviden måste deklarerars hos de

ryska myndigheterna och finge användas till inköp av ryska produkter, exempelvis radioapparater, kylskåp och kameror. I valuta kunde varje vuxen person utföra endast motvärdet i dollar till 300 rubler, d.v.s. 75 dollar. För varje barn medgives utförsel av 25 dollar. Rätt att medtaga dollar till obegränsat belopp föreligger alltså ej.

I detta sammanhang påpekade hr Castillo ett, som han själv sade, mycket anmärkningsvärt förhållande. Sovjetryska medborgare medverkade till finansiering av statens utgifter genom inköp av statsobligationer, på vilka staten betalade en årlig ränta. Dylika obligationer finge emellertid ej överlätas och inlöstes ej heller vid innehavarens död utan droges endast in till staten. För första gången, enligt hr Castillos uppgift, hade ryska finansministeriet medgivit återbetalning av sådana värdepapper. Spanjorerna finge alltså tillbaka det kapital som nedlagts i statsobligationer, dock med skyldighet att investera pengarna i ryska varor eller företag.

Samtliga personer som erhållit utresetillstånd till Spanien samlades före avresan i Moskva, även sådana som t.ex. bodde i avgångshamnen Odessa. De inkvarterades i hotell under fem eller sex dagar. För samtliga kostnader svarade ryska Röda Korset. I traktamente utbetalades 20 rubler per person och dag. Resan till Odessa företoges i särskilda vagnar som kopplades till ett ordinarie tåg. Ankomsten till Odessa avpassades alltid så att repatrianderna omedelbart kunde överföras till det ryska fartyget Krim, som hittills utfört alla transporter. Inga andra passagerare finge medfölja men fartyget brukade även ta ombord last till Italien. En rysk delegation medföljde alltid från Moskva under hela resan. När fartyget anlände till Bosporen utanför Istanbul ankrade det på redan och en spansk delegation ginge ombord. Hr Castillo och ytterligare två herrar hade under samtliga tre transporter ingått i denna delegation

och skulle sannolikt deltaga även denna gång. Under återstoden av resan till den spanska destinationsorten genomgick de båda delegationerna repatriandernas personalia och förberedde alla formaliteter, som måste fullgöras vid framkosten. Samtliga transportkostnader fram till destinationshamnen betalades av Sovjetunionen, därefter svarade spanska staten för uppkommande kostnader. Repatriandernas tillhörigheter finge intas tullfritt och transporterades gratis till vederbörandes hemort.

Avslutningsvis förklarade herr Castillo, att han vore beredd att, om man på svenskt håll så önskade, rikta någon eller några speciella frågor till de återvändande spanjorerna.

Hans Björk

Orig. se HP 1 Er

ÖU SÅ RHB

Förtroligt.

1 bil.

P.M.

Ambassadören Rodionov hade bett att idag få besöka statsrådet Lindell, som tog emot honom i närvaro av undertecknad.

Rodionov meddelade, att han efter att nu ha tjänstgjort som Sovjetunionens ambassadör i Stockholm i närmare sju år hos sin regering begärt och erhållit entledigande från denna post. Han avsåg att inom kort avresa till Moskva för tjänstgöring där.

Rodionov förklarade vidare, att han hade instruktion att såsom sin efterträdare begära agrément för F.T. Gusev. Rodionov överlämnade en promemoria med Gusevs curriculum vitae och hemställde, att frågan om beviljande av agrément för denne måtte behandlas så fort som möjligt.

Rodionov anhöll även att av utrikesdepartementet få anvisningar om vilka avskedsvisiter han lämpligen borde avlägga. Han var inställd på att återresa till Moskva före nyår och hoppades, att det skulle vara möjligt att dessförinnan erhålla besked i agrémentsfrågan samt att genomföra avskedsvisitering.

Statsrådet Lindell förklarade, att frågan om agrément för Rodionovs efterträdare komme att behandlas i vanlig ordning. Han hoppades, att ett snabbt besked skulle kunna lämnas.

Rodionov nämnde härafter, att den svenska pressens skrivelser kring hans person icke kunnat undgå att inverka störande på de svensk-sovjetiska förbindelserna. Vissa svenska tidningar hade ju nära nog gjort gällande, att han själv va-

rit inblandad i spioneriaffärer och själv bedrivit spionage. Han ville nu ställa frågan, huruvida den svenska regeringen solidariserade sig med den uppfattning, som kommit till uttryck i den svenska pressen. Invändningen att denna press vore fri att skriva vad den ville kände han ju väl till. Men det finnes väl också frihet för regeringen och myndigheterna att fritt uttrycka sin mening. Om denna innebure ett avståndstagande från pressens attacker mot honom personligen, syntes det honom önskvärt att detta på något sätt bragtes till offentlighetens kännedom, eventuellt i samband med att hans förflyttning från Stockholm tillkännagäves.

Det vore angeläget, att utrikesdepartementet i sitt meddelande om att Rodionov nu skulle lämna Stockholm gjorde det fullständigt klart att detta skedde, sedan han själv efter sin långa tjänstgöring här begärt förflyttning. Han önskade tillägga, att om i samband härmed nya attacker gjordes mot honom i svenska pressen, han personligen visserligen inte skulle fästa mycket avseende därvid men att detta skulle vara ägnat att ytterligare försämma de svensk-sovjetiska förbindelserna.

Rodionov tillät sig i detta sammanhang även det påpekandet, att den svenske ambassadören i Moskva icke under sin långa tjänstgöring där blivit utsatt för liknande angrepp i den sovjetiska pressen utan kunnat verka i en helt annan och gynnsammare atmosfär än han själv i Stockholm.

Statsrådet Lindell ingick icke i svaromål på frågan, om den svenska regeringen solidariserade sig med vad den svenska pressen skrivit om Rodionov. Han hänvisade till att spioneriaffärerna framkallat en stark reaktion hos den svenska allmänheten och att detta återspeglades i pressen, som vore fri att skriva vad den ville. Han tillade att det icke vore brukligt, att man från regeringens sida i samband med en främmande ambassadörs förflyttning gjorde några speciella uttalanden.

Jag insköt, att Rodionovs jämförelse med ambassadör Sohlman föreföll svärbegriplig. Rodionov gjorde

icke några ytterligare kommentarer härtill.

Sedan jag lovat Rodionov att omgående återkomma till frågan om hans avskedsvisiter, frågade jag honom om han hade något önskemål beträffande tidpunkten för tillkännagivandet om hans förflyttning. Rodionov förklarade, att han helt överlämnade till departementet att avgöra den saken, men underströk ånyo, att han utgick från att omständigheterna kring hans frånträde tydligt redovisades.

Rodionov tog därefter upp frågan om det sovjetiska beskickningsbygget i Stockholm och de nya expertförhandlingar, som man kommit överens om vid överläggningarna i Moskva (se särskilt P.M.).

När Rodionov beredde sig att gå frågade statsrådet Lindell honom, huruvida han hade något nytt att förmåla i frågan om Raoul Wallenberg. Rodionov förklarade, att undersökningarna alltjämt bedreves med all energi men att de tyvärr visat sig ta längre tid än som ursprungligen beräknats. Efterforskningarna försvårades av den anledningen, att försvinnandet ägt rum så långt tillbaka som för över tio år sedan och att många av de myndighetspersoner, som behövde höras, icke längre funnes tillstädes. Rodionov önskade emellertid försäkra, att de sovjetiska myndigheterna på intet sätt negligerade denna sak. Man vore fullt på det klara med vilken betydelse frågan tillmättes i Sverige. Sedan vi ånyo understrukt den utomordentliga vikt, som svenska regeringen och den svenska opinionen fäste vid ett skyndsamt svar, samt framhållit den besvikelse man kände över att ännu ej ha fått någon som helst information om det hittillsvarande resultatet av undersökningarna, avslutades samtalet.

Ambassadör Rodionov bibehöll under hela samtalet en lugn och förbindlig ton.

Stockholm den 11 december 1956.

Leif Belfrage

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

ex. 2 till —

» 3 » —

» 4 »

Chiffertelegram (BUD)

Från BUDAPEST

Avsant den 10/12 1956 kl. 1400

Inkom den 12/12 1956 kl. 1325

Utskrivet i 3 ex. Detta är originalet.

Dnr 11:13		77
Avd. P	Gr. 2	Mål. Eu I

W. a. h. m. e. v.

Laa

77.

M

Nummerregister finns icke. Budapest 229 201 Edert chiffer 69 hittills icke svarat vid våra påringningar. Personen såvitt veterligt icke kontaktat oss. Vem som helst kan beställa Stockholm.

Rynell

Talat med Repetbrak 18/12 G
Radiotjänst vet inte om detta.

Desider Tereng Spenskar Marsch
Pergament. Flottan

349120

Br Anker

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

ex. 2 till -

» 3 » -

» 4 » -

Chiffertelegram (Bud)

Från Warszawa

Avsant den Telex 19 kl.

Inkom den 12/12 19 56 kl. 1635

Utskrivet i 4 ex. Detta är originalet.

Dnr 53:B		90
Avd. P	Gr. 2	Mål. E ^I

(P. 1)

90

So
h
mr

Edert chiffer 82. Beskickningen varit i kontakt med nämnde person, Jozef Mieszkowski.

Intet av omedelbart intresse för Wallenberg-affären framkommit. PM följer.

Edelstam

(626)

17/12 JV

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN
samtal med J. Mieszkowski.

Warszawa den 14 december 1956.

Nr. 617

HP 1.

Strängt förtroligt.

INK. UTRIKES		
D. No 55 617		
17 DEC 1956		
AVC.	P 2	Eu

9
Till Hans Excellens Herr Ministern för Utrikes Ärendena.

I anslutning till meddelande i särskild ordning
får jag härmed vördsamt översända en promemoria
rörande samtal med polske redaktören Jozef Mieszkowski.

Harald Edelstam

Harald Edelstam

Meddelat Philippp per tel 19/12-56
/ 2

627

P.M.

angående samtal med Jozef Mieszkowski.

Mieszkowski uppgav att han häktats av ryssarna i juli 1942 i Krasnojarsk i Sibirien under sitt arbete för polska londonregeringen med organiserande av en polsk armé bland polackerna i Sovjetunionen. Sin ställning vid detta tillfälle ville han karakterisera som något mellan konsulär och diplomatisk. Anledningen till häktningen var anklagelser för spionage och förberedande av beväpnat uppror mot Sovjetunionen. Efter cirka 8 månaders rannsaking dömdes han i mars 1943 till 10 års strängt fängelse, vilket han 1943-44 avtjänade i fängelse i Tobolsk och därefter 1944-52 i s.k. politiskt isoleringsfängelse i Vladimir Oblastnoj vid floden Klasma (150 km från Moskva mellan denna stad och Volga).

Isoleringen i sistnämnda fängelse var så sträng att han under de första sex åren där knappast kom i kontakt med mer än ett femtontal utlänningar. Av dem han träffade i fängelset voro flera tillfångatagna tyska diplomater från Budapest, Bukarest (bl.a. tyske ministern därstädes) och Sofia. Dessa hade fallit i ryssarnas händer i samband med den ryska erövringen av dessa länder i krigets slutskede. Vidare fanns en professor Klauber~~g~~, känd tysk gynekolog, som sysslat med människoexperiment i koncentrationslägren. Namnen på de tyska diplomaterna kunde han inte erinra sig. I samma fängelse träffade han vidare några japanska militärer som tillfångatagits i Manchuriet samt några engelska (bl.a. ~~en~~ kapten vid namn Kelly) och amerikanska officerare som kort efter kriget gripits av ryssarna i Wien och Berlin för obehörigt överskridande av zongränserna. Han kände även till att det fanns två kanadensiska officerare, en f.d. ungersk militärattaché i Ankara (Otto Katz) samt några balter (bl.a. litauiske biskopen Matolionis och ärkebiskopen i Litauen Reinis).

Under sin vistelse i fängelset i Vladimir Oblastnoj träffade han aldrig några skandinaver och hörde ej heller sägas att några sådana skulle finnas där. Någon fånge vid

namn Wallenberg eller liknande kan han ej minnas.

1952 sändes han till en by i närheten av Irkutsk i Sibirien. Efter tre månaders vistelse där häktades han enl. § 58 (dvs. ^{för anti-}sovjetisk agitation). Efter 7 månaders rannsaking dömdes han i april 1953 till 10 års straffläger. Detta började han avtjäna i Taišzet, ett stort läger ej långt från Irkutsk. Den ende diplomat han träffade där var den ovan nämnde ungerske militärattachén Katz. Fångarna bestod till övervägande delen av tyskar, japaner, ungrare och rumäner. Några skandinaver kan han inte erinra sig att det fanns.

Han frigavs i september 1955 och återkom till Polen i december 1955.

Mieszkowski har förklarat sig skola till beskickningen lämna uppgift å de namn å diplomater i lägret i Vladimir Oblastnoj som han eventuellt senare kan komma att erinra sig.

Mieszkowski har hemställt att med hänsyn till hans nuvarande ställning vad han ovan uttalat ej måtte komma till användning på sådant sätt att därav framginge att han vore upphovsman till uttalandena.

Warszawa den 12 december 1956.

(Vidar Hellners)

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Telegram

STOCKHOLM			19.12.56	19
N:o 82 ✓	CHIFFER	BIL.		
INK. D. N:o				
AVD. P	GR. 2	MÅL. Eu ^I		

sjöborgsutredningen

Svensk

Budapest

2

Edert 77. Möjligen heter personen Desider Sfenkar. ✓
Benäget undersök.

Cabinet

Gen den 19/2 kl 22.15 K

Lorentzen/AVS

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Telegram

sjöbergsutredningen

STOCKHOLM		19.12.56 19
N:o 41	CHIFFER	BIL.
INK. D. N:o		
AVD. P	GR. 2	MÅL. Eu ^I

5 Svensk
Berlin

Benäget sök fastställa om Suchdienst har möjlighet
kontakta Schmiedel Edert chiffer 34.

Cabinet

Gett den 19/12 kl 19⁰⁰ K

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTETTelegram

STOCKHOLM 19.12.56 19		
N:o 8	CHIFFER	BIL.
INK. D. N:o		
AVD. P	GR. 2	MAL. Eu ^I

sjöborgsutredningen

2 Svensk
H a m b u r g

Kan fastställas om från sovjetrisk fångenskap återvände tyske överstelöjtnanten Schmiedel eller Schmieder sannolikt född senast 1900, tidigare bosatt Chemnitz (Karl Marx Stadt) numera inträffat Västtyskland eller därest Schmiedel eller Schmieder fortfarande i Chemnitz adressen därstädes.

Cabinet.

Xp 19/12 kl. 19.20 / RPR

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

ex. 2 till --

» 3 » --

» 4 »

Chiffertelegram (BUD)

Från Moskva

Avsant den 20/12 1956 kl.1300

Inkom den 20/12 1956 kl.1500

Utskrivet i 3 ex. Detta är originalet.

Dnr 86: B		662
Avd. P	Gr. 2	Mål. Eu I
P 57		E. Gusev

20v

M sa

662

Se

Jo

Vid besök Zacharov 20 december rutinären den erinrade jag även om RW och betonade nödvändigheten snart och tillfredsställande svar. Z svarade det nu icke längre fråga om månad men veckor. Samtidigt förklarade han, därom tillspord, att Gusev avsåg anlända Stockholm början januari. Det verkade därför som om svaret komme att lämnas av denne eller omedelbart före ankomsten.

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

ex. 2 till —

» 3 » —

» 4 » —

Chiffertelegram (BUD)

Från Hamburg

Avsänt den 21/12 1956 kl. 1839

Inkom den 21/12 1956 kl. 1935

Utskrivet i 4 ex. Detta är originalet.

Dnr 21: B		7
Avd. P	Gr. 2	Mål. E-I

Pol.

7.

Edert chiffer 8. Ende hos Suchdienst antecknade Schmiedel resp. Schmieder från Chemnitz är köpmannen Erich Schmiedel, am Steinberg 2, Chemnitz, frigiven i oktober 1953. Ålder och militärgrad okända. Möjligen kan Hans Brackmann, Humboldtstrasse 24. Braunschweig, som sett Schmiedel i Mariinsk 1950, lämna upplysning härom.

Ekblad

22/12 ✓

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN

Wien den 20 december 1956.

Strängt förtroligt.

W-aktionen

G. ar

Broder,

Peterlungen har nu meddelat mig, att man trots intensiva efterforskningar icke kunnat erhålla några som helst upplysningar rörande Rudolf Philipp i tillgängliga arkiv.

Din tillgivna

Erik Braunerhielm

(Erik Braunerhielm)

Agundan Oly'e

Kol Kommitte

Laukarna

Helsingfors den 21 december 1956.
Strängt förtroligt.

P 2 En I

22/12-56

19/1 Samtal med Frey.
Lo

Broder,

De 2
Kontaktmannen med ryssarna i Ankara be-
träffande Wallenberg, numera byråchefen Frey,
besökte mig i dag för att helt informellt och
konfidentiellt berätta följande:

Sedan han återkommit till Helsingfors
hade han haft kontakt i ärendet med en tjänste-
man vid ryska ambassaden, sekreteraren Vladimirov,
på sätt Frey vid sitt besök i Stockholm i novem-
ber berättat för Arne Lundberg. Efter hemkomsten
från Stockholm hade ryssen två gånger själv tagit
kontakt med Frey. Den första gången hade han ingen-
ting att säga, endast att han ej hört av saken
från Moskva. I går morse hade han ringt upp Frey
och senare under dagen hade de under cirka två
timmars tid i Freys hem diskuterat denna och andra

Kabinettssekreteraren Belfrage,
Utrikesdepartementet.

frågor. Ryssen hade inget särskilt besked men var ovanligt positiv. Han beklagade sig först över att det dröjt så länge med svar. Det är ofta så att när en myndighet i Moskva får ett ärende av dylik art måste den då och då få påstötning, sade ryssen. Han antydde också, att man i Moskva nog lade mera vikt vid underrättelser från ambassaden i Helsingfors, vilken genom de senaste årens händelser fått en viss betydelse, än från t.ex. Ankara. Ryssen sade vidare, att man nu i samband med Rodionovs avresa och i nuvarande spända läge icke ville lämna något besked i saken. Man ville vänta tills den nye ambassadören kom, för att han skulle "ha något positivt" vid sitt tillträde. Detta uttryck, menade Frey, var något nytt men kunde nog inte tolkas allt för optimistiskt. När Frey till ryssen sagt att han ju trodde, att W. icke mer var i livet, ville ryssen ej direkt vara med därom. Dock sade han intet om motsatsen. Ryssen förstod till fullo att man snart borde ge ett svar. Han hade ånyo förundrat sig över att man i Sverige fäste så stor vikt vid fallet. Han lät förstå att humanitära synpunkter inte betydde så mycket i Moskva. Vad W. utträttat fäste man sig inte vid. Han hade däremot talat en del om att Wallenberg ju var en känd familj av betydelse i Sverige och det var tydligen mera att ta fasta på. Ryssen hade starkt framhållit, att han skulle vara tacksam om han från Sverige kunde få några nya argument. Frey hade svarat, att man ju under lång tid förebringat många argument. Skulle något nytt komma fram lovade Frey genast vidarebefordra det. Härmed avsågs inte den från svensk sida framlagda bevisningen utan mera argument för den stora vikt man å svensk sida lade vid en lösning.

Ryssen undrade om Frey trodde det vara möjligt att man skulle kunna under hand diskutera ett ryskt förslag till svar innan det officiellt framfördes.

Han sade att detta var hans egen idé, något, som Frey alls ej trodde på. Frey svarade, att han säkert trodde så skulle vara möjligt och erbjöd sig stå till tjänst om det behövdes. Över huvud hade ryssen betonat att man var angelägen å rysk sida att ha en alldeles icke-officiell kontakt i frågan, en kontakt som alls icke fick omnämnas i officiella sammanhang.

Frey hade slutligen understrukit, att en lösning av frågan W. var nödvändig inom kort. Han hade t.o.m. sagt, att man även i Finland fäste så stor vikt därvid, att frågan nu blivit ett nordiskt intresse. Ryssen lovade stöta på i Moskva och återkomma så fort han hörde något nytt.

Man har ånyo anledning fundera över denna omväg som ryssarna uppenbarligen valt. Vladimirov kan säkert ej handla av eget initiativ. Det hela kan ju vara ett led i försök att uppskjuta ett svar. Å andra sidan förstå nog ryssarna att de ej helt kan komma undan. Frey har fortfarande en känsla av att W. är död men något besked därom har han ej fått.

Nin Tugim
Joost Engzell

W
DR. PETER LEITHOFF

1. Bil
STOCKHOLM-ABRAHAMSBERG
GUSTAV III VÄG 23
TEL. 25 91 33

den 22.12.1956

Pol.

Kgl. Utrikesdepartementet INK. UTRIKES DEP.
Gustaf Adolfstorg 1
Stockholm D. No: 230 2975
27 DEC. 1956

AVD.	GR.	MÅL
<i>P</i>	<i>2</i>	<i>En</i>

Betr.: Raoul Wallenberg

I bifogade tidskrift, utkommande i Väst-tyskland, hittade jag en artikel hämtad ur en närmare angiven bok, som befattar sig med just den tiden då Raoul Wallenberg försvann.

Jag har icke velat underlåta fästa Departementets uppmärksamhet på denna publikation - för den händelse Departementet icke tidigare kände till densamma.

Med utmärkt högaktning

Bil. bland

"ledningsklipp"

bil. artikel
jfr. sida 826

Sek. Lorentson V

(24.12.56)

bl. in 28/1256

Newsweek, December 24, 1956

World Whispers

STOCKHOLM — Sweden will publish everything it knows about the fate of Raoul Wallenberg unless Moscow answers Swedish inquiries soon. Wallenberg is the Swedish diplomat who vanished mysteriously in Budapest in 1945 and is rumored to have died in Russia. The Swedes still do not know whether he is alive or dead, but what they do know is almost as shocking as the Mindszenty case.

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

ex. 2 till

» 3 »

» 4 »

Chiffertelegram (BUD)

Från Berlin

Avsänd den TELEX / 19 kl.

Inkom den 28/12 1956 kl. 12.51

Utskrivet i 4 ex. Detta är originalet.

Dnr 6:B 38	
Avd. P	Gr. 2
Mål. Eu	

Gar

38.

19.12. 1956

Edert chiffer 41. Suchdienst ej möjlighet kontakta
Schmiedel. Saknar uppgifter om vederbörande.

Tamm.

KUNGL.
SVENSKA AMBASSADEN

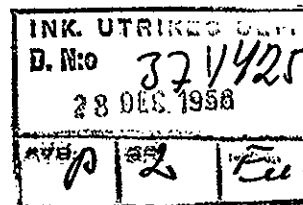
Raoul Wallenberg.

Oslo den 27 december 1956.

Nr. 1425

2 bil. ✓

P 2

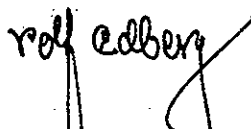

Till Hans Excellens Herr Ministern för Utrikes Ärendena.

./.

Härmed får jag vördsamt översända två brev angående
Raoul Wallenberg, som ingått till beskickningen.

Breven sakna med all säkerhet värde för utredningen
angående Wallenberg, men jag förmodar att de lämpligen böra
ingå bland de i utrikesdepartementet förvarade handlingarna
i ärendet.

Rolf Edberg

P 2 ku

Avskrift.

Tromsö, den 10. des. 1956.

Til
Den svenske legasjon,
Oslo.

Angående den svenske arkitekt Raoul Wallenberg, kan jag meddele:

Raoul Wallenberg var i live så sent som söndag efter den 9. desember d.å., altså igår.

Han befant sig i Sovjetsamveldet, i en arbeids- eller fangeleir i Sibir - i det sydlige Sibir.

Jeg sender dette brev undertegnet "Ukjendt". Blir det senere aktuellt med brevskriveren, skal den 9. desember 1956 vaere kjennetegn for brevskriveren - altså:

"Den 9. desember 1956" er kjennetegn for brevskriveren.

Erbödigt

Ukjendt.

P 2 3u 1

Avskrift.

Tromsö, den 20 des. 1956.

Til
Den Svenske Legasjon,
Oslo.

De i brev av 10. desember d.å. gitte opplysninger som den svenske arkitekt Raoul Wallenberg, at han levet og befant sig i Sovjetsamveldet i det sydlige Sibir, er feil. Det opgitte kjennetegn av brevskriveren opgis -
den 9. desember 1956.

Ærbödigst
Ukjendt.